

Wstęp

Mówiąc o kształceniu nauczycieli, mamy na myśli zarówno proces zdobywania kompetencji merytorycznych, niezbędnych do pracy, ale także doskonalenie – rozumiane jako rozwinięcie, poszerzenie dotychczas zdobytej wiedzy. W wielu krajach za warunek wszelkich reform i przemian oświatowych jest uważane doskonalenie tych, którzy pracują z dziećmi i młodzieżą. Zagadnienie podnoszenia kompetencji nauczycieli można zatem uznać jako kluczowe z punktu widzenia potrzeb trwającej reformy oświaty.

W zakresie kompetencji nauczycielskich istnieje wiele klasyfikacji, w których autorzy odwołują się do istoty zawodu, jego specyfiki, zadań i funkcji pełnionych przez nauczyciela. Zdaniem W. Strykowskiego (2003, s. 23) kompetencje w tym zakresie można podzielić na trzy grupy:

- merytoryczne – dotyczące treści nauczanego przedmiotu;
- dydaktyczno-metodyczne – koncentrujące się na warsztacie pracy nauczyciela i ucznia;
- wychowawcze – dotyczące różnych sposobów oddziaływania na uczniów.

Poszczególne kompetencje nauczycielskie niezbędne do wykonywania założeń w toku kształcenia, doksztalcania i doskonalenia funkcji K. Denek (1998, s. 215-217) ujął jako:

- kompetencje prakseologiczne, wyrażające się skutecznością nauczyciela w planowaniu, organizowaniu, kontroli i ocenie procesów edukacyjnych;
- kompetencje komunikacyjne, wyrażające się w skuteczności zachowań językowych w sytuacjach edukacyjnych;
- kompetencje współdziałania, manifestujące się skutecznością zachowań prospołecznych i sprawnością działań integracyjnych;
- kompetencje kreatywne, objawiające się w innowacyjności i niestandardowości działań nauczycielskich;
- kompetencje informatyczne, uwidaczniające się w sprawnym korzystaniu z nowoczesnych źródeł informacji;
- kompetencje moralne, wyrażające się w zdolności do pogłębionej refleksji moralnej przy ocenie dowolnego czynu etycznego.

Klasyfikację kompetencji zawodowych nauczyciela przedstawia również S. Dyłałak (1995, s. 38-39), dzieląc je na trzy grupy:

- kompetencje bazowe, pozwalające nauczycielowi na porozumienie się z dziećmi i współpracownikami;
- kompetencje konieczne, bez których nauczyciel nie mógłby pracować konstruktywnie; należą do nich kompetencje interpretacyjne, autokreacyjne oraz realizacyjne;
- kompetencje pożądane, które mogą, lecz nie muszą znajdować się w profilu zawodowym danego nauczyciela; należą do nich zainteresowania i umiejętności związane ze sportem, sztuką itp.

Według R. Kwaśnicy (2003, s.298-302) można wyodrębnić dwie grupy kompetencji. Pierwszą z nich stanowią kompetencje *praktyczno-moralne*, czyli:

- kompetencje interpretacyjne, rozumiane jako zdolności rozumiejącego odnoszenia się do świata (dzięki nim świat ujmowany jest jako rzeczywistość wymagająca ciągłej interpretacji i bezustannego wydobywania na jaw jej sensu);
- kompetencje moralne, które są zdolnością prowadzenia refleksji moralnej (w miejsce ustalania norm i nakazów moralnych);
- kompetencje komunikacyjne, ujmowane jako zdolność do dialogowego sposobu bycia, czyli bycia w dialogu z innymi i z samym sobą.

Druga grupa to *kompetencje techniczne*. W odróżnieniu od poprzednich one są umiejętnościami, od których zależy instrumentalnie rozumiana efektywność działania i które mają przedmiotowo określony zakres zastosowań. Zawierają się w nich:

- kompetencje postulacyjne (normatywne), ujmowane jako umiejętność opowiadania się za instrumentalnie pojętymi celami i identyfikowanie się z nimi;
- kompetencje metodyczne, stanowiące umiejętność działania według reguł określających optymalny porządek czynności (treścią owych reguł jest przepis działania mówiący co i jak należy robić, aby został osiągnięty zamierzony cel);
- kompetencje realizacyjne, rozumiane jako umiejętność doboru środków i tworzenia warunków sprzyjających osiągnięciu celów.

R. Kwaśnica ustala także hierarchię ważności przedstawionych kompetencji (Kwaśnica, 2003, s. 303-304), uznając, że nadrzędne w zawodzie nauczycielskim są kompetencje praktyczno-moralne, które odpowiadają swoistości pracy nauczycielskiej i przesądzają o tym, czy i w jaki sposób nauczyciel uzna za moralnie dopuszczalne posługiwanie się w swej pracy kompetencjami technicznymi. Autor podkreśla, że poszczególne kompetencje nabywane są w różny sposób: techniczne mogą być przekazywane w sposób monologowy, zaś praktyczno-moralne kształtują się w dialogu i sprzyjać ich rozwojowi można tylko w trakcie oferowania możliwości myślenia według pytań ułatwiających dialog.

Biorąc pod uwagę powyższe, widać wyraźnie, iż według wielu ekspertów nauczyciel powinien się doskonalić zarówno wewnątrz jak i w zakresie ulepszania swojego warsztatu zawodowego. Dlatego polskie szkoły, które zmieniają się pod wpływem uwarunkowań społecznych jak i oświatowych potrzebują nauczycieli, którzy są w stanie sprostać zmianom. Tylko ci, którzy podnoszą swoje kompetencje są w stanie – w dzisiejszych warunkach przyspieszonego tempa rozwoju nauki i techniki – podjąć się realizacji nowych metod czy treści dydaktycznych. Współczesny nauczyciel powinien być wszechstronny – musi opanować zarówno swój przedmiot jak i dziedziny mu pokrewne; nie tylko przekazywać wiedzę uczniom, ale i wskazać najkorzystniejsze sposoby jej przyswojenia. Powinien umieć pracować z klasami o zróżnicowanym składzie społecznym i etnicznym oraz z uczniami o specjalnych potrzebach edukacyjnych, a także odnaleźć się w nowym kontekście zwiększonej autonomii szkoły. Nauczyciel, który potrafi być tak wszechstronny jest spełnieniem oczekiwań nie tylko uczniów czy rodziców, ale i całego społeczeństwa. W szkole, w której pracuje wielu dobrze wykształconych nauczycieli, którzy dalej się edukują, widać istotny postęp – szkoła taka staje się dla wszystkich jej podmiotów nie tylko obowiązkiem, ale i przyjemnością. Kształcenie i doskonalenie nauczy-

cieli jest zatem nakazem czasu, ponieważ to oni kierują rozwojem ucznia, a w efekcie kreują nową generację.

Doskonalenie zawodowe nauczycieli w Polsce odwołuje się w swoich założeniach do idei edukacji ustawicznej, zwanej też kształceniem przez całe życie, w trakcie którego jego organizatorzy starają się wyeliminować rozbieżności między teorią a praktyką edukacji. Proces ten przebiega w toku pracy zawodowej nauczycieli, stając się czymś tak samo oczywistym jak to, że do wykonania tej profesji niezbędne są odpowiednie kwalifikacje. Biorąc pod uwagę powyższe oczywiste jest fakt, że skoro potrzeba więcej wykształconych nauczycieli, to należy stworzyć im do tego warunki.

W Uniwersytecie Wrocławskim od wielu lat, na praktycznie wszystkich Wydziałach, prowadzone są studia podyplomowe, przy czym duża liczba z nich jest skierowana do czynnych zawodowo nauczycieli. Od kilku lat pojawiła się możliwość rozszerzenia oferty edukacyjnej o studia współfinansowane z budżetu państwa oraz przez Unię Europejską z środków Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS). W roku akademickim 2007/2008 – wśród wielu kierunków – pojawiło się zapotrzebowanie na wykształconych specjalistów – wychowawców. Praca nauczyciela to przecież nie tylko zajęcia dydaktyczne, to – coraz częściej dostrzegana i potrzebna – praca wychowawcza, korekcyjna, kompensacyjna. Przygotowanie pedagogiczne jest wpisane w zakres przedmiotów dydaktycznych w trakcie zdobywania podstawowych kwalifikacji, jednak wielu nauczycieli od czasu ukończenia studiów doksztalało się głównie w swojej macierzystej dziedzinie, traktując pracę wychowawczą jako oczywistość, niewymagającą weryfikacji. A właśnie w szkołach pojawiają się problemy – zaczynając od różnego rodzaju dysfunkcji i deficytów somatycznych, poprzez nieprawidłowe zachowania (będące konsekwencją braku wzorów modelowych lub naśladowaniem niewłaściwych) aż po zjawiska zagrażające zarówno podopiecznym jak i ich otoczeniu. Pojawiają się problemy nietolerancji czy odmiennych sposobów postrzegania świata. W szkole, na lekcji trudno być dobrym wychowawcą, gdy trzeba zrealizować coraz obszerniejszy treściowo materiał, gdy brakuje wsparcia rodziców czy też nie ma pomysłu, jak dany problem rozwiązać.

W szkole jest jednak miejsce, które nie kojarzy się z dydaktyką, lekcją, ocenami. Taką enklawą inności jest w budynku edukacyjnym świetlica. Często niedoceniana, kojarzona z „przechowalnią” może stać się azylem, w którym dziecko zaistnieje w innej roli, ktoś zdiagnozuje jego potrzeby czy problemy i zaproponuje atrakcyjne zajęcia pozalekcyjne, zarówno rozwijające jak i kompensujące deficyty. Kto nie będzie oceniał, ale – jako pedagog – „prowadził” i uczył tego, na co brakuje czasu na lekcji. Aby móc pracować w świetlicy trzeba mieć – oprócz predyspozycji – odpowiednią wiedzę, zdobytą w trakcie studiów jednolitych lub uzupełniających.

Niniejszy tom jest prezentacją dorobku nauczycielek – uczestniczek *Podyplomowych Studiów Pedagogicznych w zakresie Pedagogiki Opiekuńczo-Wychowawczej i Leczniczo-Wychowawczej dla Wychowawców Świetlic Szkolnych i Pólinternatów*. W trakcie trzech semestrów nauki studentki rozszerzyły wiedzę w zakresie współczesnych teorii pedagogicznych oraz psychologicznych, poznały metodyki pracy w placówkach opiekuńczo-wychowawczych i oświatowo-wychowawczych, uczestniczyły w zajęciach warsztatowych m.in. z biblioterapii, choreoterapii, komunikacji czy socjoterapii. Odbywając praktyki nauczyły się nowego spojrzenia na dziecko – nie

tylko jako ucznia – i dostrzegły inny sposób przygotowania się do zajęć wychowawczych, nieco odmienny niż do lekcji. Pojawiła się zatem koncepcja, aby pozostawić po studiach trwałe ślady w postaci publikacji dobrze zaplanowanych i opisanych zajęć – realizowanych wcześniej przez studentki w ramach praktyki specjalizacyjnej. Wszystkie prezentowane konspekty mają strukturę charakterystyczną dla zajęć wychowawczych. O ile na lekcji realizuje się kolejny temat, tu zaczynamy od określenia przesłanek, dlaczego trzeba przeprowadzić zajęcia. W parametrach grupy występuje kategoria „poziom rozwoju”, czyli problem (powód, przyczynek do realizacji zajęć), który trzeba rozwiązać. Bywa bowiem tak, że są zjawiska, które nie zaistnieją akurat w danej grupie podopiecznych (przez co realizacja tematu byłaby bezcelowa), ale też pojawiają się problemy czy zaburzenia, które w tej samej grupie trzeba skorygować. W pracach zostały zawarte cele – zarówno ogólne jak i operacyjne, oraz warunki niezbędne do realizacji zajęć. Struktura konspektów została zaplanowana na tyle dokładnie, aby każdy Czytelnik niniejszej książki mógł przeprowadzić zajęcia, nie szukając pomocy dydaktycznych czy też zastanawiając się, co podpowiedzieć dzieciom, jeżeli nie będą miały swoich pomysłów na postawione pytania i zadania. W każdym tekście pojawia się podsumowanie, czyli to, co warto powiedzieć dzieciom na koniec spotkania, co powinno zostać utrwalone. Ze względu na indywidualizację działań w ramach praktyk studentki realizowały różne projekty, podzielone na 6 działów tematycznych: *Dbam o zdrowie i higienę, Dbam o porządek i bezpieczeństwo, Jestem członkiem grupy, Moje emocje, Pomagam innym oraz Żyję w świecie kultury, obyczajów i przyrody*. Choć niektóre tytuły zajęć w działach wydają się podobne, to ich realizacja jest inna, dostosowana do wieku dzieci, ich miejsca zamieszkania czy poziomu rozwoju.

Mam nadzieję, że niniejszy tom wzbogaci warsztat metodyczny każdego nauczyciela – wychowawcy pracującego z dziećmi lub młodzieżą w formach pozalekcyjnych, utrwali, co sprawdzone lub wskaże to, co w działaniach może być inne, nowe i ciekawe. Proponowane zajęcia mogą być także inspirującą lekturą dla studentów kierunków pedagogicznych, wprowadzając ich w świat pracy wychowawczej z podopiecznymi. Na zakończenie przypomnę, że funkcjonując w czasach edukacji ustawicznej, czyli kształcenia przez całe życie, to od samych wychowawców zależy, jaka będzie jakość realizowanej przez nich pracy z dziećmi i młodzieżą.

Małgorzata Prokosz

Bibliografia

- Denek K., *O nowy kształt edukacji*. Wydawnictwo Edukacyjne „Akapit”, Toruń 1998.
- Dylak S., *Wizualizacja w kształceniu nauczycieli*. Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 1995.
- Kwaśnica R., *Wprowadzenie do myślenia o nauczycielu*. W: Z. Kwieciński, B. Śliwerski (red.): *Pedagogika. Podręcznik akademicki*. T. II, PWN, Warszawa 2003.
- Strykowski W., *Szkoła współczesna i zachodzące w niej procesy*. W: W. Strykowski, J. Strykowska, J. Pieluchowski, *Kompetencje nauczyciela szkoły współczesnej*, Wydawnictwo eMPI2, Poznań 2003.

Część pierwsza

Wychowawcze i opiekuńcze
zobowiązania wychowawcy w świetlicy szkolnej

Małgorzata Prokosz

Funkcje świetlicy w pracy opiekuńczo-wychowawczej szkoły

Świetlica znana jest w systemie opieki i wychowania od dawna, traktuje się ją jednak przede wszystkim jako miejsce na terenie szkoły, głównie podstawowej, gdyż to właśnie małe dzieci wymagają opieki i przed lub po zajęciach lekcyjnych trzeba się nimi zająć. Opiekuńcza funkcja świetlicy jest tu zatem bezsporna – dajemy dzieciom pomieszczenie i osobę nadzorującą, dopóki nie przyjdą rodzice i nie zabiorą swoich pociech do domu. Czasem podkreśla się funkcję dydaktyczną – to właśnie tu, pod bacznym okiem nauczyciela można odrobić lekcje. Dodając funkcje aktywnej realizacji czasu wolnego pojawia się typowy obraz pracy z dzieckiem młodszym. Świetlica to jednak miejsce spotkań – zarówno dzieci jak i młodzieży – czyli dominującym aspektem staje się wychowanie, kształtowanie norm, zachowań postaw czy uczenie racjonalnego wykorzystania czasu wolnego.

Geneza świetlic

Etymologia terminu „świetlica” (Socha-Kołodziej, 1997, s. 84) wywodzi się z dawnego określenia izby w wiejskiej chacie lub dworze a przeznaczonych na uroczystości rodzinne i spotkania towarzyskie. Izba zwana świetlicą miała służyć miłemu wypoczynkowi, któremu sprzyjał ład i piękny wystrój pomieszczenia. W założeniach propagatorów i entuzjastów świetlic miały one pełnić funkcje placówki wczasów kulturalnych nastawiony na intensywną działalność wychowawczą poprzez uruchamianie aktywności umysłowej, artystycznej, rekreacyjnej dzieci i młodzieży.

W Polsce pierwszą świetlicę utworzono w 1916 roku w Warszawie, później zaczęły się pojawiać w całym kraju. Po odzyskaniu niepodległości nastąpił ich intensywny rozwój pod względem ilościowym jak i programowym. Głównym zadaniem ówczesnych świetlic było zaspokojenie potrzeb poznawczych dziecka, wytwarzanie więzi i organizacja czasu wolnego. W pierwszych latach powojennych nastąpił ponowny rozwój tych placówek, zmienił się jednak zakres działań, ukierunkowanych głównie na realizację funkcji edukacyjnej, politycznej i kulturalno-artystycznej. Od 1956 roku powstało kilka typów świetlic: świetlice zakładowe, osiedlowe i społeczne, których zasadniczymi funkcjami były: funkcja opiekuńczo-kompensacyjna, profilaktyczna i integrująca środowiskowo. Natomiast istniejące świetlice szkolne i dworcowe miały pełnić funkcję edukacyjną, rekreacyjną, wychowawczą i opiekuńczą wobec dzieci oraz młodzieży. Przemiany polityczne, społeczne i gospodarcze lat osiemdziesiątych spowodowały upadek wielu świetlic zakładowych i osiedlowych. Obecnie najbardziej rozpowszechnionym typem świetlic są świetlice szkolne.

Uwarunkowania prawne funkcjonowania świetlic

Funkcjonowanie świetlic szkolnych zawsze było skorelowane z działalnością szkolną, stąd najważniejszym dokumentem, jest w tym zakresie są ustawy i rozporządzenia związane z systemem oświaty. Jeszcze w latach dziewięćdziesiątych szkoły miały jasne wytyczne, co i jak należy w szkole (i w świetlicy) realizować. Jednakże zmiana systemu organizacji państwa i scedowanie wielu obowiązków na samorządy lokalne, wprowadziła wiele istotnych korekt. Ustawa z dnia 7 września

1991 r. o systemie oświaty, z późniejszymi zmianami (Dz. U. z 1996 r. Nr 67, poz. 329 i Nr 106, poz. 496, z 1997 r. Nr 28, poz. 153 i Nr 141, poz. 943, z 1998 r. Nr 117, poz. 759 i Nr 162, poz. 1126, z 2004 r. Nr 256, poz. 2572, Nr 273, poz. 2703 i Nr 281, poz. 2781, z 2005 r. Nr 17, poz. 141, Nr 94, poz. 788, Nr 122, poz. 1020, Nr 131, poz. 1091, Nr 167, poz. 1400 i Nr 249, poz. 2104, z 2006 r. Nr 144, poz. 1043, Nr 208, poz. 1532 i Nr 227, poz. 1658 oraz z 2007 r. Nr 42, poz. 273, Nr 80, poz. 542, Nr 115, poz. 791, Nr 120, poz. 818, Nr 180, poz. 1280 i Nr 181, poz. 1292) nie daje żadnych konkretnych wskazówek co do pracy świetlicy, zakładając, że jest to wewnętrzna kwestia szkoły. Nic nowego nie przyniosły kolejne akty prawne. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 15 lutego 1999 r. w sprawie ramowego statutu publicznej sześcioletniej szkoły podstawowej i publicznego gimnazjum. (Dz. U. z dnia 23 lutego 1999 r. Nr 14 poz. 131) sugeruje, że szkoła powinna sama stworzyć program pracy z dziećmi, zarówno w zakresie dydaktycznym jak i w szerokiej sferze opiekuńczo-wychowawczej. Dopiero Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 V 2001 r. (Dz.U. 2001/61/624, 2002/10/96, 2003/146/1416, 2004/66/606, 2005/10/75) w sprawie ramowych statutów publicznego przedszkola oraz publicznych szkół zawiera istotne (choć mało szczegółowe) załączniki (nr 2):

Ramowy statut publicznej szkoły podstawowej

§ 7.

1. Dla uczniów, którzy muszą dłużej przebywać w szkole ze względu na czas pracy ich rodziców (prawnych opiekunów), organizację dojazdu do szkoły lub inne okoliczności wymagające zapewnienia uczniowi opieki w szkole, szkoła organizuje świetlicę.
2. W świetlicy prowadzone są zajęcia w grupach wychowawczych. Liczba uczniów w grupie nie powinna przekraczać 25, z zastrzeżeniem ust.3.
3. Liczba uczniów w grupie wychowawczej w świetlicy zorganizowanej w szkole specjalnej powinna odpowiadać liczbie uczniów określonej w par.5 ust.3 dla oddziału szkoły specjalnej.

Ramowy statut publicznego gimnazjum

§ 9.

1. Dla uczniów, którzy muszą dłużej przebywać w gimnazjum ze względu na czas pracy ich rodziców (prawnych opiekunów), organizację dojazdu do gimnazjum lub inne okoliczności wymagające zapewnienia uczniowi opieki w gimnazjum, gimnazjum organizuje świetlicę.
2. W świetlicy prowadzone są zajęcia w grupach wychowawczych. Liczba uczniów w grupie nie powinna przekraczać 25, z zastrzeżeniem ust.3.
3. Liczba uczniów w grupie wychowawczej w świetlicy zorganizowanej w gimnazjum specjalnym powinna odpowiadać liczbie uczniów określonej w par. 5 ust. 3 dla oddziału gimnazjum specjalnego.

Istotnym dokumentem, który może być przydatny w określeniu miejsca i zadań świetlicy w systemie szkolnym jest Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 stycznia 2003 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz.U. z 2003 r. Nr 11, poz. 114). Nie ma tu co prawda wskazań do konkretnej

pracy w świetlicy, jednakże zakres obowiązków, które spoczywają na władzach szkolnych dotyka kwestii indywidualnej pracy z dzieckiem wymagającym specjalistycznego wsparcia.

W myśl założeń ustawowych w szkole powinna być świetlica, jednakże ustawodawca nie precyzuje zakresu jej zadań ani obowiązków wychowawcy. Ze względu na to, iż szkoły podlegają obecnie pod zarząd różnych podmiotów (publicznych, prywatnych, społecznych, wyznaniowych), pojawiła się możliwość realizacji w szkole (oraz w świetlicy) zadań, preferowanych przez donatorów. Stąd też działalność wielu świetlic ma swoje umocowanie w aktach prawnych wykraczających poza sferę edukacyjną. Do najważniejszych zaliczyć tu można następujące:

- Oświadczenie rządowe z dnia 30 września 1991 r. w sprawie ratyfikacji przez Rzeczpospolitą Polską Konwencji o Prawach Dziecka, przyjętej przez Zgromadzenie Ogólne ONZ dnia 20 lutego 1989 r. (Dz. U. Nr 120) z dnia 23 lutego 1991 r.
- Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 14 lutego 2005 r w sprawie placówek opiekuńczo-wychowawczych (Dz. U. nr 37 poz. 331.) z dnia 4 marca 2005.
- Ustawa o pomocy społecznej z dnia 12 marca 2004 r. (Dz. U. nr 64 poz. 593) z dnia 15 kwietnia 2004 r.
- Ustawa z dnia 08 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1591).

Według obowiązujących rozporządzeń sytuacja świetlic szkolnych wygląda zatem tak, że podlegają pod prawo oświatowe, ale doprecyzowanie zadań poszczególnych podmiotów szkolnych (w tym świetlic) zależy od lokalnego organu zawiadującego placówką.

W praktyce szkolnej prawo oświatowe stanowią: statut szkoły, program wychowawczy, program profilaktyczny oraz inne dokumenty, niezbędne do realizacji zadań, określonych jako priorytetowe w danej placówce. *Statut szkoły* to najczęściej źródło wychowawczego prawa szkolnego, określa on: misję i wizję szkoły, model absolwenta, priorytety wychowawcze, działania wychowawczo-opiekuńcze, zakres pomocy psychologiczno-pedagogicznej, zasady bezpieczeństwa i higieny pracy. Zawiera wychowawcze i opiekuńcze prawa, obowiązki, zadania oraz sposoby ich realizacji. Stanowi rodzaj swoistej „konstytucji” placówki. Założony *szkolny program wychowawczy* odnosi się do wspomagania wszechstronnego rozwoju osobowego dziecka, wspierania jego dociekliwości poznawczej ukierunkowanej na poszukiwanie prawdy, dobra i piękna oraz przygotowania uczniów do rozpoznawania wartości moralnych, dokonywania wyborów, hierarchizacji tych wartości i samodoskonalenia. Program wychowawczy określa: główne zadania wychowawcze szkoły, obszary oddziaływań wychowawczych, oczekiwane sytuacje wychowawcze, warunki realizacji procesu wychowawczego, systemy wspomagania. Natomiast *szkolny program profilaktyczny* uzupełnia program wychowawczy szkoły, odpowiada na realne problemy oraz zagrożenia pojawiające się w szkole i w środowisku ucznia, zawiera strategie profilaktyczne, zakres i czas działania, wspomaganie (grupy wsparcia, ukierunkowane programy profilaktyczne) i spodziewane efekty.

Reasumując – obowiązujące akty prawne są na wysokim poziomie ogólności, warto zatem sięgać do praktyki pedagogicznej, realnych potrzeb szkoły i wycho-

wanków oraz do starszych dokumentów, porządkujących informacje o zadaniach i pracy w świetlicy.

Funkcje świetlicy szkolnej

Każda świetlica, jako placówka opiekuńczo-wychowawcza powinna spełniać następujące funkcje (Socha-Kołodziej, 1997, s. 89-90; Weissbrot-Koziarska, 2005, s. 69):

- opiekuńczą,
- dydaktyczną,
- społeczną,
- wychowawczą,
- kompensacyjną i profilaktyczną.

Funkcje te wynikają z potrzeb dzieci i młodzieży, z ich rozwojowych prawidłowości psychologicznych i socjologicznych, przenikają się wzajemnie, stanowiąc integralną całość wyrażaną w treściach, formach oraz metodach działania.

Funkcja opiekuńcza polega na: zapewnieniu wychowankowi opieki, poczucia bezpieczeństwa oraz dobrego samopoczucia; udzielaniu pomocy i rady w każdej sytuacji, która przysparza dzieciom trudności, może ona dotyczyć np. pomocy w nauce oraz innych codziennych problemów; zorganizowaniu dożywiania dla dzieci oraz odpoczynku biernego i czynnego na świeżym powietrzu; rozbudzaniu i rozwijaniu zainteresowań oraz uzdolnień. Właściwa opieka realizowana w świetlicy umożliwia wychowankowi zaspokajanie rzeczywistych potrzeb, które stają się czynnikiem rozwoju całej jego osobowości.

W zakresie **funkcji dydaktycznej** w świetlicy realizuje się następujące zadania: organizowanie nauki własnej i pomocy koleżeńskiej pod opieką wychowawcy; organizowanie gier i zabaw dydaktycznych; konkursy; rozwijanie czytelnictwa, odbywanie wycieczek tematycznych oraz dążenie do intensyfikowania metod praktycznych nad werbalnymi. Funkcja dydaktyczna świetlicy różni się zasadniczo od funkcji dydaktycznej szkoły i przybiera formę pomocy dziecku w odrabianiu zadań domowych, wdrożeniu do systematycznej i racjonalnej nauki. Często zajęcia w świetlicy odbywają się w jednej dużej sali, są to zajęcia ciche i głośne, co utrudnia w dużym stopniu dzieciom wykonywanie prac domowych.

Funkcja wychowawcza polega na planowych oddziaływaniach mających na celu kształtowanie osobowości dziecka: jego postaw, zachowań oraz cech niezbędnych w życiu społecznym. W zakresie funkcji wychowawczej realizowane są zadania szczegółowe, mające na celu: przygotowanie do samodzielnego podejmowania inicjatyw i kształcenie postawy twórczej, utrwalanie nawyków racjonalnego zagospodarowywania czasu wolnego, przestrzeganie zasad kultury życia codziennego, kształtowanie postaw tolerancji i wzajemnego szacunku. Funkcja wychowawcza świetlicy realizowana jest poprzez zaspokajanie potrzeb dziecka w dziedzinie działalności twórczej, rekreacyjnej, oraz poprzez wypełnianie działań o różnym charakterze. Pełne i wolne wychowanie obejmuje sfery wynikające z uniwersalnych wyznaczników etycznych, kulturalnych, estetycznych, duchowych, i zdrowej kondycji fizycznej. Specyfika pracy świetlicy daje możliwości projektowania i modelowania różnorodnych sytuacji wychowawczych w celu realizacji różnorodnych zadań przy ścisłej integracji z celami realizowanymi przez szkołę i dom rodzinny dziecka.

Funkcja społeczna polega na uspołecznianiu dzieci i wdrażaniu ich do działań grupowych, do umiejętności współżycia i współpracy, podejmowania aktywności dla wspólnego dobra. Dla pełnej realizacji tej funkcji wskazane jest nawiązywanie kontaktów społecznych z placówkami kulturalno-oświatowymi i innymi świetlicami. Często są organizowane przeglądy twórczości artystycznej świetlic szkolnych i środowiskowych. Mogą one mieć charakter zabawy lub wymiany doświadczeń i pokazania własnego dorobku. Wychowawczo i społecznie pożyteczne mogą być zajęcia propagujące zachowanie humanitarne. Głównym celem pracy świetlicy powinno być wychowanie człowieka życzliwego, aktywnego, tolerancyjnego dla innych i wymagającego dla siebie.

Funkcja kompensacyjna zmierza do wyrównywania różnic kulturowych, likwidowania lub minimalizowania zaniedbań wychowawczych i osiągnięć w nauce. Dotyka praktycznie wszystkich sfer życia dziecka.

Funkcja profilaktyczna to zapobieganie wszelkiego rodzaju zagrożeniom, zarówno rzeczywistym jak i potencjalnym, których wystąpienie jest realne w środowisku szkolnym i pozaszkolnym. Zalicza się tu szeroko rozumianą profilaktykę uzależnień, zapobieganie agresji, ale także promowanie sportu i rekreacji, zdrowego stylu życia, czy zachowań proekologicznych.

Typowe funkcje świetlicy w szkole podstawowej mogą być z powodzeniem stosowane w pracy z młodzieżą gimnazjalną. Na pewno mniejsze znaczenie ma tu **funkcja opiekuńcza** – nastoletnie dzieci przemieszczają się już samodzielnie, bez wsparcia rodziców, co najwyżej dojeżdżający mogą oczekiwać na autobus do domu. Większej rangi zaczyna nabierać **funkcja dydaktyczna** – na poziomie gimnazjum prosty nadzór nad odrabianiem lekcji staje się dla wielu rodziców niewykonalny. To w świetlicy, pod czujnym okiem kwalifikowanego pedagoga można zagwarantować stworzenie warunków do nauki własnej oraz przyzwyczajanie do samodzielnej pracy umysłowej. Uczniom słabszym edukacyjnie przyswajane są metody uczenia się, korzystania z podręczników, lektur, czasopism i pomocy naukowych. W ramach **funkcji wychowawczej** realizuje się zajęcia mające na celu ujawnianie i rozwijanie zainteresowań, zamiłowań, uzdolnień. Możliwe jest też tworzenie warunków do uczestnictwa w kulturze, organizowanie kulturalnej rozrywki oraz kształtowanie nawyków kultury życia codziennego, w tym zamiłowania do higieny oraz organizowanie racjonalnego wypoczynku. **Funkcja społeczna** w świetlicy gimnazjalnej to przede wszystkim rozwijanie samodzielności, samorządności i społecznej aktywności ucznia. To także dbałość o relacje grupowe, bezpieczeństwo, i zdrowie. **Funkcja kompensacyjna** to wyrównywanie braków wychowawczych, społecznych i dydaktycznych. Świetlica włącza się także w realizację ścieżek międzyprzedmiotowych, a zwłaszcza: edukacji regionalnej, czytelniczej, medialnej, prozdrowotnej. **Funkcja profilaktyczna** powinna być w gimnazjum traktowana priorytetowo. Ze względu na okres adolescencji młodzież jest podatna na niekorzystne wpływy zewnętrzne i właściwa reakcja może zapobiec niekorzystnym skutkom.

Organizacja pracy w świetlicy

Praca świetlicy opiera się na zajęciach w grupach wychowawczych, kołach, zespołach zainteresowań oraz zespołach specjalistycznych. Jednostka zajęć w grupie wychowawczej wynosi 60 minut, a w zespole zainteresowań lub specjalistycznym

45 minut. Poza wymienionymi zajęciami świetlice mogą organizować: zajęcia otwarte dla dzieci i młodzieży niebędących wychowankami świetlicy; imprezy środowiskowe (kulturalne, plenerowe, rozrywkowe i inne); poradnictwo i zajęcia dla rodziców oraz wycieczki i biwaki sobotnio-niedzielne.

Organizując pracę w świetlicy należy uwzględnić kilka grup dzieci i młodzieży. Pierwszą z nich są uczniowie dojeżdżający do szkoły, oczekujący na autobus przed lekcjami lub po zajęciach lekcyjnych. Drugą grupę stanowią uczniowie, którzy nie mają zajęć ze względu na specyfikę przedmiotu (np. religia) lub podział na lekcjach wychowania do życia w rodzinie czy WF (chłopcy i dziewczęta). Trzecią stanowią uczniowie, którzy korzystają z oferty zajęć pozalekcyjnych. Świetlica jest także miejscem pobytu uczniów, którzy nie mają zajęć z powodu nieobecności nauczyciela (choroba, wyjazdy szkoleniowe, konferencje itp.).

W organizowaniu pracy z podopiecznymi należy przyjąć, że są oni współgospodarzami świetlicy. Prawa i obowiązki określa statut (Socha-Kołodziej, 1997, s. 91-92), z uwzględnieniem następujących kwestii.

1. Wychowanek ma prawo do:
 - właściwie zorganizowanej opieki,
 - życzliwego i podmiotowego traktowania,
 - swobody wyrażania myśli i przekonań,
 - opieki wychowawczej i zapewnienia warunków bezpieczeństwa podczas zajęć,
 - poszanowania godności osobistej, ochrony przed przemocą psychiczną i fizyczną.
2. Wychowanek jest zobowiązany do przestrzegania postanowień zawartych w statucie, a w szczególności do:
 - współpracy w procesie wychowania i terapii,
 - przestrzegania zasad kultury współżycia,
 - pomaganie słabszym,
 - dbałości o wspólne dobro, ład i porządek,
 - uczestniczenia w pracach samoobsługowych,
 - ponoszenia odpowiedzialności za własne postępowanie.
3. Liczba wychowanków w grupie wychowawczej wynosi:
 - w świetlicy dla dzieci i młodzieży od 20 do 25,
 - w zespołach zainteresowań co najmniej 12,
 - w zespołach specjalistycznych od 3 do 10.
4. Świetlice szkolne są czynne codziennie z wyjątkiem niedziel i świąt, w godzinach dostosowanych do faktycznych potrzeb, nie mniej jednak niż 4 godziny.

Organizując pracę w świetlicy należy przestrzegać zasad wyróżnionych poniżej:

Zasada dobrowolności. Zajęcia świetlicowe mają charakter działania dobrowolnego, wynikającego z wewnętrznych potrzeb młodego człowieka, lecz nie z jego przemijających zachcianek. Są one formą organizacji czasu wolnego, nie mogą więc być dodatkowym obowiązkiem. Atrakcyjność takich zajęć, zdecydowana odmienność form w porównaniu z systemem nauczania szkolnego, zachęcająca atmosfera praktycznego działania w kręgu rówieśników sprzyja wytwarzaniu się przekonań o robieniu czegoś bez przymusu, lecz pod wpływem rozumu i woli.

Zasada przystępności. W pracy wychowawczej uwzględnić trzeba rozwojowe i indywidualne właściwości podopiecznych. W zależności od wieku i stopnia rozwoju zarówno fizycznego, jak i umysłowego stosować można odpowiedni dobór treści, form i metod pracy. W przeciwnym wypadku stawiane wymagania okażą się niezrozumiałe i niemożliwe do wykonania lub zbyt łatwe i nużące.

Zasada indywidualności. W świetlicy pracuje się z dużym zespołem, ale należy zwracać uwagę na pojedynczych wychowanków. Zagubieni w klasie szkolnej tu mogą wykazać się ukrytymi zdolnościami. Zadaniem wychowawcy jest takie zdolności (talenty, zainteresowania) odkryć i rozwijać. W przypadku dzieci zamkniętych, mało zdolnych powinno się rozszerzyć propozycję zajęć o takie formy, aby ci mniej aktywni wychowankowie mogli zabłysnąć przed grupą. Tu pojawia się także poszanowanie dla inności każdego dziecka.

Zasada różnorodności i przemienności zajęć. Charakter zajęć świetlicowych, ich różnorodność oraz sposób realizacji odróżnia je od systemu pracy szkoły; zmienność tematyki, której nie ogranicza program nauczania, atrakcyjność form i organizacja zajęć z udziałem samych dzieci, pozwala stale utrzymać ich aktywność, przyciąga swoistą atmosferę działania w kręgu rówieśników, pochłania i dodaje bodźców do kreślenia własnego miejsca w grupie. Stosowanie w świetlicy przez dłuższy czas tych samych form, czy sposobów wywołuje znużenie, zniechęca do dalszej pracy i przekreśla zamierzone cele wychowawcze. Typowa dla pracy świetlicowej różnorodność przyczynia się do wielostronnego rozwoju osobowości, zapobiega jednostronności i monotonii.

Zasada aktywności i twórczości. Aktywność dziecka w wykonywaniu określonych zadań jest istotną cechą pracy świetlicowej. Tylko tam, gdzie się coś dzieje, gdzie widoczne jest działanie, można mówić o kształtowaniu aktywności. W świetlicy realizowany jest proces wychowania przez działania indywidualne i zespołowe, zarówno proponowane przez wychowawcę jak i inicjowane przez młodzież. Stosowanie elementów współzawodnictwa wpływa pobudzająco na aktywność uczestniczących w zajęciach dzieci.

Zasada samorządności wymaga, aby dzieci uczyły się zdobywać własnym wysiłkiem wiadomości i umiejętności, przyzwyczajają się do samodzielnego projektowania i planowania prac, do samorządnej organizacji zajęć. Dzieci powinny czuć się gospodarzami świetlicy, podejmować pełną odpowiedzialność za ład, porządek i estetyczny wygląd. Podejmowanie różnych zadań, ukazywanie wzorów i przyswajanie norm postępowania wywiera wpływ na samodzielne myślenie i działanie, wyzwala inicjatywę, kształtuje zaangażowanie społeczne.

Zasada bezpieczeństwa i higieny. Z funkcji opiekuńczej świetlicy wynika troska o dziecko. Obejmuje ona dbałość o jego zdrowie, prawidłowy rozwój fizyczny i psychiczny, dobre samopoczucie, właściwe przygotowanie do samodzielnego życia. Bezpieczeństwo i higiena są podstawą wszystkich organizacyjnych i wychowawczych działań w świetlicy.

Rodzaje zajęć świetlicowych

Zajęcia w świetlicy odbywają się w grupach, rzadziej mają charakter indywidualny. W świetlicy wychowanek może być bardziej swobodny i otwarty, mówić o swoich problemach. Zajęcia zachęcają do udziału, pozwala to w sposób naturalny ujawnić trudności dziecka np. w zakresie spostrzegania, czy rozumienia poleceń.

Zajęcia mogą być także prowadzone w ramach terapii indywidualnej i grupowej, tj. socjoterapii, psychoterapii, muzykoterapii, terapii ruchowej. Do pracy z młodzieżą gimnazjalną można zaproponować następujące rodzaje zajęć (Socha-Kołodziej, 1997, s. 96-98), biorąc pod uwagę przede wszystkim rozwój umysłowy, kształtowanie wrażliwości estetycznej, postaw społecznych czy sprawności fizycznej:

- zajęcia umysłowe: czytelnictwo pism i książek, konkursy, zgaduj-zgadule, opowiadanie baśni, audycje radiowo-telewizyjne, nauka własna, prowadzenie kroniki;
- zajęcia artystyczne: rysunek, malarstwo, rzeźba, grafika, recytacja, teatry lalek, zajęcia muzyczne, wieczornice, wystawy, imprezy;
- zajęcia rozrywkowe: gry i zabawy ze śpiewem, przy muzyce, stolikowe, sprawnościowe, imprezy rozrywkowe, dyskoteki, audycje i filmy o charakterze rozrywkowym;
- zajęcia praktyczno-techniczne: szycie, haftowanie, prace z papieru, sznurka, słomy; zajęcia techniczne gospodarskie, kulinarne, przyrodnicze;
- zajęcia sportowe: gry i zabawy ruchowe, piesze wycieczki, spacer, turystyczne wycieczki, obozy, biwaki; organizowanie imprez, wystaw, konkursów sprawnościowych;
- zajęcia opiekuńcze: nauka samoobsługi, ćwiczenia usprawniające manualnie, indywidualna poprawa wymowy, ćwiczenia korekcyjno-kompensacyjne, gimnastyka, zajęcia wyrównawcze z czytania, pisanie.

Z młodzieżą starszą warto stosować różnego rodzaju zabawy i gry psychologiczne, rozrywki umysłowe (głównie układanie i rozwiązywanie krzyżówek), zajęcia plastyczne, teatralne. Dużym powodzeniem cieszą się stolikowe gry planszowe, w tym warcaby, szachy. Uczniowie chętnie słuchają muzyki (zwłaszcza jeżeli jest to muzyka wybrana przez nich samych), oglądają filmy, audycje i programy telewizyjne. Biorą udział w różnego rodzaju konkursach (literackie, ekologiczne, historyczne) i turniejach (szachowy i warcabowy o tytuł mistrza świetlicy), a także imprezy o charakterze ogólnoszkolnym lub międzyszkolnym. W ramach zajęć świetlicowych można organizować także zajęcia specjalistyczne, np. z zakresu przedsiębiorczości, czy – w ramach możliwości – warsztaty w pracowni komputerowej.

Różnorodność prowadzonych zajęć świetlicowych wymaga stosowania odpowiednich **form i metod pracy**. Wybór właściwej formy realizacji określonego celu jest podstawą skuteczności i powodzenia zajęć. Pod względem zasięgu oddziaływania można wyróżnić trzy podstawowe **formy pracy** świetlicowej:

- formy pracy w kółkach, zespołach zainteresowań,
- formy pracy indywidualnej z dzieckiem,
- formy pracy masowej i imprezowej.

W pracy zespołowej z uczestnikami świetlicy zwykle stosowane są: gry i zabawy stolikowe, ruchowo-zręcznościowe, towarzyskie, rozrywki umysłowe, słuchanie audycji radiowych, telewizyjnych, słuchanie bajek i opowiadań. W pracy indywidualnej stosuje się: konsultacje dydaktyczne, poradnictwo, czytelnictwo indywidualne i wymianę poglądów na temat treści przeczytanej książki, indywidualną grę na instrumencie, itp. Do najczęściej stosowanych form pracy masowej można zaliczyć: wszystkie zajęcia masowe i imprezy o charakterze oświatowo-dydaktycznym,

społecznym, okolicznościowym, rekreacyjno-rozrywkowym i sportowym. Do form zajęć i imprez masowych należą: wieczory dyskusyjne, widowiska teatralne, konkursy, olimpiady, turnieje artystyczne, sportowe, wycieczki oraz prace społecznie użyteczne.

W zakresie **metod** pracy świetlicowej (Misiura 2001, s. 16-18; Socha-Kołodziej 1997, s. 100-101) można wyróżnić trzy podstawowe grupy: werbalne, oglądowe oraz oparte na działaniu i praktyce. Do najczęściej stosowanych metod werbalnych należą: pogadanki kierowane, dyskusje, gawędy, swobodne i samorzutne wypowiedzi dzieci, żywe i barwne opowiadania, inscenizacje, czytanie książek, itp. Metody oglądowe to: oglądanie przeźroczy, albumów, filmów i ich omawianie. Metody oparte na działaniu to głównie: rysowanie, malowanie, układanie, wszelkie majsterkowanie. Każda świetlica powinna wypracować swój określony system metod wychowawczo-dydaktycznych, właściwy dla specyfiki danego środowiska. Pracę świetlicową ma charakteryzować bogactwo, różnorodność metod i treści zajęć.

W pracy świetlicy na uwagę zasługuje metoda zadaniowa, która wyzwala aktywność dzieci wynikającą z ich potrzeb (to zadania własne), bądź z zadań proponowanych przez wychowawców (zadania zlecone). Zadania pełnią także funkcję środka wychowania, dziecko natomiast jest sprawcą swojego rozwoju. Ponieważ większość zajęć świetlicowych odbywa się w pomieszczeniach zamkniętych, wychowawcy powinni starannie dobierać metody i środki zapewniające dużą atrakcyjność zajęć, budzących zainteresowanie oraz entuzjazm u dzieci.

Oprócz zajęć standardowych warto wykorzystywać w pracy świetlicowej także zabawy integracyjne, psychoterapeutyczne, np.:

- **Krąg uczuć** – to wspólne siedzenie wychowanków w kole – kręgu i wyrażenie własnych uczuć, słuchanie różnych osób oraz zapamiętywanie tego, co zostało powiedziane. Krąg staje się miejscem i „czasem” uczenia się przez doświadczenie, ułatwia kontakty między dziećmi, daje im więcej swobody niż siedzenie w ławkach czy przy stolikach;
- **Psychodrama** – wczuwanie się przez dzieci w wybrane role w scenkach tematycznych. Scenki są doskonałą metodą, gdy wychowawca chce, aby uczniowie: postawili się w miejscu innej osoby, aby spróbowali zrozumieć myśli i uczucia, jakie dana sytuacja w kimś wywołuje; wypróbowali nowe sposoby zachowania się bądź po to, żeby sprawdzić, osiągnąć zamierzone rezultaty i zobaczyć, jakie to uczucie; dowiedzieli się, jak inni reagują na różne postawy i zachowania w konkretnych sytuacjach. Aby psychodramy były użyteczne w pracy wychowawczej należy pamiętać, że uczniowie winni wczuwać się w swoje role, wykorzystując własne doświadczenia, a nie sugerowali się innymi oraz aby sytuacje, które odgrywają, miały związek z rzeczywistymi problemami uczniów. Ponadto każda psychodrama powinna być dokładnie omówiona, zanim przystąpi się do następnej. Do udziału w scenkach należy angażować i zachęcać możliwie wszystkich uczniów, tak, aby nie dopuszczać do kreowania „gwiazdorów” w grupie.
- **Burza mózgów** to metoda, której celem jest stworzenie listy pomysłów na rozwiązanie określonego problemu, wyzwala ona potencjał twórczy i zapewnia udział wszystkich uczniów w zajęciach. Polega na kilku etapach: określenie celu (wyjaśnienie, że chodzi o podanie wielu różnych pomysłów bez dyskusji), po-

dzielenie grupy (na 3-5 osobowe zespoły z „szefem” zespołu), podanie zadania (grupy proszone są o podanie dużej liczby pomysłów i ich zapisanie), wybór najlepszych pomysłów (przedstawienie ich wszystkim dzieciom uczestniczącym w zajęciach), omówienie z uczniami wybranych pomysłów, by zdecydować się na najskuteczniejszy.

Planowanie pracy w świetlicy

Jedną z ważnych czynności wychowawcy w codziennej pracy jest planowanie (Zieja, 1995, TI, s. 36). Plan ma pomagać w pracy, zapobiegać przypadkowości i dowolności działania. Roczny Plan świetlicy opracowuje kierownik i zatwierdza Rada Pedagogiczna. Treść i forma planu powinny wskazywać na to, że powstał on w celu usprawnienia pracy. Zadania muszą być formułowane konkretnie i określone w sposób wymierny, aby można było przeanalizować ich wykonanie. Zadania powinny wynikać m.in. z:

- charakterystyki składu wychowanków,
- możliwości i umiejętności kadry pedagogicznej,
- warunków lokalowych, materialnych, organizacyjnych i środowiskowych placówki,
- wniosków Rady Pedagogicznej, ze wskazówkami do pracy kompensacyjnej i rozwijającej,
- aktualnych przepisów resortowych,
- rzeczywistych potrzeb dzieci i placówki.

Każdy wychowawca powinien sporządzić plan pracy dla swojej grupy na semestr, a następnie na dany miesiąc i tydzień. Założenia tygodniowe powinny wynikać z planu pracy grupy i być realizowane poprzez różne formy pracy opiekuńczej, korekcyjno-kompensacyjnej czy sportowej. Rozkład zajęć dnia i tygodnia jest integralną częścią regulaminu świetlicy. Warunkuje on bieg życia dzieci i ich samopoczucie, a także poczucie bezpieczeństwa. Dobrze zorganizowany rozkład dnia i tygodnia kształtuje pozytywne cechy osobowości dziecka, takie jak: punktualność, systematyczność, zdyscyplinowanie, obowiązkowość i rzetelność. Aby rozkład dnia w świetlicy mógł spełniać wymienione funkcje musi być: dostosowany do wieku i specyficznych potrzeb dzieci; dostosowany do warunków świetlicowych (jedna sala do cichych zajęć, a druga – do zajęć głośnych); zachować właściwe proporcje i kolejność między zajęciami wymagającymi wysiłku fizycznego i umysłowego z odpoczynkiem dzieci; przewidywać odpowiednią ilość zajęć na świeżym powietrzu, niezależnie od pory roku; zakładać możliwość zmian w ustalonym porządku dnia i tygodnia.

Podsumowanie

Świetlica stanowi wciąż jeszcze mało zauważane i niedoceniane ogniwo w systemie opieki i wychowania oraz w modelu działalności edukacyjnej, a jest nieodzownym miejscem w każdej szkole, zapewnia opiekę, wychowanie, bezpieczeństwo. Realizując statutowe zadania kształtuje osobowość ucznia, uczy systematyczności, kreatywności, zdrowego współzawodnictwa, doskonali umiejętności już nabyte, ale pozwala także zdobyć nowe. Praca w świetlicy gimnazjalnej jest bardzo trudna, z tego względu, że uczniów trudno zainteresować, zaciekać, nie wszystko im się podoba. Wiele propozycji jest dla nich albo za dziecinna albo za poważna.

Praca w świetlicy jest także bardzo niewymierna – wymaga od wychowawcy cierpliwości, pomysłowości i bardzo dużej aktywności. Realizacja zadań opiekuńczo-wychowawczych przebiega w trochę innych warunkach, niż w czasie lekcji. Jest tu o wiele większa swoboda w doborze treści, form i metod prowadzenia zajęć, panuje luźna, swobodna atmosfera, uczniowie potrafią być otwarci, spontaniczni. Wiedzą, że udzielenie złej odpowiedzi nie będzie miało konsekwencji ujemnych w postaci oceny niedostatecznej. Uczestnicząc w zajęciach uczniowie jednak kształcą się, doskonalą wewnątrznie i zewnątrznie. Wykonują czynności, nie dlatego, że muszą, ale dlatego, że chcą. Świetlica staje się – na szczęście – placówką nie tylko wspomagającą proces kształcenia i wychowania ucznia. Jest szansą do wykorzystania – z pożytkiem dla dzieci, ich rodziców, jak również dla szkoły, jednakże pod warunkiem, że wychowawca świetlicy będzie ściśle współpracować z wychowawcami klas, nauczycielami i rodzicami dzieci. Ważne jest także zorganizowanie samorządu, powołanie rady świetlicy w celu zaangażowania podopiecznych do współuczestnictwa w gospodarowaniu i organizowaniu życia codziennego w świetlicy. Wtedy świetlica spełni swoje funkcje i więcej wychowanków będzie realizowało się kreatywnie w czasie wolnym.

Bibliografia

- Misiura I., *Program wychowawczy świetlicy szkolnej w gimnazjum*, Wyd. Rubikon, Kraków 2001.
- Socha-Kołodziej K., Świetlica W: Brągiel J., Badora S. (red.), *Formy pracy opiekuńczo-wychowawczej*. Wyd. WSP, Częstochowa 1997.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 15 lutego 1999 r. w sprawie ramowego statutu publicznej sześcioletniej szkoły podstawowej i publicznego gimnazjum. (Dz. U. z dnia 23 lutego 1999 r. Nr 14 poz. 131)
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 V 2001 r. (Dz.U. 2001/61/624, 2002/10/96, 2003/146/1416, 2004/66/606, 2005/10/75) w sprawie ramowych statutów publicznego przedszkola oraz publicznych szkół.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 stycznia 2003 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz.U. z 2003r. Nr 11, poz. 114).
- Ustawa o systemie oświaty, z dnia 7 września 1991 r., art. 60 ust. 2 z późniejszymi zmianami (Dz. U. z 1996 r. Nr 67, poz. 329 i Nr 106, poz. 496, z 1997 r. Nr 28, poz. 153 i Nr 141, poz. 943, z 1998 r. Nr 117, poz. 759 i Nr 162, poz. 1126, z 2004 r. Nr 256, poz. 2572, Nr 273, poz. 2703 i Nr 281, poz. 2781, z 2005 r. Nr 17, poz. 141, Nr 94, poz. 788, Nr 122, poz. 1020, Nr 131, poz. 1091, Nr 167, poz. 1400 i Nr 249, poz. 2104, z 2006 r. Nr 144, poz. 1043, Nr 208, poz. 1532 i Nr 227, poz. 1658 oraz z 2007 r. Nr 42, poz. 273, Nr 80, poz. 542, Nr 115, poz. 791, Nr 120, poz. 818, Nr 180, poz. 1280 i Nr 181, poz. 1292).
- Weissbrot-Koziarska A., *Szkoła jako środowisko opiekuńczo-wychowawcze*. W: Brągiel J., Badora S. (red.), *Formy opieki wychowania i wsparcia w zreformowanym systemie pomocy społecznej*. Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2005.
- Zieja Z. i inni (red.), *ABC wychowawcy świetlicy*, Cz. I i II. Wyd. WOM, Jelenia Góra 1995.

Małgorzata Prokosz

Wychowawca w świetlicy szkolnej – zakres wychowawczych i opiekuńczych oddziaływań

Wychowanie i opieka są pojęciami bliskoznacznymi, wzajemnie się uzupełniają, przenikają i wzbogacają. Helena Radlińska (1961) stwierdziła, że we wszystkich czynnościach opiekuńczych odbywa się akt wychowawczy, a wychowanie polega na pielęgnowaniu rozwoju, nauczaniu sztuki odszukiwania i wyboru wartości istniejących oraz czynienia z nich narzędzi własnego trudu, na wzbogacaniu wiedzy oraz wyrabianiu sprawności w kierowaniu sobą i wykonywaniu pracy. Opieka natomiast jest szczególnie przydatna tam, gdzie przejawiają się takie niekorzystne dla rozwoju człowieka zjawiska, jak choroby, zaburzenia psychofizyczne, złe przyzwyczajenia, braki w sprawności i wykształceniu, samotność. Oznacza to, iż wychowaniu trudno byłoby obyć się bez opieki; dzięki niej zapewnia się niezbędne warunki dla prawidłowego przebiegu procesu wychowawczego. Natomiast opieka bez wychowania mogłaby przerodzić się w „dawanie” ponad miarę, a tym samym sprzyjać postawom biernego wyczekiwania oraz sankcjonować brak aktywności i samodzielność wychowanków. Poza tym byłoby trudno oddzielić wychowanie od opieki, zawsze bowiem pozostaje choćby troska o bezpieczeństwo osobiste dziecka, którym się w toku wychowania zajmujemy. Tak więc opiekę towarzyszącą wychowaniu traktuje się jako niezbędną część każdego pedagogicznego kontaktu i integralny składnik pedagogicznego działania. Opieka i wychowanie idą w parze, szczególnie w zakresie rozwoju społeczno-moralnego i kulturalnego wychowanków oraz podczas pełnienia przez wychowawcę funkcji profilaktycznej, kompensacyjnej, resocjalizacyjnej i rehabilitacyjnej. Wychowanie i opieka przeplatają się wzajemnie w takim stopniu, że można mówić jedynie o procesie opiekuńczo-wychowawczym bez wyodrębniania stron tego procesu i dzielenia go na opiekę i wychowanie. Nie wszyscy pedagodzy podzielają jednak ten pogląd. Niektórzy z nich, jak np. Z. Dąbrowski (2006), uważają, że wychowanie i opieka stanowią odrębne dziedziny ludzkiej działalności. Taki pogląd nie wydaje się jednak słuszny, gdyż nie uwzględnia złożoności procesu wychowania i nie liczy się dostatecznie z rzeczywistym dobrem dzieci i młodzieży. Nie pozostaje też w zgodzie z najnowszymi tendencjami w naukach pedagogicznych, aby nadać wszelkim ludzkim działaniom wymiar moralny i traktować te działania raczej całościowo niż częściowo. Tak więc nie sposób zgodzić się z tezą, że wychowanie i opieka to dwie całkowicie różne dziedziny. Zresztą zachodzące między nimi związki oddają terminy: „praca opiekuńczo-wychowawcza” albo „działalność opiekuńczo-wychowawcza”. Wychowanie bez opieki byłoby działaniem zubożonym i raczej mało skutecznym.

Geneza wychowawcy – opiekuna w literaturze przedmiotu

Szukając w literaturze wzorów współczesnego wychowawcy nie można pominąć historii. Pedagogika opiekuńcza – jako dyscyplina praktyczna – sięga swoimi korzeniami do czasów średniowiecznych (Bartkowiak, 2002, s. 295-296). To bracia zakonni, przygarniając do klasztorów ubogich młodzianków zajmowali centralne miejsce w ich życiu, wpływając nie tylko na stan doczesny podopiecznych, ale i na

wychowanie. Wraz z przemianami społecznymi rola wychowawców zakonnych ewoluowała, dzięki działalności ks. Jana Bosco i ks. Bronisława Markiewicza, określając nowe role: wspierającego opiekuna i towarzysza życia oraz partnera dziecka.

W okresie II Rzeczypospolitej, w pojmowaniu roli opiekuna – wychowawcy nastąpiło przejście się od stanowisk normatywnych, odwołujących się do cech osobowości idealnego wychowawcy, do szeroko ujmowanej społecznej misji wychowawcy, z uwzględnieniem potrzeb samego wychowanka i jego najbliższego środowiska”.

W latach międzywojennych głównym zadaniem wychowawcy – opiekuna stała się troska, o rozwój i wychowanie podopiecznych, chronienie ich praw oraz interesów.. J. Cz. Babicki (1980, s.104-135) określił postawę opiekuńczą, stwierdzając, że *„(...) jest to stała jednolita linia postępowania opiekuńczego względem dziecka, wynikająca z zamiłowania do opiekowania się dzieckiem, z zamiłowania stale podtrzymywanego w napięciu przez ukochanie dziecka, przy czym jednolitość tej linii postępowania opiekuńczego warunkuje się ustaloną zasadą, wypośrodkowaną ze znajomości i zrozumienia dziecka, a także znajomości celu, do jakiego zmierza opieka nad nim”*. Według J. Korczaka (1978, s. 178-202) dobry wychowawca-opiekun musiał spełnić przede wszystkim podstawowy wymóg, jakim jest poznanie samego siebie. *„Bądź sobą – szukaj własnej drogi. Poznaj siebie, zanim zechcesz dzieci poznać. Zdaj sobie sprawę z tego, do czego sam jesteś zdolny, zanim dzieciom pocznieś wykreślać zakres ich praw i obowiązków. Ze wszystkich sam jesteś dzieckiem, które musisz poznać, wychować i wykształcić przede wszystkim”*. Wychowawca zatem powinien odznaczać się autentyczną pracowitością, zajmować się ciągłym i wszechstronnym poznawaniem dziecka. Opiekun powinien być dobrym diagnostą zarówno poprzez stałą obserwację dziecka, jak również poprzez empatie, umiejętność wczuwania się w świat jego uczuć i przeżyć, gdyż tylko wtedy będzie mógł zrozumieć świat dziecka, jego problemy oraz rozpoznać wiele jego potrzeb. Jednym z podstawowych zadań opiekuna – wychowawcy było wspieranie rozwoju wychowanka: *„Mogę stworzyć tradycje prawdy, ładu, pracowitości, uczciwości, szczerości, ale nie przerobię żadnego z dzieci na inne, niż jest. Brzoza pozostanie brzozą, dąb dębem, łopuch łopuchem. Mogę budzić to, co drzemie w duszy, nie mogę nic stworzyć.”* Inną bardzo ważną cechą wychowawcy były umiejętności organizatorskie, zwłaszcza w wychowaniu grupowym. Wychowawca jest odpowiedzialny za wychowanków: *„Wychowawca nie jest obowiązany brać na siebie odpowiedzialności za odległą przyszłość, ale całkowicie odpowiada za dzień dzisiejszy.”* Opiekun – wychowawca winien w praktyce realizować również prawo dziecka do bycia dzieckiem, do szacunku *„wykazywać tolerancję do jego niewiedzy i niepowodzeń. Szczególnie w przypadkach trudności wychowawczych nauczyciel powinien odznaczać się cierpliwością. Wymienione powyżej pozytywne postawy wychowawcy według Korczaka były najistotniejsze i między innymi z tego powodu jego koncepcję utożsamia się do dziś z „pedagogiką spolegliwego opiekuna wychowawcy.”*

T. Kotarbiński (1987, s. 377-380) nie używał i nie definiował pojęcia „postawa opiekuńcza”, ale łączył z „opiekunem spolegliwym” postawy, które w sposób jednoznaczny określają pozytywny stosunek do opiekuńczych potrzeb dziecka. Są to następujące postawy względem podopiecznego:

- życzliwości, skłonności do pomagania,

- dobrego serca i wrażliwości na potrzeby,
- dawania niezawodnego wsparcia,
- sprawiedliwego traktowania,
- dzielności w sprawowaniu opieki,
- odważnego chronienia.

Od lat 70-tych model opiekuna-wychowawcy przechodził wiele istotnych przeobrażeń. Według F. Moskala (Maciaszkowa 1975, s.12) „Wzorowy opiekun-wychowawca” to nauczyciel przyszłości posiadający wiedzę, umiejętności, jak i dyspozycje osobowościowe. Wiedza wychowawców ma stanowić o ich prestiżu zawodowym. Ma być funkcjonalna warunkująca skuteczną organizację procesu opiekuńczo-wychowawczego i uwzględniająca prawa dziecka. „Nauczyciel-wychowawca wyróżnia się zarówno umiejętnościami instrumentalnymi służącym wartościowej i atrakcyjnej organizacji pracy z grupą i poszczególnymi wychowanekami, jak i umiejętnościami korzystania z dorobku i osiągnięć innych ludzi dla konfrontacji z własnymi doświadczeniami w celu korygowania i doskonalenia własnego warsztatu pracy”. Natomiast o kwalifikacjach osobowościowych w tym samym czasie J. Maciaszkowa (1975, s.13) pisała tak: „wychowawcę winny charakteryzować dyspozycje osobowościowe umożliwiające prawidłowe, życzliwe interakcje między wychowawcą a wychowankiem oraz między wychowawcą a rodzicami wychowanków. Wychowawca powinien więc posiadać pogodne usposobienie, cierpliwość, takt, życzliwość, być zrównoważonym, o dużej odporności psychicznej i nerwowej. Ponadto powinna go cechować silna identyfikacja z zawodem”. W propozycji modelu opiekuna – wychowawcy F. Moskala pojawił się dodatkowo postulat miłości do dziecka.

Lata potransformacyjne spowodowały przemiany w obszarze stosunków nauczyciel – wychowanek. Zarysowały się koncepcje, że współczesnego wychowawcę – opiekuna cechuje: przedmiotowość, rozumiana jako współdziałanie i partnerstwo, zdolność do dialogu i zachowań empatycznych oraz otwartość na drugiego człowieka. Działalność opiekuna – wychowawcy w ostatnim dziesięcioleciu ukierunkowana została przede wszystkim na pomoc i pracę z rodziną. Niejednokrotnie jego praca wychowawcza utożsamiana jest z działalnością profilaktyczną i interwencyjną.

Współczesny wymiar oczekiwań wobec wychowawcy – opiekuna

Zmiana wizerunku wychowawcy w nowej rzeczywistości objęła wszystkie sfery jego funkcjonowania zarówno w wymiarze osobowościowym, jak i w przyjmowanych postawach i zajmowanej przez niego pozycji społecznej. Nowoczesny wychowawca-opiekun to „otwarta osobowość” ujawniająca się w podatności na innowacje, posiadający wysoki poziom potrzeby osiągnięć, empatii, aspiracji życiowych, dążenie do zdobywania wiedzy naukowej, orientacja na teraźniejszość i przyszłość. Towarzyszy mu potrzeba „osiągania” tłumaczona jako dążenie do stałego podnoszenia swoich kwalifikacji i zdobywania coraz większej wiedzy, zdolności empatyczne ułatwiający dostrzeganie i rozumienie potrzeb wychowanków oraz nonkonformizm, odrzucający stereotypy określonych zachowań nauczycieli w konkretnych sytuacjach. Znaczej wartości nabierają obecnie takie cechy wychowawcy, jak: wolność, autonomia, niezależność w myśleniu i działaniu oraz potrzeba „bycia sobą” i ustawicznego wyrażania własnej osobowości. Nie bez znaczenia są także predyspozycje osobowościowe, umożliwiające prawidłowe i życzliwe interakcje

z dziećmi i ich rodzicami, czyli: takt, życzliwość, wyrozumiałość, zrównoważenie psychiczne, zdolności empatyczne, chęć niesienia pomocy innym, ale także pogodne usposobienie i życzliwy uśmiech.

Każdy pedagog powinien postrzegać dziecko podmiotowo, szanować godność osobistą i niezależność podopiecznych, pomagać im w odkrywaniu i zrozumieniu świata i ludzi. Wg J. Jundziłł (Maksymowicz, 1990, s. 106) wychowawca ma posiadać cechy charakteru wymagane od wychowanków takie, jak: uczciwość, obowiązkowość, kulturę, karność, zamiłowanie do pracy z dziećmi oraz wiedzę. Ponadto powinien być wyposażony w umiejętności spojrzenia w głąb istoty dziecka, optymizm, autorytet, zdolność doskonalenia się. Niezwykle istotnym elementem modelu pedagoga – wychowawcy czasów współczesnych okazują się jego umiejętności w pracy z dziećmi i w pracy nad sobą. J. Brągiel (1993, s. 41) do najważniejszych z nich zalicza „umiejętności instrumentalne służące atrakcyjnej i realizującej wartościowe cele – organizacji pracy z grupą i pojedynczym dzieckiem, umiejętności diagnozowania i zaspokajania jego rozwoju poprzez stymulowanie i pobudzanie do aktywności oraz społecznego działania; umiejętności praktyczne potrzebne do organizowania czasu wolnego dziecka w placówce oraz rozwijania jego zainteresowań i uzdolnień; a także umiejętności korzystania z dorobku i osiągnięć naukowych oraz cennych wskazówek metodycznych”.

Niewątpliwie nowym wyzwaniem dla dzisiejszych opiekunów jest pełnienie przez nich ról terapeuty, zapobiegającego i eliminującego szeroko pojęte skutki współczesnych zagrożeń cywilizacyjnych. Charakterystyczne dla kreowania modelu opiekuna – wychowawcy nowych czasów jest także sięganie do wartości uniwersalnych, które w decydujący sposób warunkują relacje z drugim człowiekiem, takich jak: szacunek, wzajemne zaufanie, prawda, dobro, sprawiedliwość i miłość. Szczególne znaczenie ma tu korczakowskie uznanie zasady partnerstwa, poszanowania godności słabszego i zależnego od dorosłych dziecka, respektowanie jego praw do odmienności przeżyć, samodzielnie zdobywanego doświadczenia, wiedzy, przekonań i poglądów, wyboru własnej hierarchii wartości, norm i wzorów zachowań.

Dobry wychowawca wie, jak postępować z dziećmi, przeżywać wspólnie radość i smutki, wie jak godzić, jak dyskutować, wybaczać i budzić nadzieję. Wielkim wyzwaniem, darem, który nauczyciel wychowawca musi ofiarować swoim uczniom jest poświęcony im czas, rozmowa, zainteresowanie ich osobą, dyskretne towarzyszenie w rozpoznawaniu miejsca w świecie, pomoc w interpretacji zjawisk zachodzących w bliższym i dalszym otoczeniu (Solarek, 2000, s. 14). Wychowawca musi być także (Bednik, 2001, s. 44-45) neutralnym słuchaczem, aktywnym partnerem, szukającym prawidłowego kontaktu i otwartej komunikacji, troszczyć się o wolność jednostki, ułatwić kierowanie jej indywidualności i wykorzystanie własnego potencjału rozwojowego.

Najważniejszą i nieprzemijającą cechą postawy pedagogicznej współczesnego wychowawcy okazuje się umiejętność nawiązywania kontaktów z dziećmi i młodzieżą, zrozumienie, poszanowanie godności i indywidualności podopiecznych oraz zamiłowanie do pracy pedagogicznej, a ideał współczesnego opiekuna – wychowawcy zawiera się umiłowaniu wolności, poczuciu odpowiedzialności i szacunku dla innych oraz otwartości na świat i drugiego człowieka (Bartkowiak, 2002., s. 298). Niewątpliwie jednak najważniejszą wartością w działalności pedagogicznej każdego wycho-

wawcy będzie dobro dziecka, jego samopoczucie, prawidłowy rozwój oraz stawanie się pełnowartościowym człowiekiem, a humanistyczna postawa wyrażająca się w miłości do ludzi stanie się największym atrybutem „wychowawcy nowych czasów”.

Uwarunkowania pracy wychowawcy – opiekuna

Istnieje wiele uwarunkowań uznanych za podstawowe czynniki osiągania pozytywnych efektów wychowawczych. Należą do nich m.in.: poznawanie wychowanków, humanistyczne podejście do nich, umiejętność porozumiewania się z nimi oraz dobór metod pracy. Poznanie tych uwarunkowań pozwoli lepiej zrozumieć złożoność procesu oddziaływań, uświadomi rolę wychowawcy i wychowanka we wzajemnych relacjach.

Poznawanie dzieci i młodzieży. Diagnozowanie dzieci i młodzieży przez wychowawców można przeprowadzać na wiele sposobów. Najczęściej dla celów praktycznych stosuje się *obserwację* czyli obserwowanie podopiecznych pod względem określonych zachowań lub cech psychicznych. Wiele informacji o wychowankach dostarczają *wypracowania i ankiety*. Umożliwiają one przede wszystkim sondaż opinii ogółu wychowanków o interesujących wychowawcę sprawach ważnych z pedagogicznego punktu widzenia. Wyjątkowo przydatne w pracy pedagogicznej są *techniki socjometryczne*, które polegają na określeniu struktury społecznej zespołu poprzez podawanie przez dzieci i młodzież nazwisk swoich kolegów i koleżanek z klasy zgodnie z określonymi kryteriami wyboru i ich analizę sumaryczną. Kryteria te, najczęściej w postaci pytań, dotyczą zwłaszcza żywnionych przez wychowanków uczuć sympatii, uznania, przyjaźni. W pracy wychowawcy warto stosować także analizę dokumentów czy wywiad środowiskowy. Warunkiem należytego wykorzystania wymienionych technik jest staranne przygotowanie wychowawców do poznania swych wychowanków. Im lepsza będzie wiedza tym i lepsza prognoza i zaplanowanie oddziaływań.

Humanistyczne podejście do wychowanków. Jest ono równoznaczne z uznaniem każdego z nich za jednostkę autonomiczną, której przysługuje prawo do własnej podmiotowości (wewnętrznej niezależności i odpowiedzialności za swe postępowanie) oraz prawo do w miarę samodzielnego kształtowania swego losu. Tego rodzaju podejście oznacza liczenie się z poczuciem godności i wartości osobistej wychowanków, a nade wszystko z ich potrzebami psychicznymi, w tym zwłaszcza potrzebami bezpieczeństwa, uznania, szacunku oraz samorealizacji. Wychowawcy o takim podejściu unikają wymuszania posłuchu, stronią od narzucania czegokolwiek, starają się przekonać podopiecznych o tym, że są oni w stanie sami wiele zdziałać bez wydatnej pomocy dorosłych. Stają się dla swych wychowanków raczej doradcami lub animatorami niż zwierzchnikami. Przede wszystkim zaś unikają instrumentalnego ich traktowania. Istotnym przejawem humanistycznego podejścia wychowawców do dzieci i młodzieży jest demokratyczny styl kierowania wychowawczego. Polega on na okazywaniu wychowankom życzliwości i zrozumienia, pozyskiwaniu ich zaufania i przyjaźni, umożliwianiu wysuwania własnych pomysłów i wspólnego podejmowania decyzji, a także przejawiania aktywności i samodzielności w wykonywaniu różnego rodzaju działań. Ważnymi przejawami humanistycznego podejścia wychowawców do wychowanków są także takie umiejętności, jak: okazywanie swej akceptacji, dbałość o autentyczność własnych zachowań i tzw.

rozumienie empatyczne. Akceptacja okazywana dzieciom i młodzieży polega na uznawaniu ich takimi, jakimi są naprawdę, a więc bez jakichkolwiek uprzedzeń. Każdego z wychowanków uważa się za niepowtarzalną w swoim rodzaju istotę ludzką stanowiącą swoisty świat przeżyć, myśli i uczuć. Tak rozumiana akceptacja idzie w parze z okazywaniem wychowankom zaufania, szacunku i serdeczności. Autentyczność stanowi nade wszystko zgodność z samym sobą. Przejawia się w szczerym i spontanicznym postępowaniu. Dzięki byciu sobą, przejawianiu otwartości i spontaniczności, podopieczni odczuwają obecność wychowawców jako ludzi godnych zaufania, na których można polegać. Rozumienie empatyczne jest równoznaczne z wczuwaniem się przez dorosłych w wewnętrzny świat doznań i przeżyć dzieci i młodzieży, tak jakby był on ich własnym światem. Dzięki temu wychowawcy są w stanie lepiej poznać i zrozumieć swych podopiecznych.

Umiejętność porozumiewania się z wychowankami. Skuteczność wpływów wywieranych przez wychowawców na wychowanków w dużym stopniu zależy od porozumiewania się między nimi w formie rozmów i dyskusji, a więc wzajemnej wymiany myśli i uczuć. Na ogół przeprowadzane przez wychowawców rozmowy i dyskusje z dziećmi i młodzieżą przynoszą korzyści zarówno jednym, jak i drugim. Wychowawcom pomagają w nawiązaniu bliższych kontaktów interpersonalnych ze swoimi podopiecznymi, w lepszym ich poznaniu i rozumieniu. Wychowankowie zaś dzięki rozmowom i dyskusjom z wychowawcami zdobywają wiedzę, konfrontują własne zdanie ze stanowiskiem dorosłych, łatwiej i skuteczniej przezwyciężają osobiste kłopoty, mogą liczyć na docenienie swych zainteresowań i potrzeb. Tematem podejmowanych rozmów i dyskusji może być wszystko, czym żyją i interesują się chłopcy i dziewczęta, a także wychowawcy. Zaleca się, aby wychowawcy stwarzali atmosferę sprzyjającą szczerym i swobodnym wypowiedziom wychowanków (unikali zadawania niepotrzebnych pytań, udzielania w nadmiarze rad i wskazówek, traktowania niektórych tematów jako tabu i nie lekceważyli swoich rozmówców). Nie powinno się też zapominać o umożliwieniu wychowankom zwierzenia się ze swych spraw osobistych, co ma niewątpliwie znaczenie wychowawcze i terapeutyczne.

Dobór metod pracy. Na ogół lepsze rezultaty wychowawcze uzyskuje się stosując metody oddziaływań pośrednich niż oddziaływań bezpośrednich. Przykładami metod oddziaływań bezpośrednich są: karanie, nagradzanie, perswazja. Istota zaś metod oddziaływań pośrednich polega na czynnym uczestnictwie wychowanków w procesie wychowania. Godne polecenia metody pośredniego oddziaływania wychowawczego to przede wszystkim powierzenie przez wychowawców konkretnych zadań podopiecznym (metoda zadaniowa) oraz dawanie im dobrego przykładu (metoda modelowania). Metoda zadaniowa jest równoznaczna z celowym stwarzaniem sytuacji, które wywołują konieczność wykonywania konkretnych zadań. Mogą one dotyczyć przygotowywania imprez, spotkań z ciekawymi ludźmi, wycieczek, dyskotek itp. W każdym razie metoda ta wymaga od wychowanków aktywnego i samodzielnego zaangażowania w wykonanie różnych zadań. Metoda ta w szczególności przyczynia się do rozwijania i pogłębiania umiejętności współżycia i współdziałania. Metoda modelowania polega na przejmowaniu przez wychowanków zachowań i postaw swych wychowawców, którzy są dla nich wzorem godnym naśladowania. Stawia ona wysokie wymagania dorosłym pełniącym funkcję wychowaw-

ców. Ekspozycja metod pośredniego działania wychowawczego zapewnia wychowankom dużo większy margines niezależności i samodzielności niż wówczas, gdy wychowawca odwołuje się do metod oddziaływań bezpośrednich.

Współczesny wychowanek potrzebuje drugiego człowieka bardziej niż kiedykolwiek przedtem. Odczuwane w cywilizowanych społeczeństwach zobojętnienie na los, potrzeby i brak czasu dla innych doprowadzają do tego, że jednostka bywa pozbawiona głębszych więzi emocjonalnych z otoczeniem; żyje nie tyle wspólnie z innymi, ile obok nich. Dlatego tak ważne jest dziś wychowanie młodego człowieka w duchu humanizmu, ukazywanie mu wyższych wartości, dawanie dobrego przykładu, wskazywanie właściwych autorytetów. Skoro nie może (nie ma czasu) uczynić tego dom rodzinny – można to zrealizować z szkolnej świetlicy.

Zadania wychowawcy – opiekuna w świetlicy

Zakładając, że wychowanie i opieka są procesami przewidzianymi i zaplanowanymi, warto sobie uświadomić, co powinno być priorytetem w pracy z dziećmi, jakie cele powinno się osiągać, czyli musi nastąpić określenie standardów wskazujących na pożądane cechy osobowości i zachowania podopiecznych. Cele wychowania określają pewne ogólne zmiany czy przeobrażenia w tym zakresie, zadaniami wychowawczymi zaś zwykło się nazywać cele wychowania bardziej uszczegółowione. Dla teorii i praktyki pedagogicznej najbardziej przydatne są koncepcje celów wychowania dotyczące cech osobowości (np. uczciwość, sumienność, pracowitość, odpowiedzialność, życzliwość, poczucie sprawiedliwości, umiejętność współzycia i współdziałania, radzenie sobie z własnymi problemami). Niezależnie od ostatecznego celu wychowania, jakim powinien być przede wszystkim człowiek jako istota ludzka, istnieje wiele zadań będących konkretyzacją wspomnianych celów. Zadania te są przełożeniem celu, na praktykę opiekuńczo-wychowawczą, czyli konkretne działania.

W praktyce pedagogicznej można tu wyróżnić wiele grup zadań, np.:

- Wychowanie w aspekcie rozwojowym (biologicznym), czyli wspomaganie dzieci i młodzieży w ich rozwoju fizycznym i psychicznym.
- Wychowanie w aspekcie społecznym, które ma być czymś więcej niż tylko próbą przystosowania wychowanka do warunków i sytuacji, w jakich wypadnie mu żyć. Oczekuje się, iż będzie on naśladować konstruktywne wzory postępowania i przyswajać sobie system wartości i norm wysoko cenionych w społeczeństwie.
- Wychowanie w aspekcie kulturowym: w wychowaniu tym – oprócz bezpośredniego przekazywania dorobku kulturowego pokoleń – dużą wagę przywiązuje się do wyzwiania u wychowanków ciekawości i zainteresowania nim, a tym samym do samodzielnego jego poznawania.

W praktycznych działaniach można powyższe grupy zadań uszczegółowić, w zależności od potrzeb i poziomu rozwoju wychowanków:

- Bezpieczeństwo, zdrowie i higiena uczniów: organizacja spacerów, gier i zabaw na powietrzu z uwzględnieniem pór roku, poprawa higieny osobistej poprzez mycie rąk przed jedzeniem, kultura spożywania posiłków, zapoznanie uczniów z sygnałami alarmowymi oraz przepisami BHP w świetlicy szkolnej.

- Organizacja dożywiania: zbieranie odpłatności za obiady. Kontakty stałe z MOPS w zakresie weryfikacji nazwisk uczniów dotowanych przez OPS. Opieka przy wydawaniu i spożywaniu obiadów.
- Zapewnienie uczniom właściwych warunków do nauki oraz spędzania wolnego czasu poprzez organizację zajęć świetlicowych zgodnych z zainteresowaniami uczniów, rozwijanie indywidualnych zainteresowań ucznia.
- Pomoc uczniom w nauce: organizowanie kółek samopomocy koleżeńskiej, pomoc w odrabianiu prac domowych i przygotowaniu się do sprawdzianów, prowadzenie ćwiczeń utrwalających wiadomości z poszczególnych zajęć edukacyjnych, współpraca w tym zakresie z rodzicami i nauczycielami.
- Podejmowanie działań mających na celu kształtowanie zdrowego stylu życia i postawy asertywnej wobec zagrożeń dla zdrowia i życia przy stałej kontakcie z higienistką szkolną.
- Realizacja założeń Programu Wychowawczego i Programu Profilaktyki.
- Integracja grupy: prowadzenie zajęć wychowawczych metodami aktywnymi tj. krąg uczuć, rysunki, dyskusja, burza mózgów, uzupełnianie zdań, krótkie opowiadania, gry i zabawy – praca w małych grupach.
- Kształtowanie podstawowych nawyków społecznego współżycia (wdrażanie do zgodnego współżycia w grupie, poprawnego zachowania się i wzajemnej życzliwości): nawiązywanie i utrzymywanie kontaktów z rówieśnikami, dorosłymi osobami niepełnosprawnymi.
- Poszanowanie własności osobistej oraz mienia społecznego (szacunek dla pracy i ludzi, którzy ją wykonują): pogadanki, dyskusje, dbałość o wygląd estetyczny świetlicy, redagowanie gazetek, poszanowanie sprzętu świetlicowego.
- Działania nauczyciela mające na celu kształtowanie odporności emocjonalnej oraz pozytywnej motywacji do podejmowania zadań i rozwiązywania problemów przy stałej kontakcie z pedagogiem szkolnym.
- Rozwijanie uczuć patriotycznych przez krzewienie umiłowania stron rodzinnych, zainteresowanie pracą ludzi wykonywaną dla najbliższego środowiska. Tradycje i obrzędy. Poprzez przygotowanie uczniów do udziału w akademiach, uroczystościach, apelach, rocznicach narodowych, Dnia Gimnazjalisty.
- Rozwijanie myślenia twórczego, uczuć artystycznych, wrażliwości i zdolności uczniów: prowadzenie zajęć plastycznych, technicznych, umuzykalniających, prowadzenie zajęć ruchowych i sportowych, wspólne oglądanie audycji i programów edukacyjnych.
- Podnoszenie poziomu wychowania i wyrabianie wrażliwości uczniów na piękno w przyrodzie i twórczości człowieka.

Powyższe zadania nie są jedynymi, chociaż można je uznać za priorytetowe w realizacji celu ostatecznego, czyli wychowaniu człowieka, który – w atmosferze opieki, wsparcia, akceptacji – będzie się zbliżał się ku wartościom uniwersalnym i ponadczasowym. Do zadań wychowawcy będzie należało pomaganie wychowancom w odnalezieniu sensu ludzkiej egzystencji, i to nie tylko w warunkach korzystnych dla człowieka, lecz również w sytuacji trudnej – problemów, osamotnienia, zagrożenia, cierpienia.

Zadania opiekuńcze i wychowawcze, realizowane przez świetlice szkolne powinny być odpowiednio zróżnicowane w zależności od potrzeb danego zespołu dzieci, ich wieku, stopnia zaangażowania i zaawansowania w nauce szkolnej czy rodzaju zaniedbań wychowawczych.

W pracy opiekuńczej i wychowawczej świetlicy można wyróżnić kilka podstawowych kategorii działań, realizowanych w sferach: *badawczo-kontrolnych* (analiza sytuacji, problemów i potrzeb wychowanków oraz całej grupy); *interwencyjnych* (obrona praw wychowanka w szkole, klasie, rodzinie, wobec negatywnych postaw rówieśników, pomoc w trudnych sytuacjach losowych i zagrożenia) oraz *profilaktycznych* (zapobieganie niekorzystnym zjawiskom, będącym konsekwencją uwarunkowań społecznych). W praktyce działania te są następujące (Czeredreka 1997 s.229-230, Prokosz 2002; Wagner 1997, s. 22-23):

- Wszelkierne znajomość wychowanków - ich dotychczasowych kolei życiowych i środowiska rodzinnego oraz bezpośrednia obserwacja w placówce, indywidualne rozmowy oraz analiza wytworów.
- Przywracanie równowagi psychicznej poprzez tworzenie rodzinnej atmosfery, zapewnienie dobrego samopoczucia, poczucia bezpieczeństwa i stabilizacji życiowej.
- Normalizacja sytuacji rodzinnej. Wychowawcy mają za zadanie wypełnianie podstawowych funkcji rodzicielskich oraz kompensowanie braków i niedostatków środowiska rodzinnego.
- Tworzenie środowiska wychowawczego sprzyjającego wielostronnemu rozwojowi. Ważnym elementem jest tu wytworzenie w dziecku aktywnej postawy świadomego współdziałania z wychowawcami w pracy nad własnym wychowaniem.
- Zapewnienie pomyślnej realizacji kształcenia ogólnego i zawodowego. Przygotowanie wychowanków do samodzielnego życia w tym zakresie obejmuje przede wszystkim pomoc w nauce, zapewnienie wypełniania obowiązku szkolnego, pomoc w wyborze kierunku kształcenia w odpowiednim typie szkoły.
- Kształcenie umiejętności wartościowego wykorzystywania czasu wolnego. Podstawowym warunkiem jest tu zapewnienie możliwości realizacji czasu wolnego według upodobań wychowanków przy jednoczesnym zapewnieniu warunków do kształtowania wartościowych nawyków i zamiłowań. Zajęcia organizowane w placówce powinny być różnorodne, zalecane jest ewoluowanie form pracy od prowadzonych z inicjatywy i pod kierunkiem wychowawcy do zajęć indywidualnych lub zespołowych, samodzielnie organizowanych przez dzieci.
- Rozwijanie postaw społecznych i nawyków pracy. Należy wdrażać wychowanków do wykonywania różnych czynności na rzecz innych osób oraz wyrabiać gotowość i umiejętność współżycia i współdziałania w zespole oraz w kontaktach indywidualnych.
- Przyswojenie praktycznych umiejętności i wiadomości. Chodzi tu o nauczanie zaradności życiowej, umiejętności racjonalnego gospodarowania własnymi rzeczami czy pieniędzmi.

W wymienionych działaniach należy uwzględnić kilka etapów pracy, czyli:

- diagnozę indywidualną i społeczną dziecka,

- opracowanie planu postępowania opiekuńczego, dobór odpowiednich metod i form opieki i pomocy,
- pracę z wychowankiem, polegającą na korekcie lub wzmocnieniu jego zachowań.

Koordinacja całego procesu opiekuńczo-wychowawczego w świetlicy zależy w dużej mierze od postaw w stosunku do podopiecznych wychowawcy opiekuna, który troszczy się o odpowiednią atmosferę pracy, dąży do tego, aby świetlica szkolna była miejscem wypełnionym ciepłem, zrozumieniem, poczuciem bezpieczeństwa.

Idealny model wychowawcy – opiekuna w świetlicy

Wychowawca świetlicy musi łączyć w sobie wiele cech. To przewodnik ułatwiający poznanie świata, przyswajanie wiadomości, doświadczony doradca, kładący nacisk na wyzwalamie inicjatyw podopiecznych, wdrażający ich do samodzielności i twórczej aktywności, czuwający nad ich zdrowiem fizycznym i psychicznym. Na wychowawcy świetlicy jako organizatorze wszelkich poczynań opiekuńczo-wychowawczych spoczywa zadanie tworzenia mikrosystemu wychowawczego w grupie oraz rozwijanie różnorodnych form współpracy rodzicami i innymi nauczycielami. Podstawowymi zadaniami organizacyjnymi wychowawcy względem podopiecznych są: poznanie grupy i każdego dziecka oraz jego środowiska rodzinnego, zaktywizowanie wszystkich podopiecznych w życie grupy i szkoły. Spośród nich na plan pierwszy wysuwa się obowiązek poznania grupy i poszczególnych podopiecznych. Podstawą dobrze zorganizowanego procesu opieki jest wnikliwa znajomość ucznia, jego potrzeb i możliwości, zainteresowań, uzdolnień, a także warunków środowiskowych, w jakich żyje i wychowuje się. Systematyczne gromadzenie danych o wychowanku poprzez obserwację, ankietę, wywiad, rozmowę z nim samym, rozmowę z nauczycielami i rodzicami, umożliwi wykrycie przyczyn jego aktualnego zachowania i planowego zorganizowania procesu wychowawczego i opieki.

Wzorzec cech wychowawcy – opiekuna można zatem przedstawić następująco:

Cechy osobowe:

- Płeć.
- Wiek.
- Zdrowie.
- Temperament.
- Postawy.
- Zainteresowania.

Wiedza:

- Wiedza ogólna.
- Wiedza z podstawowych dyscyplin nauk społecznych, biomedycznych podstaw biologii, psychologii.
- Wiedza dotycząca pedagogiki opiekuńczo-wychowawczej.
- Znajomość metodyki.

Umiejętności warsztatowe:

- Diagnozowania potrzeb dziecka.
- Planowania pracy.
- Metodycznego prowadzenia zajęć.

Umiejętności interpersonalne:

- Komunikatywność.
- Nawiązywania więzi.
- Rozwiązywanie konfliktów.

Doświadczenie życiowe i zawodowe (wykorzystywanie refleksji doświadczonego praktyka).

Osiąganie kompetencji jest efektem rozwoju w wymienionych powyżej sferach, czyli w zakresie wiedzy, umiejętności i postawy osobistej. Wiedza stanowi teoretyczne podstawy działania i jest konieczna by rozumieć to, co się robi. Wiedzieć to znaczy mieć intelektualną możliwość działania adekwatnego do sytuacji, w jakiej znajduje się wychowawca i wychowanek. Nie wystarczy wiedzieć, co powinno być zrobione, ale trzeba umieć to zrobić. Posiadane umiejętności pozwalają na efektywne działanie w konkretnej sytuacji. Żadne zamierzenie nie może zostać zrealizowane, jeśli jego podstawą jest jedynie wiedza nie poparta stosownymi umiejętnościami. Doskonalenie praktycznych umiejętności jest więc niezbędnym elementem rozwoju zawodowego wychowawcy. Ważna jest też znajomość siebie, swoich możliwości i ograniczeń. Niektóre z cech osobistych pozostaną niezmiennie i nie będziemy mogli ich skorygować.

Planując rozwój zawodowy należy pamiętać o wszystkich czynnikach. Najczęściej mamy sporo wiedzy, znacznie mniej praktycznych umiejętności i zupełnie nie mamy świadomości swoich osobistych ograniczeń. Wiedzę jest stosunkowo najłatwiej zdobyć. W przypadku podnoszenia kompetencji w zakresie umiejętności wychowawczych chodzi o zdobycie wiedzy z teorii wychowania i budowania relacji dorosły-dziecko. Zdobywanie wiedzy o wychowaniu pomaga zbudować nową perspektywę i sposób rozumienia relacji dorosły – dziecko oraz przeżywanych dotychczasowych trudności. Zdobywanie wiedzy jest drogą rozumowego, intelektualnego poszerzania swojej świadomości, dokonywania wglądu w niejednokrotnie przeżywane sytuacje, daje też podstawy do uczenia się nowych umiejętności.

Umiejętności praktycznych nie można zdobyć drogą studiowania książek. Znacznie korzystniej jest zdobywanie jej w warunkach ćwiczeniowych, czyli biorąc udział w warsztatach umiejętności praktycznych. Warsztat jest formą grupowego podnoszenia swoich kwalifikacji, której założeniem jest stworzenie warunków, w których uczestnicy poznają nowe umiejętności i uczą się ich poprzez ćwiczenia. Warsztat daje możliwości realnego zmierzenia się z daną sytuacją.

Na kształtowanie cech osobistych nie ma natomiast żadnych wzorów czy schematów. Warto jednak przyjrzeć się osobistym ograniczeniom, przeżywanym emocjom oraz barierom na drodze zmiany.

Doskonalenie kompetencji zawodowych wychowawcy jest procesem ciągłym. Ma swój początek, ale w zasadzie nie wiadomo, gdzie się kończy. Zawsze bowiem napotykamy na jakąś sytuację, która odkrywa jakąś naszą niekompetencję, ukazuje słabość osobistą lub niewystarczający zasób wiedzy. Wychowywanie jest sztuką, która nie akceptuje zbytniego schematyzmu działania. Podaje zasady ale nie podaje recept. Doskonalenie kompetencji wychowawczych jest również procesem indywidualnym. Tak jak nie ma dwóch identycznych ludzi na świecie, tak nie może być dwóch identycznych wychowawców. Każdy ma niepowtarzalny koloryt, niepowta-

rzalny zestaw cech, możliwości, zasobów osobistych. Doskonalenie kompetencji wychowawczych jest procesem osobistym. Nie polega bowiem na poznawaniu określonych technik czy metod lecz na odkrywaniu swojego potencjału, przekraczaniu osobistych barier emocjonalnych. Wymaga osobistego zaangażowania się, by spotkanie z podopiecznym przyniosło mu dobre doświadczenie. Doskonalenie kompetencji wychowawczych jest również procesem twórczym. Nie ogranicza się bowiem do lepszego wypełniania przyjętej roli zawodowej, ale owocuje rozwojem w sferach pozazawodowych, prywatnych, osobistych.

Nie każdy nauczyciel potrafi być dobrym wychowawcą. Aby sprostać trudnej pracy z dziećmi i młodzieżą gimnazjalną trzeba posiadać wiele cech – zarówno wrodzonych jak i nabytych. Do najistotniejszych można tu zaliczyć następujące **cechy osobowościowe**:

- Akceptacja każdego wychowanka takiego, jakim on jest.
- Aktywne nastawienie do potrzeb opiekuńczych dziecka.
- Liczenie się z osobowością i indywidualnością podopiecznego.
- Respektowanie indywidualności dziecka, jego możliwości i potrzeb.
- Poszanowanie osobistej godności, a więc odnoszenie się z szacunkiem do dziecka, uszanowanie jego wartości i cech, tolerancja dla jego upodobań i dążeń.
- Powinowactwo duchowe z dziećmi.
- Zainteresowanie osobistymi sprawami ucznia przejawiające się w trosce o losy dziecka, służenie radą i pomocą w kłopotach.
- Życzliwe traktowanie dziecka przejawiające się w gotowości do niesienia pomocy i opieki, stwarzanie warunków do zaspokojenia jego potrzeb, oczekiwań i dążeń.
- Przychylność – w rozumieniu życzliwość dla dziecka, która sprawia, że wychowawca zdobywa się na dobrą wolę, by zaspakajać liczne, a niekiedy uciążliwe dla wychowawcy potrzeby dziecka.
- Otwartość przeżyć polegająca na tym, że wychowawca stwarza dziecku warunki do uzewnętrznienia ekspresji emocjonalnej, ośmiela do wyrażania własnej osobowości i jej indywidualności.
- Cierpliwość, niezbędna szczególnie w opiece nad dziećmi trudnymi, upośledzonymi czy moralnie zaniedbanymi.
- Taktowność.
- Lojalność, przejawiającą się w rzetelności i uczciwości, wobec wychowanka, poszanowaniu jego tajemnic i spraw, a także obronę dobrego imienia.
- Nawiązanie przyjaznych kontaktów z uczniami oraz kształtowaniu właściwych stosunków między uczestnikami zajęć.
- Wielkoduszność wobec dziecka, polegająca na wybaczeniu mu urazów i przewinień.
- Samokrytycyzm wychowawcy przejawiający się w gotowości do przyznawania się do błędu, pomyłki lub podjęcia niewłaściwej decyzji.
- Troska o atrakcyjność zajęć, by nie zakradła się nuda, a działalność nie skupiała się tylko wokół nauki.
- Nastawienie na systematyczne zajmowanie się dziećmi.
- Zachowanie trzeźwości i rozsadek w sprawowaniu opieki.

- Otwartość i empatia – ma wzbudzać zaufanie, czasem być powiernikiem.
- Koncentracja na problemach, a nie własnym „ja”.
- Odwaga i zdecydowanie – nieraz będzie musiał walczyć o ucznia, ma być rzecznikiem jego praw.
- Powściągliwość w osądach i sprawiedliwość – do wyważania racji.
- Serdeczność, „ludzkie” podejście do otoczenia – do oschłego urzędnika nikt nie przyjdzie ze swoimi problemami.
- Rzutkość, aktywność, dobra samoorganizacja – będzie koordynatorem wielu działań, musi organizować rozmaite spotkania, kontaktować się z wieloma ludźmi i instytucjami, zabiegać o różne formy pomocy dla uczniów.
- Obowiązkowość – ludzi, a szczególnie dzieci nie można zawieść.
- Pozytywna samoocena, akceptacja siebie i innych.
- Takt pedagogiczny, szczególnie w zakresie dyskretności opieki.

Dobrego wychowawcę – opiekuna powinny wyróżniać **umiejętności** nabywane w toku różnorodnych praktyk czyli:

- Umiejętność nawiązywania kontaktu z ludźmi.
- Sprawowanie indywidualnej opieki nad tzw. trudnymi uczniami.
- Prowadzenia mediacji.
- Rozpoznawania i diagnozowania sytuacji problemowych.
- Twórcze rozwiązywanie problemów.
- Prowadzenie terapii – stosownie do potrzeb szkolnych.
- Organizowanie i prowadzenie różnych zajęć grupowych.
- Współpraca z ludźmi (nauczycielami, rodzicami, przedstawicielami rozmaitych instytucji).
- Twórcze przelewanie swych zamierzeń na papier i wprowadzania ich w czyn.
- Sprawne dokumentowanie swojej pracy.

Dobrze przygotowany do pracy pedagog powinien mieć oczywiście **wiedzę**, zdobytą podczas studiów pedagogicznych lub psychologicznych oraz kursów, szkoleń, seminariów, konferencji czy studiów podyplomowych.

Wychowawca w świetlicy jest jednocześnie animatorem i organizatorem różnych sytuacji wychowawczych, powinien odznaczać się także zdolnością obserwacji zachowań dziecka oraz pomysłowością i otwartością w zakresie różnych form pracy i zajęć z dziećmi.

Profesjonalny opiekun i wychowawca świetlicy powinien wszakże strzec się w pracy codziennej cech przypisanych do negatywnych postaw opiekuńczych (Dąbrowski 2006) takich jak:

- unikanie sytuacji i czynności opiekuńczych. Nie wolno być mu biernym i niezangażowanym w sprawy wychowanków,
- nadmierna opiekuńczość – sztuczne ograniczanie i redukcja samodzielności podopiecznych w zakresie zaspokajania ich potrzeb i zastępowanie i obsługa i dozorem,
- ograniczanie potrzeb wychowanków poprzez tendencyjne działania mające na celu minimalizowanie warunków zaspokajania potrzeb, tworzenie obwarowań, norm i zwyczajów ograniczających lub nawet udaremniających zaspokajanie po-

trzeb, Przewaga zakazów i ograniczeń mnoży frustracje i utrzymywanie stanu ciągłego stanu potrzeb niezaspokojonych,

- utrzymywanie dystansu służbowego – tendencja ta najczęściej sprowadza się do trzymania sztucznego dystansu, urzędowego stylu. W pracy świetlicy szkolnej postawa nie do przyjęcia,
- jednostronność i skrajność wychowawcza inaczej tendencja do uprawiania wychowania bez dostatecznej opieki, czyli wychowania nieopiekuńczego,
- nadmierna surowość wobec podopiecznych, wyraża się w bezwzględnym rygorze, sztywnych wymaganiach, chłodzie uczuć, nietolerancji i braku wyrozumiałości,
- zrzucanie winy – za wszelkie niepowodzenia opiekuńczo-wychowawcze i niekorzystne stany rzeczy na wychowanków.

Mając na uwadze szeroką działalność świetlicy szkolnej należy wspomnieć również o aktywności i pomysłowości samych opiekunów i wychowawców pracujących w świetlicy, bo to od nich w dużym stopniu zależy stopień zaspokojenia potrzeb podopiecznych, charakter zajęć czy chociażby opinia o świetlicy w środowisku lokalnym. Profesjonalny, wykazujący pozytywne postawy i zamiłowania opiekun i wychowawca świetlicy to wsparcie dla rodziców uczniów, szkoły, a zwłaszcza dzieci, które często czują się samotne i zagubione w pełnym problemach świecie, wśród swoich ciągle zabieganych bliskich. To opiekun, który daje dziecku przekonanie, że zostało przez niego od początku do końca wysłuchane i zrozumiane, przy którym czuje się bezpieczne.

Świetlica jest często dla dziecka realnym (ze względu na czas przebywania) drugim domem, zatem stworzenie warunków umożliwiających realizację potrzeb biologicznych, psychicznych i społecznych oraz czuwanie nad jego dobrym samopoczuciem powinno być sprawą priorytetową nie tylko dla opiekuna-wychowawcy, ale i dla wszystkich, którym zależy na dobru dziecka.

Bibliografia

- Babicki J. Cz., *Pedagogika opiekuńcza. Pisma wybrane*. Opracowanie A. Kamiński, WSiP, Warszawa 1980.
- Bartkowiak E., *O tradycyjnym i nowym pojmowaniu roli opiekuna-wychowawcy w Polsce*. W: R. Stankiewicz (red.) *Nauczyciel – Opiekun – Wychowawca. Tradycje – Teraźniejszość – Nowe wyzwania*. Wyd. Eruditus. Poznań, Zielona Góra 2002.
- Bednik K., *Portret wychowawcy – nauczyciela w edukacji wyznaczonej ideą podmiotowości*, „Dyrektor Szkoły” 200, nr 7/8.
- Brağiel J., *Propozycje zmian w kształceniu studentów pedagogiki opiekuńczo-wychowawczej*. W: D. Marzec, J. Stochmiałek (red.), *Przygotowanie pedagogów do pracy opiekuńczo-wychowawczej*. Wyd. WSP, Częstochowa 1993.
- Czeredrecka B., *Dom dziecka*. W: J. Brağiel, S. Badora (red.): *Formy pracy opiekuńczo-wychowawczej*. Wyd. WSP, Częstochowa, 1997.
- Dąbrowski Z., *Pedagogika opiekuńcza w zarysie*. Wyd. Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn 2006.
- Korczak J., *Jak kochać dziecko*. W: *Pisma wybrane*. Opracowanie A. Lewin. Tom I, Wyd. Nasza Księgarnia, Warszawa 1978.
- Kotarbiński T., *Opiekun społegliwy. Pisma etyczne*. Ossolineum, Wrocław 1987.
- Maciaszkowa J., *Problemy i propozycja dotyczące modelu wychowawcy*. „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” 1975, nr 8.

- Maksymowicz. A., *Pedagogika opiekuńcza. Wybrane zagadnienia*. Wyd. WSP, Olsztyn 1990.
- Solarek B., *Wychowujemy razem*. Dyrektor Szkoły 2000, nr 4.
- Prokosz M., *Instytucjonalne formy pomocy dzieciom i młodzieży w środowisku wielkomiej-
skim*. W: B. Matyjas (red.), *Formy pomocy dziecku i rodzinie środowisku lokalnym*. Wyd.
Wszechnicy Świętokrzyskiej w Kielcach, Kielce, Tom II. 2002.
- Rylke H., Klimowicz G., *Szkoła dla ucznia. Jak uczyć życia z ludźmi*. WSiP Warszawa 1982.
- Radlińska H., *Pedagogika społeczna*, ZNiO, Warszawa 1961.
- Wagner I., *Sieroctwo społeczne – przyczyny, następstwa, formy kompensacji*. Wyd. WSP,
Częstochowa 1997.

Część druga

Konspekty zajęć wychowawczych i opiekuńczych realizowanych w świetlicy szkolnej

Przygotowując konspekt do zajęć wychowawczych warto pomyśleć o tym, że nie jest to tylko obowiązkowy zapis na kartce, ale swoisty plan tego, co się chce zrealizować. Spisanie najważniejszych punktów ma pomóc wychowawcy w zrealizowaniu celu, zatem warto dobrze się do tego przygotować. Trzeba odpowiedzieć sobie na kilka pytań:

Z kim będę realizować zajęcia? Czyli jasno określone parametry grupy: wiek, liczba, płeć, poziom rozwoju. Nigdy nie ma grupy: „w normie”, w której wszystkie dzieci (młodzież) byłyby tak samo rozwinięte pod względem fizycznym, społecznym czy emocjonalnym, w odniesieniu do stereotypowego standardu (np.: klasa). Mając pod opieką grupę dzieci trzeba pamiętać, że część jest ze stycznia, a część z grudnia.. Poza tym każde dziecko ma inny poziom doświadczeń – każdą grupę możesz umownie podzielić na 3 podgrupy np. dzieci.: bogate, średnie, biedne; zdrowe, niedomagające, chore; aktywne, umiarkowane, nieaktywne. Może być i tak, że w grupie pojawi się jedno dziecko chore na astmę – a trzeba zaplanować wycieczkę w góry. W grupie 13-latek, przy planowaniu zajęć o antykoncepcji, trzeba pamiętać, że część wychowanek już wiew tym zakresie dużo, część trochę, a reszta nic. To samo dotyczy np. dzieci 10-letnich w kontekście pogadanki o skutkach nadużywania alkoholu czy twardych narkotyków. Wychodzą tu również różnice środowiskowe – III klasa elitarnej, miejskiej szkoły różni się bardzo od III klasy w wiejskiej szkole, na terenie byłego PGR.

Co chcę zrobić? Czyli określenie celu operacyjnego dotyczącego problemów (sytuacji) wychowawczych. Cel dobieramy do grupy, jej poziomu rozwoju, potrzeb. Może tu wystąpić rozbitcie na cele dydaktyczne: poznawcze (zapoznanie z ...) lub kształtujące (kształtowanie postaw, przekonań, zachowań itp.) i wychowawcze (wdrażanie do ..., wzmocnienie w ..., wyrabianie poczucia ...). Można określić jako cel rodzaj kompetencji zdobytych przez dziecko – np. „umie zaprezentować ...”, „potrafi wymienić ...”, „zna ...”, „utrwała ...” itp. Często w konspektach modelowych pojawiają się cele wychowawcze stałe (porządkowe) chodzi tu np. o dbałość o stanowisko pracy, higienę, sprzęt itp. Przy zajęciach wychowawczych może wystąpić jeden lub dwa cele realne do zrealizowania.

W jaki sposób? Czyli określenie metody (metod). Zawsze zgodne z wybranym celem (celami). Można stosować metody dydaktyczne, wychowawcze, społeczne, opiekuńcze itd. z zapisem szczegółowym (np. nie „słowne”, lecz np. wykład, opis, pogadanka, dyskusja, rozmowa, opowiadanie, objaśnienie, instrukcja, zagadka, żywe słowo, wiersz; nie „ćwiczeniowe”, lecz np. zadań stawianych dziecku; nie „wpływu osobistego” lecz np. perswazja, nie „wpływu sytuacyjnego” lecz np. nagradzanie, karanie, instrukcja, przydzielanie funkcji, organizowanie doświadczeń wychowanka, drama).

W jakiej strukturze organizacyjnej? Czyli określenie formy (form). Zawsze zgodne z wybraną metodą (metodami). Zapis powinien być co najmniej podwójny: po pierwsze: forma pod względem ilości osób (np. praca indywidualna, w małych zespołach lub z całą grupą), po drugie: forma uszczegółowiona (adekwatna do celu i metody np.: swobodne wypowiedzi, rozmowa, zajęcia integracyjne, burza mózgów, trening interpersonalny) lub technika (np. rysunek, malunek) W konspekcie modelowym powinna wystąpić jeszcze forma ze względu na rodzaj zajęć (np. zajęcia obowiązkowe – objęte programem kształcenia i wychowania, zajęcia dowolne, samorzutne (ruchowe, tematyczne, manipulacyjno-konstrukcyjne, badawcze, gry dydaktyczne), prace użyteczne, spacer, wycieczki, sytuacje okolicznościowe).

Przy pomocy czego? Czyli określenie pomocy dydaktycznych (jeżeli występują). Zapis z podziałem na pomoce dla prowadzącego zajęcia oraz na pomoce dla wychowanków (z podaniem ilości sztuk) zawsze adekwatnie do form (technik). Wymienione pomoce powinny być powszechnie dostępne (np. kartki papieru, rysunki) lub określone ich źródło. Np. jeżeli mają być w zajęciach wykorzystane ulotki, film lub ilustracje na dany temat – powinny być dołączone do konspektu lub należy podać, gdzie je można zdobyć. W każdym z wymienionych przypadków powinien pojawić się tytuł i (jeżeli to możliwe) – nazwisko autora. Nie jest błędem stosowanie pomysłów przez kogoś wymyślonych, ale trzeba zawsze podać źródło.

Gdzie? Czyli określenie miejsca (miejsc) zajęć. Zajęcia mogą być w sali, na podwórku, w parku, w lesie.

Jak długo? Czyli określenie czasu trwania zajęć – globalnie i z rozbięciem na istotne części zajęć, z uwzględnieniem czasu na dojazd (dojście).

Co planuje zrobić? Czyli opis toku metodycznego zajęć. Zawsze zgodne z założonymi celami, z wykorzystaniem założonych metod, form, pomocy i w zaplanowanym miejscu. Zapis w formie punktów (nie w tabelkach) – kolejne czynności wykonywane przez wychowawcę, z adnotacją, jakie reakcje dzieci są przewidywane (co mają wykonać i co powinien zrobić wychowawca, jeżeli dzieci nie będą np. umiały odpowiedzieć na pytanie lub wykonać zadania – jest to określenie wariantu alternatywnego). Można także w tym miejscu odnotowywać, ile czasu potrzeba na realizację poszczególnych części zajęć. W takim przypadku w poprzednim punkcie wystarczy podać czas globalny.

Po co to wszystko było? Czyli podsumowanie zajęć. Co należy powiedzieć na zakończenie, co podkreślić (w punktach); nie należy używać formułki „podsumowanie zajęć” czy „podziękowanie za udział w zajęciach”, ale opisać. Np. „Na dzisiejszych zajęciach dowiedzieliście się, że...” i tu przypomnieć najważniejsze treści zajęć. Służy to utrwaleniu wiedzy przez dzieci.

Jak wyszło? Czyli ewaluacja, ocena zajęć przez dzieci lub młodzież. Można stosować ewaluację bezpośrednią – dzieci po zajęciach mówią (lub piszą), co lub na ile im się podobało. Jeżeli zajęcia były dobrze przygotowane, z uwzględnieniem poziomu rozwoju i potrzeb grupy to powinny się podobać oraz nauczyć tego, co wychowawca zaplanował. Warto raczej stosować ewaluację czynnościową – na kolejnych zajęciach sprawdzić praktycznie, czy i w jakim stopniu przyswoiły proponowane treści. Jeżeli będzie potrzeba korekty, to należy zaplanować kolejne zajęcia uzupełniające w zakresie danej kompetencji.

Dlaczego pisać konspekt, a nie projekt czy scenariusz? Konspekt zawiera najwięcej treści, to najbardziej precyzyjna pomoc dla wychowawcy – jeżeli w trakcie zajęć coś mu umknie to ma gotową odpowiedź. Dla adeptów pracy wychowawczej jest to zasadne, w myśl założenia „im mniej wiesz, tym więcej pisz”. Projekt i scenariusze są dla tych, którzy mają większe doświadczenie i potrafią zawsze trafnie zareagować na brak pomysłów ze strony dzieci. W praktyce często się zdarza, że sami nie możemy przeprowadzić zajęć i ktoś musi nas zastąpić. Konspekt powinien być napisany na tyle dokładnie, aby każdy inny wychowawca mógł na jego podstawie przeprowadzić zajęcia. Nie należy zatem używać w zapisie ogólników tylko opisać, co ma się wtedy dzieć w sali.

Prezentowane w dalszej części pracy konspekty są napisane w zgodzie z powyższymi założeniami, czyli na tyle szczegółowo, że każdy wychowawca jest w stanie zrealizować zajęcia ze swoją grupą w świetlicy lub innych formach pozalekcyjnych.

Dbam o zdrowie i higienę

Przychodząc do nowej szkoły, zarówno małe dziecko jak i gimnazjalista, ma określony zakres doświadczeń higienicznych i zdrowotnych, wyniesionych ze środowiska rodzinnego. O ile w przypadku młodzieży nawyki higieniczne są względnie przyswojone, o tyle wśród młodszych podopiecznych pojawiają się ewidentne braki w umiejętnościach samoobsługowych. W ramach funkcji opiekuńczej i wychowawczej świetlicy należy zatem wprowadzić zajęcia kształcące umiejętności higieniczne, a w przypadku nieprawidłowości – kompensować braki. Pracując z grupą w określonym środowisku można przewidywać, że nastąpią zachowania niekorzystne w zakresie nieprawidłowego odżywiania, kontaktów z używkami czy braku troski o własne zdrowie. Tu zastosowanie ma przed wszystkim funkcja profilaktyczna.

Jolanta Prokopowicz

Dbam o czystość swojego ciała

Parametry grupy

- Wiek: 7-9 lat.
- Liczba wychowanków: 14 osób.
- Płeć wychowanków: dziewczęta i chłopcy.

Poziom rozwoju wychowanków

Jest to grupa dzieci, która dobrze się zna. Pochodzą z jednej wsi, wspólnie bawią się w świetlicy szkolnej, uczą się, dojeżdżają do szkoły *gimbusem*. Niektóre z nich nie mają nawyków higienicznych (np. często mają brudne ręce, włosy). Dostrzegłam, że z tego powodu, niektóre dzieci są odsuwane od grupy, nikt nie chce im podać ręki w parze.

Cele ogólne:

- uświadomienie dzieciom co należy robić, aby być czystym,
- rozumienie potrzeby bycia czystym.

Cel szczegółowy:

- dziecko umie zadbać o to, by być czystym.

Metody: zadaniowa, plastyczna.

Formy: grupowa, twórcza, indywidualna.

Pomoce dydaktyczne: kartki z bloku-14 sztuk, kredki (2 komplety), tekst opowiadania, sylweta człowieka, kartki do przypięcia przez dzieci na sylwetę.

Miejsce: świetlica szkolna.

Czas trwania zajęć: 60 minut.

Przebieg zajęć

Wprowadzenie

Dzieci siedzą w kręgu. Nauczycielka zapowiada: dzisiaj porozmawiamy o tym, co należy robić, by być czystym. Przeczytam wam krótkie opowiadanie, a wy uważnie wsłuchajcie się w treść.

W małej wiosce Brudaskowie mieszkał chłopiec o imieniu Waldek, którego wszyscy nazywali straszylem. Waldek często zapominał o tym, że należy myć ręce przed jedzeniem, po wyjściu z toalety, myć zęby rano i wieczorem, czesać włosy. Bardzo nie lubił mydła i wody. Grzebienia używał bardzo rzadko. Dlatego też wyglądał jak straszylem. Nikt nie chciał obok niego siedzieć, ani stać w parze. Pewnego dnia poznał na zajęciach w świetlicy chłopca o imieniu Zdzisiu. Zdziś żył w wielkiej przyjaźni z mydłem, wodą, pastą do zębów i szczoteczką, grzebieniem. Waldek zauważył, że Zdziś ma wielu kolegów, którzy wołają na niego czyścioszek. Każdy chciał z nim siedzieć w ławce albo stać w parze. Zdziś zaprzyjaźnił się z Waldkiem. Zdradził mu tajemnicę, że on też był kiedyś straszylem. Pewnego dnia w szkole pani dentystka obdarowała każdego ucznia szczoteczką i pastą do zębów, prezent tak mu się spodobał, że zaczął myć zęby rano i wieczorem. Pani pielęgniarka opowiadała na zajęciach, jak należy dbać o czystość rąk i dlaczego jest to tak ważne. Kiedy obejrzał swoje dłonie zrobiło mu się wstyd. Postanowił, że będzie teraz pilnował mycia rąk, obcinał paznokcie. Wieczorem patrząc w lustro zauważył, że kiedy uczesał swoje włosy jego buzia jest ładniejsza. Od tego czasu bardzo dba o czystość. Zauważył, że ma więcej kolegów, którzy chętnie się z nim bawią.

Zadajemy dzieciom pytania:

– *Dlaczego Waldka nazywano straszylem?* [Bo nie mył rąk przed jedzeniem. Zapominał o tym, że wychodząc z toalety należy myć ręce. Nie mył zębów rano i wieczorem. Nie czesał włosów. Nie używał mydła i wody.]

– *Czy dzieci chciały obok niego siedzieć?* [Nie nikt nie chciał z nim siedzieć, ani stać w parze]

– *Jak miał na imię chłopiec, który żył w przyjaźni z mydłem i wodą?* [Ten chłopiec miał na imię Zdziś.]

– *Jak go wszyscy nazywali?* [Wszyscy nazywali go czyścioszkiem.]

– *Czy Zdziś miał przyjaciół?* [Teraz tak, bo dba o czystość.]

– *Czy chcielibyście być którymś z chłopców?* [Dzieci odpowiadają, że chcieliby być takim, jakim jest Zdziś. Ma on wielu przyjaciół. Każdy chce z nim siedzieć, stać w parze.]

Odpowiedź może być inna: „Chcieliby być takim jak Waldek, bo nie muszą się myć, czesać.”

– *Co każdy z was powinien zrobić, aby być takim jak Zdziś?*

Nauczycielka prosi dzieci, aby wybrały zwroty, które mają przyczepić do sylwety człowieka (sylweta przypięta do tablicy, obok leżą zwroty, które zapisane są na kartkach:

Mam czyste ręce. Jestem uczesany. Myję dokładnie zęby.

Dokładnie szoruję ręce. To ja Zdziś – czyścioszek.)

Teraz każde z was na kartce z bloku narysuje, co robi, aby być czystym.

Po zakończonej pracy prezentują i opowiadają, co robią by być czystym.

Podsumowanie

Na dzisiejszych zajęciach dowiedzieliście się, że należy dbać o swój wygląd, dbać o higienę ciała. Wiecie już, że można to zmienić, jeśli się chce. Postarajcie się od dziś pamiętać, że mydło, woda, grzebień, szczoteczka do zębów, pasta to przybory, które bardzo lubimy.

Julita Pawelec

„Mam chusteczkę higieniczną, wszystkie cztery rogi”

Parametry grupy

- Wiek: 6-7 lat.
- Płeć: dziewczynki i chłopcy.
- Liczba: 20-25 osób.

Poziom rozwoju wychowanków: dzieci z klasy „0” i I szkoły podstawowej, znają się ze sobą, przebywają razem na świetlicy. Podczas zajęć dydaktycznych w klasach dzieci nie mają nawyku używania chusteczek higienicznych do czyszczenia nosków. Wycierają nos rękawem, palcami, nie chusteczkami nawet kiedy je mają. Dzieci często nie mają w plecaku chusteczek higienicznych.

Cele ogólne:

- kształtowanie nawyku czyszczenia noska, gdy jest brudny, przekonanie by do tego celu używać chusteczek higienicznych bądź papieru toaletowego.

Cele operacyjne

Dziecko wie, że należy używać chusteczek higienicznych do czyszczenia nosków, umie wyczyścić porządnie nos, potrafi zadbać o to, żeby mieć zawsze chusteczkę w plecaku, a gdy jej nie ma, potrafi poprosić o nią.

Metody:

- Działanie osobistym przykładem.
- Zabawa w kółeczku: „Mam chusteczkę haftowaną, wszystkie cztery rogi”.
- Rozmowa kierowana.

Formy: grupowa.

Pomoce dydaktyczne: 20-25 sztuk chusteczek higienicznych, jedna haftowana chusteczka, tekst opowiadania „Zimna Kraina”, 20-25 białych kartek formatu A5, ołówki.

Miejsce zajęć: świetlica szkolna.

Czas zajęć: 30 minut.

Tok zajęć

Część wprowadzająca: powitanie dzieci, zapoznanie ich z tematem zajęć.

Osoba prowadząca: Temat dzisiejszych zajęć brzmi: „Mam chusteczkę higieniczną, wszystkie cztery rogi.” Będziemy więc mówić o... [dzieci odpowiadają] o chusteczce.

Prowadząca dodaje: o konieczności jej posiadania i korzystania z niej. Z czym wam się jeszcze kojarzy temat zajęć? Dzieci odpowiadają, że z zabawą w kółeczku. Zróbmy więc kółeczko i zaśpiewajmy... „Mam chusteczkę haftowaną ...”. Zabawa

trwa ok. 5-7 minut. Korzystamy z białej haftowanej chusteczki przyniesionej przez prowadzącą.

Część zasadnicza (ok. 15 minut)

Prowadząca przejmując chusteczkę, przerywa zabawę i pyta dzieci: Do czego służy chusteczka? Dzieci odpowiadają: do zabawy, wycierania łez, wycierania noska gdy płacemy. Czy tylko wtedy, gdy płacemy? Nie ..., gdy mamy katar, kiedy jest brudny. Prowadząca: Tak, wycieramy noski właśnie chusteczką, przede wszystkim kiedy mamy katar, ale także gdy jest brudny lub coś nam w nim przeszkadza. Nie wkładamy do noska paluszków, bo palec nie górnik, a nos nie kopalnia – to żart. A wy, jak myślicie, dlaczego? Dzieci odpowiadają, bo to nieładnie, brzydko i niehigienicznie, roznosimy zarazki. Bardzo ładnie, właśnie dlatego. Pięknie myślicie, więc posłuchajcie opowiadania pod tytułem: „Zimna Kraina”

Pan Etcium mieszkał w mieście Brrr, stolicy Zimnej Krainy, gdzie przez cały rok panowała zima. W nocy ścisnął siarczasty mróz, w dzień padał śnieg. Etcium był ciągle przeziębiony. Rozpalił w kominku ogień, aby się ogrzać, ale nic to nie dało. Na ulicach wszyscy kichali. Łatwo można było rozpoznać mieszkańców Zimnej Krainy. Wszyscy mieli czerwone noski, byli przeziębieni i kichali. Kichał więc i pan Etcium.

Czy chcielibyście tam mieszkać? Nie, bo wszyscy kichali. Można się zarazić. Tak, bo lubię zimę. A co byś zabrał ze sobą? Sanki, łyżwy, narty. I co jeszcze, żeby się nie zarazić? Witaminy, chusteczki.

Po co chusteczki? Żeby czyścić nos i zasłaniać go przy kichaniu i nie roznosić zarazków. Trzeba zatem pamiętać by zawsze mieć przy sobie chusteczkę higieniczną, aby móc zaśpiewać „Mam chusteczkę higieniczną wszystkie cztery rogi”

Ale nikt nie jest idealny i czasami zdarzy się nam zapomnieć włożyć do plecaka chusteczki. Może się zdarzyć, że mama nie kupiła i nie ma ich w domu. Co zrobić? W klasie jest papier toaletowy, ręczniki papierowe, możemy nimi wytrzeć nos lub go zasłonić przy kichaniu. Bardzo dobrze. Możemy też pożyczyć od kolegi lub od pani chusteczkę. Oczywiście, że tak. Pomogą wam w tym magiczne słowa-klucze: przepraszam, proszę, dziękuję, np. „Przepraszam, muszę wyczyścić nosek, proszę chusteczkę higieniczną – dziękuję”. Powtarzamy to zdanie, każde z dzieci prosi i dostaje od prowadzącej zajęcia chusteczkę higieniczną i ma za zadanie starannie wyczyścić swój nosek, a chusteczkę wyrzucić do kosza.

Część podsumowująca (5-8 minut)

Na dzisiejszych zajęciach dzieci dowiedziały się, że trzeba czyścić nos chusteczką, zasłaniać go przy kichaniu, dzieci potrafią też poprosić o chusteczkę lub papier, gdy mają brudny nosek. Wiemy, że brudne chusteczki wyrzucamy do kosza, ale tylko higieniczne.

Nasza zabawa i piosenka jest bardzo stara, wtedy nie było jednorazowych chusteczek. Każdy miał swoją z wyhaftowanymi inicjałami, czyli pierwszymi literkami imienia i nazwiska. Na zakończenie zajęć proszę, by każde z was zaprojektowało sobie taką chusteczkę. Prowadząca rozdaje dzieciom kartki i ołówki, po skończonej pracy dziękuje za zajęcia. Prace dzieci wędrują na wystawę pt. „Moja chusteczka haftowana”.

Aneta Sadowska

„Jak dbać o zęby?”

Parametry grupy

- Wiek: 7-10 lat.
- Liczba: 20 osób.
- Płeć: dziewczynki i chłopcy.

Poziom rozwoju wychowanków

Dzieci są schludnie ubrane i czyste. Pochodzą z domów, w których są dobre warunki materialne. Jednak u wielu dzieci dostrzegłam niewłaściwe nawyki żywieniowe, które skutkują złym stanem zębów. Dzieci często sięgają po słodycze i batoniki. Sporo z nich uskarża się na bóle zębów i opowiada o wizytach u stomatologa. Dzieci w większości nie zdają sobie sprawy ze skutków jedzenia słodyczy i nieregularnego mycia zębów.

Cele

Cele ogólne:

- WYROBIENIE właściwych nawyków żywieniowych i higienicznych, które mają wpływ na zdrowe uzębienie.
- SKŁANIANIE rodziców uczniów do współdziałania na rzecz zdrowego uzębienia ich dzieci.

Cele operacyjne

Dziecko:

- zna produkty żywnościowe, które wpływają korzystnie na rozwój zębów,
- unika produktów żywnościowych, których spożywanie prowadzi do próchnicy zębów,
- umie prawidłowo szczotkować zęby i czuje się odpowiedzialne za własne zdrowie.

Metody:

- pogadanka,
- zagadka,
- pokaz,
- instrukcja.

Formy:

- indywidualna, praca grupowa, w małych zespołach,
- zajęcia pozalekcyjne, nieobowiązkowe,
- praca z tekstem.

Pomoce dydaktyczne: rysunki produktów żywnościowych, czerwone znaki „x” z papieru (nieco większe od rysunków produktów), magnesy do tablicy, model uzębienia, szczotka i pasta do zębów, kasetka z piosenką zespołu „Fasolki” – „Myję zęby...”, tekst piosenki dla uczniów (Załącznik 1), karty pracy z krzyżówką (Załącznik 2), identyfikatory, 20 pisaków, plansza z rysunkiem zęba z próchnicą, informacje dla rodziców i dzieci z zasadami) – dotyczącymi dbałości o zęby (Załącznik 3), tabela kontrolna mycia zębów przez dziecko (Załącznik 4), dyplomy dla uczniów za poznanie zasad niezbędnych do zachowania zdrowych zębów (Załącznik 5).

Literatura:

- *Jak dbać o zęby dziecka*, pod red. M. Szpringer-Nowak, Wydawnictwo Czelej, Lublin 1999.
- *Program promocji zdrowego uśmiechu. Przewodnik dla nauczycieli „Szkoła zdrowego uśmiechu”*, Instytut badawczy Blend-a-med; konsultacja i organ prowadzący Polskie Towarzystwo Stomatologiczne.
- Roslan-Szulc K., *ABC twoich zębów*, Wydawca: Krystyna Roslan-Szulc, Gdańsk 1994.

Miejsce: sala świetlicy szkolnej.

Czas: 60 minut.

Przebieg zajęć:**1. Wprowadzenie (5 minut)**

(Przed zajęciami osoba prowadząca ustawia krzeselka, tak by wokół stołu mogło siedzieć pięciu uczniów. Kładzie na każdym stole pięć identyfikatorów i pięć piśmaków). Powitanie i zapoznanie uczniów z tematem zajęć.

„Dzisiaj zastanowimy się jak należy postępować, aby mieć zdrowe zęby. Ale zanim to zrobimy proszę rozwiązać zagadkę: co pojawia się na twarzy mamy, taty, babci w momencie, gdy się cieszą?” [Dzieci: „Uśmiech”]

„A kiedy mamy ładny uśmiech?” [Uczniowie: „Kiedy mamy zdrowe, czyste zęby.”]

„Na zajęciach dowiecie się, jak należy dbać o zęby, aby mieć ładny uśmiech. Proszę odliczyć do czterech”.

Po odliczeniu przez uczniów, wychowawca prosi, aby: jedynki, dwójki, trójki i czwórki usiadły razem, kolejno, przy pięciu stolikach. Prosi uczniów, by każdy z nich wziął identyfikator i opisał go swoim imieniem oraz przypiął do bluzki.

2. Rozwinięcie (ok. 40 minut wraz z przerwą)

- Wychowawca demonstruje dzieciom planszę przedstawiającą ząb z próchnicą.

„Spójrzcie na ten ząb. Ma żółte i brunatne plamki oraz dziurki (tzw. ubytki). Choruje. Aby mieć zdrowe zęby, należy unikać słodkich pokarmów (cukierków, lizaków), a soki owocowe powinno się pić przez rurkę. Należy jeść posiłki o stałych porach i nie pojadać między posiłkami. Zdrowiu naszych zębów służą: owoce, warzywa, ryby, produkty mleczne (np. jogurty), mięso.

U każdego człowieka na zębach gromadzą się resztki pokarmów i bakterie (małe „żyjątka”, które niszczą zęby). Słodkie pokarmy (np. słodczyce) i kwaśne pokarmy (np. soki owocowe) razem z bakteriami oblepiają zęby i tworzą płytkę nazębną – tzw. nalot. Gdy na zębach jest nalot zęby zaczynają boleć i chorują. Najbardziej znaną chorobą zębów jest próchnica. Kto chciałby podejść do tablicy i umieścić na niej produkt, który należy jeść, aby nasze zęby były zdrowe?”.

Chętni uczniowie podchodzą do tablicy i umieszczają na niej zdrowe produkty. [Wychowawca sugeruje, aby te produkty dzieci umieszczały obok siebie, w jednej części tablicy]. „Kto z was zapamiętał, jakich pokarmów należy unikać?”. Dzieci kolejno odpowiadają i wybierają rysunki produktów

żywnościowych, których należy unikać i umieszczają je na tablicy za pomocą magnesów wraz z widocznymi na nich czerwonymi znakami „x”.

„Czym należy czyścić zęby?” [„Szczotką i pastą do zębów” – odpowiadają dzieci.] Prowadzący dodaje: „Trzeba myć zęby regularnie po posiłkach : przynajmniej dwa razy dziennie po śniadaniu i po kolacji, szczoteczką z miękkim włosiem i pastą z fluorem odpowiednią dla dzieci w waszym wieku. Jak nazywa się lekarz, który leczy zęby?”. [Dzieci odpowiadają: „dentysta, stomatolog, zębolog”].

Prowadzący wyjaśnia, które określenia są prawidłowe i podkreśla, że powinno się chodzić raz na pół roku na kontrolę zębów do stomatologa.

– Prowadzący pokazuje na dużym modelu uzębienia za pomocą szczotki i pasty do zębów, jak należy prawidłowo szczotkować zęby. Instruuje jednocześnie dzieci: „Każdy ząb musi być umyty z każdej strony. Myjemy zęby od lewej do prawej strony buzi. Szczoteczką robimy okrężne ruchy.” Prosi dwóch chętnych uczniów, aby kolejno pokazali na modelu, jak należy szczotkować zęby.

– Przerwa

Prowadzący prosi uczniów, by siedząc przy stołach, ułożyli ręce na blatach, położyli głowy na rękach i zamknęli oczy. Prowadzący informuje dzieci, że będą tak odpoczywać przez ok. 3 minuty. Jest to przybliżony czas, przez który powinno się myć zęby. Po 3 minutach prowadzący prosi uczniów o powstanie i rozdaje im tekst piosenki – „Myję zęby...”. Prosi o wspólne wykonanie piosenki, włączając podkład muzyczny. Uczniowie wesoło podrygując, śpiewają piosenkę.

3. Podsumowanie (15 minut)

„Na dzisiejszych zajęciach mieliście okazję przekonać się, jak należy prawidłowo szczotkować zęby oraz jakie produkty żywnościowe są zdrowe dla naszych zębów, a jakie wywołują próchnicę. Wiecie, że od was samych zależy, czy wasze zęby będą zdrowe. Proszę was, abyście tak jak siedzicie, w grupach, rozwiązały krzyżówkę.”

Prowadzący rozdaje uczniom karty pracy. Kiedy uzyska informacje zwrotne, że wszystkie grupy skończyły prosi po kolei, zgłaszających się uczniów z poszczególnych grup o odczytanie rozwiązań. „Bardzo się cieszę, że mogę każdemu z was wręczyć dyplom pierwszego stopnia wtajemniczenia...” Na zakończenie zajęć prowadzący rozdaje każdemu uczniowi dyplom oraz karty z zasadami, dotyczącymi dbałości o zęby i tabelę kontrolną mycia zębów przez dziecko.

Prowadzący prosi, aby dzieci po wypełnieniu tabeli (po tygodniu), przyniosły ją do świetlicy, by pochwalić się swoimi osiągnięciami.

Załącznik 1

Myję zęby

Szczotka, pasta, kubek, ciepła woda

– tak się zaczyna wielka przygoda.

Myję zęby i wiem dobrze o tym,

kto ich nie myje ten ma kłopoty.

Żeby zdrowe zęby mieć – trzeba tylko chcieć!!

Refren

Szczotko, szczotko hej szczoteczko o, o, o

Zatańcz ze mną, tańcz w kółeczko o, o, o

W prawo, w lewo, w lewo w prawo o, o, o...

Po jedzeniu kręć się żwawo o, o, o

W prawo , w lewo, w lewo, w prawo o, o

Po jedzeniu kręć się żwawo o, o, o....

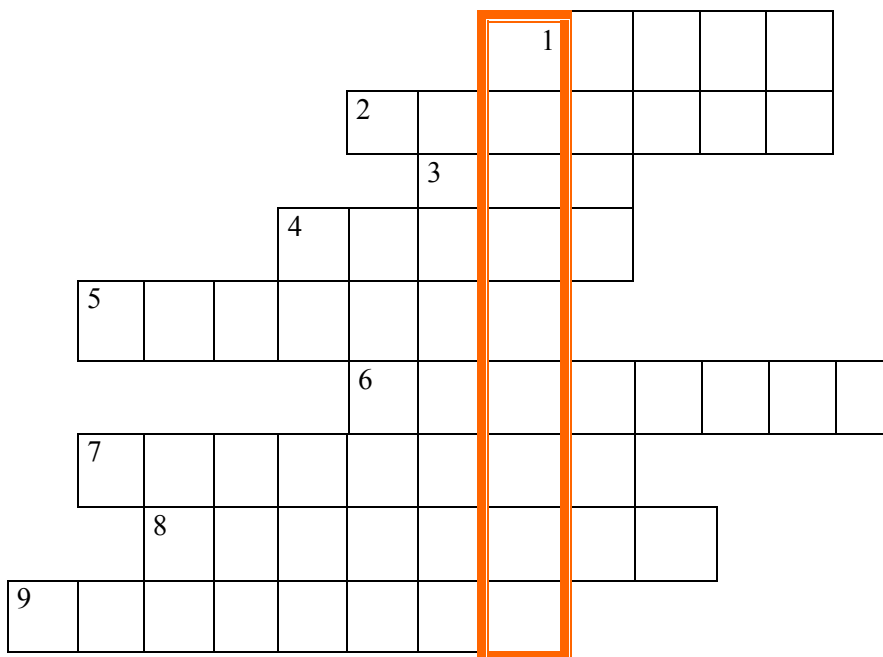
Bo to bardzo ważna rzecz,

żeby zdrowe zęby mieć!

Załącznik 2

KRZYŻÓWKA Zapobieganie Próchnicy

Rozwiązaniem krzyżówki jest hasło, które odczytasz pionowo w kratkach zaznaczonych pogrubioną linią.

Rozwiązując krzyżówkę wpisz poziomo hasła:

1. Zawiera fluor – myję nią zęby.
2. Jemy je, aby mieć zdrowe zęby.
3. Odczuwam go, kiedy mam chory ząb.
4. Jabłka, gruszki, brzoskwinie to ...
5. Mając zdrowe zęby, mamy ładny ...
6. Lekarz, który leczy zęby.
7. Małe żyjątka, które niszczą zęby.
8. Jemy ich jak najmniej, żeby mieć zdrowe zęby.
9. Ma miękkie włosie i myję nią starannie zęby.

Załącznik 2a

KLUCZ DO KRZYŻÓWKI ZAPOBIEGANIE PRÓCHNICY

						1	P	A	S	T	A				
					2	W	A	R	Z	Y	W	A			
						3	B	Ó	L						
				4	O	W	O	C	E						
5	U	Ś	M	I	E	C	H								
						6	D	E	N	T	Y	S	T	A	
						7	B	A	K	T	E	R	I	E	
							8	S	Ł	O	D	Y	C	Z	E
9	S	Z	C	Z	O	T	K	A							

Rozwiązanie krzyżówki/hasło: PRÓCHNICA

Załącznik 3

RODZICE I DZIECI!

Aby mieć zdrowe zęby należy pamiętać o podstawowych zasadach:

1. Spożywać produkty zawierające: fluor, wapń, sole mineralne, witaminy, białka i tłuszcze, tj. owoce, warzywa, ryby morskie, wodę mineralną, produkty mleczne, mięso, oleje roślinne.
2. Unikać słodkich przekąsek i picia słodkich i kwaśnych napojów między posiłkami. Soki owocowe należy pić przez rurkę!
3. Zastępować miękkie i klejące pokarmy produktami, które trzeba długo przeżuwać.
4. Myć zęby starannie rano i wieczorem, a najlepiej po każdym posiłku około 3 minuty.
5. Używać szczoteczki i pasty do zębów odpowiedniej dla wieku (szczoteczka dla dzieci powinna mieć miękkie włosie, po ukończeniu 6 roku życia można stosować pastę do zębów dla dorosłych z większą zawartością fluoru).
6. Pamiętać, aby wymieniać szczoteczkę, co dwa, trzy miesiące.
7. Odwiedzać stomatologa i kontrolować stan uzębienia (co najmniej dwa razy w roku).

Załącznik 4

Proszę mamę lub tatę o kontrolowanie dziecka podczas mycia zębów i wypełniania tabeli.

Proszę zaznaczyć, kiedy dziecko myło zęby od poniedziałku do piątku symbolem „X”.

DNI TYGODNIA od do	Jak często myłam (-em) zęby?			
	rano i wieczorem	po każdym posiłku	w ogóle nie myłam (-em)	jeden raz w ciągu dnia
poniedziałek				
wtorek				
środa				
czwartek				
piątek				

Załącznik 5

Dyplom

.....
*posiada pierwszy stopień wtajemniczenia:
 wie, jak należy zdrowo się odżywiać, potrafi dbać o czystość swoich zębów.*

Wrocław, dnia

Wychowawca

Jolanta Stadniczenko **„Nigdy w moich ustach”**

Parametry grupy

- Wiek: 7-8 lat.
- Liczba: 25 osób.
- Płeć: dziewczęta i chłopcy.

Poziom rozwoju wychowanków

Jest to grupa dzieci, która dobrze się zna, ponieważ wspólnie uczą i bawią się ze sobą od zerówki. W tym wieku niektóre dzieci z ciekawości, czy też dla zabawy, próbują różnych rzeczy, a czasami wkładają je do buzi.

Cele ogólne:

- zapoznanie z różnymi substancjami szkodliwymi dla zdrowia człowieka,

- zapoznanie z definicją trucizny:
Trucizna jest to substancja, szkodliwa dla żywych organizmów. Określenie trujący w niektórych przypadkach lepiej zastąpić słowem toksyczny.
- kształtowanie postawy ostrożności w kontaktach z chemikaliami i lekami.

Cele operacyjne

Dziecko:

- potrafi rozróżnić produkty jadalne, niejadalne i szkodliwe dla zdrowia,
- potrafi rozpoznać substancje trujące i wie jak z nimi postępować, aby się nie zatruć,
- zna zasady obchodzenia się z lekami.

Metody: słowne (rozmowa), czynnościowe (zabawa).

Formy: zespołowa, indywidualna.

Pomoce dydaktyczne: kartony, produkty oraz ilustracje, rozsypanka wyrazowa, nalepki oraz list do rodziców.

Korzystałam ze źródła: Steve Skidmore, *Trucizny mogą być wszędzie – naucz się je rozpoznawać.*

Miejsce: sala świetlicy szkolnej.

Czas trwania zajęć: 60 minut.

Przebieg zajęć:

1. Wprowadzenie

Na dzisiejszych zajęciach porozmawiamy o różnych substancjach. Wiem, że czasami bierzecie je do buzi, a nie wiecie, jakie to może mieć skutki.

2. Rozwinięcie

Każde dziecko otrzymało rozsypankę wyrazową, która tworzy hasło: „Najpierw pytamy, a potem do buzi wkładamy”.

Zabawa „Najpierw pytamy”

Hasło z rozsypanki będzie nam potrzebne przy zabawie „Najpierw pytamy”. Dzieci siedzą w kręgu. W widocznym miejscu kartony z buziakami oraz karton ze zgromadzonymi przedmiotami (np. muszelka, klocek, jabłko, batonik, lekarstwa w różnych opakowaniach, guma do żucia, lizak, jogurt, soki w kartonikach, mydło, dezodorant, płyn do naczyń, wybielacz, płyn do prania, herbatniki, chusteczki higieniczne, cukierki, itp.).

Jedno dziecko – „matka”, staje na środku i wybiera swoje dziecko, które podchodzi do kartonu z materiałami i wyciąga z niego jeden przedmiot. Objasnia, co to jest i mówi dlaczego bezpiecznie jest to coś włożyć do ust lub nie. Następnie pyta się „Mamo, czy mogę to zjeść?”. Jeżeli „mama” mówi „tak, możesz”, wówczas dziecko wsuwa obrazek (przedmiot) do pudełka z rys. rozchylonych ust. Jeżeli nie może tego zjeść, wkłada do pudełka z ustami przekreślonymi. Pozostałe dzieci za każdym razem powtarzają chórem hasło: „Najpierw pytamy, a potem do buzi wkładamy”.

Próba zdefiniowania wyrazu „trucizna”

Nauczycielka zapisuje na tablicy wyraz „trucizna”.

- Co oznacza to słowo?

- Jakbyś wytłumaczył kosmicznemu przybyszowi sens tego wyrazu? Trucizna to taka substancja, proszek lub płyn, po którym bardzo boli brzuch i się wymiotuje.
- Jak oznaczone są substancje trujące? [czaszka nad skrzyżowanymi piszczałkami, „Uwaga! Trucizna”, „Ostrożnie! Substancja żrąca, toksyczna”].
- Jakie znacie substancje trujące [chemikalia, lekarstwa, rośliny np. grzyby, owoce cisu].
- Co może się stać z człowiekiem, który połknie coś trującego? [może się zatruci].
- Co należy zrobić, gdy ktoś połknie coś trującego? [zawiadomić dorosłych, pogotowie, spowodować wymioty].

Wnioski

Wszystkie produkty powinny być przechowywane w ich oryginalnych lub oznakowanych opakowaniach w miejscach niedostępnych dla dzieci.

Zadanie domowe

Każde dziecko otrzymało kopertę z nalepką, karteczkami oraz listem do rodziców.

- Co przedstawia nalepka? [przekreślone, zaciśnięte usta]
- Waszym zadaniem będzie narysowanie na karteczkach podobnych ust.
W domu wspólnie z rodzicami nakleicie te nalepki za pomocą kleju lub taśmy na produktach, które nie powinno się brać do ust.
- Kto wymieni te produkty? [płyny czyszczące, do prania, wybielacze do tkanin, środki chwastobójcze i owadobójcze, alkohol, płyn do kąpieli, płyn do dezynfekcji toalet i czyszczenia dywanów, rozpuszczalnik, farby, płyn do mycia naczyń itp.].
- Proszę narysować także, trzy oznaczone przez was produkty.
W kopercie znajduje się także list od waszych rodziców, w którym proszę ich o pomoc dla was w „odrobieniu” tego zadania.

3. **Podsumowanie** [dzieci siedzą w kręgu]

Na dzisiejszych zajęciach nauczyliście się odróżniać produkty jadalne, niejadalne, szkodliwe dla zdrowia i trujące. Dzieci mogą kończyć zdanie np. Gdy kolega wypije trujący płyn ... [niech szybko wypłucze usta i pije wodę małymi łydkami; natychmiast należy wezwać pogotowie].

Joanna Idzikowska-Kęsik

„Jak prowadzić zdrowy tryb życia w trudnym okresie dojrzewania?”

Parametry grupy

- Wiek: 13-17 lat.
- Liczba osób: 16.
- Płeć: dziewczynki i chłopcy.

Poziom rozwoju wychowanków

Jest to grupa gimnazjalistów, dzieci upośledzonych w stopniu lekkim. Jedna, bardzo inteligentna dziewczynka cierpi na schizofrenię. Dzieci pochodzą głównie ze środowisk wiejskich, wiele z nich ma lekko upośledzonych rodziców. Z higieną

bywa różnie, gdyż niektóre z nich nie mają w domach odpowiednich warunków. Nie bardzo też wiedzą, co dzieje się z nimi w okresie dojrzewania. Nie zawsze są świadome zmian zachodzących w ich ciałach. Ich sposób odżywiania też pozostawia wiele do życzenia, jak również sposób spędzania czasu wolnego.

Cele ogólne:

- wskazanie na konieczność troski o siebie i swoje zdrowie,
- zapoznanie ze sposobami dbania o siebie,
- uświadomienie konsekwencji braku szanowania swego zdrowia,
- wypracowanie nawyku higienicznych zachowań.

Cele operacyjne

Wychowanek:

- wie, po co i dlaczego musi dbać o swoje zdrowie,
- zna sposoby dbania o zdrowie,
- pamięta o higienie osobistej i zdrowym odżywianiu oraz potrzebie ruchu na świeżym powietrzu.

Metody: pogadanka, plastyczna.

Formy: grupowa, indywidualna, twórcza, poznawcza.

Pomoce dydaktyczne: 4 napisy prezentujące hasła o zdrowiu, 2 duże arkusze szarego papieru, 2 kleje, 2 pary nożyczek, 2 markery w dowolnym kolorze, stare numery gazet i magazynów kolorowych typu: „Jestem”, „Zdrowie”, „Świat Kobiety” [takie, w których jest dużo ilustracji, dużo zdjęć, przepisów, porad dotyczących zdrowia, dbania o siebie, itp.], skserowane obrazki przedstawiające przyrządy do higieny, takie jak np. mydło, szczoteczka do zębów, ręcznik itp.

Miejsce: świetlica, duża klasa z dywanem.

Czas trwania zajęć: 60-70 minut.

Przebieg zajęć:

1. Wprowadzenie [ok. 7-10 minut]

Na dużej tablicy korkowej przypięte są hasła napisane dużą, wyraźną, pogrubioną czcionką lub dużymi, drukowanymi literami: „W zdrowym ciele, zdrowy duch”, „Kto się co dzień do czysta myje, ten długo i zdrowo żyje!”, „Kto na powietrzu spaceruje, ten prawie wcale nie choruje”, „Kto je dużo warzyw i owoców, a mało słodczy, ten nie leży i nie kwiczy.”

Młodzież siedzi w kręgu na małych fotelikach lub krzeselkach.

„Witam was bardzo serdecznie. Zapewne zwróciliście uwagę na to, co jest napisane na korkowej tablicy, jakie zdania na niej umieściłam. Za chwilę poproszę kogoś z was o odczytanie tych zdań na głos. [Dzieci w szkole specjalnej często mają problemy z czytaniem i rozumieniem tego, co czytają; poza tym, wiele rzeczy trzeba kilka razy powtarzać i tłumaczyć.] Czy jest wśród was ktoś, kto chciałby odczytać te hasła? Zachęcam, śmiało! W razie czego pomogę! [Jeżeli nie znajdzie się osoba chętna, należy kogoś zachęcić i wyznaczyć do przeczytania, najlepiej takie dziecko, o którym wiemy, że sobie poradzi.] Dziecko odczytuje zdania z tablicy. Wychowawca dziękuje za odczytanie haseł i zwraca się do wszystkich wychowanków: „Jak już zapewne wszyscy się domyślcie,

porozmawiamy dzisiaj o...?” [Dzieci odpowiadają, że o zdrowiu, jedzeniu, myciu się itp.] „Tak, moi drodzy, poruszymy dziś bardzo ważny i poważny temat. Porozmawiamy o tym, jak prowadzić zdrowy, najlepszy dla was tryb życia w okresie, w który wszyscy wkroczyliście. Wiecie jak nazywa się ten bardzo ważny okres w życiu każdego człowieka? [Padają różne odpowiedzi: dojrzewanie, rośnięcie, rozwijanie się, starzenie...] „Ten trudny, ale i piękny okres nazywany jest najczęściej okresem dojrzewania, dorastania, pokwitania i adolescencji, czyli inaczej, prościej mówiąc: wzrastania. Zmieniacie się wy, wasze ciała, wasze rozumowanie, patrzenie na świat, na dorosłych. Stajecie się mądrzejsi, macie w wielu sprawach swoje zdanie na każdy temat. A niezwykle istotną rzeczą w tym okresie, który jest takim jakby pomostem między dzieciństwem a dorosłością, jest prowadzenie zdrowego stylu życia, dbania o swoje ciało, dostarczania mu odpowiedniej ilości ruchu i dobrego pożywienia, w myśl znanego przysłowia: <Jak dbasz, tak masz>.”

2. **Rozwinięcie** [ok. 35-45 minut]

„Jak zapewne wiecie, albo się domyślacie, w każdym okresie naszego życia, musimy dbać o siebie i swoje zdrowie. Kiedy byliście mali, dbali o was wasi rodzice, opiekunowie, czasem może dziadkowie lub starsze rodzeństwo, ale im jesteście starsi, tym bardziej sami odpowiadacie za swoje zdrowie. W okresie dojrzewania, gdy stajecie się dorośli i odpowiedzialni, ta dbałość o siebie jest szczególnie ważna. Trzeba myśleć i pamiętać o swoim zdrowiu, by dobrze się czuć w swoim ciele, by nic nam nie dolegało i nie przeszkadzało. Wyobraźcie sobie proszę, możecie zamknąć oczy, że wasze ciała, to wasze najlepsze i najpiękniejsze domy, jakie dostaliście w prezencie od losu. Jak dbalibyście o ten piękny dom, gdybyście go mieli? [Dzieci odpowiadają, że by go sprzątały, myły podłogi, odkurzały, wietrzyły pokoje, itp.] Tak samo jest z naszymi ciałami. Mamy je po to, aby o nie dbać i czuć się w nich, w tych naszych ciałach, jak w najpiękniejszym, najwygodniejszym domu.

Powiedzieliście, że swój piękny dom byście sprząтали i myli. Tak samo jest z ciałem. Trzeba je myć. Bo wszyscy chyba wiecie, że jak się nie myjemy, to pachniemy brzydko, swędzi nas głowa, nie czujemy się dobrze. A zadbane ciało, pachnące, to ładne ciało. Należy się myć codziennie, rano i wieczorem, najlepiej pod prysznicem, mydłem lub płynem pod prysznic. Jeśli nie macie w domu prysznica, możecie umyć się w misce, polewając ciało wodą z kubka, to będzie prawie tak samo jak pod prysznicem. Niezwykle istotna jest higiena miejsc intymnych. Tam zawsze musi być czysto. Nie tylko u dziewczynek, u chłopców również. Pamiętajcie, że papieru w toalecie trzeba używać także po siusianiu, bieliznę zmieniać codziennie, a ręce po każdej wizycie w ubikacji należy umyć.

Powiedzieliście mi także, że w swoim pięknym domu, wietrzylibyście pokoje. To jest też istotne dla naszego zdrowia – ruch, w odpowiednim ubraniu, na świeżym powietrzu. Ja doskonale rozumiem, że nie każdy z was lubi biegać, grać w piłkę, pływać. Ale codzienny spacer też wiele dobrego może zdziałać dla nas i naszego samopoczucia.

Kto na ochotnika otworzy okno? [Wiele dzieci zapewne się zgłosi, należy wybrać jedno, np. najgrzeczniejsze.] Mamy świeże powietrze, połóżcie się zatem na dywanie i zamknijcie oczy!

Spróbujcie wciągnąć powietrze jak najgłębiej w siebie, poczujcie jego świeżość. Oddychajcie tak, jak ja: wdech przez nos, zatrzymujemy powietrze, wydech przez usta... Pamiętajcie, że życie polega na oddychaniu, że oddychamy dopóki żyjemy, ale te oddechy powinny być głębokie, regularne...

I teraz, ponieważ wdychając świeże powietrze możemy lepiej myśleć i wyobrazić sobie więcej rzeczy, pomyślcie o jedzeniu, o tym, co najbardziej lubicie jeść, jakie potrawy najlepiej wam smakują, jedzenie czego sprawia wam największą przyjemność? [Dzieci odpowiadają, należy poczekać, naprowadzać, aż padnie słowo: słodczyce.] Wymieniliście wiele pyszności, ale nie mogę się zgodzić z tym, że słodczyce są zdrowe. Wyobraźcie sobie talerz pełen pięknych zdrowych owoców: jabłek, gruszek, winogron, pomarańczy. One też są słodkie, ale w przeciwieństwie do słodczy, batonów i cukierków, zawierają mnóstwo cennych dla zdrowia witamin i minerałów!

Otwórzcie oczy, pooddychajcie jeszcze chwilkę i usiądźcie na swoich miejscach. Zamknę już okno, a wy zastanówcie się, dlaczego warto się zdrowo odżywiać?

Powiedzieliśmy sobie, że w okresie dojrzewania rośniecie. Dodam, że gdy się rośnie, rośnie też zapotrzebowanie organizmu na zdrowe jedzonko... jakie? Takie, dzięki któremu wykształcą się wszystkie wasze organy, kości, zęby. Jedzenie zawierające witaminy, białka, tłuszcze, wapń, czyli: pieczywo, masło, mięso, nabiał i wspomniane już owoce i warzywa. Powiem wam w sekrecie, że troszkę słodczy, kawałek ciasta, budyń, jakiś deser, na pewno wam nie zaszkodzi, ale trzeba je jeść z umiarem!

Przygotowałam dla was parę rzeczy, z których wyczarujecie piękny plakat. Co to jest kolaż wiecie z zajęć plastycznych, ale przypomnę, że jest to obrazek polegający na przyklejeniu wielu obrazków, które tworzą jedną całość tematyczną. Proszę odliczyć do dwóch. Jedyńki niech przejdą na lewą, a dwójki na prawą stronę dywanu. Każda grupa ma szary papier, klej, nożyczki, marker, kolorowe czasopisma. Waszym zadaniem jest stworzenie kolażu pt. „Zdrowe życie!”. Proszę, abyście na górze zostawili trochę miejsca, jakiś kilkucentymetrowy pasek, na którym potem coś napiszemy.

3. Podsumowanie [ok. 10 minut]

Spójrzcie na wykonane przez was kolaże, przyjrzyjcie się im. Spróbujcie w grupie ułożyć po jednym hasle dotyczącym zdrowia i zapisać na górze plakatu. Macie na to minutkę. [Dzieci zapisują hasła markerem.] Na dzisiejszych zajęciach porozmawialiśmy na temat utrzymywania waszych dojrzewających organizmów w jak najlepszym zdrowiu, powiesimy te piękne plakaty w sali po to, aby zdobyte na dziś wiadomości zapadły wam w pamięć. Ale już teraz mogę wam powiedzieć, że wiem, iż od dziś jeszcze lepiej niż do tej pory będziecie o sobie dbać, prowadząc zdrowy tryb życia. Jestem pewna, że już dokładnie wiecie, jak utrzymać wasze ciała w czystości, jak się dobrze odżywiać i jak kreatywnie spędzać wolny czas na świeżym powietrzu. Są to trzy podstawowe zasady zdrowego stylu życia: higiena osobista, na którą się składa: codzienne mycie, dbanie o zęby, włosy, paznokcie. Odpowiednie

wiednie odżywanie się, czyli spożywanie dużej ilości warzyw, owoców, które zawierają duże ilości cennych witamin, chudego mięsa, drobiu, pieczywa, nabiału, a jedzenie niewielkiej ilości słodczy, które zawierają szkodliwy dla zdrowia, zwłaszcza zębów, cukier. Odpowiednia porcja ruchu na świeżym powietrzu, nie muszą to być sporty wyczynowe, ale trzeba się dotleniać, spacerować, i ubierać się odpowiednio do temperatury na dworze. Jeżeli będziecie o nich pamiętać, na pewno zdrowi wkroczycie w dorosłość, czego wam życzę.

Krystyna Kędra

Oddychamy i ćwiczymy prawidłową wymowę

Parametry grupy

- Wiek: 6-8 lat.
- Liczba uczniów: 20.
- Płeć: 12 dziewczynek, 8 chłopców.

Poziom rozwoju

Dzieci często zapadają na choroby układu oddechowego, kilkoro ma problemy z wymową (jąkanie, reranie).

Cele ogólne:

- kształtowanie zdrowego stylu życia,
- wyrabianie i ćwiczenie nawyków współpracy,
- ćwiczenie twórczego myślenia,
- kształtowanie poczucia odpowiedzialności,
- integracja w czasie zabaw, gier i ćwiczeń.

Cele operacyjne

Dziecko:

- wie, że prawidłowy oddech to zdrowy człowiek,
- zna zabawy poprawiające oddech,
- potrafi wykonać ćwiczenia z samogłoskami i spółgłoskami.

Metody: warsztatowa, zadaniowa.

Formy: grupowa, małych zespołów, twórczość manualna.

Pomoce dydaktyczne: magnetofon, płyty z muzyką relaksacyjną (odgłosy przyrody), lusterka, nici, balony, piłki, karimaty, chustka szyfonowa, książki, klocki, arkusze szarego papieru, markery, kartki, kwiaty.

Miejsce – świetlica szkolna.

Czas – 60 minut

Tok zajęć

1. Wprowadzenie

Dzisiejsze zajęcia poświęcone będą profilaktyce zdrowia. Skupimy się szczególnie na układzie oddechowym. Zabawy i ćwiczenia stymulujące rozwój mowy pomogą nam prawidłowo oddychać nosem. Poprawią kondycję fizyczną, ograniczą schorzenia układu oddechowego. Systematyczne wykonywanie ćwiczeń oddycha-

nia nosem pomoże nam wyrabiać dykcję. Gry i zabawy usprawnią koordynację ruchową i manualną, zintegrują grupę, nauczą odpowiedzialności za nasze zdrowie. Zabawy, ćwiczenia i gry oddechowe usprawnią poprawną wymowę.

Przykłady ćwiczeń:

- *Wąchamy kwiaty* – prawe nozdrze przycisnąć kciukiem, wdychać powietrze przez lewe nozdrze i zatrzymać. Następnie wykonujemy to samo ćwiczenie zaciskając lewe nozdrze. Wykonać 2 do 3 powtórzeń.
- *Zdmuchiwanie płatków z kwiatu* – wciągnąć powietrze przez nos i zatrzymać, wydmuchać powietrze ustami, układając je w dzióbek.
- *Na łące* – leżymy z zamkniętymi oczami, następnie wciągamy powietrze przez nos wypychając brzuch. Zatrzymać powietrze licząc do pięciu. Następnie powoli wypuścić powietrze. Przy prawidłowym wdechu brzuch unosi się do góry, przy wydechu opada.
- *Chłodzimy gorącą zupę* – dmuchamy ciągłym strumieniem powietrza na ręce ułożone na kształt talerza.
- *Chuchamy na zmarznięte ręce.*
- *Chuchamy na zmarzniętą szybę.*
- *Chuchamy na lustro zwiększając odległość.*
- *Nadmuchujemy balony* – ćwiczymy fazę długiego wydechu.
- *Dmuchamy na wiatraczki.*
- *Dmuchamy na paski papieru, piłki.*
- *Który zespół najdłużej utrzyma w powietrzu chustkę?*

2. Rozwinięcie

Podział grupy na pięcioosobowe zespoły, uczestnicy stoją blisko siebie z rękami założonymi do tyłu. Prowadzący wyrzuca chustkę do góry, a grupa stara się ją utrzymać jak najdłużej w powietrzu.

- *Zabawy w dmuchanie z wykorzystaniem wody i rurek* – Dmuchamy przez słomkę do szklanki z wodą z różną siłą.
- *Usypiamy lalkę* – na wydechu wymawiamy ciągle samogłoskę „aaaa...” Usypianie lalki łączymy z uciszaniem otoczenia „ciii...” Ćwiczymy siłę głosu od poziomu średniego do szeptu.
- *Wąż* – na wydechu wymawiamy spółgłoskę „sssss...”
- *Wiatr* – „szszsz...”
- *Stara, parowa lokomotywa* – „szszsz... czczcz... wypuszczanie pary ssss...”
- *Wymawiamy głośno samogłoski* – na jednym poziomie głosu bierzemy wdech wydychamy powietrze i powtarzamy „ae, ae, ae...” stacatto . W ten sposób ćwiczymy mięśnie twarzy
- *Bawimy się w samogłoski* – na wydechu, z wydłużeniem brzmienia samogłoski dzieci wymawiają: aaa, eee, iii, ooo, uuu naśladując sygnały (karetka, policja, straż pożarna).
- *Bawimy się spółgłoskami i samogłoskami* – ba, bo, be, bu, by, fa, fo, fe, fu, fy, wa, wo, we, wu, wy, sa, so, se, su, sy, sza, szo, sze, szu, szy. Ćwiczymy poprawną wymowę.
- *Tulipanki* – dzieci kucają skulone jak pąk kwiatu, stopniowo unoszą się do góry rozchylając ręce, stają na palcach i wypowiadają tekst z podziałem na

sylaby: ro-śnie-my, ro-śnie-my. W fazie wydechowej robimy to samo ćwiczenie tylko odwrotnie kuląc się stopniowo.

- *Ćwiczenie poprzez śmiech o różnym natężeniu.*
- *Śpiewanie piosenek.*
- *Recytacja wierszy, rymowanek przy zwróceniu uwagi na wyraźną artykulację głosek.*

Zajęcia mają formułę otwartą, dzieci wybierają konkretne ćwiczenie, zaproponowane przez wychowawcę. Przy wszystkich ćwiczeniach wychowawca stymuluje dzieci do aktywności i pomaga (jeżeli jest to potrzebne). Na bazie tych ćwiczeń można zaproponować dzieciom (do wyboru) zmianę miejsca zajęć czy wykorzystując inne pomoce.

3. Podsumowanie

Zabawy, ćwiczenia i gry oddechowe mają wytworzyć nawyk oddychania nosem, poprawić zdrowotność dzieci, ograniczając schorzenia układu oddechowego. Dziecko wykona dobrze czynność, jeżeli rozumie zadanie, gdy ma odpowiednią motywację oraz gdy osoby dorosłe stworzą właściwe warunki. Proponowane zabawy i ćwiczenia można wykorzystać do usprawniania mowy dzieci źle mówiących, z opóźnionym rozwojem mowy, z porażeniem mózgowym, a także upośledzonych umysłowo, np. dzieci z zespołem Downa.

Izabela Lewandowska

Nie palę – żyję dłużej i zdrowo

Parametry grupy

- Wiek: 13-18 lat.
- Liczba: 20-30 osób.
- Płeć: chłopcy, dziewczynki.

Poziom rozwoju

Uczniowie są w różnym wieku. Dużo czasu spędzają razem. Większość z nich niestety bardzo dużo pali. Jeśli ktoś z grupy nie pali papierosów, wykluczają go z niej, jeśli nie zacznie palić.

Cel:

- Propagowanie wiedzy na temat szkodliwego wpływu palenia tytoniu na organizm człowieka, szczególnie tak młody.

Cele operacyjne

Uczeń zna:

- przyczyny sięgania po papierosy;
- zasady asertywnej odmowy;
- fazy uzależnienia od nikotyny;
- wpływ palenia na układ oddechowy i krążenia;
- pojęcie biernego palenia.

Metody pracy: praca w grupach, pogadanka, inscenizacja.

Pomoce dydaktyczne: załączniki, pisaki, arkusze papieru.

Przebieg

Na dzisiejszych zajęciach porozmawiamy o papierosach. Wielu z Was pali, ale często nie bardzo wiecie dlaczego. Także mało wiecie o skutkach palenia – skoro palicie, to widać nieświadomie. Porozmawiamy także i o tych, którzy nie palą, ale przebywają przy osobach palących.

Na zajęciach chcemy poznać zdanie uczniów na temat przyczyn sięgania po papierosy, które można zaliczyć do środków uzależniających, skupiamy się na problemie nikotynizmu i jego skutkach, pokazujemy możliwości radzenia sobie w trudnych sytuacjach. Informujemy uczestników o zasadach, które będą panować w trakcie zajęć: zaufanie – mogą mieć pewność, iż to, co powiedzą pozostanie w grupie; wsparcie – każdy będzie mógł się wypowiedzieć i otrzyma niezbędną opiekę; szacunek – nikt nie zostanie wyśmiany.

Rozwinięcie

- Dzielimy uczestników na grupy, które mają wspólnie odpowiedzieć na arkuszach papieru na dane im pytanie – dlaczego młodzi ludzie palą papierosy? Informujemy, że palenie szkodzi zdrowiu i negatywnie na nie wpływa, dlatego nie warto angażować się w palenie.
Ćwiczenie odmowy – asertywność (A) Cześć, chodź zapalimy sobie!(B) Nie, dzięki (A) Nie zapalisz ze mną, dlaczego? (B) Dziękuję, mnie to nie interesuje; nie chcę umrzeć na raka; nie chcę aby rodzice wyczuli ode mnie papierosy; nie chcę mieć zniszczonej cery; nie chcę mieć kłopotów ze zdrowiem. W tym ćwiczeniu pokazujemy, że asertywna odmowa polega na powiedzeniu słowa NIE z podaniem argumentu (nie, nie interesuje mnie to, nie, nie chcę żeby rodzice na mnie krzyczeli itd.) prosimy uczniów, by dobrali się w pary. Osoba A namawia do zapalenia papierosa a zadaniem osoby B jest odmówić, powtarzając kilkakrotnie zdecydowane słowo NIE z podaniem argumentu. Po wykonaniu ćwiczenia pytamy uczniów, co dla nich było najtrudniejsze, czy osoba A miała ochotę namawiać na zapalenie papierosa, gdy słyszała zdecydowane NIE i argument?
- następnie omawiamy wpływ palenia na zdrowie i długość życia:
 - o spożycie wyrobów tytoniowych na świecie osiągnęło poziom epidemii. Jest ono przyczyną śmierci ok. 3.5 miliona ludzi, czyli prawie 10 tysięcy zgonów dziennie;
 - o uczeni przewidują, że w przypadku utrzymania się tych tendencji średnia wzrośnie do 10 milionów zgonów rocznie w latach 20-30 XXI wieku, z czego 7 milionów w krajach rozwijających się, z tego wynika, że 500 milionów żyjących będzie ofiarą tytoniu;
 - o w 2020 roku przyczyną 12% zgonów będzie spożycie tytoniu, a więc więcej niż przypadków śmierci z powodu np. AIDS, gruźlicy, czy wypadków samochodowych. Głównym skutkiem zdrowotnym, jaki powstaje w skutek palenia jest uzależnienie się od nikotyny, ale także nowotwory złośliwe (rak płuc), choroby układu krążenia (zawał serca);
- ponownie pracujemy w grupach, z których każda otrzymuje teksty trzech załączników (załącznik I, II, III) i pytanie, grupa ma opracować odpowiedź na nie w formie plakatu, tzw. apel antynikotynowy (1. Co wiemy o nikotynie? 2. Jak

nikotyna wpływa na układ krążenia? 3. Jak powstaje rak?), prezentujemy plakaty;

- wyróżniamy fazy uzależnienia od nikotyny (a) przygotowanie – obejmuje proces, w którym dziecko oswaja się z paleniem dorosłych, reklamami tytoniu; (b) 3-4 krotna próba zaciągnięcia się papierosem; (c) eksperymentowanie – polega na okresowym paleniu z określonymi osobami i w określonych miejscach (np. podwórko); (d) regularne palenie prowadzące do nałogu; (e) uzależnienie się;
- opis biernego palenia – bierne palenie = palenie wymuszone = palenie mimowolne. Kiedy przebywamy w towarzystwie osoby palącej „bierne palenie” wpływa na stan naszego zdrowia (zmniejszony wzrost o 1-2 cm; występowanie chorób układu oddechowego, ucha środkowego; w przypadku niemowląt 25% zgonów.

Zakończenie

Gdy palacz po pierwszym zawale rzuci bezpowrotnie palenie, ryzyko nowego zawału obniża się o 50%. Pamiętajcie, że palenie tytoniu powoduje wzmogłą gotowość krwi do krzepnięcia poprzez silniejsze uwalnianie hormonu stresu, uszkodzenie naczyń krwionośnych oraz podwyższanie aktywności całego mechanizmu krzepnięcia. Teraz już wiecie, że sięgacie po papierosy, ponieważ chcecie spróbować, chcecie być w danej grupie. Wiecie także jak odmówić zapalenia papierosa, by było to skuteczne, potraficie również wymienić fazy uzależnienia od nikotyny, wiecie że zaczyna się niewinnie a może skończyć się uzależnieniem, co na pewno będzie miało wpływ na układ oddechowy (będziecie się szybciej męczyć niż osoby nie palące, a przede wszystkim będziecie krócej żyć i najważniejsze bardziej niż niepalący macie większe prawdopodobieństwo zachorowania na choroby układu oddechowego, a także na raka). Wiecie także na czym polega tzw. bierne palenie, a także że ma ono negatywne konsekwencje dla zdrowia człowieka mimo, że osobiście on nie pali, wystarczy, iż przebywa w towarzystwie osoby palącej. Mam nadzieję, że po dzisiejszych zajęciach będziecie chcieli żyć zdrowo i nie palić.

Załącznik I

Co wiemy o nikotynie?

Nikotyna jest głównym składnikiem tytoniu, silnie trującym związkiem organicznym. Jej małe dawki pobudzają czynności układu nerwowego, a większe wywołują zatrucie nawet śmiertelne wskutek porażenia ośrodka oddechowego. Nikotyna jest bezbarwna. Pod wpływem powietrza zmienia postać na żółtą, jest oleista i silnie trująca. Jedna jej kropla uzyskana z paczki papierosów jest śmiertelną dawką dla człowieka. Gdy palimy, część nikotyny dostaje się do naszego organizmu (do krtani, płuc, krwi, mózgu i serca). Jest ona narkotykiem, ma właściwości uzależniające. Po 20-30 minutach nałogowy palacz odczuwa głód nikotynowy.

Załącznik II

Jak nikotyna wpływa na układ krążenia?

Gdy do krwiobiegu zostanie wprowadzona nikotyna, będąca narkotykiem, wówczas uruchomione zostają dwa hormony stresu – adrenalina i noradrenalina. Działanie tych hormonów powoduje zwiększenie częstotliwości bicia serca, a tym samym podnosi się zużycie tlenu przez mięsień sercowy. Mięsień ten pracuje i tak bardzo wydajnie. Wzrasta opór przepływu w naczyniach wieńcowych. Dodatkowo

mięsień sercowy musi uporać się z większym oporem wieńcowym. Pod wpływem nikotyny płytki krwi, tzn. trombocyty mają większą skłonność do gromadzenia się i sklejania ze sobą, czyli do zjawiska agregacji. To właśnie agregacja odgrywa ogromną rolę w powstawaniu zawału. Długotrwałe palenie powoduje podwyższenie poziomu fibrynogeny, który odpowiada za krzepliwość krwi. Tak więc wprowadzenie nikotyny i innych produktów spalania tytoniu prowadzi do uszkodzeń w obrębie wewnętrznych ścianek naczyń wieńcowych i innych tętnic. Niszczącą rolę odgrywa tu także tlenek węgla. Naczynia palaczy posiadają większą ilość zgonów niż naczynia osób niepalących. Przedstawione zmiany prowadzą do zaburzeń rytmu serca, skurczy naczyń, tworzenia się skrzepów. U palaczy kora mózgowa jest mniej ukrwiona.

Załącznik III

Jak powstaje rak?

Kiedy dym z papierosa dostaje się do wnętrza naszego organizmu, podrażnia oskrzela, co powoduje w nich zmiany: wydziela się obficie śluz, zanikają rzęski, śluz nie zostaje wydalony i zalega w oskrzelach. W związku z zaleganiem śluzu dochodzi do uporczywego kaszlu. Podczas ciągłego podrażniania powstaje tkanka bliznowata wynikająca ze zgrubienia ścianek pęcherzyków płucnych, które słabną. Pęcherzyki rozciągają się i w efekcie dochodzi do rozedmy. W nabłonku zanikają normalne komórki kubkowe i walcowate. Zaczynają się pojawiać płasko-napłonkowe komórki raka. Paląc papierosy człowiek działa przeciwko sobie.

Dbam o porządek i bezpieczeństwo

Wchodząc w nową grupę dziecko zaczyna funkcjonować w nowym terenie. Panujący system norm powinien być jak najszybciej przyswojony. Dbalność o klasę czy salę będzie realizacją funkcji wychowawczej, natomiast w przypadku dzieci i młodzieży nieprzyzwyczajonych w środowisku rodzinnym do zasad utrzymywania porządku – funkcji kompensacyjnej. Fakt przyjscia wychowanka do nowej szkoły prokuruje nauczanie go zachowań bezpiecznych, zarówno w przypadku przemieszczania się pieszo jak i środkami komunikacji miejskiej. Podobnie w kontaktach z sytuacjami potencjalnych zagrożeń (pierwsza pomoc, umiejętność radzenia sobie w wypadku pożaru) mamy do czynienia z realizacją funkcji wychowawczej i kompensacyjnej (jeżeli zjawiska występowały) oraz profilaktycznej (jeżeli przewidujemy wystąpienie zdarzeń).

Małgorzata Kierakowicz-Godek

„Jak dbamy o naszą salę świetlicy?”

Parametry grupy

- Wiek: 7-9 lat.
- Liczba: 25 osób.
- Płeć: dziewczęta i chłopcy.

Poziom rozwoju wychowanków

Jest to grupa dzieci, która dobrze się zna, ponieważ razem się uczą i bawią od klasy „0”. Dzieci chętnie biorą udział w zajęciach świetlicowych, grach i zabawach ruchowych. Mają też świetne pomysły podczas zajęć twórczych, ale często zapominają o sprzątaniu po sobie i wyrzuceniu papierków do kosza po skończonych zajęciach. Zostawiają gry lub zabawki, gdy wychodzą do domu.

Cele ogólne:

- wyrabianie nawyku troszczenia się o porządek w sali,
- zapoznanie z obowiązkami dyżurnego,
- wyrabianie umiejętności oceniania pracy dyżurnego.

Cele operacyjne

Dziecko:

- potrafi ocenić przydatność przedmiotów,
- troszczy się o porządek w świetlicy,
- umie współpracować w grupie,
- zna funkcje i obowiązki dyżurnego,
- rozumie potrzeby dbania o czystość i wygląd sali w świetlicy.

Metody: zadaniowa, pogadanka, obserwacja, twórcza.

Formy: grupowa, indywidualna.

Pomoce dydaktyczne: 6 pasków z hasłami, tektura wycięta w kształcie koła, plastelina, koraliki, cekiny.

Miejsce: sala świetlicy szkolnej.

Czas trwania zajęć: 60 minut.

Przebieg zajęć

Wprowadzenie: Przywitanie grupy. Dzieci siedzą na dywanie.

Wychowawca: Nasza sala jest ładna, ale czasami zostawiamy po sobie bałagan.

– Popatrzcie na naszą salę, czy jest w niej czysto? [dzieci: Tak, w naszej klasie jest czysto.]

– Kto powinien troszczyć się o naszą salę, aby było w niej czysto i przyjemnie? [dzieci: Wszyscy powinniśmy się troszczyć o salę.]

– Tak, ale musi być także osoba szczególnie odpowiedzialna za porządek w sali. Czy wiecie, kto to taki? [dzieci: Osoba szczególnie odpowiedzialna za porządek to dyżurny.]

– Porozmawiamy dzisiaj o obowiązkach dyżurnych i wybierzemy dwie osoby, które będą dyżurnymi w tym tygodniu. Zrobimy z kartonu i z plasteliny odznakę dla dyżurnego, który będzie dbał o porządek w sali.

Dzieci siedzą w kole. Wychowawca kładzie paski z hasłami opisującymi obowiązki dyżurnego.

Omówienie obowiązków dyżurnego i układanie pasków po kolei:

- Dyżurny dba o czystość w sali.
- Podlewa kwiatki.
- Ściera tablice.
- Układa zabawki.
- Ustawia stoliki i krzesła.
- Pilnuje, aby wszystkie dzieci po skończonych zajęciach zostawiały porządek.

Po ułożeniu hasel wychowawca zadaje pytania:

– Jak myślicie, czy dyżurny ma dużo, czy mało obowiązków? [dzieci: Dyżurny ma wiele obowiązków.]

– Rzeczywiście, dyżurny ma dużo pracy, ale czy to oznacza, że my możemy śmiecić (np. rzucać papierki na podłogę)? Posłuchajcie zagadki – „Bardzo proszę wszystkie dzieci, by wrzucały do mnie śmieci. Kto to taki?” [To jest kosz.]

– Dlaczego w każdej sali jest potrzebny kosz? [dzieci: Kosz na śmieci ułatwia utrzymanie czystości w sali.] Wychowawca – przypomina, że nie tylko dyżurny dba o czystość, ale wszyscy w grupie powinni o tym pamiętać.

Zajęcia plastyczne

Praca przy stolikach: – Ponieważ dzisiaj będziemy wybierali dyżurnego, to musimy dla niego zrobić odznakę. Nauczycielka rozdaje kartoniki w kształcie koła i plastelinę oraz cekiny i koraliki. Uczniowie wykonują odznakę w dowolny sposób. Po skończeniu prac uczniowie nawlekają wstążeczki. Wystawa prac i wybranie najciekawszą pracę. Porządkowanie miejsca pracy.

Podsumowanie zajęć

Wychowawca pyta dzieci, kto i w jaki sposób powinien dbać o porządek w sali.

Wybranie dwóch dyżurnych z dziennika zajęć i nałożenie oznaki, które wykonały dzieci na zajęciach plastycznych. Przypomnienie przez wychowawcę, że wszyscy dbamy o czystość na sali, nie tylko dyżurni. Zabawa ruchowa:

– Wyobraźcie sobie, że jesteście dyżurnymi. Podlewacie rośliny ozdobne, zbieracie papierki, które leżą na podłodze i wyrzucacie je do kosza. Rozejrzyjcie się dookoła, cała sala jest czysta. Dzięki waszej pracy, możecie chwilę odpocząć. Dziękuję.

Ewa Borowska-Gancarek
„Dbamy o porządek w klasie”**Parametry grupy**

- Wiek: 7-8 lat.
- Liczba: 16 osób.
- Płeć: dziewczęta i chłopcy.

Poziom rozwoju wychowanków

Grupa dzieci z klasy pierwszej i drugiej, w której część nieustannie zapomina wyrzucać papierki do kosza po zjedzonych słodyczach lub śniadaniu. Często wychowawca musi przypominać im o utrzymaniu porządku w sali i na terenie szkoły.

Cele ogólne:

- kształtowanie nawyków dbania o porządek i ład,
- doskonalenie współpracy w grupie,
- integracja grupy.

Cele operacyjne

Dziecko:

- potrafi zadbać o porządek w sali,
- umie współpracować w grupie.

Metody: pogadanka, zadań stawianych dziecku.

Formy: praca w małych zespołach, plastyczna, zabawa ruchowa.

Pomoce:

- 4 pudełka kartonowe,
- zestaw kolorowych papierów samoprzylepnych (format A 3) – 8 sztuk,
- nożyczki – 16 sztuk, markery w różnych kolorach – 16 sztuk,
- karteczki z napisami: puzzle, szachy, warcaby, gry planszowe, książki, czasopisma.
- *Literatura:* M. Jachimska, *Grupa bawi się i pracuje*. Unus, Wrocław 1994.
- 16 cukierków.

Miejsce: sala świetlicy szkolnej.

Czas trwania zajęć: 60 minut.

Przebieg zajęć

Zajęcia zaczynają się przed wejściem do sali. „Za chwilę czeka was niespodzianka. Zobaczycie, co czasami zdarza wam się zostawić”.

Wprowadzenie

Dzieci weszły do sali gdzie nauczycielka porzuciła wcześniej w dużych ilościach różnego rodzaju papiery, porzuciła także w nieładzie krzesła, gry i książki na regałach.

„Jak się domyślacie dzisiejsze zajęcia będą dotyczyły utrzymania porządku.

Widzę zaskoczenie na waszych twarzach. Coś się zmieniło w naszej sali?”

Dzieci odpowiadają na pytanie różnymi uwagami. [Ale brudno, nieładnie, pełno papierów]. Myślę, że przeszkadza wam ten nieporządek i bałagan, a nasza sala wygląda nieestetycznie.

Często mówi się, że porządek to czystość, poukładane rzeczy. W miejscach, gdzie jest bałagan nie czujemy się zbyt dobrze. Uczniowie układają poprawnie krzesła i siadają.

– Ćwiczenie praktyczne – „Kosz na śmieci”

Nauczycielka dzieli dzieci na cztery grupy. Dzieci odliczają po kolei do czterech. Wszystkie jedyńki, dwójki, trójki, czwórki siadają razem przy jednym stoliku. Następnie rozdaje każdej grupie jeden karton, papiery samoprzylepne, nożyczki i markery.

„Waszym zadaniem będzie przygotować kartonowe Kosze na śmieci. Możecie je okleić kolorowymi papierami i podpisać np. Papiery do kosza, Tu wrzucaj śmieci, Pudełko na papiery, Uwaga kosz.

Przypominam o zachowaniu bezpieczeństwa posługując się nożyczkami.” Po skończonej pracy uczniowie wyrzucają niepotrzebne skrawki kolorowego papieru do koszy. „Widzicie, teraz już mamy kosze, do których będziemy wrzucać niepotrzebne papierki. Ładnie je ozdobiłyście, są teraz widoczne. Myślę, że będziecie z nich często korzystać.”

– Zabawa integracyjna – „Maszyny I” na podstawie książki M. Jachimskiej, *Grupa bawi się i pracuje*.

Jeden z uczniów wychodzi na środek i zaczyna się poruszać jak maszyna. Kolejni uczestnicy dołączają się do niego i „ulepszają” maszynę, przyłączając się do ruchu jakiejś osoby, która jest już częścią tej maszyny.

Nauczycielka podaje czworgu dzieciom kosze na papiery. Dzieci poruszają się po sali i wszystkie zaczynają zbierać porzucane papiery do pudełek.

– Zadanie – Porządek na regałach

Spójrzcie na regały, tam też jest nieporządek. Przygotowałam dla was karteczki z napisami, które przykleicie na półki, żeby oznaczyć miejsce dla książek, czasopism i gier. Ułatwi wam to odkładanie rzeczy na swoje miejsce. Grupa I i II układa książki i czasopisma na półkach. Grupa III i IV układa gry.

Podsumowanie

„Na dzisiejszych zajęciach staraliście się przywrócić porządek w sali. Udało wam się wykonać piękne kolorowe kosze na śmieci oraz poukładać równo na półkach gry, książki i czasopisma. Myślę, że każdy z was będzie pamiętał jak należy się zachować żeby zawsze wokół was było czysto i schludnie. Pamiętajcie, że śmieci zbieramy także na boisku szkolnym, w lesie i w parku”.

Na zakończenie dzieci otrzymują po cukierku i ustawiają się w pociąg, do kosza na śmieci, aby wyrzucić papierki.

Agnieszka Kajda „W drodze do szkoły”

Parametry grupy

- Wiek: 6-7 lat.
- Liczba: 20 osób.
- Płeć: dziewczynki i chłopcy.

Poziom rozwoju wychowanków

Jest to grupa dzieci, która rozpoczęła naukę w szkole w klasie II. Dzieci drogę do szkoły na ogół pokonują pieszo. Mieszkają w dużym mieście, a droga do szkoły jest niebezpieczna. Muszą przejść ulice, na których jest sygnalizacja świetlna oraz przejście z pasami. Do klasy doszli nowi koledzy, którzy wcześniej mieszkali w małych miejscowościach i nie znają Zasad bezpiecznego poruszania się po drogach z sygnalizacją świetlną.

Cele ogólne:

- zapoznanie z pojęciami: droga, chodnik, pobocze,
- poznanie zasad bezpiecznego poruszania się po drodze (z sygnalizacją świetlną, z przejściem dla pieszych, bez przejścia dla pieszych),
- uświadomienie niebezpieczeństw wynikających z nieprzestrzegania zasad bezpieczeństwa na drodze.

Cele operacyjne

Dziecko:

- zna miejsca poruszania się pojazdów i pieszych,
- wie, jakie są zasady bezpiecznego poruszania się po drogach,
- umie odróżnić prawidłowe i nieprawidłowe zachowania na drodze,
- potrafi właściwie zachować się na drodze idąc do szkoły.

Metody: zadaniowa, pogadanka.

Formy: grupowa, indywidualna, działania praktyczne, poznawcza, zajęcia obowiązkowe.

Pomoce dydaktyczne:

- kredki ołówkowe (10 pudełek, po jednym na parę),
- kartka z bloku rysunkowego (20 sztuk),
- wycięte z brystolu kółeczka zielone, żółte i czerwone (po 10 sztuk każdego koloru),
- kolorowy papier: żółty, czerwony i zielony,
- plansza, na której narysowana jest droga, skrzyżowanie, przejście dla pieszych, sygnalizator,
- świetlny, kółka w kolorze zielonym, czerwony i żółty, budynki,
- tablice z sygnalizacją świetlną, narysowaną drogą, chodnikiem, samochodem, ludźmi (z książki *Bezpieczeństwo na drodze*, A. Łukaszevska, J. Gruchlik, Toruń 2005).

Miejsce: sala świetlicy szkolnej.

Czas trwania: 2 godziny lekcyjne (45 minut).

Przebieg zajęć

Wprowadzenie

Na tablicy przypięte są plansze z rysunkami przedstawiającymi sygnalizację świetlną, znaki drogowe, przejście dla pieszych, samochody, ludzi, autobusy, tramwaje.

„Temat dzisiejszych zajęć związany jest z bezpieczną drogą do szkoły. Będziemy mówić o pojazdach, znakach drogowych, o tym jak zachować się w drodze do szkoły i o tym, którądy idziemy do szkoły. Przede wszystkim dowiecie się, jak powinniście bezpiecznie przebywać tą drogę.”

Rozwinięcie

Kolory

„Na początek proszę żebyście wstali i uważnie posłuchali polecenia. Zabawimy się w grę pt. „Kolory”. Na hasło:

- żółte światło – klaszczecie 2 razy w dłonie,
- czerwone – stoicie w miejscu,
- zielone – maszerujecie w miejscu.” (zabawę powtarzamy 3 razy)

Jestem wzorowym pieszym

(Wychowawca ma przygotowane tablice z drogą, chodnikiem, ludźmi, tramwajem, samochodami).

– Zapraszam wszystkie dzieci do kółeczka. Omówimy teraz zasady bezpiecznego poruszania się po drodze.

Zanim przejdziemy do tematu proszę trzy osoby, które wytną z papieru kółka zielone, czerwone i żółte. Idąc do szkoły spotykacie ludzi, mijają was różne pojazdy.

Jakie pojazdy mijają was, jak idziecie do szkoły? Mijają was: tramwaje, autobusy, samochody.

Pojazdy poruszają się po przeznaczonych do tego celu miejscach.

Po czym jeżdżą tramwaje? [Tramwaje poruszają się po szynach.]

Po czym jeżdżą autobusy i samochody? [Pojazdy te poruszają się po drogach.]

Zgaduj zgadula

„A teraz mam do was pytanie, posłuchajcie uważnie: Jest przy każdej jezdni, po to, by chodzić po nim piechotą. Co to jest? [to jest chodnik]. Chodnik to miejsce, po którym poruszają się... [ludzie]. Gdy nie ma chodnika piesi idą poboczem drogi.

Wiecie, po której stronie idziemy? [poboczem idziemy zawsze po lewej stronie, ponieważ zawsze widzimy pojazdy zbliżające się do nas z przeciwka.]”

Stop! Przygotuj się! Start!

(Wychowawca przypina na tablicy sygnalizator świetlny).

Dzieci trzymają w ręku kółeczka zielone, żółte i czerwone, które mają posłużyć do lepszego zapamiętania symboliki.

– Spójrzcie na tablicę. To jest sygnalizator świetlny. Gdy na przejściu dla pieszych jest sygnalizacja świetlna, jakie światło musi się zapalić, abyśmy mogli przejść na drugą stronę ulicy? [Musi zapalić się światło zielone, dzieci pokazują kółeczko zielone.] Gdy zielone światło miga, a jesteśmy już na jezdni, to szybko, ale nie biegnąc, musimy przejść na drugą stronę jezdni, gdyż zaraz ruszą samochody. Ale pamiętajcie, gdy zielone światło miga, a jesteście jeszcze na chodniku to musicie zaczekać ponownie na światło zielone. Na jakim świetle nie można przechodzić przez jezdnię? [nie wolno przechodzić na świetle czerwonym]. Dzieci pokazują kółeczko czerwone.

A jaki kolor mówi nam, że mamy się przygotować do przejścia na drugą stronę? [jest to kolor żółty]. Dzieci pokazują żółte kółeczko.

A teraz powiedzcie mi, jak należy zachować się przechodząc przez jezdnię, kiedy nie ma sygnalizacji świetlnej, a tylko są pasy? [Zatrzymujemy się na skraju jezdni, najpierw patrzymy w lewo, potem w prawo i znowu w lewo, upewniając się, że nic nie nadjeżdża, wówczas bezpiecznie można przejść na drugą stronę jezdni.]

Zajęcia praktyczne – Droga do szkoły

Wychowawca rozkłada na podłodze planszę, która przedstawia drogę, skrzyżowanie, przejście dla pieszych, sygnalizator świetlny, kółka w kolorze zielonym, czerwony i żółty, budynki oraz znaki drogowe (znak STOP, przejście dla pieszych, droga dla pieszych, droga dla rowerów, przystanek tramwajowy i autobusowy). Podczas tej zabawy chciałabym żebyście zwrócili szczególną uwagę jak należy bezpiecznie poruszać się po drodze. Spróbujemy teraz „przejść” na drogę, którą właściwie większość z was idzie rano do szkoły. (Nauczyciel prowadzi, a dzieci kolejno naśladują wychowawcę). Wychodząc z waszego osiedla, najpierw musicie przejść na drugą stronę ulicy, gdzie jest przejście dla pieszych (dzieci pokazują znak – przejście dla pieszych i naśladując przechodzą na drugą stronę ulicy). Następnie przechodzicie koło przystanku tramwajowego (dzieci pokazują znak). Dochodzicie do skrzyżowania, gdzie jest ruchliwa droga i czekacie aż zapali się światło zielone na sygnalizatorze (dzieci pokazują znak – kółko w kolorze zielonym). Jakie znaki mijacie po drodze? (Mijacie znak STOP, droga dla pieszych, droga dla rowerów, przejście dla pieszych – dzieci pokazują wymienione znaki).

Mam nadzieję, że po tych zajęciach będziecie czuli się bezpieczni pokonując drogę do szkoły.

Podsumowanie

Na zajęciach poznaliście zasady bezpiecznego poruszania się po drogach, z sygnalizacją świetlną, z przejściem dla pieszych i bez wyznaczonego przejścia dla pieszych. Teraz jesteście świadomi niebezpieczeństwa wynikającego z nieprzestrzegania zasad bezpieczeństwa na drodze. Poznaliście podstawowe obowiązki uczestników ruchu drogowego jako pieszy. Wykształciliście umiejętność przechodzenia przez jezdnię, którą stosować będziecie w praktyce, ponieważ poznaliście zasady przechodzenia przez jezdnię. Rozumiecie znaczenie znaków i sygnałów świetlnych w ruchu drogowym. Będziecie potrafili przewidzieć skutki lekceważenia znaków drogowych.

Bogusława Czyżewska

Jak kulturalnie i bezpiecznie zachować się w środkach komunikacji miejskiej?

Parametry grupy

- Wiek: 7-10 lat.
- Liczba: 32 osoby.
- Płeć: dziewczynki i chłopcy.

Poziom rozwoju wychowanków

Szkoła mieści się na osiedlu, daleko od centrum miasta. Większość dzieci z młodszej grupy jest dowożona do szkoły i odbierana przez rodziców prywatnymi

autami. Tylko nieliczne osoby, przeważnie z klasy III mają pozwolenie na samodzielny powrót do domu. W związku z tym dzieci nie są wdrożone do prawidłowego zachowywania się w środkach komunikacji miejskiej. W najbliższym czasie grupa dzieci ze świetlicy będzie jeździła autobusem miejskim na lodowisko. Z tego powodu postanowiłam zorganizować zajęcia, które pomogą dzieciom uświadomić zasady poprawnego zachowywania się w środkach komunikacji miejskiej, z których przychodzi im korzystać.

Cele:

- wdrażanie do bezpiecznego i kulturalnego zachowania się w środkach komunikacji miejskiej.

Dziecko:

- wie, jak kulturalnie i bezpiecznie zachować się w środkach komunikacji miejskiej,
- rozpoznaje piktogramy w autobusie i tramwaju,
- zaprojektuje własny piktogram.

Metody: pogadanka, rozmowa, objaśnienie; zadaniowa, ćwiczeniowa.

Formy: indywidualna, grupowa, zespołowa, plastyczna.

Pomoce: 3 piktogramy; 8 plastikowych opakowań od jajek-niespodzianek; 32 nalepki dla każdego dziecka (w tym 4 – „1”, 4 – „2”, 4 – „3”, 4 – „4”, 4 – „5”, 4 – „6”, 4 – „7”, 4 – „8”); 8 kolorowych kartek z bloku, 8 kopert z rozsypanką wyrazową dla każdej grupy inna, 8 tubek kleju, po jednej dla grupy, 1 arkusz szarego papieru, magnesy (8 sztuk), 32 kartki na piktogramy dla każdego dziecka; mazaki lub kredki dla każdego dziecka w kolorze czarnym, niebieskim i czerwonym, tablica magnetyczna; znak drogowy „Przystanek autobusowy”.

Miejsce: sala w świetlicy.

Czas: 90 minut.

Przebieg zajęć:

1. Wprowadzenie

Na dzisiejszych zajęciach będziemy poznawali i utrwalali zasady kulturalnego i bezpiecznego zachowywania się w czasie podróży środkami komunikacji miejskiej, czyli autobusami i tramwajami.

Piktogram 1

Piktogram 2

Piktogram 3

Wiem, że będziecie jeździć na lodowisko, do kina, teatru lub muzeum i dlatego musicie umieć poprawnie się zachować w czasie podróży autobusem lub

tramwajem. Zaczniemy od poznania piktogramów, które znajdują się w autobusach i tramwajach. Proszę o uważne oglądanie i zapamiętanie. Ten piktogram (nr 1) oznacza „zakaz palenia” (tzn. że nikomu nie wolno palić, aby nie szkodzić innym), Ten piktogram (nr 2) oznacza „miejsce uprzywilejowane” (tzn. że to miejsce siedzące przeznaczone jest dla inwalidy lub kobiety w ciąży i nikt inny nie powinien go zajmować). Natomiast ten piktogram (nr 3) oznacza „miejsce dla osoby z dzieckiem na ręku” (tzn. że to miejsce siedzące jest zarezerwowane dla osoby z dzieckiem).

Nauczyciel wiesza znaki na tablicy i pyta dzieci, aby powiedziały, co one oznaczają. Jeśli któreś dziecko nie pamięta to ponownie objaśnia tak, aby wszystkie dzieci już wiedziały i umiały rozpoznać.

2. „Zasady kulturalnego i bezpiecznego zachowywania się w środkach komunikacji miejskiej” – praca w małych grupach.

Przygotowałam dla was zadania. Będziecie teraz pracować w 8 grupach. Każda grupa ma za zadanie ułożyć z rozsypanki wyrazowej jedno zdanie, które podpowie wam ważną zasadę zachowania się w środkach komunikacji miejskiej. Każdą zasadę omówimy i wyjaśnimy. Teraz proszę dobrać się w 4-osobowe grupy tak, aby w każdej grupie były dzieci w różnym wieku. Nie może być grupa z samych pierwszaków lub samych trzeciaków, aby siły były równe. (Dzieci dobierają się w grupy zgodnie z omówioną zasadą.) Każda grupa wybiera lidera, który losuje jedno jajko-niespodziankę, w którym są kolorowe naklejki z numerem grupy. Wszystkie grupy: „jedyński”, „dwójki”, „trójki”, „czwórki”, „piątki”, „szóstki”, „siódemki” i „ósemki” przyklejają sobie swoje numerki i siadają w osobnym miejscu w sali. Następnie liderzy grup losują koperty, w których są zdania do ułożenia z rozsypanych wyrazów. (Nauczyciel proponuje, aby starsze dzieci czuwały nad prawidłowym ułożeniem hasła, zaś młodsze dzieci zajęły się przyklejeniem pasków z wyrazami na kolorowe kartki. Uwaga! Aby uniknąć błędu, proszę o pokazanie mi ułożonych zdań, zanim je przykleicie. Pamiętajcie, że zdanie zaczynamy od wielkiej litery, a kończymy kropką.)

Zapraszam do pracy i życzę powodzenia. Jak ułożycie hasła to będziemy przyklejać je do szarego papieru i omawiać.

Koperty z rozsypankami wyrazowymi (8 sztuk):

1. /Zachowuję/się/cicho./
 2. /Wsiadam/i/wysiadam/po/zatrzymaniu/się/pojazdu./
 3. /Nie/zaśmiecám/pojazdu./
 4. Trzymam/się/poreczy/i/uchwyty./
 5. /Ustępuję/miejsca/starszym./
 6. /Nie/oddalam/się/od/opiekuna./
 7. /Nikogo/nie/popycham/i/czekam/na/swoją/kolej./
 8. /Nie/ opieram/ się/ o/ drzwi./
3. „Jak kulturalnie i bezpiecznie zachować się w środkach komunikacji miejskiej?”
Nauczyciel wiesza na tablicy duży arkusz szarego papieru, na którym jest czerwony napis:

„Jak kulturalnie i bezpiecznie zachować się
w środkach komunikacji miejskiej?”

Pod napisem jest tabelka złożona z dwóch rubryk: *Kultura* i *Bezpieczeństwo*. Jeśli wszystkie grupy skończą układać i przyklejać swoje zdania to przystępujemy do omówienia i wyjaśnienia ułożonych zasad zachowania się.

Każdy lider po kolei przynosi swoją ułożoną zasadę, a nauczyciel przykleja ją do szarego papieru wg wzoru:

Jak kulturalnie i bezpiecznie zachować się w środkach komunikacji miejskiej?"

<i>Kultura</i>	<i>Bezpieczeństwo</i>
„Zachowuję się cicho”	„Wsiadam i wysiadam po zatrzymaniu się pojazdu”
„Nie zaśmiecam pojazdu”	„Trzymam się poręczy i uchwytów”
„Ustępuję miejsca starszym”	„Nie opieram się o drzwi”
„Nikogo nie popycham i czekam na swoją kolej”	„Nie oddalam się od opiekuna”

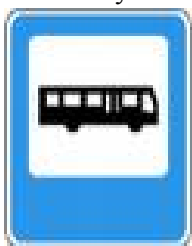
Nauczyciel objaśnia dzieciom po kolei każdą zasadę:

- W autobusie zachowujemy się cicho, bo nie wolno przeszkadzać innym podróżnym, a przede wszystkim nie wolno zakłócać pracy kierowcy i narażać przez to na wypadek.
 - W pojazdach nie wolno śmiecić, bo to bardzo niekulturalnie i niebezpiecznie i każdy po-winien dbać o wspólne dobro.
 - Ze względu na kulturę wypada ustąpić miejsca dla osoby starszej, kalekiej, bo jest słabsza i trudno jej jest stać. Tak samo postępujemy wobec osoby ciężarnej lub z dzieckiem na ręku.
 - W czasie wsiadania lub wysiadania z pojazdu nie wolno się wypychać, należy zachować ostrożność, aby nikomu nie zrobić krzywdy. Każdy ma prawo do nietykalności.
 - Aby uniknąć wypadku nie wolno wsiadać, ani wysiadać z pojazdu zanim dokładnie się zatrzyma. Żeby wysiąść z tramwaju należy na odpowiednim przystanku przycisnąć zielony przycisk. Jeżeli tego nie uczynicie, to drzwi nie otworzą się.
 - W czasie jazdy na stojąco bezwzględnie należy trzymać się poręczy i uchwytów, aby nie upaść i nie wpadać na innych podróżnych.
 - W czasie jazdy absolutnie nie wolno opierać się o drzwi, aby nie wypaść i nie być przytrzaśniętym przez otwierające się drzwi.
 - Dzieci muszą pamiętać, że są pod opieką wychowawcy, nie mogą samodzielnie się oddalać od grupy, aby się nie zgubić i nie narażać na inne niebezpieczeństwo.
4. Zabawa symulacyjna „Przystanek autobusowy” (Według pomysłu i inwencji nauczyciela)

Nauczyciel przypomina dzieciom, że w czasie wsiadania i wysiadania z autobusu zachowujemy się grzecznie. Nikogo nie popychamy i czekamy na swoją

kolej. Pamiętajcie, że obowiązuje nas zasada, iż najpierw ludzie wysiadają, a potem wsiadają do pojazdu. Poćwiczmy teraz to zachowanie w czasie zabawy.

W wyznaczonym miejscu sali organizujemy przystanek autobusowy.

Stawiamy znak drogowy „Przystanek autobusowy” i ustawiamy dwa krzeselka, które symbolizują drzwi do autobusu. Dzieci dzielimy na dwie grupy: pasażerów wysiadających i wsiadających. Na dzwonek nauczyciela dzieci kulturalnie wysiadają i wsiadają do autobusu. Po trzech gwizdkach następuje zmiana grup. Nauczyciel omawia przebieg zabawy. Zwraca uwagę na prawidłowe zachowania i chwali uczestników.

5. Zabawa integracyjna „Zatłoczony autobus”. (Pomysł pochodzi z książki Jolanty Rojewskiej, *Grupa bawi się i pracuje*, cz.II. Wyd. UNUS; rozdział *Budowanie poczucia bezpieczeństwa w grupie*).

Przebieg zabawy: Uczestnicy ustawiają się w dwóch szeregach twarzami do siebie w niewielkiej odległości. Pierwsza osoba z szeregu ma za zadanie przedostać się między szeregami do końca, wyobrażając sobie, że przechodzi na koniec zatłoczonego autobusu w godzinach szczytu. Osoby w szeregach nie utrudniają, ale i nie ułatwiają ćwiczącemu zadania. Ćwiczenie to przechodzą kolejno wszyscy uczestnicy.

Po zabawie dzieci opowiadają, na jakie trudności napotykały i jak sobie z nimi radziły. Następnie ustalają wnioski, że nie jest łatwo poruszać się po autobusie, bo trzeba ciągle przeproszać i uważać, aby kogoś nie potrącić i samemu się nie przewrócić.

6. Praca plastyczna – wykonanie piktogramu „Zachowuję się cicho” lub „Nie zaśmiecam pojazdu”

Każde dziecko wykonuje projekt jednego piktogramu za pomocą mazaków lub kredek wg wzoru piktogramów omówionych na początku zajęć. Wykorzystują czarny, niebieski lub czerwony kolor. Po skończonej pracy nauczyciel organizuje wystawę prac dzieci i nagradza za aktywność i pomysłowość.

7. Podsumowanie zajęć

Na dzisiejszych zajęciach poznaliście i poćwiczyliście zasady kulturalnego i bezpiecznego zachowania się w środkach komunikacji miejskiej. Wykonaliście również własne piktogramy, które będą przypominały wam o ważnych zasadach kulturalnego zachowania się w miejscach publicznych. Myślę, że wszyscy będą zawsze stosowali poznane zasady, aby zasłużyć na miano „kulturalnego i bezpiecznego podróżnika”. Życzę wam tego szczerze i dziękuję za aktywność.

Małgorzata Kozłowska

„Pierwsza pomoc – ważna sprawa”

Parametry grupy

- Wiek: 7-9 lat.
- Liczba: 12 osób.
- Płeć: 4 dziewczynki, 8 chłopców.

Poziom rozwoju

Dzieci mieszkające na wsi. Czas wolny spędzają dość często bez dozoru dorosłych. Opiekunem najczęściej jest starsze rodzeństwo lub nastoletni członkowie rodziny.

Większość grupy to chłopcy, ich zainteresowania i rodzaj wybieranej aktywności może narażać na różne urazy i wypadki. Tym bardziej, że dzieci mają dostęp do wielu urządzeń i maszyn znajdujących się w gospodarstwach.

Dzieci poruszają się po dość dużym terenie (często rowerem) do kolegów, rodziny, na zajęcia dodatkowe czy do sklepu. Może to być przyczyną drobnych, a nawet poważnych wypadków.

Sytuacja taka powoduje konieczność prowadzenia zajęć z zakresu udzielania pierwszej pomocy.

Cele ogólne:

- Zapoznanie z zasadami zachowania się w sytuacji, gdy niezbędne okaże się udzielenie poszkodowanemu w wypadku pomocy.
- Kształtowanie umiejętności rozpoznawania sytuacji, w których niezbędna jest pomoc.
- Zapoznanie z czynnościami z zakresu pierwszej pomocy.

Cele operacyjne

Uczeń:

- potrafi zademonstrować schemat zachowania w sytuacji zagrożenia czyjśgo zdrowia lub życia,
- rozumie, że spokój i rozwaga są najważniejsze w ww. sytuacji,
- zna numer telefonu alarmowego 112,
- potrafi podać informację o wypadku przez telefon,
- zna i wie, jaka jest kolejność czynności związanych z ratowaniem poszkodowanego w wypadku,
- zna i potrafi zaprezentować zasady pierwszej pomocy.

Metody: pokaz, instrukcja, ćwiczeniowa.

Formy pracy: grupowa, indywidualna.

Pomoce dydaktyczne:

- atrapa telefonu komórkowego (jeden telefon na parę),
- fantom Jaś (informacje w Fundacji WOŚP, e-mail: wosp@wosp.org.pl),
- materac, buteleczka z preparatem dezynfekującym, ręcznik papierowy,
- ilustracja ze schematem udzielania pierwszej pomocy,
- książeczka *Mój podręcznik do nauki pierwszej pomocy* (wydana przez WOŚP).

Miejsce: świetlica szkolna wyposażona w dywan.

Czas trwania: około 60 minut.

Przebieg zajęcia**Wprowadzenie**

Dziś nauczymy się zasad pierwszej pomocy. Jest to bardzo ważne, bo można komuś uratować zdrowie lub nawet życie. Bardzo często dorośli nie wiedzą jak komuś pomóc. A przecież wypadek może zdarzyć się każdemu – mi, tobie, mamie.

Warto wiedzieć, jak się zachować. Przede wszystkim trzeba zachować spokój i rozsądek. Wtedy nasze decyzje są rozsądniejsze i pomoc skuteczniejsza. Trzeba w takich sytuacjach postępować zgodnie z instrukcją. Taką instrukcję zawieszę na tablicy – będzie wam łatwiej zapamiętać poszczególne czynności. (*Prowadząca umieszcza na tablicy schemat pierwszej pomocy odczytuje poszczególne etapy.*)

Poproszę do mnie (imię wybranego dziecka, np. Jacek). Jacek będzie odgrywał rolę poszkodowanego w wypadku. Ja będę ratownikiem i będę postępowała zgodnie z instrukcją. Zaczynamy.

1. Pierwsza pomoc – prezentacja

Dziecko, które będzie odgrywało rolę osoby poszkodowanej w wypadku kładzie się w dowolnej pozycji na dywanie. Prowadząca tłumaczy poszczególne czynności, odwołując się w razie potrzeby do instrukcji. Akcentuje nazwę poszczególnych czynności.

- Krok pierwszy – bezpieczeństwo

Rozglądam się czy nic mi nie grozi, czy nie nadjeżdża samochód, czy nie ma potłuczonego szkła, kabli, w których płynie prąd, rozlanej substancji, ognia. Muszę mieć pewność, że jestem bezpieczna. Patrzcie, wszystko robię zdecydowanie, ale spokojnie. Postanowiłam, że pomogę temu chłopcu. Jestem pewna, że jestem bezpieczna. Mogę pomagać.

- Krok drugi – sprawdzenie przytomności

Podchodzę do chłopca i głośno pytam; „co się stało?” Jeśli odpowie, to znaczy, że jest przytomny, wówczas pytam dalej: „czy potrzebna ci pomoc?” Ustalamy z poszkodowanym co dalej mamy zrobić.

Może być inaczej – pytany nie odpowiada. Muszę sprawdzić więc, czy się porusza. Patrzcie – kucam przy poszkodowanym i potrząsam za ramiona. O tak... (prowadząca pokazuje czynność). Jeśli dalej nic nie mówi – muszę wezwać pomoc.

Jeśli jest w pobliżu osoba dorosła, to trzeba jej powiedzieć, co się stało. Może się jednak zdarzyć tak, że nikogo nie ma w pobliżu. Powiem wam, co wtedy.

- Krok trzeci – wezwanie pomocy

Oczywiście zawsze możesz zwołać pomoc wołając. Zrób to głośno i wyraźnie – „Pomocy!!!, Ratunku!!!” Jest też numer ratunkowy, zapamiętajcie – 112. To bardzo ważne. Na ten numer dodzwonisz się zawsze, nawet jak nie masz nic na koncie komórki. Czasem dzieje się tak, że dorośli w stresie go zapominają. 112 – już pamiętasz. Dodzwonisz się na ten numer z automatu – nawet jak nie masz karty telefonicznej – ten numer jest dostępny i bezpłatny. Połączenie nic nie kosztuje.

Wybieramy numer ratunkowy 112. Czekamy aż ktoś się odezwie, wtedy zrób tak:

1. Spokojnie przedstaw się.
2. Powiedz, ile masz lat.
3. Powiedz, gdzie jesteś.
4. Powiedz, co się stało.
5. Powiedz, dlaczego potrzebujesz pomocy.

Pamiętaj, nigdy nie rozłączaj się pierwszy – twoje informacje są bardzo ważne, osoba przyjmująca zgłoszenie może coś będzie chciała się dowiedzieć. Możesz rozmawiać długo, bo 112 to bezpłatny numer.

Prowadząca bierze atrapę telefonu komórkowego i odgrywa scenkę: wybiera nr 112, rozmawia wg podanej wyżej instrukcji.

- Krok czwarty – sprawdzenie oddechu

Człowiek musi oddychać żeby żyć. Kładę jedną rękę na czole poszkodowanego, drugą na brodzie i delikatnie odchylam głowę do tyłu. Przybliżam swój policzek i ucho, do ust i nosa poszkodowanego. Słucham czy oddycha, sprawdzam czy czuję jego oddech na swoim policzku. Patrzę na klatkę piersiową – czy się unosi.

Obserwuję a w myślach liczę do 10. To ważne. Policzcie ze mną do 10. Tyle czasu wystarczy mi, żeby stwierdzić, że poszkodowany oddycha. Mój poszkodowany oddycha.

- Krok piąty – pozycja boczna ustalona

Ułożę teraz rannego tak, aby mu się dobrze oddychało. Uklękę przy poszkodowanym. Rękę rannego, tą obok mnie, kładę wzdłuż głowy poszkodowanego – o tak. Zginam mu nogę w kolanie – o tak. Uginam drugą rękę w łokciu i przyciągam dłoń do jego twarzy – o tak. Teraz, trzymając jedną rękę na kolanie, a drugą w łokciu przyciągam poszkodowanego do siebie. Z łatwością go odwracam. Tak można bez trudu odwrócić osobę większą od siebie. Popatrzcie jeszcze raz. *Prowadząca pokazuje jeszcze raz podane czynności.*

Teraz sprawdzę, czy poszkodowany oddycha. To ważne. Oddycha. To dobrze. Oddech trzeba sprawdzać co 2 min do czasu aż dotrze pomoc. Pogotowie jest już w drodze. Czekamy spokojnie. Sprawdzamy oddech.

Postępowanie wg instrukcji nie jest trudne. Dziękuję już (*imię dziecka*).

2. Pierwsza pomoc – postępowanie wg instrukcji

Dobierzcie się w pary, odliczcie do dwóch. Jedyńki – ręka do góry. Świetnie – będziecie grali rolę osoby poszkodowanej. Dwójki – ręka do góry. Świetnie – jesteście ratownikami.

Proszę, aby pary znalazły sobie miejsce na dywanie. Jedyńka kładzie się w dowolnej pozycji, dwójka podchodzi do mnie po telefon.

Postąpimy wg instrukcji. Można popatrzeć na schemat na tablicy albo mnie poprosić – podejdę. Wszystko robimy spokojnie, dokładnie. Zaczynamy.

Dzieci przeprowadzają symulację akcji udzielania pierwszej pomocy. Prowadząca podchodzi do dwójek, wspiera, naprowadza, odpowiada na pytania. Po zakończeniu akcji ratowniczej przez dwójki – zmiana ról:

Teraz ratownikiem będzie jedynka. Można spojrzeć na schemat lub mnie poprosić – podejdę.

Róbcie wszystko spokojnie, starannie. Zaczynamy.

Spisaliście się świetnie. Duże brawa. Ale to jeszcze nie koniec naszych zajęć.

3. Brak oddechu – prezentacja postępowania z wykorzystaniem fantoma

Może się zdarzyć, że osoba poszkodowana nie oddycha. W naszym schemacie – napis: brak oddechu. Oddech jest ważny, bez oddychania nie można żyć. Tak jak rybka bez wody umiera, tak umiera człowiek bez powietrza. Wstrzymajcie powietrze, nie oddychajcie i liczcie w myślach, zobaczymy do ilu doliczycie. (Dzieci podają wyniki). Sami widzicie – na krótko wystarczyło...

- Oddechy ratownicze

Pokażę wam, co trzeba zrobić jak poszkodowany nie oddycha. Nie można tego pokazać na osobie, która oddycha. Posłużę się specjalną lalką – fantomem, ma na imię Jaś. Nasz Jaś poszkodowany jest w wypadku, nie oddycha. Karetka jest w drodze. Trzeba Jasiowi pomóc w oddychaniu.

Będziemy musieli wdmuchiwać naszemu Jasiowi do ust powietrze, tak jakbyście dmuchali balonik. O tak. (prowadząca pokazuje, tak jakby dmuchała balonik). Teraz wy. Dzieci demonstrują 3 razy.

Koło Jasia trzeba uklęknąć. Odchylamy głowę Jasiowi delikatnie do tyłu, tak jak to już robiłeś przy sprawdzaniu oddechu. Teraz dwoma palcami zatykamy Jasiowi nos, otwieramy Jasiowi usta. Bierzemy oddech i wdmuchujemy nasze powietrze do ust Jasia. Naszemu Jasiowi unosi się wtedy klatka piersiowa. Jeszcze raz wdech i przekazujemy Jasiowi nasz oddech. Dajemy mu życie. To są oddechy ratownicze. Umiemy to już zrobić. Powietrze trzeba rozprowadzić po całym ciele. Zrobimy to, uciskając mocno klatkę piersiową Jasia.

- **Uciskanie klatki piersiowej**

Pokażę wam jak wygląda uciskanie klatki piersiowej. Układamy ręce na środku klatki piersiowej, przeplatamy palce o tak. A teraz wy. Dobrze.

Następnie uciskamy klatkę piersiową z całej siły. Popatrz – łokcie muszą być proste. Uciskamy 30 razy. Mocno i energicznie. Popatrz uważnie. *Prowadząca demonstruje masaż serca na fantomie, dzieci liczą głośno uciski do 30.*

Po tym znowu 2 oddechy ratownicze i znowu 30 ucisków. Tak długo to robimy aż nie nadejdzie pomoc.

4. **Brak oddechu – symulacja akcji ratowniczej w wykonaniu dzieci**

Dzieci próbują kolejno stosować oddechy ratownicze i uciski na fantomie. (Po każdej próbie lalka przemywana jest płynem dezynfekującym).

5. **Wyznaczenie zadania domowego**

Dostaniecie książeczek z instrukcją pierwszej pomocy. Waszym zadaniem będzie zapoznanie domowników z zasadami udzielania pierwszej pomocy. *Prowadząca rozdaje każdemu dziecku książeczkę: „Mój podręcznik do pierwszej pomocy”. W domu ją podpisz – jest twoja.*

Podsumowanie

Na dzisiejszych zajęciach poznaliście zasady udzielania pierwszej pomocy. Wiecie, że pierwszy etap to: bezpieczeństwo, potem – sprawdzenie przytomności, wezwanie pomocy, sprawdzenie oddechu – jeśli jest – pozycja boczna, jeśli nie – oddechy ratownicze i uciskanie klatki piersiowej. To bardzo ważna umiejętność, bo od tego czy umiesz pomagać, może zależeć czyjeś zdrowie lub nawet życie. Poradziliście sobie doskonale. Okazało się, że to dla was nie takie trudne zadanie. Teraz wy jesteście ekspertami od udzielania pierwszej pomocy – powiedzcie o tym w domu.

Elżbieta Rybka

„Ratujmy i uczmy ratować”

Parametry grupy

- Wiek: 9 lat.
- Liczba: 12 osób.
- Płeć: dziewczynki i chłopcy.

Poziom rozwoju wychowanków

Dzieci chodzą do tej samej klasy. Jest to grupa uczniów wykazująca dość dużą dojrzałość społeczną, większość z nich to dzieci odpowiedzialne, łatwo nawiązujące kontakty z innymi osobami. Jeden chłopiec i dziewczynka to dzieci nieśmiałe, wykazujące brak wiary we własne możliwości. Kilkoro dzieci z tej grupy cechuje się małą wrażliwością na sytuacje, w których druga osoba potrzebuje pomocy.

Cele ogólne:

- kształtowanie postawy współodpowiedzialności za życie drugiego człowieka,
- uwrażliwienie na sytuacje, w których jest zagrożone życie drugiego człowieka.

Cele operacyjne

Dziecko:

- wie, że nie będzie mógł pomóc, jeśli sam nie będzie bezpieczny,
- umie wezwać pomoc,
- potrafi ocenić czy poszkodowany jest przytomny czy nieprzytomny,
- wie, jak szybko wezwać pomoc kiedy w pobliżu nie ma telefonu.

Metody: instrukcja, pokaz, zagadka, rozmowa kierowana.

Formy: indywidualna, praca grupowa, praca w małych grupach, zajęcia pozalekcyjne nieobowiązkowe, praca z tekstem.

Pomoce dydaktyczne: Film edukacyjny „Doktor Kręciołek”, 13 tekturowych telefonów (pakiet edukacyjny fundacji WOŚP dostępny w bazie pomocy dydaktycznych Szkoły Podstawowej z Oddziałami Integracyjnymi w Starym Jaworowie), ekran, projektor multimedialny, komputer (laptop), głośniki, nóż, drobne odłamki szkła, gwoździe, przewód elektryczny; 4 zestawy instrukcji, kartoniki z numerami telefonów i ilustracje karetki pogotowia, wozu strażackiego, samochodu policyjnego; scenki, 12 przyborów do pisania, materac.

Miejsce: sala świetlicy szkolnej.

Czas: 60 minut.

Przebieg zajęć:

a) Wprowadzenie (5 minut)

Powitanie i zapoznanie dzieci z tematem zajęć. Wychowawca – „W życiu zdarzają się różne wypadki, na razie nie Wam, ale na dzisiejszych zajęciach chciałabym porozmawiać z Wami o tym, jak ważne jest życie. Dokończcie zdanie: Życie (to) ... [dzieci: dar, to coś czego nie można kupić, życie ma się tylko jedno, jest najcenniejsze]. Na dzisiejszych zajęciach nauczymy się udzielania pierwszej pomocy. Pierwsza pomoc to kilka tak naprawdę prostych czynności ratujących życie. Ty też możesz pomóc komuś zanim przyjedzie pogotowie ratunkowe. Bardzo często życie ludzkie zależy od tego, czy znajdzie się ktoś w pobliżu, kto prawidłowo wykona te czynności. Pamiętaj, że może to dotyczyć również Ciebie i Twoich bliskich (mamy, taty, siostry, brata, babci, dziadka).”

2. Rozwinięcie (ok. 50 minut)

Bezpieczeństwo

„Co robicie po wejściu do samochodu?” [Dzieci: siadamy wygodnie, zapinamy pasy.] „W jakim celu zapinacie pasy?” [Dzieci: bo może nas kontrolować

policja, dla bezpieczeństwa.] „Jak dbacie o swoje bezpieczeństwo w drodze do szkoły? [Dzieci: przestrzegamy zasad ruchu drogowego, przestrzegamy regulaminu korzystania z przewozu autobusem szkolnym.] „Każdy z was nosi książki w tornistrze”? [Dzieci: tak.] „Czy wasze tornistry wyposażone są w coś, co daje wam większe poczucie bezpieczeństwa?” [Dzieci: tak, w odblaski.] „Spośród zgromadzonych przedmiotów na stoliku (nożyczki, odłamki szkła, przewód elektryczny, gwoździe, papier, zapakowane śniadanie, nóż) proszę wybrać przedmioty niebezpieczne. [Dzieci wybierają: odłamki szkła, nożyczki, gwoździe, nóż – bo to przedmioty ostre, można się skaleczyć; przewód elektryczny – może być przebiecie prądu.]

Wychowawca proponuje zabawę dla 3 chętnych osób. Dzieci mają z zawiązanymi oczami jak najszybciej dotrzeć do celu, na swojej drodze napotykają przeszkody (ławki). Po wykonaniu zadania prowadzący pyta: „Jak myślicie, kiedy pokonanie trasy byłoby łatwiejsze?” [Dzieci: gdyby nie było ławek, gdybyśmy nie mieli zawiązanych oczu, łatwiej jest, gdy niebezpieczeństwa są usunięte.]

Obejrzenie sceny z filmu – 2 (Jest to film animowany. Doktor Kręciołek jest narratorem, udziela wskazówek, pomaga w nauce udzielania pierwszej pomocy) *Scena 2* – „Bezpieczeństwo” przedstawia dziewczynkę leżącą na poboczu drogi, obok niej leży uszkodzony rower oraz chłopca, który udziela jej pomocy wg wskazówek Doktora Kręciołka. (Doktor Kręciołek „Pamiętaj, zanim zaczniesz pomagać innym, zadbaj o swoje bezpieczeństwo. Rozejrzyj się wokół i sprawdź, czy nic ci nie grozi. Zobacz, czy w pobliżu nie ma ostrych przedmiotów.”) – chłopiec usuwa rower dziewczynki i sprawdza teren czy nie ma ostrych przedmiotów.

Wychowawca: „Pamiętaj: nie pomożesz nikomu, jeśli tobie coś się stanie. Jeśli nie czujesz się bezpiecznie – wołaj o pomoc i szukaj jej u osoby dorosłej”.

Sprawdzenie przytomności i wezwanie pomocy

Upewniłeś się już, że jest bezpiecznie? Świetnie! Teraz nauczysz się sprawdzać, czy osoba, której pomagasz jest przytomna.

Obejrzenie fragmentu filmu – scena 3 „Sprawdzenie przytomności” (ciąg dalszy sceny 2) (Doktor Kręciołek „Najpierw podejdź do poszkodowanej i zapytaj: „Co się stało?”. Teraz uważaj! Jeśli Ci odpowie, oznacza to, że jest przytomna i możesz zapytać się, czy potrzebuje pomocy. Jeśli osoba Ci nie odpowiada, musisz sprawdzić, czy się porusza. Podejdź do niej bliżej, przykucnij i potrząśnij za ramiona” – chłopiec wykonuje te czynności. (Doktor Kręciołek „Jeśli dalej nic do Ciebie nie powie – musisz wezwać pomoc”).

„Co sprawdzał chłopiec u dziewczynki, która uległa wypadkowi?” (Dzieci: czy dziewczynka jest przytomna.) „Jak to zrobić?” (Dzieci: najpierw należy podejść i spytać: co się stało?) „Jeśli poszkodowany ci odpowie, o czym to będzie świadczyło? (Dzieci: będzie to świadczyło o tym, że poszkodowany jest przytomny i można zapytać się – czy potrzebuje naszej pomocy). „Jeśli osoba, która uległa wypadkowi nie odpowiada na twoje pytania, co należy zrobić w takiej sytuacji?” (Dzieci: należy sprawdzić czy się porusza; podejść do niej bliżej, przykucnąć i potrząsnąć za ramiona) „Jeśli nadal nic do ciebie nie powie?” (Dzieci: należy wezwać pomoc). „Pięknie, za chwilę dowiecie się, jak to zrobić”.

Prowadzący na tablicy magnetycznej zawiesza ilustracje pogotowia ratunkowego, wozu strażackiego, samochodu policyjnego i numery telefonów 999, 998, 997.

„Wasze zadanie polega na prawidłowym dopasowaniu numerów telefonów z ilustracjami”.

Prowadzący sprawdza poprawność wykonania zadania.

Zaproszę Was teraz do obejrzenia scenki przygotowanej przez Julkę i Piotrkę z klasy VI – ja będę narratorem.

(Piotrek leży na materacu, obok niego kłęczą Julka). Narrator „Julka szła z Piotrką przez park. Nagle Piotrek upadł. Julka sprawdziła, że jest wokół niej bezpiecznie, wykonała również czynności sprawdzające czy Piotrek jest przytomny. Okazało się, że niestety jej kolega jest nieprzytomny. Co powinna zrobić teraz Julka? (Dzieci: wezwać pomoc). „Tak, musi znaleźć osobę dorosłą lub zadzwonić na pogotowie ratunkowe. Julka wybrała numer 112 (może wybrać również numer 999)”. (Julka: jeden, jeden, dwa i naciskam na zieloną słuchawkę). „Julka czeka na połączenie. Julka będzie musiała teraz powiedzieć dwie bardzo, bardzo ważne rzeczy. W pierwszej części rozmowy musi powiedzieć *ile ma lat, jak ma na imię i gdzie się znajduje*, w drugiej części będzie wspominała *o tym, co się stało i dlaczego potrzebuje pomocy*. To są bardzo, bardzo ważne rzeczy. Pamiętajcie o tym. Julka zaprezentuje wam jak to zrobić.” (Julka: Dzień dobry. Nazywam się Julka Przestrzelska. Mam 12 lat, jestem w parku w Starym Jaworowie, jest obok mnie osoba nieprzytomna i potrzebuje pomocy). Teraz każde z was otrzyma telefon. „Uwaga, sprawdzamy, czy jest sygnał, mamy sygnał, wystukujemy numer 112 lub 999, naciskamy zieloną słuchawkę. Dzień dobry, pogotowie ratunkowe, słucham. Teraz mówicie to, co należy powiedzieć. Śmiało!” (Dzieci: wykonują próbę wezwania pomocy). „Świetnie, pomoc na pewno przyjedzie. Jak myślicie, dlaczego mówimy te wszystkie rzeczy?” (Dzieci: aby pogotowie wiedziało gdzie przyjechać.) „A dlaczego mówimy ile mamy lat i jak się nazywamy? (Dzieci: aby wiedzieli, kto dzwoni). „Tak, dyspozytorka musi to wszystko wiedzieć, aby mieć pewność, że nie jest to żart.”

Wychowawca prosi dzieci, aby odliczyły do czterech – następuje utworzenie 4 grup. Każda grupa otrzymuje w kopertach rozsypankę zdaniową: (powiedz, co się stało; powiedz dlaczego potrzebujesz pomocy; powiedz, ile masz lat; przedstaw się, powiedz, gdzie się znajdujesz) „Zadanie każdej z grup polega na ułożeniu instrukcji (zdań) w odpowiedniej kolejności. Instrukcja dotyczy rozmowy z dyspozytorem” (Dzieci podają rozwiązania: przedstaw się; powiedz ile masz lat; powiedz gdzie się znajdujesz; powiedz, co się stało; powiedz dlaczego potrzebujesz pomocy).

Przedstawiciele grup losują scenki:

- Scenka nr 1: Przechodzisz w naszej wiosce obok kościoła i widzisz wydobywający się z okna sąsiedniego domu dym i ogień.
- Scenka nr 2: Jesteś sam w domu. Twoja siostra mówi, że się źle czuje i osuwa się na ziemię.
- Scenka nr 3: Dziewczynka jadąc na rowerze uderzyła w drzewo, leży i nie rusza się, na trasie Stary Jaworów – Świdnica, niedaleko stacji benzynowej.

- Scenka nr 4: Są godziny popołudniowe. Dziecko spadło z ławeczki na naszym boisku szkolnym, jest nieprzytomne.

(Każda grupa przygotowuje się do wezwania pomocy w adekwatny sposób do opisanej scenki.) „Pamiętajcie, aby zachować prawidłową kolejność podczas wzywania pomocy” (Dzieci prezentują rozmowę z dyspozytorem pogotowia ratunkowego). Prawda, że to łatwe? Ważne jest też to, żebyście bardzo uważnie słuchali, co mówi osoba, z którą rozmawiacie przez telefon. Postaraj się spokojnie odpowiadać na każde pytanie, które ci zadaje. Pamiętaj! nigdy nie rozłączaj się pierwszy! Szybkie wezwanie pomocy to rzecz najważniejsza. Prezentacja scenek „wzywania pomocy” przez grupy.

Scena 1 (Wyciskam numer 112 lub 999. Nazywam się Dawid Kusio, mam 9 lat. Jestem obok kościoła w Starym Jaworowie. Pali się mieszkanie obok jest dużo dymu i ognia) lub (Wyciskam numer 998. Jestem koło kościoła, pali się.)

Scena 2 (Wyciskam numer 112 lub 999. Dzień dobry. Nazywam się Patrycja Sydor, mam 9 lat. Jestem w domu w Starym Jaworów 35. Moja siostra źle się czuje, osuwa się już o ścianę, chyba zemdlą. Potrzebuje pomocy.)

Scena 3 (Wyciskam numer 112 lub 999. Dzień dobry. Nazywam się Mateusz Zapotoczny. Mam 9 lat. Znajduję się na tarasie Świdnica – Stary Jaworów, blisko stacji benzynowej. Dziewczynka jechała na rowerze i uderzyła w drzewo, nie rusz się, nie odpowiada na moje pytania.)

Scenka 4 (Wyciskam numer 112. Dzień dobry. Nazywam się Natalia Partyka, mam 9 lat. Jestem na boisku szkolnym w Starym Jaworowie. Dziewczynka spadła z ławki i jest nieprzytomna.)

Prowadzący dziękuje grupom za wykonanie zadania (omówienie błędów jeśli się pojawiają). Proponuje dzieciom zabawę w Głuchy telefon. Po zakończeniu zabawy zwraca uwagę na to, że pierwsza osoba musiała potwierdzić hasło – podobnie dzwoniący na pomoc musi usłyszeć potwierdzenie dyspozytora.

„Musicie pamiętać jeszcze o tym, że nie zawsze w pobliżu będzie telefon. Co należy zrobić wtedy? [Dzieci: należy wołać o pomoc, samemu pobiec zawiadomić dorosłych; poprosić koleżankę czy kolegę, aby zawiadomił kogoś dorosłego.] „Zaproponujecie wam zabawę „mur”. Ustawcie się grupami kolejno od 1 do 4. Pierwsza grupa musi trzeciej grupie przekazać jedno hasło, a grupa druga grupie czwartej. Zabawa polega na tym, aby dwie różne informacje zostały przekazane w tym samym czasie.” Po zakończeniu zabawy prowadzący zwraca uwagę dzieciom na to, że nie zawsze muszą zostać usłyszane przez innych, dlatego najlepiej samemu pobiec po pomoc.

3. Podsumowanie (5 minut)

„Na dzisiejszych zajęciach dowiedzieliście się, że każdy z Was może komuś pomóc zanim przyjedzie pogotowie ratunkowe; że, aby pomóc drugiej osobie sam musisz być bezpieczny; że szybkie wezwanie pomocy to rzecz najważniejsza w ratowaniu drugiego człowieka. Nauczyliście się też, jak wezwać pomoc i jak rozpoznać osobę przytomną i nieprzytomną”. Prowadzący informuje dzieci, że następne zajęcia poświęcone będą kolejnym czynnościom z zakresu pierwszej pomocy.

Anna Krasnowska

„Jak należy się zachować na wypadek pożaru?”

Parametry grupy

- Wiek: 7 – 10 lat.
- Liczba: 8 osób.
- Płeć: dziewczęta i chłopcy.

Poziom rozwoju wychowanków

Grupa dzieci bardzo dobrze się zna, wszyscy pochodzą z jednego osiedla, są sąsiadami. W zajęciach zwykle uczestniczą bardzo chętnie, przestrzegają reguł i obowiązujących zasad. Praca i zabawa przebiega w przyjaznej atmosferze. Dzieci lubią swoje towarzystwo, są twórcze w organizowaniu sobie zabaw.

Temat zajęć został wywołany przez życie. Latem i jesienią często dochodzi, w sąsiedztwie domów dzieci, do pożarów traw na terenach osadników. Wtedy wiatr przenosi płonące trawy w pobliże ich domów, stwarza to zagrożenie bezpieczeństwa i podnosi ryzyko wywołania pożaru. Muszą więc wiedzieć, jak się zachować w razie, gdy do niego dojdzie.

Cele ogólne:

- poznanie nowych pojęć (droga ewakuacyjna, gaśnica),
- poznanie przyczyn i skutków pożarów, ostrzegania przed sytuacjami grozącymi pożarem,
- poznanie narzędzi służących do gaszenia pożaru,
- uświadomienie niebezpieczeństw związanych z pożarem,
- poznanie zasad zachowania się w sytuacji pożaru,
- zapoznanie ze szkolną drogą ewakuacyjną.

Cele operacyjne

Dziecko:

- zna przyczyny powstawania pożarów,
- potrafi ocenić sytuację pod względem zagrożenia pożarem,
- zna przedmioty i urządzenia służące do gaszenia pożaru,
- potrafi uświadomić sobie niebezpieczeństwa związane z pożarem,
- wie, jak zachować się w sytuacji pożaru,
- rozumie pojęcie drogi ewakuacyjnej,
- zna numer do straży pożarnej,
- potrafi zgłosić pożar.

Metody: rozmowa, pogadanka, praktyczne działanie, pokaz.

Formy: indywidualna, grupowa.

Pomoce dydaktyczne:

- zagadka – pożar,
- sylwety płomieni z litrami tworzącymi hasło „Pali się!”,
- karta ze zdaniem do uzupełnienia – zał. 1 (dla każdego dziecka),
- kasetę z nagraniem zgłoszenia pożaru,
- szablony cyfr od 0 do 9 (podwójny komplet cyfr),

- zbiór liter drukowanych (do wyodrębnienia napisu – „pożar”),
- arkusz szarego papieru,
- karta ze znakami przeciwpożarowymi i znakami ewakuacyjnymi – zał. 2 (dla każdego dziecka),
- kartka z tekstem zgłoszenia – zał. 3 (dla każdego dziecka),
- kartki z bloku A4 (dla każdego dziecka),
- klej,
- nożyczki.

Miejsce: sala świetlicy szkolnej.

Czas trwania zajęć: 60 minut.

Przebieg zajęć

Wprowadzenie

W naszym życiu zdarzają się sytuacje trudne, z którymi musimy sobie umieć poradzić. Wtedy nie ważne jest ile mamy lat, bo w takiej sytuacji nie ma czasu na poszukiwanie kogoś dorosłego czy też starszego kolegi. Musimy sami podejmować właściwe decyzje.

Na dzisiejszych zajęciach porozmawiamy o jednej z takich trudnych sytuacji, w której może być zagrożone nasze lub innych bezpieczeństwo.

Na środku sali leży duży arkusz szarego papieru, będzie on nam dziś potrzebny do zapisania najważniejszych informacji z naszych zajęć.

Posłuchajcie zagadki, jej rozwiązanie będzie ich dzisiejszym tematem.

*„Nie smok żaden, nie ma pyska,
dymem zionie, ogniem ciska.
W lesie pożre wszystkie krzaki, drzewa.
Potem popiół wiatr rozsiewa”. – **pożar***

Odszukajcie na stolikach litery, które tworzą ten wyraz i ułóżcie go i naklejcie na górze arkusza szarego papieru.

Część główna

1. Zapoznanie z przyczynami pożarów

- *Co może wywołać pożar?*

Pożar może być wywołany przez niedopałek papierosa, szkło pozostawione np. w lesie, niewyłączone żelazko, niesprawną instalację elektryczną, piorun, zabawę zapalkami, itp.

Wywołać go może mała iskra, która zmienia się w groźne płomienie niszczące wszystko.

W sali rozwieszono są sylwety płomieni, na których wypisane są litery. Dzieci otrzymują polecenie ustawiania ich we właściwej kolejności i ułożenie powstałego hasła na dolnej części arkusza szarego papieru. Jeśli wykonają to zadanie poprawnie otrzymają hasło „Pali się!” (przyklejają tak ułożone płomienie do arkusza)

2. Zasady zachowania się podczas pożaru

Pożary nie zdarzają się często. Większość ludzi nigdy nie będzie ich świadkiem, wy jednak dość często obserwujecie pożary traw na terenach osadników. Pożar może być groźny dla was, dla waszych sąsiadów, budynków, zwierząt i

roślin. Dlatego bardzo ważne jest, by każdy wiedział jak się zachować w takiej sytuacji.

Wychowawca zadaje pytania:

- *Co można zrobić, gdy usłyszysz się taką informację?* – wskazanie na hasło na płomieniach.

Możliwe odpowiedzi, to: zawiadomienie straży pożarnej, próba ugaszenia pożaru, ucieczka.

- *Czym można ugasić pożar?* [Do gaszenia pożaru służy: woda, piasek, gaśnica, koc.]

- *O czym należy pamiętać w czasie akcji ratowniczej?*

Jeśli podejmujemy takie działania musimy pamiętać o szybkiej ocenie sytuacji, co się pali i czym to gasić, o zachowaniu ostrożności, o powiadomieniu straży pożarnej, zaalarmowaniu innych o niebezpieczeństwie.

Widzę, że już coś wiecie na ten temat, ale uzupełnijmy tę wiedzę. Na kartach znajdują się zdania, w które trzeba wstawić odpowiednie wyrazy. Otrzymacie wtedy informację uzupełniającą na temat tego, o czym należy pamiętać w czasie akcji ratowniczej (załącznik 1).

- *Jeśli jednak widzimy, że nie dajemy sobie rady z opanowaniem sytuacji, co powinniśmy zrobić?* [Powinniśmy odszukać bezpieczną drogę ucieczki, opuścić niebezpieczny, zagrożony pożarem teren.]

- *Powiedzcie czy jest taka droga w naszej szkole i czy wiecie jak ona się nazywa?* [Taka wyznaczona trasa, dzięki której można szybko opuścić zagrożony budynek nazywa się **drogą ewakuacyjną**.]

Wyjdziemy teraz na korytarz i zobaczymy, jak ona wygląda.

Przechodząc przez korytarz wszyscy zwracają baczną uwagę na sprzęt gaśniczy oraz oznakowania na ścianach. W czasie przejścia omawiane są napotymane znaki (wyróżnienie dwóch grup znaków: znaki przeciwpożarowe i znaki ewakuacyjne).

Po powrocie do sali dzieci otrzymują kartę zawierającą ryciny widzianych wcześniej znaków (załącznik 2). Kolorują je według opisu, odczytują głośno ich znaczenie. Wskazanie tych, które były widziane w trakcie odkrywania szkolnej drogi ewakuacyjnej.

Zapoznanie ze sposobem ewakuacji ze szkoły w razie pożaru.

- *Kogo powinniśmy zawiadomić o pożarze?* [Należy zadzwonić do straży pożarnej i zgłosić im pożar.]

Dzieci słuchają odtwarzanego z kasyety zgłoszenia pożaru.

Dzień dobry! Mówi Franek Zając. Na ulicy Zamkowej 3 pali się mieszkanie na pierwszym piętrze. Drzwi są zamknięte, ale słychać płacz dziecka.

Zwróćcie uwagę, co należy przekazać w zgłoszeniu pożaru, co w tej informacji jest najważniejsze. (Kto zgłasza pożar? Gdzie się pali? Co się pali?)

Otrzymacie teraz karty z tekstem zgłoszenia pożaru. (załącznik 3). Waszym zadaniem będzie pozostawienie w tekście tylko informacji istotnych. Przeczytajcie uważnie tekst, weźcie nożyczki, porozcinajcie go na zdania, pozostawcie te, które uważacie za ważne, ułóżcie z nich poprawne zgłoszenie.

Odczytanie przez dzieci poprawionych tekstów. Wklejenie ich na kartkach z bloku.

– *A kto wie, na jaki numer telefonu należy zadzwonić, by dodzwonić się do straży?* [Podanie numeru telefonu do straży pożarnej – **998**]

– *A jeśli będziemy dzwonić z telefonu komórkowego, jaki to będzie numer?* [Podanie numeru alarmowego – **112**]

Dzieci otrzymują sylwety cyfr, wybierają potrzebne im znaki do ułożenia, zapisania numeru telefonu straży pożarnej i numeru alarmowego, układają je i nakleją nad płomieniami na szarym arkuszu papieru.

– *Kto zjawi się po odebraniu naszego zgłoszenia, by ugasić pożar?* [Strażacy!]
Prezentacja obrazka – strażacy przy gaszeniu pożaru. Na jego podstawie odpowiadamy na pytania:

– *Na czym polega praca strażaka?* [Gasi pożary, ratuje ludzi, zabezpiecza miejsca zagrożone.]

– *Dlaczego straż pożarna jeździ na sygnale?* [Musi szybko dotrzeć na miejsce pożaru. Ostrzegają innych użytkowników drogi, że jadą na wezwanie.]

– *Jakiego sprzętu używają strażacy w czasie akcji gaśniczej?*

Na tablicy przypięte są ilustracje różnych przedmiotów, należy wybrać te, które należą do strażaków. [hełm, grabie, koc gaśniczy, krzesło, bosak, gaśnica, kubek, rozsuwana drabina, gazeta, wąż strażacki]

Teraz będziecie przez chwilę strażakami. Posłuchajcie opowiadania i naśladujcie czynności wykonywane przez strażaka.

Opowiadanie nauczyciela: Pożar to zagrożenie dla roślin, zwierząt i ludzi. Gdy wybuchnie pożar wzywamy na pomoc strażaka – W: podajcie numer telefonu do straży! – D: 998/112. Wyobraźcie sobie, że jesteście strażakami. Odpoczywacie, gdy nagle rozlega się syrena strażacka... Wybuchł pożar w domu w centrum miasta. Zakładacie szybko mundury, zapinacie guziki, zakładacie hełmy i biegniecie do wozu strażackiego. Jedziecie bardzo szybko. Strażacka syrena głośno wyje. Jesteście już na miejscu, musicie wejść po bardzo wysokiej drabinie. A teraz mocno trzymacie wąż strażacki i gasicie ogromne płomienie. Udało się! Strażacy się cieszą!

Nasza zabawa trwała chwilę, a widzę, że jesteście zmęczeni. Strażacy podczas akcji gaśniczej muszą włożyć w nią dużo więcej wysiłku. Często narażają swoje zdrowie i życie by ratować ludzi, ich dobytek, zwierzęta, płonące lasy czy łąki. W bardzo wielu przypadkach pożar jest spowodowany przez bezmyślność i głupotę człowieka, wielu nie da się uniknąć. Uważajmy więc na to, co robimy, by niepotrzebnie nie angażować strażaków, by nie narażać ich na niebezpieczeństwo, którego można było uniknąć.

Podsumowanie

Na arkuszu szarego papieru stworzyliśmy na dzisiejszych zajęciach plakat, który powiesimy na tablicy świetlicowej przy wejściu do szkoły.

Będzie on zwracał uwagę wszystkich wchodzących na dwa ważne numery telefonów, których trzeba użyć w razie pożaru.

Kartki z tekstem zgłoszenia rozwiesimy w różnych miejscach świetlicy. Przy pomocy nam o najważniejszych informacjach, jakie będziemy podawali strażakom przy zgłaszaniu pożaru. Pozostałe karty schowacie do teczek.

Na dzisiejszych zajęciach dowiedzieliście się, że ogień to groźny żywioł.

Przypomnieliście, co może wywołać pożar.

Wiecie, co należy zrobić w razie pożaru.

Znacie numery telefonów, pod którymi możecie zgłosić pożar.

Wiecie już jak zachować się na wypadek pożaru, życzę wam jednak żebyście nie musieli z tej wiedzy w życiu korzystać.

Załącznik 1

Akcje ratowniczą trzeba zacząć od ratowania (ludzi).

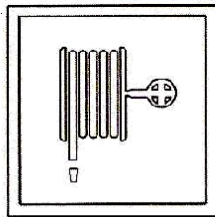
W razie pożaru należy wyłączyć dopływ (prądu elektrycznego) i (gazu).

Instalacji i urządzeń elektrycznych nie wolno gasić(wodą).

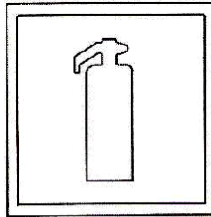
Otwieranie (drzwi) i (okien) bez potrzeby powoduje rozprzestrzenienie się ognia.

Załącznik 2

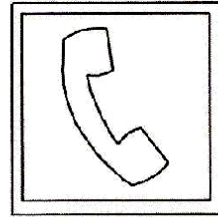
Znaki przeciwpożarowe są kwadratowe, mają białe lub żółte ramki, czerwone tło i białe lub żółte symbole.

**Hydrant
wewnętrzny**

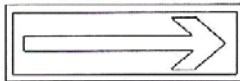

Gaśnica

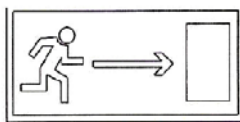

**Telefon do użycia
w razie zagrożenia**

Znaki ewakuacyjne są prostokątne, mają białe lub żółte ramki, zielone tło i białe lub żółte symbole.

Kierunek drogi ewakuacyjnej

Kierunek do wyjścia drogi ewakuacyjnej

Wyjście ewakuacyjne

Drzwi ewakuacyjne

Załącznik 3

Dzień dobry, mówi (wstawione imię i nazwisko dziecka, uczestnika zajęć).

Jestem uczniem klasy (wpisanie odpowiedniej dla wskazanego dziecka)

Dzwonię z budki telefonicznej.

Na ulicy Zamkowej 12 pali się piwnica.

Ten budynek jest bardzo ładny.

Proszę przyjechać bardzo szybko.

Ulica Zamkowa znajduje się tuż za kościołem.

Jestem członkiem grupy

Wejście w nową rolę – członka klasy czy grupy świetlicowej – jest dla dziecka nowym doświadczeniem. Dotychczasowy system norm, poznany w domu rodzinnym, nie zawsze ma przełożenie na formalną grupę rówieśniczą. Nowy krąg odniesienia powoduje nasilenie potrzeby akceptacji i uznania wśród kolegów. Realizując funkcję wychowawczą i społeczną należy wprowadzić zajęcia integrujące grupę, wskazać na różnice między dziećmi, ale jednocześnie na wartość zespołu. Trzeba nauczyć, jakie są cechy przyjaźni i koleżeństwa, jak można pozyskać przyjaciela i jak go utrzymać.

Małgorzata Bazan

„Każdy z nas jest inny, a jednak taki sam”

Parametry grupy

- Wiek – 9-10 lat.
- Liczba osób – 25 osób.
- Płeć – dziewczynki i chłopcy.

Poziom rozwoju dzieci

Dziewczynki i chłopcy z tej grupy znają się dobrze, ponieważ uczęszczają do tej samej szkoły, ale poznali się już w przedszkolu. Wspólnie uczestniczą w zajęciach świetlicowych i spotykają w celu wspólnej zabawy po lekcjach. U niektórych z nich można zauważyć zachowania, które są przejawem nieśmiałości (7 dzieci), prezentują postawę „izolacji”, mają problem z oceną zachowań swoich i rówieśników. Sprawiają wrażenie dzieci z kompleksami. Mają niską samoocenę.

Cele ogólne:

- doskonalenie umiejętnej obserwacji i życzliwej oceny siebie i drugiej osoby,
- dostrzeżenie podobieństw i różnic między ludźmi.

Cele operacyjne

Dziecko:

- dostrzega podobieństwa i różnice w wyglądzie koleżanek i kolegów,
- potrafi nazwać uczucia wynikające z określonej sytuacji,
- rozumie, że odmienność w wyglądzie ludzi jest czymś naturalnym.

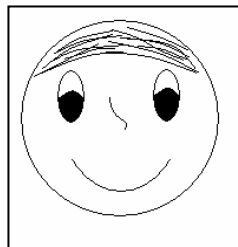
Metody pracy: zadaniowa, pogadanka.

Formy pracy: grupowa, indywidualna, plastyczna.

Pomoce dydaktyczne:

- po 4 małe kartki papieru w 4 kolorach dla każdego dziecka, na których zostaną napisane nazwy uczuć (żółty kolor – złość, niebieski – radość, zielony – życzliwość, czerwony – miłość),

- 24 koła o średnicy około 20 cm, które posłużą do narysowania twarzy (do zadania nr 1), nauczyciel wykonuje jeden rysunek i kopiuje puste koła według szablonu, przykładowy rysunek.
- cztery tablice z korka (96 szpilek) do prezentacji prac dzieci,
- 12 podstawowych zestawów kolorowych kredek, po trzy na każdym stoliku,
- szablon – pomocnicze wskazówki do rysunku dziecka (Załącznik nr 1)

Dobierz właściwe kolory i narysuj:

- swoje włosy, uwzględnij ich długość,
- swoje piękne oczy, brwi, rzęsy, uszy,
- swoją uśmiechniętą lub smutną buzię.

Możesz dorysować, co zechcesz i podpisać swoim imieniem.

- 4 krótkie opowiadania (tekst własny).

Miejsce: sala świetlicy szkolnej z możliwością siedzenia dzieci w kręgu.

Czas trwania zajęć: 60 minut.

Przebieg zajęć:

1. Wprowadzenie w tematykę zajęć

„Chciałabym, aby na zajęciach w świetlicy panowała miła atmosfera, żebyście postarali się zrozumieć, pod jakim względem jesteście do siebie podobni, a co nas różni. Dzisiaj postaramy się wspólnie znaleźć odpowiedź na pytanie: jacy jesteście i jak reagujemy w określonych sytuacjach, gdy czujemy się dobrze lub źle? Zapraszam do kręgu! Siadamy i pamiętamy o tym, że jedna osoba mówi, a pozostałe słuchają.”

2. Poszukiwanie odpowiedzi na pytanie – jacy jesteście?

„Poszukamy odpowiedzi na proste pytanie – jak wyglądamy? Stworzymy sobie taką naszą wspólną „Galerię autoportretów”. Przygotowałam dla was taką tajemniczą, pustą kartkę w kształcie koła, które będzie przypominało po wykonaniu tego zadania was. Potem spróbujemy odgadnąć, kogo przedstawiają te obrazki. Na każdym stoliku znajdują się kolorowe kredki. Teraz każdy otrzyma pewną instrukcję, mianowicie na karteczce wypisałam nazwy elementu rysunku, który będzie waszym dziełem. Na tym kole spróbujcie namalować własną twarz. Postarajcie się, aby te rysunki pokazywały czy jesteście uśmiechnięci, czy smutni” (Każde dziecko otrzymuje karteczkę z pytaniami pomocniczymi – Załącznik nr 1).

3. „Galeria naszych portretów”

„Pięknie wykonaliście swoje zadanie, teraz każdy przypnie swój portret na tablicy, możecie ich nie podpisywać, ale musicie zapamiętać, który rysunek jest wasz. Dzieci siadają w kręgu. Spróbujmy popatrzeć na namalowane przez was twarze. Co widzimy? Jacy jesteście na tych rysunkach? (Są dzieci, które mają długie włosy, krótkie, blond, ciemne, są szatynami, różnymi się kolorem kształtem i kolorem oczu, kształtem brwi i długością rzęs, kolorem cery, niektórzy z

nas są na swoich portretach uśmiechnięci, inni smutni.) Wnioski wynikające z naszej zabawy: każdy z nas jest inny, ale niektórzy nieco podobni, np. ze względu na kolor oczu, włosów.”

4. **Rozmawiamy o swoich uczuciach**

Zapraszam wszystkich do kręgu. Każdy z was otrzyma cztery karteczki w różnych kolorach, a na nich widnieją napisy z nazwami uczuć, są to: żółta karteczka – złość, niebieska – radość, zielona – życzliwość (czyli chętnie pomogę), czerwona – miłość.

Za chwilę przeczytam wam pewne historyjki i chciałabym, abyście uważnie słuchali. Spróbujcie sobie wyobrazić, co czuliście, gdybyście przeżyli podobną przygodę.

a) Był to dzień, na który czekałem z ciekawością. To właśnie dzisiaj pani miała ogłosić wyniki konkursu na najładniejszy stroik bożonarodzeniowy. Włożyłem tyle pracy w jego wykonanie. Czekałem z niecierpliwością. Pani oświadczyła, że wiele prac podobało się jury, ale za najoryginalniejszy stroik uznano ten - wykonany przez naszego Piotrusia. Wtedy usłyszałem głos Patryka: „Proszę pani, ale jemu pomagały koleżanki...”

(Gdybyś znalazł się na miejscu tego chłopca, jakie uczucie byłoby odpowiednie do tej sytuacji. Wybierz karteczkę z właściwą nazwą uczucia i przyczep obok swojej „buzi” na tablicy. Proszę, abyśmy wspólnie policzyli karteczki w określonych kolorach.)

b) Skończyłem lekcje i pobiegłem do świetlicy. Tam, jak zwykle, czekała na mnie moja ulubiona pani Basia. Chciałem jej powiedzieć o tym, że dzisiaj na lekcji matematyki wreszcie dostałem piątkę, a tak długo o tym marzyłem. No cóż, marzenia czasami się spełniają!

(Co czułbyś, gdybyś znalazł się na miejscu tego chłopca? Podejdź do tablicy i przyczep wybraną przez siebie kartkę z nazwą uczucia. Odpowiedź – uczucie złości.)

c) To był wyjątkowy, styczniowy dzień. Wiedziałem, że dzisiaj w świetlicy odbędzie się uroczyste spotkanie, na które zostały zaproszone nasze babcie. Moja babunia jest wyjątkowa, zawsze pomoże mi w potrzebie, często się do mnie uśmiecha, piecze przepyszne placki i gotuje smaczne zupy. Tak bardzo nie mogę się doczekać chwili, gdy będę mógł ją uścisnąć i podziękować. Specjalnie dla niej zaśpiewam piosenkę.

(Jak myślisz, jakim uczucie towarzyszyłoby tobie w identycznej sytuacji? Uczucie miłości.)

d) Piotruś podszedł do naszego stolika, oczy miał pełne łez. Nie wiedziałem w pierwszym momencie, co się stało. Zapytał, czy pomożemy mu odnaleźć jego telefon komórkowy, bo zostawił go w szkolnym parku, gdzie grał w piłkę z kolegami. Bez chwili zastanowienia jego koledzy zapytali panią, czy pozwoli im wyruszyć do parku na poszukiwania.

(Przyczep karteczkę z odpowiednią nazwą uczucia. Uczucie życzliwości).

5. **Co nas łączy, a pod jakim względem się różnimy?**

Zapraszam wszystkich na swoje miejsca i proszę, abyście uważnie przyjrze-li się swoim „buziaczkom” i karteczkom, jakie przyczepiliście przy swoich autoportretach. Dzieci prezentują wyniki swoich obserwacji, czyli wniosków brzmi

następująco: „Inne buzie, ale te same kolory, które symbolizują określone uczucia.”

6. Zabawa „Co nas łączy?”

(Źródło: „Warsztaty umiejętności interpersonalnych – komunikacja” z dr M. J. Zajączkowską)

Zapraszam wszystkich do kręgu. Proponuję zabawę, która utwierdzi was w przekonaniu, jak pod wieloma względami jesteście do siebie podobni. Ustawimy 24 krzesła, o jedno mniej niż jest uczestników. Osoba, która nie zdąży usiąść na krzesło, rozpoczyna zabawę od słów: „Kto tak samo jak ja ma, np. jasne włosy lub kto tak samo jak ja lubi grać w piłkę nożną?”.

7. Podsumowanie – dzieci siedzą nadal w kręgu

Bardzo miło mi się dzisiaj z wami pracowało. Wykonaliście swoje rysunki bardzo ciekawie, myślę, że zrozumieliście, że chociaż różnicie się między sobą wyglądem zewnętrznym, to i tak niektórzy z was mają podobny kolor włosów, oczu, jedni bywają uśmiechnięci, a inni smutni. Jednak w niektórych sytuacjach w życiu czujecie się podobnie, kochacie swoich bliskich, chcecie pomóc przyjaciołom, wtedy okazujecie im życzliwość.

Gdy wam się coś udaje, jesteście radośni. Natomiast, gdy ktoś sprawia przykrość, to czujecie złość. Przyczepione karteczki z tym samym kolorem świadczą o tym, że w takich sytuacjach jesteście do siebie podobni. Proponuję, abyśmy umieścili nowe hasło w naszej „Galerii autoportretów”, brzmi ono nieco przewrotnie:

„Każdy z nas jest inny, a jednak taki sam”.

Agnieszka Machowska

„Każdy z nas jest inny, ale razem tworzymy grupę”

Parametry grupy

- Wiek: 7-9 lat.
- Liczba: 24 osoby.
- Płeć: dziewczęta i chłopcy.

Poziom rozwoju

Dzieci uczęszczające do szkoły wiejskiej klas I-III. Większość zna się od dawna, pogłębiają kontakty również poza szkołą. Kilkoro z uczniów wprowadziło się do wsi parę miesięcy wcześniej, jeden jest całkowicie nowy. Dzieci lubią wspólne zabawy, pragną również zaspokoić ciekawość na swój temat. Wokół nowych uczniów, zwłaszcza tych, którzy są zamknięci w sobie, krążą plotki o ich miejscu zamieszkania, rodzicach, itd. Tworzą oni jakby odrębną grupę i trudno jest się im całkowicie zgrać z pozostałymi dziećmi. W centrum zainteresowania jest jednak chłopiec, który dopiero od kilku dni przebywa w szkole, na świetlicę przyszedł dopiero po raz pierwszy. Grupa jest jednak bardzo ciekawa nowego kolegi i chętna do nawiązania kontaktu, chłopiec przejawia zainteresowanie całą sytuacją.

Cele ogólne:

- integrowanie grupy,
- inicjowanie działań i kontaktów koleżeńskich,
- poznanie swoich mocnych stron i zalet.

Cele operacyjne

Dziecko:

- umie współpracować w grupie,
- potrafi nawiązywać kontakty z innymi dziećmi,
- wie, że każdy jest inny, ale razem tworzymy grupę.

Metody: ćwiczeniowa, zadaniowa.

Formy: grupowa (całej grupy, zespołów).

Pomoce:

- numerki na karteczkach od 1 do 12, podwójne, potrzebne do losowania par umieszczone w woreczku, razem 24 sztuki,
- 12 kartek A 4 z narysowanymi postaciami zwierząt (krowa, świnia, pies, kot, itd.),
- 24 flamastry,
- 24 kartki papieru A4,
- 1 duży arkusz papieru z narysowanym sercem,
- czerwona farba i pędzel.

Miejsce: sala świetlicy szkolnej.

Czas trwania: 90 minut.

Przebieg zajęć:

1. Wprowadzenie

„Na dzisiejszych zajęciach będziemy poznawać siebie, swoje koleżanki i kolegów. Sprawdzimy, jacy jesteśmy my sami i dowiemy się wielu rzeczy o pozostałych członkach grupy. Nauczymy się również nawiązywać kontakty z innymi dziećmi i zawierać nowe znajomości. Pozwoli wam to lepiej się poznać, a w przyszłości być może ułatwi zawarcie przyjaźni. Zastanowimy się też wspólnie, czy wszyscy jesteśmy tacy sami, czy różni i jakie wynikają z tego korzyści”.

2. Rozwinięcie**• „Zgadnij co lubię”**

„Ćwiczenie, które wykonamy jest bardzo łatwe, ale wymaga odrobiny pomysłowości. Będziemy wychodzić po kolei na środek koła i poznawać się w następujący sposób: „Cześć, jestem Ania i lubię...”. W tym momencie pokazujecie, co lubicie, co sprawia wam przyjemność lub czym się interesujecie, reszta grupy odgaduje, co pokazaliście. Wracacie na swoje miejsce i zadaniem kolejnej osoby jest zaprezentowanie najpierw poprzedniej, a dopiero później siebie. Wygląda to mniej więcej tak: „Cześć, to była Ania i ona lubi... (np. bawić się z kotem, rozmawiać z przyjaciółką, jeździć na rowerze), a ja jestem Dominik i lubię... (np. grać w koszykówkę, jeździć konno, jeść spaghetti)”. Wynika z tego, że każdy pokazuje dwie osoby: koleżankę lub kolegę przed nami, a potem siebie. Zapamiętajcie, co lubicie, ponieważ są to bardzo przydatne i interesujące informacje.”

• „Moje mocne strony”

„Usiądźmy w kole i zastanówmy się, w czym jesteśmy dobrzy. Zadanie polega na tym, że mówimy po kolei swoje imię i dziedzinę, rzecz lub czyn-

ność, która nam najlepiej wychodzi. Każdy z nas ma coś takiego, w czym jest najlepszy, może to być np. piękne czytanie wiersza, staranne sprzątnięcie przyborów szkolnych, podlewanie kwiatów, mówienie miłych słów innym osobom, szczery uśmiech, robienie kanapek, bycie punktualnym, świetna obrona na bramce, a nawet dokładne sznurowanie butów. Widzę, że większość z nas już zdecydowała, z czym nieźle sobie radzi, ale pozostały nam trzy osoby, którym jeszcze nic nie przyszło do głowy. Możemy im pomóc w następujący sposób: zastanówmy się, co takiego mają te osoby w sobie lub co potrafią zrobić, że nam tak bardzo się podobają? Chętni podnoszą rękę do góry i po wskazaniu przeze mnie mogą podejść do tej osoby i „na uszko” wyszeptać jej tę świetną cechę. Ja od siebie również wymienię coś, co mi się bardzo w was podoba, a wy wybieriecie coś z tego, co usłyszeliście. Doskonale, teraz już wszyscy mają cechę lub dziedzinę, w której są dobrzy, możemy więc przejść do ćwiczenia. Zadaniem całej grupy jest dokładne zapamiętanie, co mówi każda osoba. Pierwsza osoba przedstawia siebie i jedną rzecz, czynność lub dziedzinę, którą wybrała, ale każda następna musi powtórzyć kolejno zasłyszane informacje. Oto przykład: pierwsza osoba – jestem Zosia i dobrze gram na flecie; druga osoba – to była Zosia, ona gra na flecie, ja jestem Wiktor i umiem gwizdać na palcach; trzecia osoba – Zosia gra na flecie, Wiktor gwizdza na palcach, ja jestem Bartek i umiem kosić trawnik..., itd. Skupcie się bardzo, ponieważ im dalej siedzicie od pierwszej osoby, tym więcej macie do powtórzenia. Na koniec zmienimy kierunek koła i sprawdzimy, czy wszyscy zapamiętali swoje informacje.”

- **„Lustrzane odbicie”**

„Wybercie proszę numerki z woreczka i dobierzcie się według nich w pary. Losowanie pomoże nam w tym zadaniu, nikt nie będzie zastanawiał się kogo wybrać, ponieważ o tym zdecyduje los. Zastanawiamy się, kto w parze będzie pierwszą osobą i kto osobą drugą. Kiedy już ustaliliśmy kolejność, osoba numer 1 pokazuje, co chciałaby robić dzisiaj po południu, osoba numer 2 naśladuje jej ruchy i odgaduje, co to mogło być. Macie bardzo duży wybór, musicie się tylko dokładnie nad tym zastanowić, może to być jedzenie lodów, bieganie na boisku, zabawa z psem, spotkanie z koleżanką, sen itp. Jeśli uda się odgadnąć, co nasz partner miał na myśli, zamieniamy się miejscami i teraz odgaduje pierwsza osoba, pokazuje osoba numer 2. Zasada jednak jest taka, że nie powtarzamy tego, co wymyśliła osoba przed nami, ale tworzymy własny przekaz.”

- **„Kartka sympatii”**

„Weźcie do ręki flamaster i ustawcie się w kole. Przejdę za wami i każdemu nakleję na plecach kartkę papieru. Waszym zadaniem jest odszukanie po kolei każdej osoby w grupie i wypisanie na kartce jednego lub kilku wyrazów. Zdanie do dokończenia na każdej kartce zaczyna się tak: „Lubię cię za to, że... (i w tym miejscu dopisujecie, co to może być, np. zawsze pożyczasz mi ołówek, czekasz na mnie w drodze na autobus, masz ładne oczy, nie śmiałeś się jak upadłem, podzieliłeś się batonem, bo mogę do ciebie przychodzić, masz fajne adidasy itd.)”. Zastanówcie się spokojnie, co chcielibyście przekazać drugiej osobie i zapraszam do pisania.”

Zadanie wykonaliście świetnie, sprawdźmy więc wspólnie, co takiego sprawia, że jesteśmy lubiani. Zobaczcie – okazało się, że mamy dużo wspólnych cech, o których zapomnieliśmy, ale inni je dostrzegają i cenią. Może to być również doskonałą wskazówką, co jeszcze możemy zrobić, aby zdobyć sympatię innych.”

- **„Magiczny rysunek”**

„Wykonamy proste ćwiczenie, które dostarczy nam dużo emocji i śmiechu. Podejdźcie bliżej, aby ponownie wylosować parę. Widzę, że tym razem los połączył was całkiem inaczej, macie więc okazję bliżej poznać inne osoby. Przed wami rozłożyłam kartki papieru, na których u góry narysowałam różne zwierzątka (krowy, świnię, konie, psy, koty, króliki) i flamastry. Waszym zadaniem jest spleść dłonie, w taki sposób jak ja z Magdą, w środek wsunąć flamaster i w jak najwierniejszy sposób narysować zwierzątko z kartki. Pamiętajcie, że musicie działać wspólnie i starać się jak najlepiej porozumieć, aby podobizna była udana. W tym zadaniu największą rolę odgrywa umiejętność słuchania drugiej osoby i wspólne porozumienie.”

- **„Serce przyjaźni”**

„Spójrzcie na tablicę, na której od początku zajęć wisi narysowane na plakacie serce. Jest ono specjalnie dla tych, którzy lubią się nawzajem, chcą się razem bawić, i będą się szanować. Wewnątrz serca wypisane jest motto dzisiejszych zajęć: *„Każdy jest inny, ale razem tworzymy grupę”*. Zauważyłam, że udaje wam się stworzyć świetną grupę, zgraną, wesołą i sympatyczną. Dlatego zapraszam wszystkie dzieci do kolejki, gdzie za chwilę każdy uczestnik może podejść do plakatu i na sercu przyjaźni odcisnąć swoją dłoń pomalowaną czerwoną farbą. Serce powiesimy na ścianie, będzie nam ono przypominało o naszej przyjaźni i wspierało w trudnych chwilach”.

3. Podsumowanie

„Na dzisiejszych zajęciach dowiedzieliśmy się, że każdy z nas jest inny i nie ma dwóch takich samych osób. Okazało się jednak, że jest to zaletą, ponieważ odmienność sprawia, że jesteśmy interesujący dla innych i wyróżnia nas z tłumu. Udowodniliście jednak, że będąc od siebie różni potraficie razem współpracować, a przy okazji świetnie się bawicie. Jestem przekonana, że chętnie będziecie podejmować kolejne działania, aby realizować wspólne pomysły. Życzę wam powodzenia w nawiązywaniu znajomości i przyjaźni, bardzo dziękuję za zajęcia.”

Anna Fedoruś

„Poznajemy sposoby komunikacji między ludźmi”

Parametry grupy

- Wiek: 7-10 lat.
- Liczba: 21 osób (10 dziewczynek, 11 chłopców).

Poziom rozwoju

Dzieci zapisane do świetlicy uczęszczają do tej samej szkoły, a więc dosyć dobrze się znają. Dlatego też chętnie biorą udział w zajęciach, jednak zauważyłam, że

trudno jest im się porozumieć, często nie słuchają się wzajemnie, można też dostrzec konflikty między dziećmi. Dlatego postanowiłam przeprowadzić zajęcia dotyczące komunikacji w celu poprawienia relacji wśród rówieśników.

Cele ogólne:

- poznanie definicji komunikacji,
- poznanie sposobów komunikacji,
- ćwiczenie umiejętności uważnego słuchania,
- doskonalenie współpracy w grupie,
- kształtowanie norm postępowania obowiązujących w grupie.

Cele operacyjne

Dziecko:

- pozna definicję komunikacji,
- wie, jakimi sposobami można się porozumieć z drugą osobą,
- potrafi uważnie słuchać wypowiedzi kolegów i koleżanek,
- stara się poprawnie wypowiadać.

Metody: rozmowa, objaśnienie, ćwiczeniowa, zadaniowa.

Formy pracy: indywidualna, grupowa.

Pomoce dydaktyczne: definicja komunikacji oraz jej sposoby zapisane na kartkach do wywieszenia na tablicy, 15 kolorowych czasopism, 21 par nożyczek, 15 klejów, 25 białych kartek, 2 sztuki szarego papieru, 21 czarnych flamastrów, 6 flamastrów zielonych, 6 czerwonych, 6 niebieskich, magnesy; literatura, z której korzystałam: G. Gajewska, A. Szczęsna, A. Doliński, *Warsztat pracy pedagoga*, Cogito, Zielona Góra 1999, *Słownik Języka Polskiego*, PWN, Warszawa 1989, *Leksykon Młodego Czytelnika*, Wiedza Powszechna, Warszawa 1987.

Miejsce: świetlica szkolna.

Czas trwania: 90 minut.

Przebieg zajęć

1. Wprowadzenie

Dzieci wraz z wychowawcą siedzą w kręgu i witają się machając do siebie rękami nic nie mówiąc.

Następnie opiekun mówi, że dzisiaj na zajęciach dowiemy się, co to jest komunikacja, jakie są sposoby porozumiewania się oraz jak trzeba rozmawiać, aby nas zrozumiano. Po przedstawieniu tematu wychowawca przywiesza na tablicy definicję komunikacji.

Komunikacja – 1) środki lokomocji, 2) środki transportu, 3) przewożenie ludzi i rzeczy, 4) przekazywanie wiadomości i myśli, czyli porozumiewanie się ludzi.

Środkami komunikacji międzyludzkiej są: radio, telewizja, książki, gazety i czasopisma, czyli inaczej mówiąc środki masowego przekazu. Oprócz tego w porozumiewaniu pomagają nam też: wypowiedane słowa, mowa ciała (mimika, gesty). Następnie ustalamy z dziećmi zasady dobrej komunikacji:

- a) W trakcie wypowiedzi kolegi lub koleżanki słuchamy uważnie, tego, co ma do powiedzenia.
- b) Mówimy głośno i wyraźnie, jednak staramy się nie krzyżeć.

2. **Dokończenie historyjki**

Dzieci wraz z opiekunem siadają w kręgu, a wychowawca prosi, aby opowiedziały o ulubionym bohaterze literackim, np. Kubusiu Puchatku, Kopciuszkę, Czerwonym Kapturku.

3. **Stworzenie listu**

Dzisiaj poznajemy różne sposoby komunikowania, a jednym z nich jest pisanie listów. Natomiast my stworzymy list w innej postaci, mianowicie wykorzystując kolorowe gazety. Potem dzieci siadają do stolików, gdzie są przygotowane kolorowe gazety, nożyczki, kleje oraz białe kartki. Zadaniem wychowanków będzie stworzenie krótkiego listu do kolegi (koleżanki) ze świetlicy wykorzystując kolorowe ilustracje, wyrazy i zdania z gazet, które należy przykleić na kartkę. Po skończonej pracy wręczają je adresatom, którzy próbują odczytać wiadomość. Natomiast nadawca sprawdza, czy odbiorca poprawnie odczytał telegram.

4. **Moje ulubione zajęcie**

Dzieci siadają w kręgu i starają się pokazać, co lubią robić najbardziej. Jeżeli zdarzy się tak, że ktoś nie wie, co pokazać, wychowawca ma przygotowane karteczki z różnymi czynnościami, np. jedzenie lub picie, gra na komputerze, czytanie, śpiewanie, gra w piłkę. Pozostałe dzieci próbują odgadnąć, jaką czynność pokazuje osoba w środku kręgu. Przed rozpoczęciem tego ćwiczenia warto przypomnieć zasady dobrej komunikacji, o których mówiliśmy na początku zajęć.

5. **Podsumowanie**

Myślę, że dzisiaj przybliżyłam wam, w jaki sposób można się porozumiewać. Ponadto poznaliście kilka znaczeń komunikacji. Zauważyłam, że dzieciom najwięcej radości sprawiło wykonanie listów. Zauważyli, że komunikacja w ich grupie nie jest najlepsza, jednak rozmowa powoli zmienia ich zachowanie wobec siebie. Dzieci знаły niektóre z wymienionych sposobów komunikacji, natomiast zajęcia pomogły je uszeregować. Dzieci były zadowolone i chętnie wykonywały powierzone im zadania.

Grażyna Nicpoń

Asertywność – sposób na lepsze funkcjonowanie społeczne

Parametry grupy

- Wiek 14- 16 lat.
- Liczba 15-20 osób.
- Płeć: dziewczęta i chłopcy.

Poziom rozwoju: młodzież gimnazjalna klas I- III, uczęszczająca do malej, wiejskiej szkoły, dotyczy dzieci nie potrafiących utrzymać własnej pozycji w relacjach z rówieśnikami.

Cele ogólne:

- rozwijanie samoświadomości uczniów,
- wzmacnianie poczucia wartości swoich uczuć i praw,
- wdrażanie uczniów do stosowania postaw i zachowań asertywnych.

Cele operacyjne:

- uczeń umie wytłumaczyć znaczenie słowa asertywność,
- potrafi wymienić i rozróżnić trzy rodzaje zachowań: asertywne, agresywne i uległe.

Metody: zadaniowa, psychodrama.

Formy: praca w grupie.

Pomoce dydaktyczne: zdania opisujące zachowania asertywne, 3 scenariusze sytuacji społecznych zawierające przykłady zachowań asertywnych, agresywnych i uległych.

Miejsce: świetlica, sala, klasa.

Czas: 45 minut.

Przebieg zajęć:1. *Wprowadzenie*

Często w naszym życiu jesteśmy świadkami różnych sytuacji, które czasem nas złością, przeszkadzają. Nie potrafimy odpowiednio zachować się. Reagujemy wtedy najczęściej agresywnie lub ulegle. Nie umiemy wyrażać swoich uczuć, swojego stanu emocjonalnego. Boimy się odrzucenia ze strony naszych znajomych, bliskich. W kontaktach międzyludzkich musimy nauczyć się być sobą, wyrażać swoje uczucia, czyli być asertywnymi.

2. Prowadzący podaje definicje: asertywność jest to wyrażanie swoich opinii z jednoczesnym szacunkiem dla innych osób.

Polecenie: Żeby lepiej zrozumieć znaczenie tego słowa rozdadam wam kartki ze zdaniami opisującymi stany związane z zachowaniami asertywnymi. Wasze zadanie polega na podkreśleniu tych zdań, które według was opisują słowo asertywność.

- „Umiejętność mówienia NIE np. NIE chcę, NIE teraz, NIE w ten sposób”.
- „Umiejętność mówienia TAK, wyrażenie swoich potrzeb i prośb, np. TAK, właśnie tego chcę, TAK pomóż mi”.
- „Poczucie własnej wartości np. jestem OK.”
- „Szacunek dla samego siebie, szacunek dla innych”.
- „Pewność siebie”.
- „Umiejętność respektowania swoich praw, np. w domu, w sklepie, w pracy”.
- „Umiejętność przyjmowania krytyki i pochwał, np. bez lęku, stresu, bez poczucia winy”.
- „Umiejętność wyrażania uczuć i opinii, np. wobec przełożonych i podwładnych, w życiu osobistym”.

3. Pytanie do pkt. 2:

- Które zdania, według was, opisują zachowania asertywne?

Odpowiedź prawidłowa: wszystkie zdania opisują zachowania asertywne.

4. Ćwiczenie.

Młodzież dzielimy na 3 grupy, zadaniem każdej z nich jest analiza jednej sytuacji i przygotowanie odpowiedniej scenki.

Sytuacja pierwsza

„Czytasz książkę w bibliotece. Obok dwie osoby głośno rozmawiają, śmieją się. Przeszkadzają ci”.

Nauczyciel podaje 3 możliwe zakończenia tej sytuacji:

- a) dalej siedzę cicho,
- b) mówię – przepraszam, trochę mi przeszkadzacie, nie mogę się skupić nad tekstem, a mam jutro klasówkę,
- c) mówię – zamknijcie się!

Sytuacja druga

„Podczas rozmowy twój kolega poklepuje cię po ramieniu. Denerwuje cię takie zachowanie”.

Nauczyciel podaje 3 możliwe zakończenia tej sytuacji:

- a) cierpliwie znoszę to dalej;
- b) mówię – nie klep mnie, bo to nie jest przyjemne;
- c) mówię – ty, koleś, sam się klepnij!

Sytuacja trzecia

„Jesteś bardzo głodny, stoisz długo w kolejce do szkolnej stołówki. Nagle, ktoś wchodzi przed ciebie”.

Nauczyciel podaje 3 możliwe zakończenia tej sytuacji:

- a) zaciskam zęby i cierpię w milczeniu,
- b) mówię – przepraszam, ale ty tu nie stałeś, obowiązuje kolejka,
- c) mówię – gdzie się pchasz, baranie!

Każda z grup prezentuje swoje scenki przed innymi grupami. Uczestnicy klasyfikują przedstawione zachowania do jednej z 3 kategorii:

- zachowanie uległe,
- zachowanie asertywne,
- zachowanie agresywne.

Komentarz nauczyciela: zachowania agresywne i uległe nie są zachowaniami dobrymi. Stosowanie ich w życiu nie przynosi wielu korzyści. Agresja wywołuje z reguły agresję u rozmówcy, zaś uległość powoduje brak zmiany naszego stanu emocjonalnego i skłonność do dominacji innych nad nami.

5. Podsumowanie

W ciągu dzisiejszych zajęć poznaliście znaczenie słowa asertywność. Umiecie rozróżnić zachowania asertywne, uległe i agresywne. Widzicie, że w kontaktach międzyludzkich nie należy tłumić swoich uczuć, wyrażanie ich jest naturalne i zdrowe dla psychiki.

Zenobia Jastrzębska Świetlicowe „drzewka marzeń”

Parametry grupy

- Wiek: 8 – 9 lat.
- Liczba: 25 osób.
- Płeć: dziewczęta i chłopcy.

Poziom rozwoju wychowanków

Dzieci znają się bardzo dobrze. Niektóre przebywają ze sobą dużo czasu: w szkole, w autobusie, na podwórku. Niestety jest kilku chłopców, którzy popadają

w ciągłe konflikty z sobą wzajemnie i z otoczeniem. Uczniowie ci okazują skruchę i obiecują poprawę, jednak problemy powracają. Często są oni odrzucani przez grupę.

Cele:

- kształtowanie otwartości i szczerości w kontaktach z otoczeniem,
- kreowanie poczucia przynależności do grupy,
- rozbudzanie wyobraźni i potrzeby dążenia do realizacji własnych marzeń,
- budowanie więzi.

Cele operacyjne

Dziecko:

- wie, że jest częścią grupy i z nią współpracuje,
- umie wyrazić opinię o sobie i o innych,
- potrafi opowiedzieć o własnych marzeniach.

Metody: zadaniowa, plastyczna, pogadanka, ćwiczeniowa.

Formy: techniki plastyczne (obrysowanie, wycinanie, klejenie), zespołowa, grupowa, indywidualna, twórczość manualna.

Pomoce dydaktyczne:

- duży styropian z namalowanym drzewkiem,
- białe i zielone kartki (po 25 sztuk każdego koloru),
- pisaki, nożyczki, taśma klejąca,
- rozsypanka zdaniowa w kopertach,
- piłeczka,
- hasła wypisane na arkuszu szarego papieru,
- karteczki z imieniem każdego dziecka podklejone taśmą dwustronną (po 5 sztuk),
- lizaki (5 sztuk), cukierki (20 sztuk).

Miejsce: sala świetlicy szkolnej.

Czas trwania zajęć: 60 minut

Przebieg zajęć:

1. Wprowadzenie

Każdy człowiek jest inny: inaczej wygląda, inaczej myśli, inne ma marzenia. Jestem jednak pewna, że każde z was chce dobrze się czuć w szkole, chce mieć dobrych nauczycieli, kolegów i koleżanki. Nikt nie powinien być przezywany, oszukiwany, poniżany. Dzisiaj zastanowimy się nad tym, jakie mamy świetlicowe marzenia (jak chcemy być traktowani).

Na styropianie namalowałam drzewko. Weź zieloną kartkę, odrysuj na niej swoją dłoń, i dokładnie ją wytnij. Na kciuku napisz swoje imię, a na dłoni, to, o czym marzysz lub co zrobisz dla grupy. W ten sposób na drzewku marzeń powstanie „bukiet dobrych chęci”. Wyciętą dłoń – listek – przyklejcie taśmą w dowolnym miejscu na drzewku. Tak jak to drzewko, jesteście wspólnotą, tworzyćcie całość, macie wspólne zadania, zajęcia, gry i zabawy.

2. „W czym jestem dobry”

Każde z was jest inne i każde jest w czymś dobre – nie tylko w nauce. Teraz przekazując sobie piłeczkę, podkreśl swoje walory, podaj informację, w czym jesteś dobry np.: dobrze skaczę, ładnie piszę, śpiewam, kopię piłkę...

Potem podaję piłkę pierwszemu dziecku i wyjaśniam, na czym polega zadanie. Każdy wypowiada się, co dobrze robi, jaką ma zaletę. Głos ma to dziecko, do którego rzucono piłeczkę. (Jeżeli ktoś z dzieci nie wie, co powiedzieć, wówczas pomaga prowadzący.)

3. „Pracujemy razem – w jedności siła”

Zazwyczaj trudno jest nauczyć się wspólnej pracy. Często, nawet wśród najmłodszych, silnie dają się we znaki zazdrość i dążenie do wyłączności. Trzeba „robić coś wspólnie”, ale robić tak, by wszyscy czuli się ważni. Każdy musi nauczyć się odkrywać i doceniać zalety innych, a równocześnie i swoje własne. Każdy człowiek jest jedyny i niepowtarzalny w swoim rodzaju, jest oryginalny. Właśnie dlatego wzajemna współpraca wzbogaca i w efekcie okazuje się bardziej skuteczna od jakiegokolwiek zobowiązania indywidualnego.

Wychowawca dzieli dzieci na pięć grup. Każda grupa otrzymuje kopertę z rozsypanką wyrazową. Należy z niej jak najszybciej ułożyć zdanie, nakleić na białą kartkę, a potem przywiesić magnesami na tablicy. Która grupa zrobi to zadanie pierwsza, otrzyma nagrodę.

1 – Dobrze, że jesteś z nami, gdyż jesteś nam potrzebny.

2 – Tworzymy jedność w różności i to jest naszą siłą.

3 – Każdy z nas jest jedyny i niepowtarzalny.

4 – Wspólnie jesteśmy w stanie pokonać wszelkie trudności.

5 – Gdyby Ciebie zabrakło, grupa nie byłaby już taka sama.

Zwycięzcy dostają lizaki a pozostałe dzieci cukierki.

Aby wykonać szybko zadanie należało sprawnie ze sobą współpracować. Każdy był tutaj potrzebny. Widzicie, że od właściwej współpracy zależały efekty. Uwierzcie, tak jest zawsze, gdy pracuje zespół!

4. „Hasła”

Na arkuszu szarego papieru są wypisane hasła (dążenia, marzenia). Niech każde z was pomyśli – czego mu brakuje w naszej grupie i pomarzy – **jak mogło by być?** Czy ta myśl pozostanie tylko w sferze marzeń?

Proszę podchodzić do planszy i przyklejać swoje imiona pod hasłami, z którymi się zgadzacie i które postaracie się wprowadzić w życie. Jeśli ktoś chce, napisze własne.

Odrobina dobra okazana drugiemu człowiekowi jest wielkim prezentem

Uśmiech to najkrótsza droga do drugiego człowieka

Szanuj innych, a będą szanowali Ciebie

Dobrze, że jesteś

Marzę o

Widzę, że podpisujecie się pod wieloma hasłami. Myślę, że już dawno chcielibyście być lepsi lecz możliwe, że nie wiedzieliście dotąd jak to zrobić. Hasła uzmysłowiły Wam to, jak łatwo jest dotrzeć do drugiego człowieka. Czasem wystarczy uśmiech.

5. „Czego o sobie nie wiem, a wiedzą to inni”

Są rzeczy, których do końca nie wiemy o sobie (lub nie zdajemy sobie z nich sprawy), a wiedzą i widzą to inni obserwatorzy – koledzy, koleżanki. Nie wiem jaki (-a) **jestem?**

Nie wiem, co w sobie **mam**, czego nie mają inni? Zazwyczaj wiem, co **potrafię**, a może inni widzą to jeszcze inaczej?

Wychowawca rozdaje przygotowane kartki z napisanymi tam trzema rozpoczętymi zdaniami:

Jestem... Mam... Potrafię...

Następnie każde dziecko przykleja koledze lub koleżance kartkę papieru na plecach tak, aby wszyscy uczniowie ją posiadali.

Polecenie prowadzącego brzmi: dopiszcie do rozpoczętych zdań pozytywne informacje o właścicielu kartki, nie mówiąc mu o tym. Należy w każdej osobie znaleźć choć jedną rzecz pozytywną, którą możemy w niej cenić.

(Wychowawca obserwuje przebieg ćwiczenia i umiejętnie nim steruje. Gdyby któreś dziecko miało mało wpisów, wówczas robi to sam).

Po skończonym zadaniu, dzieci siadają w kółku, zdejmują swoje kartki i po kolei czytają swoje cechy. Po czym każdy mówi, co najbardziej go zaskoczyło.

Wierzę, że docenieni przez innych, będziecie odczuwali większy szacunek do siebie, ale też do kolegów. Na pewno to ćwiczenie wpłynie na wzmocnienie i poprawienie stosunków interpersonalnych.

6. Podsumowanie

Dzięki dzisiejszym zajęciom przekonałście się, że tworzycie jedną grupę, jesteście wspólnotą, przynależycie do tego drzewka i jak ono, wspólnie możecie się rozwijać, rozkwiatać – choć listki są różne. Jestem przekonana, że od dziś z całych sił postaracie się być lepszymi i będzie wam razem dobrze.

Lidia Kulesza

„Każdy chce być lubiany”

Parametry grupy

- Wiek: 8-9 lat.
- Grupa: 18 osób.
- Płeć: dziewczęta i chłopcy.

Poziom rozwoju wychowanków

Grupa dzieci uczęszczających do szkolnej świetlicy dobrze się zna, łączy je miejsce zamieszkania, razem chodzą do szkoły, uczą się w tej samej klasie, na podwórku razem się bawią i często uczęszczają razem na dodatkowe zajęcia. Są to dzieci społecznie dojrzałe, pełne pomysłów, z inicjatywą, chętne i twórcze w podejmowaniu różnych działań. Mają dużo kontaktów ze sobą, ale nie włączają do wspólnych zabaw chłopca, który ma sztuczne oko i jest otyły. Wychowankowie nie akceptują chłopca takiego, jakim jest, natomiast często wyśmiewają się z kolegi i dokuczają mu.

Cele ogólne:

- dostrzeganie podobieństw i różnic między dziećmi,
- zaakceptowanie swoich mocnych stron,
- budowanie poczucia własnej wartości,
- kreowanie poczucia przynależności do grupy.

Cele operacyjne

Dziecko:

- wie, że każdy jest inny,
- zna swoje mocne strony i potrafi je wyrazić na forum,
- wie, że dokuczanie, przezywanie może sprawić innym przykrość,
- umie współpracować w grupie.

Metody: zadaniowa, opowiadanie, plastyczna, pogadanka, ćwiczeniowa.

Formy: techniki plastyczne (obrysowanie, rysowanie, wycinanie, klejenie), zespołowa, grupowa, indywidualna.

Pomoce dydaktyczne:

- duży twardy karton,
- białe kartki (po 2 sztuki dla każdego dziecka),
- pisaki, nożyczki, kredki, taśma klejąca,
- kostka pantomimiczna – trzy sztuki,
- imiona wypisane na paskach papieru – 18 pasków z imionami uczestniczących dzieci,
- Maria Molicka, *Bajkoterapia*, Media Rodzina, Poznań 2002, *Bajka o Pajączku*, s.164.

Miejsce: sala świetlicy szkolnej.

Czas trwania zajęć: 60 minut.

Przebieg zajęć:

1. **Wprowadzenie**

„Codziennie razem się spotykamy i nie zastanawiamy się nad tym czy znamy się dobrze, czy znamy swoich kolegów, co oni lubią, jak się czują i jak ja się czuję wśród was. Dzisiaj postaramy się trochę bliżej poznać siebie i swoich kolegów, wspólnie zastanowimy się, czy jesteśmy dobrymi kolegami, i czy każdy z nas chce być lubiany. Może uda nam się zrobić „Portret Grupy”, na którym nikt nie jest lepszy od nikogo i każdy z nas, coś umie lub potrafi wykonać interesującego”.

2. **Rozwinięcie**

Witam wszystkich, którzy tak jak ja...

„Na początek zapraszam was do zabawy, w której wszystkie dzieci będą mogły odnaleźć w sobie wspólną cechę z innymi. Siadamy wszyscy w kręgu na krzeselkach, dla uczestnika w środku brakuje krzeselka. Ja będę stała w środku i na hasło „Witam wszystkich, którzy tak jak ja ... noszą okulary” – wszyscy, którzy noszą okulary zamieniają się miejscami, dziecko które nie zdąży usiąść na krzeselku zostaje w środku i wita dzieci według swojego pomysłu. Zabawa trwa aż wszystkie dzieci będą miały okazję „powitać się” na swój sposób z kolegami.

„Moja dłoń”

„Na stolikach macie przygotowane kartki, proszę obrysujcie swoją dłoń, potem wytnijcie ją starannie, wpiszcie na niej to, co możecie za pomocą dłoni dobrego zrobić, to, co lubicie lub umiecie najlepiej robić. Gdy skończycie to zostawcie prace na stolikach i zapraszam was do kręgu”.

„Bajka o Pajączku”

„Posłuchajcie opowiadania o pewnym Pajączku i jego szkolnych kolegach. Mały pajęczek po ciężkiej chorobie długo leżał w szpitalu i dużo myślał o swoich kolegach ze szkoły, wspólnych zabawach. Pajęczek bardzo tęsknił za nimi

i nie mógł się doczekać, kiedy wróci do szkoły i znów będzie razem ze swoimi kolegami się bawił. Był już prawie zdrowy, ale musiał jeszcze jak najszybciej nauczyć się chodzić o kulach, co kosztowało go wiele bólu i wysiłku. Ćwiczenia wykonywał bardzo starannie, bo chciał jak najszybciej wrócić do swoich kolegów i razem z nimi bawić się w grupie. Dzięki własnej ciężkiej pracy rehabilitacyjnej opanował wreszcie sztukę chodzenia o kulach, niestety po wypadku już do końca życia będzie musiał chodzić o kulach. Ale pajęczek nie martwił się tym – przeciwnie był bardzo szczęśliwy, że już wkrótce wróci do szkoły, i będzie wreszcie razem ze swoimi kolegami. Gdy nastąpił długo oczekiwany dzień, dzień, w którym Pajęczek z mocno bijącym sercem wszedł do klasy, to zamiast radosnego powitania jak się spodziewał, po dłuższym milczeniu usłyszał wyzwiska – kuternoga, kulas, śmiech i wytykanie palcami. Pajęczek poczuł się bez sił i było mu bardzo smutno. Od tej pory stał na uboczu, nie miał kolegów, nie wychodził na podwórko. Po pewnym czasie nauczycielka pani Pajęczycza zachęciła dzieci do wzięcia udziału w konkursie szkolnym na „najpiękniejszą pracę pajęczków”, to, co potrafią robić najlepiej.

Gdy nastąpiło rozstrzygnięcie konkursu pani z wielką radością oznajmiła dzieciom, że praca ucznia z naszej klasy wygrała, a klasa w nagrodę pojedzie na wycieczkę do grot zobaczyć najstarsze sieci pajęcze. Jak wielkie było zdziwienie dzieci gdy pani pokazała zwycięską pracę, była to pięknie utkana z promieni słońca sieć pajęcza. Po klasie rozległy się głosy – przecież nikt z nas nie robił takiej pracy, ale gdy pani podeszła do Pajęczka i serdecznie mu pogratulowała, w klasie zapanowała cisza. Dzieci z niedowierzaniem kiwały głowami, chciały powiedzieć ten kuter..., lecz szybko się wycofały i z głośnym okrzykiem hura, hura, rzuciły się na pajęczka ściskając go. Już od tej pory nikt go nie przezywał, a każdy chciał się z nim bawić i uczyć, koledzy byli dumni z jego umiejętności.”

Rozmowa na temat treści

„– *O czym marzył Pajęczek, gdy leżał w szpitalu?* (o kolegach, bardzo za nimi tęsknił, bardzo chciał do nich wrócić i razem z nimi się bawić)

– *Jak koledzy powitali Pajęczka, gdy wszedł do klasy o kulach?* (śmiali się z niego, wyzywali kulas, kuternoga)

– *Jak wtedy czuł się Pajęczek?* (był smutny, nie tak chciał być powitany przez kolegów, było mu przykro i nic nie mówił)

– *Dlaczego nie miał kolegów?* (bo wszyscy śmiali się z niego, nie chcieli bawić się z Pajęczkiem bo chodził o kulach, był inny)

– *Powiedzcie, czy zdarzyło wam czuć się tak, jak czuł się Pajęczek?* (ze mną raz dzieci nie chciały się bawić, bo byłam brzydko ubrana, mi było smutno, bo mnie uderzył Maks, a ze mną dzieci się nie bawią, bo mówią że jestem gruby i noszę okulary i nie lubię, jak mnie przezywają)

– *Czy zrobiliście coś, żeby było inaczej?* (uhmm... ja się bawię tylko z Olą, bo ona mnie lubi, a ja jak mi jest smutno, to mówię o tym babci)

– *Może warto spróbować rozmawiać o tym, że jest nam smutno nie tylko z babcią, ale z tą osobą, która sprawiła, że jest nam smutno?* (ja tak mówię do brata, że nie lubię, jak mi zabiera zabawki)

– *I brat wtedy zrozumie, że sprawia ci przykrość?* (tak, bawimy się wtedy razem)

- *A może, gdyby Pajaczek powiedział o tym, jak się czuje, to koledzy nie dokuczali by mu? (ale on się bał im powiedzieć, nie bo gdyby powiedział to na pewno mniej by się śmiali, a może by go polubili bo tak ciężko i długo chorował)*
- *To uważacie, że trzeba mówić o tym, co nam się nie podoba i jak się czujemy, zarówno jak jest nam smutno jak i jesteśmy szczęśliwi? (chyba tak, bo jak jestem zadowolona to muszę komuś o tym powiedzieć, a jak jest mi smutno, to też niech inni wiedzą)*
- *A co się stało, że koledzy nagle polubili Pajaczkę? (był najlepszy w klasie, to on wygrał wycieczkę, zobaczyli że umie ładnie tkać nić pajęczą)*
- *Bo każdy z nas potrafi coś, co jest wyjątkowe i piękne, my dzisiaj też wypełniliśmy na naszych dłoniach to, co potrafimy najlepiej”.*

Zabawa z kostką pantomimiczną

„Podzielcie się teraz na trzy zespoły, odliczając do trzech, każdy zespół dostaje kostkę pantomimiczną. Na ściankach sześcienną kostkę narysowane są twarze przedstawiające różne emocje: radość, smutek, złość, płacz, zdziwienie, znudzenie”. Dzieci w zespołach kolejno rzucają kostką i próbują naśladować minę przedstawioną na wyrzuconym obrazku, próbują nazwać daną emocję i określić, co mogło ją wywołać.

Portret kolegi

„Waszym zadaniem będzie narysować portret wylosowanego dziecka, zaznaczając jego dobre strony i zalety. Dzieci losują wizytówkę z podanym na niej imieniem dziecka. Czuwam nad losowaniem wizytówek, gdyby się zdarzyło, że dziecko wylosuje kolegę którego nie lubi to proponuję zamianę, „Aniu może chcesz zamienić się wizytówkami z Pawłem” lub „Aniu, czy chcesz mnie narysować a ja narysuję dziecko z twojej wizytówki”, dzieci wykonują pracę. Gdy skończycie to proszę podejść do kartonu i nakleić na nim portret kolegi i dopasować do portretu dłoń, w ten sposób stworzymy „Portret Grupy”; dzieci, które mają zdolności plastyczne ozdobią go ładną ramką, i wspólnie wybierzemy miejsce do ekspozycji.

3. Podsumowanie

Na dzisiejszych zajęciach mieliśmy okazję do bliższego poznania siebie i innych, dowiedzieliśmy się, że dokuczanie innym jest złe, a po wykonanych ćwiczeniach powinniście sobie ze swoimi uczuciami poradzić, jestem zadowolona, że jako grupa potraficie razem współpracować i akceptować wszystkie dzieci w grupie. Bardzo mnie to cieszy, że udało nam się stworzyć grupowy portret.

Barbara Jania

Każdy z nas chce być dobrym kolegą

Parametry grupy

- Wiek: 9-10 lat.
- Liczba: 35 osób.
- Płeć: dziewczęta i chłopcy.

Poziom rozwoju wychowanków

Jest to grupa dzieci, która dobrze się zna, ponieważ wspólnie uczą i bawią się ze sobą od przedszkola. Chętnie biorą udział w zajęciach, zgodnie uczestniczą w propono-

wanych grach i zabawach, mają własne ciekawe pomysły. Nie znaczy to jednak, że nie występują sprzeczki, niesnaski, przepychanki, a czasem kłótnie. Na początku tego roku szkolnego przybyło sześciu nowych uczniów z innych placówek oświatowych. Dzieci te nie znały się między sobą, a także nie znały nikogo z tej grupy. Zostały przyjęte życzliwie i dość szybko zaakceptowane. Pomimo tego nie mogą wejść w głębsze, koleżeńskie relacje z pozostałymi. Czują się niedowartościowane. Mają poczucie, że są mniej lubiane, rzadziej zapraszane do wspólnych zabaw.

Cele ogólne:

- odkrycie cech wspólnych z innymi uczestnikami,
- zapoznanie z cechami, które są ważne i cenione w życiu,
- uświadomienie sobie swoich mocnych stron,
- kształcenie umiejętności śmiałego wypowiedzania się,
- kształtowanie postawy otwartości i życzliwości.

Cele operacyjne

Dziecko:

- trafnie dobierze określenia do podanego słownictwa,
- zna cechy dobrego kolegi,
- wykazuje obiektywizm w określaniu cech swojego kolegi,
- umie współpracować w grupie,
- potrafi wyrazić swoje opinie na forum.

Metody: zadaniowa, pogadanka, plastyczna.

Formy: grupowa, indywidualna, twórcza, poznawcza.

Pomoce dydaktyczne:

- markery,
- paski kolorowego papieru (na wizytówki),
- sylwety z imionami dla każdego uczestnika na kartkach z bloku rysunkowego (nauczyciel wykonuje jeden rysunek pozostałe kseruje) – *załącznik 1*,
- arkusze papieru z wypisanymi hasłami: troskliwy, odpowiedzialny, lojalny, serdeczny, uprzejmy, kulturalny, życzliwy, prawdomówny – *załącznik 2*,
- 8 jednakowych pojemników, np. kubeczki jednorazowe (w środku których znajdują się wyjaśnienia do hasel) – *załącznik 3*,
- medale z kolorowego brystolu.

Miejsce: sala świetlicy szkolnej.

Czas trwania zajęć: 60 minut.

Przebieg zajęć

Wprowadzenie

Na tablicy przypięte są arkusze z hasłami (*załącznik 2*).

„Pomożecie mi dzisiaj odpowiedzieć na pytanie: Jakim trzeba być, aby otrzymać medal „Jestem dobrym kolegą”. O koleżeństwie rozmawialiście wiele razy. Każdy chce mieć samych dobrych kolegów i sam chce nim być. Zapewne poruszać ten temat z rodzicami, z rówieśnikami i nauczycielami. Pewne wyobrażenia na ten temat macie również z filmów i książek. Dla części z was dzisiejsze zajęcia będą sprawdzianem, czy jesteś dobrym kolegą, a dla wielu potwierdzeniem, że tak jest.

Ustawcie się w kole i podajcie sobie ręce. Ten, kto puszcza „iskierkę” mówi imię swojego kolegi obok. Zaczynamy: iskierkę przyjaźni puszczam w krąg, niech wróci do mych rąk”.

„Przepis na dobrego kolegę”

„Spójrzcie na tablicę i przeczytajcie wyrazy (życzliwy...). Spróbujemy je sobie wyjaśnić, ale najpierw podzielimy się na grupy odliczając od 1 do 7. Wybierzcie swoich przedstawicieli do losowania objaśnień tych wyrazów, które czytaliście przed chwilą. Teraz w swoich grupach ustalcie nazwę wylosowanego hasła. Możecie również po wspólnej dyskusji dopisać swoje własne pomysły i propozycje”.

(propozycje nauczyciela wyjaśniające hasła: życzy dobrze innym i pragnie ich szczęścia – *życzliwy*, stara się mówić prawdę – *prawdomówny*, dba o drugiego człowieka nie tylko wtedy, gdy wymaga opieki – *troskliwy*, zawsze odpowiada za swoje czyny – *odpowiedzialny*, jest przy mnie, aby mnie wspierać – *lojalny*, wysłucha, poradzi, pocieszy, wytłumaczy – *serdeczny*, nie obrazi, podzieli się materiałami na zajęcia, przekaże, co było zadane, pożyczy zeszyt, książkę – *uprzejmy*, na co dzień używa zwrotów grzecznościowych, zawsze ustąpi miejsca, mówi ciepłym i grzecznym tonem – *kulturalny*) – załącznik 3.

„Zapraszam liderów grup, aby przeczytali na forum swoje definicje, które wylosowali i przyczepili do wybranej cechy dobrego kolegi”.

„Wizytówki”

„Na stolikach macie przygotowane kolorowe kartoniki i markery. Proszę, żeby każdy z was wykonał po 8 wizytówek z cechami dobrego kolegi, które sobie wyjaśniliśmy (życzliwy...).

„Sylwety”

„Rozdam wam kartki, na których są narysowane, w sposób uproszczony, wasze postaci (załącznik 1). Podpiszcie je swoim imieniem i połóżcie na stolikach. Teraz najważniejsze zadanie: weźcie przygotowane wizytówki, zastanówcie się i naklejcie każdemu dziecku z waszej grupy te, które są najbardziej charakterystyczne dla tej osoby. Naklejamy również wizytówkę samemu sobie” (każdy w ten sposób dostanie co najmniej 5 wizytówek).

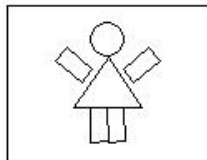
„Kto jest dobrym kolegą?”

„Zapraszam wszystkich na swoje miejsca. Przyjrzyjcie się swoim nowym postaciom. Policzcie, ile macie wizytówek. Dzieci, które otrzymały 5 niech pokolorują według własnego pomysłu swoją sylwetę utożsamiając ją z sobą, dorysowując drobne elementy, np. czapeczki, buty, oczy, buzie, nos, uszy”. Po skończonej pracy dzieci prezentują swoje sylwetki.

Podsumowanie (dzieci siedzą w kręgu)

„Na dzisiejszych zajęciach nauczyliście się określać cechy dobrego kolegi u siebie i u innych. Okazuje się, że możecie być z siebie dumni. Wszyscy bowiem zasłużyliście na medal „Jestem dobrym kolegą”. Bardzo mnie to cieszy, że mogę go każdemu wręczyć. Zwłaszcza cieszę się dlatego, że niektórzy z was nie wierzyli, że grupa uważa ich za dobrych kolegów. Mam nadzieję, że czujecie się dowartościowani”.

Załącznik 1

Załącznik 2

Lojalny -	Życzliwy -	Prawdomówny -
Troskliwy -		Odpowiedzialny -
Serdeczny -	Uprzejmy -	Kulturalny -

Załącznik 3

życzy dobrze innym i pragnie ich szczęścia
stara się mówić prawdę
dba o drugiego człowieka nie tylko wtedy, gdy wymaga opieki
zawsze odpowiada za swoje czyny
jest przy mnie, aby mnie wspierać
wysłucha, poradzi, pocieszy, wytłumaczy
nie obrazi, podzieli się materiałami na zajęcia, przekaże, co było zadane, pożyczy zeszyt, książkę
na co dzień używa zwrotów grzecznościowych, zawsze ustąpi miejsca, mówi ciepłym i grzecznym tonem

Jolanta Sobczuk „Jestem dobrym kolegą”

Parametry grupy

- *Wiek:* 7-8 lat.
- *Liczba dzieci:* 10.
- *Płeć:* dziewczynki i chłopcy.

Poziom rozwoju: grupa składa się z uczniów klasy I oraz wychowanków grupy 0. Dzieci dobrze się znają, ponieważ mieszkają w tej samej miejscowości, spędzają ze sobą dużo czasu. Bawią się razem po lekcjach, zarówno dziewczynki, jak i chłopcy chętnie biorą udział w zajęciach. W grupie zdarzają się sytuacje konfliktowe pomiędzy klasą I, a zerówką. Starsze dzieci robią przykrości młodszemu, kpią i żartują.

Cel ogólny: Kształtowanie dobrych stosunków koleżeńskich.

Cele operacyjne

Dziecko:

- dostrzega uczucia innej osoby,
- rozumie pojęcie koleżeństwo,
- potrafi wymienić cechy dobrego kolegi.

Metody: pogadanka, zadaniowa, opowiadanie.

Formy: grupowa, indywidualna.

Pomoce dydaktyczne: wycięte czerwone papierowe serduszka – 10 sztuk, napisy: prawdomówny, serdeczny, cierpliwy, uczciwy, dyskretny, koleżeński, nieszczerzy, niechętny do pomocy, kłamliwy, historia Małgosi i Tomka (tekst własny), piosenka „Dobry kolega”, „Wychowanie w przedszkolu”.

Miejsce: świetlica szkolna.

Czas trwania: 45minut.

Przebieg zajęć

Wprowadzenie

1. Powitanie-dzieci stoją w kręgu, śpiewają piosenkę, ilustrują ją ruchem, który pokazuje nauczycielka (tekst piosenki znany dzieciom) „Chodź kolego”. Na dzisiejszym zajęciu będziemy rozmawiać o tym, co to znaczy być dobrym kolegą. Jaki powinien być dobry kolega lub koleżanka.

Bawić się będziemy w koło, Chodź kolego.
Zabawimy się wesoło. Chodź kolego.
Można bawić się klockami. Chodź kolego,
albo biegać z kolegami. Chodź kolego.
To nie będzie, żaden problem,
przecież każdy o tym wie,
dobrze jest mieć przyjaciela.
Życ samemu bardzo źle.
Gdy zabawa nam się marzy, chodź kolego,
zabawimy się w kolarzy. Chodź kolego
można bawić się w podchody, chodź kolego,
a ja wolę w samochody, Chodź kolego!

Rozwinięcie

2. Opowiem Wam pewne historie:

Opowiadanie pierwsze

Posłuchajcie Małgosia bawiła się śliczną lalką na podwórku, na podwórko wyszła także Agnieszka, która nie miała lalki a bardzo chciała się bawić. Małgosia poprosiła koleżankę, aby pobawiła się z nią.

Posłuchajcie teraz...

Opowiadanie drugie

Tomek dostał od wujka z Londynu nową skórzaną piłkę. Poszedł grać nią na boisko szkolne. Na boisko przyszedł także Wojtek, kolega z jego klasy. Tomek udawał, że go nie widzi. Wojtek tak bardzo chciał pograć z kolegą. Niestety nie został zaproszony do zabawy.

3. Omówienie zachowania dzieci poprzez zadanie następujących pytań:

– *Co czuła zaproszona do zabawy Agnieszka?* [Była szczęśliwa, zadowolona, wesoła.]

– *Jak postąpiła Małgosia?*

– *Co czuł odrzucony Wojtek?* [Był smutny, bardzo chciał się bawić.]

– *Czy Tomek jest szczęśliwy?* [Nie, bo nie ma przyjaciół.]

– *Jak oceniamy zachowanie dzieci?* [Dziewczynka jest koleżeńska, chłopiec był nie koleżeński, nie zachował się dobrze.]

4. Jakie cechy powinien posiadać dobry kolega?

Na tablicy nauczycielka rozwiesza napisy i zadaje dzieciom polecenie: Wyszukajcie spośród zawieszonych napisów cechy właściwe dla dobrego kolegi.

Uczniowie odrzucają napisy, które nie pasują im do zadanego pytania (nie-szczery, kłamliwy, niechętny do pomocy).

5. Zabawa „Serduszka”

Nauczycielka zaprasza dzieci do kręgu, każde dziecko siada koło dużego papierowego serduszka, nauczycielka prosi jedno dziecko, aby odeszło na bok. Grupa wspólnie ustala, jakie cechy ma osoba, która odeszła. Spostrzeżenia nauczycielka zapisuje na papierowym czerwonym serduszkach dziecka, które ode-

szło od grupy. Nauczyciel czuwa, aby dzieci dostrzegły wiele cech pozytywnych. Dziecko, które wychodziło, po powrocie otrzymuje swoje serduszko. Prowadzący mówi: Otrzymujesz od nas czerwone serduszko z cechami, które posiadasz. Teraz przekonaj się czy jesteś dobrym kolegą. Zabawę powtarzamy kilkakrotnie, aby każde dziecko otrzymało swoje serduszko.

Podsumowanie zajęć

Na dzisiejszym zajęciu poznaliśmy cechy dobrego kolegi, wiemy, że dobry kolega to taki, który jest: prawdomówny, szczery, koleżeński, cierpliwy, serdeczny, uczciwy. Żebyście lepiej zapamiętali cechy dobrego kolegi rozdaję Wam pluszowe misiaczki, które będą Wam o tym przypominać.

Agnieszka Machowska **Poznajemy cechy przyjaźni**

Parametry grupy

- Płeć: grupa mieszana.
- Wiek: 7 lat.
- Liczba dzieci: około 40 osób.

Charakterystyka grupy

Dzieci z klas 1a i 1b, około 40 osób, część dzieci dobrze się już zna ze sobą, gdyż uczyły się razem do zerówki szkolnej, część dzieci jest nowych.

Cel główny: Zapoznanie z pojęciem przyjaciół.

Cele operacyjne

Dziecko:

- wie, kto to jest przyjaciel,
- potrafi wskazać sposoby zdobywania przyjaciół.

Metody:

- wpływu osobistego – przykład własny,
- organizowanie doświadczeń wychowanka,
- aktywizująca.

Forma: zespołowa.

Pomoce: opowiadanie *Mały Bury Miś*, kłębek wełny, kasetka z podkładem muzycznym – niekoniecznie.

Miejsce zajęć: sala świetlicowa.

Przebieg zajęć: Na dzisiejszych zajęciach opowiemy sobie, jak można zdobyć przyjaciela. Jesteście nową grupą, część z was już się poznała, ale jeszcze spora część nie zna swoich kolegów. Być może po dzisiejszych zajęciach znajdziecie swoich przyjaciół.

1. Mały Bury Miś

Wychowawca prosi, żeby dzieci usiadły wygodnie i zamknęły oczy. Powoli opowiada historię Małego Burego Misia.

- Proszę, aby każdy z was przyjął wygodną dla siebie pozycję, zamknął oczy i posłuchał:

Opowiadanie o Małym Burym Misiu

Mały Bury Miś obudził się rano, spojrzął w okno i zamyślił się. Co dzisiaj będę robił? – pomyślał.

Mógłbym pójść na spacer, ale samotny spacer to nic ciekawego. Może pograć na komputerze? Albo obejrzę telewizję – Eeeee to też mi się szybko znudzi.

Mały Bury Miś posmutniał. No tak – pomyślał, gdybym miał kolegę albo przyjaciela, to razem na pewno wymyślilibyśmy ciekawe zajęcie. Zrobiło mu się jeszcze smutniej, usiadł w kąciaku i zamyślił się. Siedział tak dłuższą chwilę, nagle uśmiechnął się. Wiem – powiedział, pójdę na plac zabaw, może tam spotkam kogoś ciekawego, kogoś, kto mógłby zostać moim przyjacielem. Tak, tak, tak – właśnie tak zrobię – pomyślał miś. Tylko jak się do tego zabrać? Co trzeba zrobić, żeby znaleźć przyjaciela, jak się zachowywać, na co zwracać uwagę?

Nie wiem, naprawdę nie wiem i nie wiem, kto mógłby mi pomóc – martwił się Mały Bury Miś.

A wy dzieci, wiecie jak można mu pomóc? Może wspólnie się zastanowimy?

Dzieci zastanawiają się nad tym, jak można pomóc misiowi:

- można wziąć swoje zabawki i zaprosić kolegę do zabawy,
- można zapytać czy inne dzieci się z nami pobawią,
- można wymyślić jakąś zabawę np. z piłką i zapytać kto chciałby się z nami pobawić.

2. **Zabawa „Cień przyjaciela”** dla dzieci chętnych – reszta siada i obserwuje.

Wychowawca proponuje zabawę polegającą na obserwacji kandydata na przyjaciela – określa zasady zabawy i koordynuje przebieg zabawy, może być jej uczestnikiem.

Jedno z dzieci wybiera sobie kolegę który według niego robi najdziwniejszą minę, kto tańczy tak, jak obserwatorowi najbardziej się podoba (uczniowie przyznają, że cechy zewnętrzne kolegów nie są najważniejsze, jednak zwracamy na nie również uwagę).

3. **Dobry Przyjaciel – zabawa**

- Przyjaciele zawsze sobie pomagają wzajemnie (mogą razem odrabiać lekcje, odwiedzają się, jak jedno z nich jest chore, dzwonią do siebie, planują wspólne zabawy, przyjaciele ufają sobie).
- Spróbujcie w parach odegrać taką sytuację – jedno dziecko ma zamknięte oczy, drugie prowadzi go za rękę – pomaga przemieszczać się po sali.
- Jak czuliście się w tej roli?
- Czy pomoc była wam potrzebna?

Było wam dobrze, bo mogliście liczyć na pomoc drugiej osoby.

4. **Zabawa Bluszcz**

Teraz jako przyjaciele spróbujcie znaleźć inne dzieci (przyjaciół), które będą miały taki sam np. kolor oczu jak wy – dzieci łączy się w „bluszcz”:

- wg koloru oczu,
- wg koloru ubranka,
- wg koloru włosów,
- dzieci w okularach i bez,
- dzieci z klasy 1a i 1b.

5. **Dzieci siadają na dywanie**

Posłuchaliście opowiadania o misiu, który martwił się, że nie ma przyjaciół, spróbowaliśmy mu pomóc, w tym celu wymieniliśmy cechy przyjaciela.

Powiedzieliśmy, że przyjaciel to ktoś, na kogo zawsze możemy liczyć, możemy mieć do niego zaufanie, ale musimy również pamiętać o tym, że przyjaciele należy szanować, bo łatwo możemy go stracić.

6. **Kłębek przyjaciół Małego Burego Misia**

Teraz N. trzyma w ręce kłębek wełny, proponuje, aby na zakończenie każde dziecko powiedziało bajkowemu misiowi coś miłego od siebie, w ten sposób nasz miś stanie się naszym przyjacielem.

Dzieci odrzucają wełnę od siebie, zatrzymując pętelkę. (Misiu nie martw się, skorzystaj z naszych rad, zawsze możesz na nas liczyć itp.)

7. **Podsumowanie**

Powstała nam wielka pajęczyna przyjaźni. Na dzisiejszych zajęciach dowiedzieliście się, kim jest przyjaciel, poznaliście sposoby zdobywania przyjaciół. Życzę Wam, abyście tymi wiadomościami z zajęć kierowali się zarówno przy wyborze kandydata na przyjaciela, jak również sami pamiętali o nich na co dzień.

Joanna Wurszt

Reguły przyjaźni i koleżeństwa

Parametry grupy

- Wiek: 11-12 lat.
- Grupa: 25 osób.
- Płeć: dziewczęta i chłopcy.

Poziom rozwoju wychowanków

To grupa dzieci, która zna się bardzo dobrze, bo uczęszczają do jednej klasy od ponad pięciu lat, a niektórzy nawet od przedszkola. Są zgranym zespołem, chętnie uczestniczą w grach i zabawach oraz zajęciach dydaktycznych inicjowanych przez nauczyciela. Grupa ma wiele ciekawych i niekiedy zaskakujących pomysłów oraz nad wyraz twórczą wyobraźnię, co pomaga przy realizacji szczególnie co poniektórych zadań. Dzieci potrafią ze sobą rozmawiać przy realizacji pracy w grupach, lecz nie zawsze zgadzają się na wybór jednego spośród wielu pomysłów przez nich wymienionych.

Na początku tego roku szkolnego dołączyła do tej grupy trójka dzieci z innej miejscowości. Dzieci nie znały nikogo z tej grupy, lecz wydawało się, że zostały przyjęte w ciepłej i serdecznej atmosferze. Pomimo tego, ciężko im było odnaleźć się w nowym środowisku i wejść w relacje z kolegami oraz z koleżankami z nowej grupy. Momentami czuli się niepotrzebni, nielubiani, a czasem wręcz eliminowani w grach i zabawach, szczególnie zespołowych.

Cele ogólne:

- kształcenie umiejętności nawiązywania koleżeńskich, przyjacielskich kontaktów między rówieśnikami,
- kształtowanie umiejętności śmiałego, otwartego wypowiedzenia się.

Cele operacyjne

Dziecko:

- uświadamia sobie potrzebę wzajemnego szacunku do siebie i innych,
- nauczenie współpracy w grupie,
- zapoznanie z pojęciami: koleżeństwo, przyjaźń,
- zacieśnienie więzi między rówieśnikami z klasy poprzez wspólną zabawę i pracę,
- zaakceptowanie wewnątrzklasowego kontraktu.

Metody: objaśnienie słowne, zadania stawiane do wykonania, pogadanka.**Formy:** grupowa, indywidualna.**Pomoce dydaktyczne:**

- wiersz *Przyjaciele* z serii Kubusia Puchatka,
- koperty z rozsypanką powieżeń i przysłów,
- kontrakt oraz wycięte dłonie dla uczestników,
- magnetofon,
- płyta CD z utworami jazzowymi,
- magnesy, wizytówki dla dzieci w różnych kolorach.

Miejsce: sala świetlicy szkolnej.**Czas trwania:** 45 minut.**Przebieg zajęć:****1. Wprowadzenie**

„Pomożecie mi dzisiaj odpowiedzieć na pytanie: Jakich reguł trzeba przestrzegać, by mieć dobrych kolegów, a nawet przyjaciół? O koleżeństwie i przyjaźni rozmawialiście wiele razy. Każdy z was chce mieć przyjaciela i sam chce nim być. Zapewne poruszacie ten temat z rodzicami, z rówieśnikami i nauczycielami. Pewne wyobrażenie na ten temat macie również z filmów i książek.

Dla części z was dzisiejsze zajęcia będą sprawdzianem, a może odpowiedzią na pytanie: czy jesteś czyimś przyjacielem? A dla wielu potwierdzeniem, że tak jest.”

Dzieci stają naprzeciwko siebie, każde z nich przykleja sobie nawzajem kolorowe wizytówki, po czym witają kolejno prawe części ciała kolegi lub koleżanki (np. oko, ucho, policzek, dłoń, bok, kolano, nogę, stopę) z jednoczesnym nazywaniem – Witam twoją nogę, oko, policzek, bok, kolano... itd. Aniu.

2. „Definicja koleżeństwa i przyjaźni”

Nauczyciel odczytuje definicję koleżeństwa oraz przyjaźni ze „Słownika współczesnego języka polskiego”: koleżeństwo – to dobre, życzliwe stosunki między kolegami, wzajemna pomoc, czynność.

(Ewentualna propozycja nauczyciela wyjaśniająca hasła: życzy dobrze innym i pragnie ich szczęścia – *życzliwy*, stara się mówić prawdę – *prawdomówny*, dba o drugiego człowieka nie tylko wtedy, gdy wymaga opieki – *troskliwy*, zawsze odpowiada za swoje czyny – *odpowiedzialny*, jest przy mnie, aby mnie wspierać – *lojalny*, wysłucha, poradzi, pocieszy, wytłumaczy – *serdeczny*, nie obrazi, podzieli się śniadaniem, przekaże, co było zadane, pożyczy zeszyt,

książkę – *uprzejmy*, na co dzień używa zwrotów grzecznościowych, zawsze ustąpi miejsca, mówi ciepłym i grzecznym tonem – *kulturalny*).

Natomiast: „Przyjaźń – to więź między osobami oparta na wzajemnej życzliwości, szczerości, zaufaniu, pomocy”. Przyjaźń powinna być: serdeczna, wzajemna, bezinteresowna, długoletnia.

3. **Prezentacja wiersza pod tytułem „Przyjaciel”**

Kiedy przyjaciel jest w potrzebie, nie wahaj się ni chwili, lecz pośpiesz tam, gdzie czeka cię, bo serce się nie myli. Przyjaciel to wspaniały gość, bo zrobić krzywdy nie da. I Ty odplacisz mu tym samym, jeśli nań przyjdzie bieda. Dla przyjaciela ten, kto tchórz zmieni się w bohatera, a ten, kto chwalić lubi się już nosa nie zadziera. „Liczę na Ciebie” – te trzy słowa najpiękniej w świecie brzmią. I mu liczymy na przyjaciół od tego przecież są.

4. **Proszę, zastanówcie się przez chwilę i odpowiedzcie mi na pytanie:**

a) O kim, o czym był ten wiersz?

(Dzieci odpowiadają, że o przyjacielu, przyjaźni)

b) Jak myślicie czy tylko przyjaciel może robić te wszystkie rzeczy?

(tu w razie potrzeby nauczyciel nakierowuje uczniów > podobne zachowania przejawia kolega)

c) Zastanówmy się więc wspólnie, jaki powinien być kolega, a jaki przyjaciel? (odpowiedzi dzieci: Kolega > miły, potrafi nas wysłuchać, przyniesie zadanie domowe w razie choroby. Przyjaciel > pomaga w potrzebie, jest uczynny, w każdej sytuacji i o każdej porze możemy na niego liczyć, nie pozwoli zrobić nam krzywdy)

Podczas udzielania odpowiedzi przez uczniów nauczyciel wiesza na tablicy w luźnej rozsypance początki dwóch zdań oraz określenia: szczerzy, bezinteresowny, wierny, dobry, koleżeński, miły, uczynny, pomaga w biedzie, nie da zrobić krzywdy.

5. **Podsumujmy teraz to, co przed chwilą wspólnie powiedzieliśmy**

Zobaczcie, na tablicy macie rozsypankę wyrazową oraz kilka określeń, które teraz musimy posegregować tak, aby powstały nam dwa logiczne zdania na temat cech kolegi i przyjaciela.

1) Przyjaciel jest... wierny, bezinteresowny, pomaga w biedzie, nie da zrobić krzywdy, szczerzy. (wybiera dziecko, które się zgłosiło na ochotnika)

2) Kolega jest... dobry, koleżeński, uczynny. (wybiera dziecko, które się zgłosiło na ochotnika)

Świetnie sobie z tym poradziście, więc przejdźmy teraz do miłszej części zajęć i troszkę się poruszajmy.

6. **Zabawa „Ludzie do ludzi”**

Zapraszam do zabawy (która ma na celu zbliżyć dzieci do siebie i pozwolić dobrze im się bawić oraz razem współpracować). W czasie muzyki każdy z was porusza się w dowolny sposób. Na przerwę w muzyce każdy z was wykona zadanie, które zaproponuję. Zaczynamy:

Muzyka milknie... – proszę, dotykamy się plecami z trzema osobami. (dzieci wykonują polecenie) Muzyka znowu jest włączona, a po chwili milknie... tym razem podajemy sobie prawe dłonie, mówiąc sobie przy tym coś miłego. (ładnie dziś wyglądasz, piękną masz bluzeczkę, jesteś moim dobrym kole-

ga, jesteś moja jedyną przyjaciółką). Dziękuję, wracamy na miejsca. Wszyscy z Was bardzo ładnie wykonali moje polecenia, więc teraz równie sprawnie i zgodnie ustawcie się w zespoły według kolorów waszych wizytówek. Tym razem sprawdzimy waszą wiedzę na temat przysłów i powiedzeń, które na pewno chociaż jedno, każdy z was zna.

7. **Praca w grupach**

W tych zespołach, usiądźcie blisko siebie, macie do wykonania zadanie. Nie tylko wiersze, opowiadania, bajki opisują przyjaźń i koleżeństwo. Również powiedzenia i przysłowia. Sprawdzimy waszą wiedzę ze znajomości przysłów i powiedzeń zawierających omawiane treści.

Każdy zespół otrzyma kopertę. W kopertach są wyrazy, z których musicie ułożyć treść powiedzenia lub przysłowia, a następnie przeczytać go wszystkim i powiedzieć jak rozumiecie jego treść.

8. **Prezentacji przysłów i powiedzeń**

Grupa pierwsza

„Prawdziwych przyjaciół poznaje się w biedzie.” (Grupka chłopców grając w piłkę na boisku szkolnym wybija szybę w oknie, wszyscy uciekają a tylko jeden został by mnie wspierać i to jest prawdziwy przyjaciel. Nie rozumiałam zadania a tylko Jurek został po lekcjach by wytłumaczyć mi je, reszta klasy poszła do domu.)

Grupa druga

„Dla przyjaciela nowego nie opuszczaj starego.” (Nigdy nie można zostawić starych przyjaciół by zyskać nowych, bo przyjacielem się jest na dobre i złe i nie ważne, ilu mamy przyjaciół, bo każdy z nich jest tak samo ważny w naszym życiu.)

Grupa trzecia

„Przyjaciół dość mieć będziesz, gdy mało brać, wiele dawać będziesz.” (Prawdziwy przyjaciel to taki, który robi coś nie patrząc na własne korzyści, jest bezinteresowny, daje nam coś, w zamian nie chcąc nic.)

Grupa czwarta

„Przyjaciela tak potrzeba, jak wody i chleba.” (Tak jak każdy z nas potrzebuje jeść i pić, tak każdy z nas powinien i chce mieć przyjaciela, który jest przy nas wtedy, gdy chcemy z kimś porozmawiać, po prostu być, bawić się, śmiać, płakać.)

9. **Kontrakt**

Został nam jeszcze do zaakceptowania kontrakt, który będzie tylko Wasz i na który będziecie mogli się powoływać w razie jakichkolwiek wątpliwości lub w celu przypomnienia sobie, jak powinien zachowywać się dobry kolega bądź przyjaciel. (Nauczycielka wiesza na tablicy plakat-kontrakt i odczytuje jego kolejne punkty):

- mówimy sobie miłe słowa,
- pomagamy sobie nawzajem,
- akceptujemy siebie i innych,
- szanujemy siebie, kolegów oraz koleżanki,
- rozmawiamy ze sobą w pogodny sposób, gdyż zawsze mamy dobre humory☺!

Proszę o wpisanie w przygotowane dłonie swojego imienia i naklejenie dłoni pod postanowieniami kontraktu. (Dzieci nakleją swoje dłonie na plakacie)

10. **Dzieci siedzą w kręgu na krzeselkach**

Na dzisiejszych zajęciach zapoznaliśmy się z regułami, jakich musimy przestrzegać by być dobrym kolegą i przyjacielem. Wszyscy z Was zapewne już wiedzą, jakich reguł należy przestrzegać, by być i mieć prawdziwego przyjaciela.

Możecie być z siebie dumni. Szczególnie te osoby, które nie wierzyły, że grupa uważa ich za dobrych kolegów.

Mam nadzieję, że czujecie się teraz w pełni zaakceptowani i usatysfakcjonowani przynależnością do tak wspaniałej grupy!

Mam nadzieję, że wśród nas zawiążą się przyjazne kontakty. Tego wam i sobie życzę!

Agnieszka Chruściel **„Przyjaciela warto mieć”**

Parametry grupy

- Wiek: 8-10 lat.
- Liczba: 30 osób.
- Płeć: dziewczęta i chłopcy.

Poziom rozwoju wychowanków

Jest to grupa zróżnicowana wiekowo, dzieci z klas I-III. Codziennie razem przebywają w świetlicy szkolnej. Zważywszy, że Przedszkole i Szkoła mieści się w jednym budynku wydawać by się mogło, że dzieci dobrze się znają, wiedzą o sobie wszystko i są zintegrowane. Niestety, często dochodzi między nimi do sprzeczek, przepychanek, kłótni, wyzwisk, a nawet obrażania się na siebie. W grupie są 2 dziewczynki, którym wydaje się, że są nie lubiane i nie zapraszane przez innych do zabawy.

Cele ogólne:

- uświadomienie dzieciom wpływu grupy koleżeńskiej na sposób spędzania czasu wolnego,
- kształtowanie umiejętności samodoskonalenia (bycia dobrym kolegą),
- kształcenie umiejętności współdziałania w grupie, integracja grupy,
- rozwijanie pozytywnego patrzenia na innych.

Cele operacyjne

Dziecko:

- zgodnie współpracuje w grupie,
- jest świadome przynależności do grupy,
- dostrzega uczucia innej osoby,
- określa cechy dobrego kolegi.

Metody: pogadanka, zadaniowa, niedokończone zdania.

Formy: grupowa, indywidualna.

Pomoce dydaktyczne:

- duże arkusze szarego papieru – 30 sztuk,
- markery – 30 sztuk dowolnego koloru,
- płyta CD „Śpiewające brzdące”, nr 5,
- karteczki z kodami dla każdego dziecka (Aneks 1) – 30 sztuk (wzory kodów w tym własny pomysł zaczerpnięty z metodyki zajęć zintegrowanych realizowanych w ramach Studiów Podyplomowych „*Nauczyciel kształcenia zintegrowanego*”).

Miejsce: sala świetlicy szkolnej.

Czas trwania: ok. 45 minut.

Tok metodyczny:

1. Dzieci siedzą w kręgu na krzeselkach, bądź na dywanie.
„Dzisiaj na zajęciach porozmawiamy o przyjaźni. Każdy z nas ma lub chciałby mieć przyjaciela. Powiedzcie mi, kogo według was nazwalibyście przyjacielem?”
Dzieci odpowiadają na zadane pytanie (np. ten, kto pomaga, kto jest życzliwy, koleżeński, rozumie drugiego człowieka, ma „dobre serce”... swobodne wypowiedzi dzieci związane z tematem rozmowy).
2. Zabawa integrująca „Powiedz coś miłego przyjacielowi” – dzieci wymyślają pozytywne cechy swoich kolegów i mówią je osobie siedzącej obok. (np.: jesteś: miły, serdeczny, sympatyczny, wesoły, życzliwy, dowcipny, koleżeński, fajny, dobry, uśmiechnięty, uczynny, mądry, ładny....).
3. Wszystkich zapraszam teraz do wspólnego śpiewania piosenki *Przyjaciela warto mieć* (*Śpiewające Brzdące*, nr 5) – piosenka pozycja 1.

I. Jest tutaj w grupie dużo chłopców
Z nimi często, często bawię się
lecz jest tu jeden taki duży,
który bardzo lubi mnie.
Pogramy w piłkę, poczytamy
Z nim na spacer pójdę, pójdę też
Kiedy jest ze mną jest inaczej
bardzo dobrze razem jest

Ref. Bo przyjaciel, bo przyjaciel przecież
bardzo ważny w życiu jest
to jest pewne, rzecz to oczywista
przyjaciela warto mieć.

II. Lubię też Krzysia, lubię Anię
Jola fajna, bardzo fajna jest
codziennie z nimi w naszej grupie
bardzo grzecznie bawię się
Gramy tu w piłkę, rysujemy
tańczyć z nimi bardzo ładnie chcę
ale swoimi sekretami, tylko
z Basią dzielę się

Ref. „Bo przyjaciel, bo przyjaciel...

4. Proszę, aby dzieci dobrały się w pary. Zadanie polega na odrysowaniu markerem sylwetki swojego kolegi w pozycji leżącej (kolega – koleżka nawzajem). Nauczyciel, jeśli widzi potrzebę, że dzieci mają z tym problem pomaga im, jego zadanie polega na ukierunkowaniu działań dzieci. Następnie proszę, aby każdy swojemu koledze w parze, dorysował szczegóły, ale takie z „przymrużeniem oka”. Szczegóły te zrobicie według podanego przeze mnie kodu i tym samym dowiemy się, czy dobrze znacie swoich kolegów. Każde dziecko dostaje kartę z kodem.
5. Teraz każde dziecko stanie koło swojej sylwetki i sprawdzi, czy wszystko się zgadza. Proszę dorysować sobie po swojemu jeszcze inne szczegóły swego wyglądu (np. okulary) i podpisać swoją postać. Następnie każdy po kolei, podchodzi do narysowanych postaci swoich kolegów i wpisuje jakąś pozytywną cechę: (np.: fajny, grzeczny, odważny, miły, wysportowany, dobry, sympatyczny, dzielny, koleżeński).
6. Niedokończone zdanie.
 - Dzieci, siedząc w kręgu, kończą zdanie czytane przez nauczycielkę.
 - Moje koleżanki, moi koledzy są ... (fajni, mądrzy, szczyrzy...).
 - Gdy koleżanki, koledzy kłócą się to... (jest mi smutno, próbuję ich pogodzić).
 - Złoszczę się, gdy koleżanka, kolega... (nie dopuszcza innych do zabawy, gdy nie chce mi coś pożyczyć, kiedy się kłóci...).
 - Pomagam koleżance, koledze w... (odrabianiu lekcji...).
 - Najważniejsze cechy koleżanki, kolegi to: ... (dobry, grzeczny, koleżeński, uczynny, miły...).
 - Denerwuje mnie, gdy koleżanka, kolega... (przeżywa innych, obgaduje, kłóci się, jest niemiły, niegrzeczny...).

7. Podsumowanie

Na dzisiejszych zajęciach dowiedzieliśmy się trochę więcej o swoich kolegach, koleżankach, macie świadomość jak ważne jest w życiu mieć kogoś na kim można polegać, wspaniale umiecie określać cechy kolegów. Słowa naszej piosenki brzmiały: „Przyjaciela warto mieć”. Czy zgadzacie się z tym?

Aneks 1

A. Karta z kodami

1. Narysuję oczy kolegi			2. Narysuję nos kolegi		
Takie jak te		Jeśli ma niebieskie oczy	Taki jak ten		Jeżeli jedzie do szkoły autobusem lub tramwajem

Takie jak te		Jeśli ma brązowe oczy	Taki jak ten		Jeżeli idzie do szkoły pieszo
Takie jak te		Jeśli nie ma takich jak wyżej	Taki jak ten		Jeżeli jedzie do szkoły samochodem

3. Narysuję uszy kolegi			4. Narysuję brwi kolegi		
Takie jak te		Jeśli jest dziewczynką	Takie jak te		Jeśli ubrany(a) jest w spodnie
Takie jak te		Jeśli jest chłopcem	Takie jak te		Jeśli nosi spódnicę

5. Narysuję włosy kolegi			6. Narysuję usta kolegi		
Takie jak te		Jeśli jest wyższy niż 165 cm	Takie jak te		Jeśli ma siostrę i brata
Takie jak te		Jeśli jego wzrost jest między 154 – 165 cm	Takie jak te		Jeśli ma siostrę lub brata
Takie jak te		Jeśli jest niższy niż 154 cm	Takie jak te		Jeśli nie ma rodzeństwa

6. Narysuję piegi kolegi		
Takie jak te		Jeśli chodzi do I klasy
Takie jak te		Jeśli chodzi do II klasy
Takie jak te		Jeśli chodzi do III klasy

Małgorzata Suchta

Z przyjaźnią łatwiej żyć

Parametry grupy

Wiek: 7-8 lat

Liczba: 12 osób

Płeć: chłopcy i dziewczęta

Poziom rozwoju: Uczniowie uczęszczają do świetlicy szkolnej, do tej samej grupy, zdarza się, że w czasie zabaw dochodzi do sporów i nieporozumień.

Cel ogólny:

- Uświadomienie roli przyjaźni w życiu każdego człowieka.

Cele operacyjne

Uczeń:

- zna cechy dobrego przyjaciela,
- wie, jaką rolę w życiu pełni przyjaciel,
- potrafi zrozumieć, że wiele zależy od nas samych.

Metody: pogadanka, rozmowa, objaśnienie, żywe słowo – bajka, zadań stawianych dziecku.

Formy: zajęcia integracyjne, swobodne wypowiedzi, rozmowa; praca: indywidualna, w małych zespołach, z całą grupą.

Forma ze względu na rodzaj zajęć: zajęcia obowiązkowe objęte programem kształcenia i wychowania;

Technika: rysunek.

Pomoce dydaktyczne: odtwarzacz CD, płyta CD z muzyką relaksacyjną lub inną według uznania nauczyciela, duża kostka do gry, książka Marii Molickiej, *Bajkoterapia*, Wyd. Media Rodzina, Poznań 2002, s.169, kolorowe karteczki z wydrukowanymi cechami dobrego przyjaciela 12 sztuk, kolorowe kartki A5, na których narysowana jest owalna ramka 12 sztuk, kredki, kartki A3 z wydrukowanymi przysłowiami (w różnych kolorach) 3 sztuki, kolorowe kartki z wydrukowanymi przysłowiami 12 sztuk, hasło: „Portret i cech dobrego przyjaciela”.

Miejsce zajęć: świetlica szkolna.

Czas trwania zajęć: 50 minut.

Przebieg zajęć:

1. Wprowadzenie

N – na dzisiejszych zajęciach będziemy mówić o przyjaźni i cechach dobrego przyjaciela.

Niejednokrotnie zadajemy sobie pytanie, czym właściwie jest przyjaźń? Dla każdego z nas jest czymś innym, każdy przeżywa ją na swój sposób. Przyjaźń ma jednak pewną ogólną wartość i znaczenie. Co to znaczy, że jakaś osoba jest przyjacielem? (to znaczy, że jest sympatyczna, życzliwa).

Jaka osoba mogłaby zostać waszym przyjacielem? (przyjacielem mogłaby zostać osoba, która jest miła, siedzi ze mną w jednej ławce, wspólnie bawimy się, pomaga w trudnych sytuacjach).

2. Zabawa z muzyką i dużą kostką do gry.

N zaprasza dzieci do zabawy, wyjaśnia zasady. Dzieci chodzą po sali w rytm spokojnej muzyki. W pewnej chwili nauczyciel unosi kostkę do góry. Uczestnicy łączą się w grupy po tyle, ile wskazuje liczba oczek, i poruszają się zgodnie z instrukcją: boimy się deszczu (1), jedna osoba chodzi, a druga jest jej cieniem i ją naśladuje (2), pomagamy jednej osobie przejść po kamieniach (3), chodzimy pod jednym parasolem (4), jedna osoba ma imieniny, składamy jej życzenia, ale bez słów (5), robimy pociąg (6).

Na zakończenie zabawy nauczyciel pokazuje na kostce sześć oczek – dzieci ustawiają się w pociąg, potem tworzą koło i siadają na dywanie.

Uwaga: Dzieci, którym nie udało się dołączyć do żadnej grupy, nie odpadają z gry, bawią się dalej.

3. Rozwinięcie. N – Teraz posłuchajcie krótkiej bajki o ołówkach.

W pewnym piórniku leżały równo ułożone ołówki. Były kolorowe, tylko jeden był zwykły, szary. Tuż obok niego znajdował się wspaniały ołówek dwukolorowy: czerwono-niebieski. Ołówki zawsze przebywały razem, czy to leżąc obok siebie w piórniku, czy ścigając się i kreśląc wzory na papierze. Szary rysował kontury, a dwukolorowy wypełniał je barwami. Bardzo lubiły się tak razem bawić. Inne kolory chciały przyjaźnić się z dwukolorowym, ale on wołał szary i z nim spędzał czas. Co to za zwyczaj – inne szeptały oburzone – że dwukolorowy przyjaźni się z takim zwyczajnym. To nie wypada, nie wypada – powtarzały.

Ale dwukolorowy nie słuchał tego gadania, szarak zresztą też. Obydwa przecież bardzo się lubiły. Aż pewnego dnia wydarzyło się straszne nieszczęście: dwukolorowemu złamały się grafity. Będzie do wyrzucenia, do wyrzucenia szeptały ołówki, z satysfakcją przekazując sobie tę wieść. Dwukolorowy bardzo się zasmucił, szarak jeszcze bardziej. Jak mu pomóc, co zrobić – pytał sam siebie – Nie, nie pozwolę, by taki wspaniały ołówek, który jeszcze może tyle pięknych rzeczy narysować, został wyrzucony. Wziął przyjaciela na plecy i pomaszerował szukać lekarza ołówka. Przyjaciele długo szukali pomocy. Szary ołówek był już bardzo zmęczony, co chwilę odpoczywał, ale nie ustawał w poszukiwaniach. Nareszcie znalazł bardzo starą Temperówkę. Spróbuję wam pomóc – rzekła i bardzo ostrożnie zabrała się do pracy. Delikatnie, by nie spowodować zniszczeń, skrobała, przycinała i w końcu zatemperowała. Uf, już po zabiegu – powiedziała. – Udało się, jesteś krótszy, ale dalej pięknie możesz rysować, co tylko zechcesz. Naprawdę? – spytał z niedowierzaniem dwukolorowy. – Pomogłam tobie, ale największą przysługę oddał ci twój przyjaciel – szary ołówek. – E tam – powiedział Szarak zawstydzony tą pochwałą. – My jesteśmy prawdziwi przyjaciele, on nie zdradził naszej przyjaźni dla innych, kolorowych, więc ja.... Tutaj zaczął się jękać bardzo wzruszony. Dwukolorowy nic nie powiedział, tylko przytulił się do niego. Wróciły razem do piórnika, by odpocząć po przeżyciach, a nazajutrz znowu rysowały razem.

Pytania:

Dlaczego dwukolorowy ołówek bawił się z ołówkiem szarym? [ponieważ między nimi istniała przyjaźń.]

Co wydarzyło się pewnego dnia? [dwukolorowy ołówek połamiał grafity.]

Jak zachował się szary ołówek i dlaczego? [wziął przyjaciela na plecy i pomaszerował szukać lekarza ołówka, znalazł starą temperówkę, która zatemperowała grafity.]

Jak myślicie, czy szary ołówek był dobrym przyjacielem i dlaczego? [szary ołówek był dobrym przyjacielem, gdyż pomógł dwukolorowemu i nie opuścił go w potrzebie.]

Jakie cechy powinien mieć prawdziwy przyjaciel? [jeżeli dzieci nie potrafią powiedzieć, nauczyciel sugeruje cechy dobrego przyjaciela.]

Cechy dobrego przyjaciela

Dotrzymuje słowa / Potrafi dochować tajemnicy / Cieszy się z sukcesów przyjaciela / Nie obgaduje za plecami / Dzieli się nawet drobiazgiem / Pomaga w każdej potrzebie / Nie opuszcza w „biedzie” / Potrafi cierpliwie słuchać / Jest bezinteresowny / Wspiera w troskach / Wierny / Miły.

N – Wiecie już, jakie cechy ma dobry przyjaciel. Siadźcie przy stolikach i narysujcie portret swojego przyjaciela.

Gdy dzieci rysują, N zawiesza na tablicy hasło: „Portret i cechy dobrego przyjaciela”. W dowolnej części sali zawiesza aforyzmy. Po wykonaniu prac dzieci losują karteczkę z cechą dobrego przyjaciela, głośno odczytują i zawieszają na tablicy swoją pracę i wylosowaną karteczkę.

N – zwraca uwagę na zawieszony w sali duży kartki z sentencjami, odczytuje aforyzmy i wyjaśnia. Poleca, aby uczniowie podeszli do tego aforyzmu, który najbardziej podobał się.

„Przyjaciele nie muszą być ładni
i może właśnie dlatego są przyjaciółmi”
(Brown Pam)

„Możesz zgromadzić przeróżne skarby,
ale najcenniejszą rzeczą jest prawdziwy przyjaciel”
(Jan Chryzostom Pasek)

„Umiej być przyjacielem, znajdziesz przyjaciela”
(Ignacy Krasicki)

Zabawa ruchowa

Gra spokojna muzyka. Uczniowie chodzą po sali. Gdy muzyka milknie, uczniowie zatrzymują się, N podaje hasło – żegnamy się jak przyjaciele (dowolny sposób pożegnania przez uczniów: podanie dłoni, uścisk, pożegnanie z uśmiechem, itp.). Czynność powtarzamy 3-4 razy. Gdy muzyka milknie uczniowie siadają na dywanie.

N – Dlaczego warto mieć przyjaciół? (z przyjaciółmi łatwiej żyć).

Podsumowanie zajęć

N – Na dzisiejszych zajęciach dowiedzieliście się, że przyjaciel to ktoś, kto jest nam bliski. Nigdy nas nie zawiedzie – jeśli mamy problem, w każdej sytuacji możemy liczyć na jego pomoc. Jeżeli mamy przyjaciela, życie staje się łatwiejsze. Wszyscy zasługujemy na prawdziwego przyjaciela, dlatego każdy powinien go mieć. Nauczyciel rozdaje każdemu kartkę, na której zapisane są aforyzmy. Uczniowie zachowują karteczkę dla siebie.

Grażyna Żygadło

Pielęgnujemy nasze przyjaźnie?

Parametry grupy

- Wiek: 15 lat.
- Liczba: 18 osób.
- Płeć: chłopcy, dziewczęta.

Poziom rozwoju:

- Kilkoro z nich ma już swoje sympatie, przyjaźnie.
- Grupa chętnie zawiera głos w trakcie zajęć.

Cel ogólny: Uświadomienie uczniom wskaźników przyjaźni oraz znaczenia przyjaźni w ich życiu.

Cele operacyjne

Uczeń:

- potrafi wymienić cechy prawdziwej przyjaźni,
- wie, jak powinien postępować, aby wzmocnić przyjaźń.

Metody: ćwiczenia.

Formy: praca indywidualna, zespołowa; zajęcia pozalekcyjne nieobowiązkowe.

Miejsce: świetlica szkolna.

Pomoce dydaktyczne: dwa arkusze szerokiego papieru, dwa markery, plansza z radami na temat wzmacniania przyjaźni. (Cytat z Khalila Gibrana, *Prorok*).

Czas: 60 minut.

Przebieg zajęć

Wprowadzenie

Na dzisiejszych zajęciach porozmawiamy na temat przyjaźni. Na pewno większość z was lubi przebywać w towarzystwie wybranych osób, rozmawiać z nimi i spędzać z nimi swój czas. Każdy potrzebuje osoby, która go akceptuje i z którą czuje się bezpiecznie. Dla każdego z nas ważne są przyjaźnie.

5 minut

Rozwinięcie

Na początku przeczytam Wam cytat:

„Być przyjacielem to umieć patrzeć na drugiego w chwilach radości i w chwilach smutku i potrafić dzielić to z nim. Być przyjacielem to umieć dostrzec piękno i dobro, które posiada każda istota i potrafić je podziwiać” (Kahila Gibrana, *Prorok*)

15 minut

Zastanówcie się teraz, jakie cechy powinien mieć prawdziwy przyjaciel.

Prowadzący spisuje na arkuszu papieru propozycje (szczerzy, słowny, uczciwy, lojalny, otwarty, pomocny, wierny). Nauczyciel może naprowadzić uczniów, żeby zwrócili uwagę, że dzięki przyjacielowi możemy poznać siebie, możemy wzbogacić się duchowo i liczyć na pomoc w trudnych chwilach.

10 minut

Wiecie już, że w przyjaźni każdy powinien starać się obdarzać drugiego tym, co najlepsze.

Spróbujcie powiedzieć, jak postępować, żeby wzmacniać przyjaźń i pielęgnować nasze przyjaźnie. Uczniowie dzielą się swoimi spostrzeżeniami (należy kierować się dobrem przyjaciela, a nie swoim, nie ograniczać wolności przyjaciela, nie pielęgnować starych urazów, umieć wybaczać).

15 minut

Porównujcie swoje wypowiedzi z radami, które przedstawię wam na planszy. Nauczyciel wywiesza planszę na tablicy:

Jeśli chcesz wzmocnić przyjaźń, to:

- bądź szczery i otwarty, ale nie rań uczuć przyjaciela,
- okazuj przyjaźń także czynnie, pomagając lub ofiarowując coś,
- znajdź czas, żeby często się spotykać,
- akceptuj przyjaciela, takim jaki jest, co nie znaczy, że masz się zgadzać ze wszystkim,
- szanuj jego prawo do samotności lub kontaktu z innymi.

Uczniowie głośno odczytują zapisane wskaźniki i stwierdzają, że są zgodne z ich spostrzeżeniami.

Podsumowanie

Wyjaśniliśmy sobie, jak należy pielęgnować przyjaźń. Mam nadzieję, że zrozumieliście, jak należy postępować, żeby się z kimś zaprzyjaźnić. Wiecie też, co robić, żeby polepszyć swoje relacje z przyjaciółmi. Pamiętajcie więc o odpowiedzialności za przeżywaną przyjaźń, która przecież jest przygotowaniem do przeżywania miłości.

5 minut

Jolanta Rębilas **Dobrze nam razem**

Parametry grupy

- Wiek: 6-7 lat.
- Liczba: 16 osób.
- Płeć: dziewczynki i chłopcy.

Poziom rozwoju: Dzieci nie zawsze podporządkowują się ogólnie przyjętym w zespole normom społecznym. Większość grupy to jedynacy (75%). Często utrudniają sobie realizację zabaw/zadań poprzez zabieranie przedmiotów lub szturchanie, aby kontynuować zamierzone pomysły i cele służące zaspokajaniu indywidualnych potrzeb/zachcianek. Wychowankowie stają się źródłem, bądź uczestnikiem konfliktów. Zabawy z innymi, niezależnie od tematu i treści, wymagają współdziałania między sobą.

Cele ogólne:

- kształtowanie zachowań prospołecznych i umiejętności współpracy w grupie zadaniowej,
- rozwijanie życzliwości i wrażliwości na potrzeby innych,
- uczenie się prawidłowych relacji z ludźmi,
- budowanie więzi koleżeńskich.

Cele operacyjne

Dziecko potrafi:

- nawiązać bliski i serdeczny kontakt z innymi dziećmi podczas zabaw,
- współpracować, aby osiągnąć wytyczony cel,
- podejmować wspólne decyzje,
- okazywać radość z osiąganego celu,
- wywiązywać się z powierzonych zadań,
- wykorzystać w działaniu własne umiejętności i pomysłowość,
- stosować się do umów i reguł zabaw,
- współdziałać z grupą, tworząc wspólną wartość.

Metody: zadaniowa, działań praktycznych, pogadanka,

Formy: praca indywidualna, zespołowa, grupowa.

Pomoce dydaktyczne: nadmuchany balon, białe lub kolorowe kartki z bloku rysunkowego (A3) – 16 szt., flamastry lub kredki.

Literatura:

Bąk J., Wiewióra-Pyka E.: *Bajkowe spotkania*, Kraków 2003.

Vopel K.W.: *Umiejętność współpracy w grupach*, Kielce 2002.

Dobrzyńska A., Jurga M.: *Gry i zabawy na lekcji*, Poznań 2000.

Miejsce: sala lekcyjna (sala zajęć) lub sala gimnastyczna, w której dzieci mają możliwość (swobodnej) ekspresji ruchowej.

Czas: 45-60 minut.

Przebieg zajęć:

1. Wprowadzenie. „Zgrana grupa to przyjemność bycia razem, radość ze wspólnej i zgodnej zabawy, nie przeszkadzanie sobie w czasie wykonywania zadań. Zgodna zabawa/praca to ważna cecha każdej grupy, bo miło bawić się w takim zespole”.
2. Zabawa pt. „Wstajemy razem”. Bawimy się pojedynczo, potem we dwójkę, czwórkę, ósemkę i na koniec próbujemy całą grupą. Dzieci stają plecami do siebie i chwytają się za ramiona. Siadają powoli na dywanie wyciągając nogi. Zadanie polega na wspólnym wstaniu.
3. Zabawa pt. „Wędrujący balon”. Dzieci siedzą w dwóch rzędach naprzeciwko siebie, dotykając się podszwami stóp. Nadmuchany balon wędruje między stopami kolejnych par, nie upadając na dywan (podłogę). Jeśli się nie uda, zabawę zaczynamy od początku.
4. Zabawa „Grupowy obrazek”. Każde dziecko otrzymuje kartkę z dużego bloku rysunkowego (A3). Prowadzący podaje temat – np. Marzenia – i wszyscy zaczynają go rysować w sposób dowolny. Po 1 minucie, na sygnał, każde dziecko przekazuje swoją kartkę sąsiadowi. Ten rysuje kolejne detale – znów na sygnał – przekazuje dalej. Każdy rysunek/obrazek musi dotrzeć do każdego dziecka. Po skończonej zabawie prace wieszamy na wystawie. Rozmowa z dziećmi, czy każdemu udało się pracować zgodnie z tematem, aby jak najlepiej wykonać wspólną pracę.

5. Zabawa „Lubię w tobie”. Dzieci przekazują sobie miłe informacje poprzez uzupełnianie zdania: „Lubię w tobie to, że...” (np. pożyczasz mi zabawki).
6. Zabawa „Wszyscy razem”. Zadaniem dzieci jest wspólne tworzenie pomnika ze swoich ciał. A wiadomo, że pomnik nie odzywa się, czyli musi być milczący. Dzieci w trakcie prezentacji nie mogą się odzywać.

„Wasze ciała muszą przekazać to, co chcielibyście nam powiedzieć. Pamiętajcie, że gdy ktoś jest zadowolony, to się uśmiecha. A jak przedstawić osobę smutną? Każdy próbuje mimiką twarzy i gestem pokazać osobę smutną. Ponieważ nasze spotkanie ma na celu nauczyć się współdziałać, dlatego proszę dobrać się w grupy tak, jak się lubicie i spróbujemy tworzyć takie właśnie pomniki, które „coś” przedstawiają. Na początek spróbujmy pokazać przyjaźń. Jak wyobrażacie sobie przyjaźń? Dzieci próbują zrealizować wyznaczone zadanie. Każdy zespół mówi po swojej prezentacji, co oznacza dany gest, dlaczego tak się ustawił. Nauczyciel sprawdza, czy dzieci prawidłowo zrozumiały polecenia. Jeżeli dzieci zrozumiały właściwie zadanie, ich odpowiedzi będą na to wskazywały.

Następnie nauczyciel proponuje np. „pomnik dobrego ucznia”, albo „koleżeństwo”. Jeśli dzieci wykazują zainteresowanie dalszą zabawą, stawia pytanie otwarte: „A może wy coś zaproponujecie?”

7. Rozmowa z dziećmi:
 - *Co znaczy powiedzenie: razem można więcej?* (Jak się pracuje w kilkoro, to ma się różne pomysły; jak jest więcej osób, to jest przyjemniej i weselej; lepiej pracuje się z kimś kogo się lubi.)
 - *Jak sądzicie, w których momentach udało nam się bawić współdziałając?* (Dzieci wymieniają te zabawy, w których działały wspólnie.)
 - *Czy łatwo było się porozumiewać?* (Niekoniecznie, trudno było wybrać pomysł do działania; było trudno zdecydować się, który pomysł był lepszy i czasami w grupie dużo osób chciało rządzić i była kłótnia.)
 - *A jak sobie z tym poradziliście?* (Musieliśmy zdecydować się na jedną propozycję, albo ktoś musiał odejść.)
8. Na zakończenie każdy każdemu „przybija piątkę”, tak jak po dobrej, udanej zabawie.
9. Podsumowanie

„Na zajęciach mieliście okazję współpracować ze sobą. Wiele pomysłów, o których powiedzieliście powinno wam pomóc w tym, aby współpraca przebiegała w zgodzie. Wykorzystajcie to we wspólnym wykonywaniu zadań. Dziękuję.”

Pomagam innym

Jeżeli grupa dzieci jest już zintegrowana, a każdy zna swoje miejsce w społeczności – warto nauczyć pozytywnych zachowań na rzecz innych osób. W ramach funkcji wychowawczej będzie tu wzmacnianie relacji międzyludzkich w zespole, natomiast z zakresu funkcji społecznej – kształcenie norm pomocy – zarówno innym dzieciom jak i dorosłym.

Alina Haładaj

„Pomagamy sobie wzajemnie”

Parametry grupy

- Wiek: 8-10 lat.
- Liczba: 18 osób.
- Płeć: dziewczęta i chłopcy.

Poziom rozwoju wychowanków

Dzieci chętnie przebywają ze sobą w świetlicy. Z ochotą biorą udział w różnorodnych zabawach. Bawią się również w mniejszych zespołach, składających się najczęściej z tych samych osób. Pracując w tych grupach pomagają sobie wzajemnie. Mniej chętnie natomiast odnoszą się do dzieci spoza stałego składu zespołu. W pewnej izolacji pozostaje szczególnie troje nowych dzieci, które przybyły do świetlicy od nowego roku szkolnego. Uczniowie ci potrzebują pomocy i akceptacji ze strony pozostałych dzieci. Stopniowo ich sytuacja w grupie ulega poprawie, niemniej jednak celowym wydaje się zwrócenie uwagi dzieci na konieczność wzajemnej pomocy.

Cele ogólne:

- rozwijanie wrażliwości na potrzeby kolegów,
- pogłębianie więzi łączących uczniów w świetlicy.

Cele operacyjne

Dziecko:

- potrafi zauważyć pozytywne cechy u siebie i innych,
- wie, jak wesprzeć kolegę w trudnej chwili,
- umie rozpoznawać i wyrażać uczucia za pomocą gestu, słowa,
- potrafi współpracować w zespole.

Metody: zadaniowa, pogadanka, ćwiczeniowa.

Formy: grupowa, małych zespołów, indywidualna, plastyczna.

Pomoce dydaktyczne:

- kartki z bloku rysunkowego – 18 szt.,
- nożyczki – 9 szt.,

- flamastry – 18 szt.,
- ławeczka – 1 szt.,
- kółeczka samoprzylepne w 6 kolorach – 18 szt.,
- samodzielnie przygotowane przez nauczyciela rysunki 6 postaci z bajek, pocięte w tzw. puzzle,
- magnetofon (muzyka według uznania).

Miejsce: sala świetlicy szkolnej.

Czas trwania zajęć: 60 minut.

Przebieg zajęć:

1. Wprowadzenie

Dzisiaj porozmawiamy o potrzebie wzajemnego pomagania sobie. Na pewno nie raz pomagaliście rodzicom, dziadkom, rodzeństwu. Jest to postawa godna pochwały. Równie ważne jest jednak także pomaganie kolegom i koleżankom w szkole, świetlicy. Musicie nauczyć się i zapamiętać, że wzajemna pomoc znacznie ułatwia życie. Dzięki niej nawiązują się przyjaźnie, poznajemy nowych ludzi. Zapraszam Was do wspólnych zabaw, które mówią o wzajemnym pomaganiu sobie.

2. „Ludzie do ludzi”

Dzieci poruszają się swobodnie po sali przy dźwiękach muzyki. Gdy muzyka milknie, podnoszą do góry prawą dłoń i szukają pary. W parach witają się zgodnie z poleceniem, np.: *dotykamy się prawymi łokciami, lewymi kolanami, podajemy sobie obie dłonie, przybijamy „piątkę”, mówimy sobie coś miłego ...*

Co czuliście, bawiąc się parami? (czułem się bezpieczny, cieszyłem się z towarzystwa drugiej osoby, podobała mi się ta zabawa, chętnie wykonywałem wszystkie polecenia ...).

3. Niedokończone zdania

Zapraszam dzieci do kręgu. Informuję, że będę wypowiadała zdania, które należy dokończyć.

– *Jestem smutna. Zgubiłam worek z tenisówkami. Nie mogę bez nich wrócić do domu. Oczekuję ...* (pomocy w poszukiwaniu, kogoś, kto pójdzie ze mną do sali gimnastycznej, do pani woźnej).

– *Jestem chora, nie byłam w szkole. Nie wiem jakie jest zadanie na następny dzień. Chciałabym, żeby ...* (ktoś zadzwonił, odwiedził mnie, przyniósł zadanie domowe).

– *Przychodzę po zajęciach do świetlicy. I znowu będę się sama bawić. Czulabym się lepiej, gdyby ...* (ktoś zaprosił mnie do zabawy, zaproponował wspólną zabawę, porozmawiał ze mną).

– *Dzisiaj zadanie z matematyki jest trudne. Nie potrafię sobie z nim poradzić. Będę szczęśliwa, gdy ktoś ...* (powie mi jak je zrobić, pomoże mi w jego rozwiązaniu, wytłumaczy).

4. Zabawa pt. „Ślepiec”

(na podstawie książki A. Kołodziejczyka i E. Czerniewskiej, *Spójrz inaczej*)

Za chwilę weźmiecie udział w zabawie, która pokaże Wam, jak w niektórych sytuacjach potrzebna jest pomoc drugiego człowieka. Nauczyciel prosi, aby

dzieci odliczyły do dwóch. Każda dwójka dzieci ma za zadanie przejście po ławeczce. Jedno z dzieci ma zasłonięte oczy, a drugie pomaga mu w przejściu, trzymając go za rękę. Nauczyciel prosi, aby dzieci nie odzywały się do siebie i pomagały sobie jedynie dotykiem. Każda para przechodzi po ławeczce dwukrotnie, zamieniając się rolami. Po ćwiczeniu dzieci opowiadają jak czuły się w obu tych rolach – osoby pomagającej i osoby, której się pomaga (nigdy nie wykonałbym tego ćwiczenia, gdyby nie pomoc kolegi, czułem się ważny, odpowiedzialny za kolegę, czułem się bezpieczny w towarzystwie pomagającego mi kolegi).

5. Układanka obrazkowa (puzzle)

Zapraszam Was do układanki. Wierzę, że potraficie ułożyć postaci ze znanych Wam baśni. Nauczyciel rozdaje dzieciom kółka samoprzylepne w sześciu kolorach. Dzieci naklejają je sobie na ubrania, a następnie tworzą zespoły 3-osobowe według kolorów. Zespoły te wspólnie układają obrazki z pociętych elementów – postaci z bajek (Kopciuszek, Calineczka, Czerwony Kapturek, Kot w Butach, Królowa Śnieżka, Dziewczynka z zapalkami). Zespół, który pierwszy ukończy swoją pracę pomaga pozostałym dzieciom. Każdy zespół opowiada jaką postać ułożył. Przypomnijcie dlaczego Calineczka szczęśliwie dotarła do domu? (ponieważ pomogły jej jaskółka, motyl). Dlaczego Kopciuszek został księżniczką? (pomogła jej Wróżka). Po co szedł do babci Czerwony Kapturek? (aby pomóc jej w chorobie). Komu pomagała Królowa Śnieżka? (krasoludkom). Jak widzicie, dzięki pomocy innych można pokonywać różne problemy życiowe i osiągać zamierzone cele.

6. Podajmy sobie pomocną dłoń

(na podstawie książki A. Kołodziejczyka i E. Czerniewskiej *Spójrz inaczej*)

Nauczyciel rozdaje dzieciom kartki z bloku rysunkowego i prosi o obrysowanie na niej swojej ręki oraz wycięcie rysunku. Tłumaczy, że gest wyciągniętej ręki jest symbolem pomagania. Następnie prosi, aby na tych dłoniach dzieci napisały lub narysowały, z wykorzystaniem przykładów omawianych na tych zajęciach, w jaki sposób w różnych sytuacjach będą pomagały swoim kolegom w szkole. Wykonane prace, po omówieniu, zostaną wywieszane w Kąciku Spraw Ważnych.

7. Podsumowanie

Na dzisiejszych zajęciach zrozumieliście, że pomaganie innym daje radość i przez to lepiej czujemy się w grupie. Okazało się, że potraficie wzajemnie się wspierać. Myślę, że będziecie pamiętały o tym, że warto sobie pomagać. Przypominać Wam o tym będą wykonane wcześniej „Pomocne Dłonie” znajdujące się w Kąciku Spraw Ważnych.

Jolanta Łuczyk

„Jeśli chcesz od innych brać, to sam też coś musisz dać”

Parametry grupy

- Wiek: 8-9 lat.
- Liczba: 14 osób.
- Płeć: 5 chłopców i 9 dziewczynek.

Poziom rozwoju

Grupa dzieci uczęszczająca do II klasy. Dzieci znają się od zerówki, czekają w świetlicy 4 razy w tygodniu, po 1 godzinie. Dojeżdżają z różnych miejscowości. Większość dzieci jest bardzo koleżeńska, umie się zgodnie bawić, pożyczają sobie przybory szkolne i jest wobec siebie życzliwa. W grupie funkcjonują również osoby, które często zachowują się egoistycznie i zachłannie, nie potrafią się z nikim podzielić. Często słodkami nie myślą o innych biorąc całą garść. Pochodzą z dobrze sytuowanych rodzin. Na tym punkcie czasem dochodzi do konfliktów w grupie.

Cele ogólne:

- kształcenie nawyku dzielenia się oraz okazywania życzliwości wobec drugiego człowieka,
- kształcenie umiejętności wypowiedzenia się na określony temat.

Cele operacyjne

Dziecko:

- wie, że należy liczyć się z potrzebami innych i im pomagać,
- potrafi dokonać oceny postępowania bohaterów utworu.
- umie współpracować w grupie.

Metody: pogadanka, zadaniowa, praktycznego działania, instrukcja.

Formy pracy: grupowa, indywidualna, technika rysunkowa – pastele / technika papieroplastyka – origami.

Pomoce dydaktyczne:

- tekst bajki „Ropucha – egoistka” Moniki Tirabanski (patrz: „Nauczycielka przedszkola” nr 21 styczeń 2008),
- kartka formatu A-5 dla każdego dziecka- 14 szt. z wypisanymi imionami dzieci,
- pisaki, pudełko, ulotki zawierające informację o prowadzonej akcji,
- sylweta czarnej i białej ropuchy,
- 2 opakowania pasteli suchych po 36 kolorów, 4 losy,
- 2 kwadraty zielone dwustronne, o wymiarach 10 cm i 12 cm-dla każdego dziecka,
- książka *Świat z kola i z kwadratu czyli orgiami przestrzenne* Doroty Dziamskiej,
- słodki dla dzieci, np. 30 sztuk,
- kartoniki z rozsypanką wyrazową, zawierającą hasło dzisiejszych zajęć: „Jeśli chcesz od innych brać, to sam też coś musisz dać”.

Miejsce zajęć: świetlica szkolna.

Czas: 60 minut.

Przebieg lekcji**Wprowadzenie**

Wychowawca zaprasza dzieci na dywan i prosi, aby usiadły w kręgu.

W życiu zdarzają się nam takie sytuacje, w których zachowujemy się bardzo egoistycznie. Myślimy tylko o sobie, nie mamy ochoty z nikim się dzielić ani komukolwiek pomagać. I o tym będziemy rozmawiać na dzisiejszych zajęciach.

Rozwinięcie

Przygotowałam dla was bajkę o pewnej ropusze. Posłuchajcie jej uważnie, ponieważ chcę z wami później na jej temat porozmawiać. Zastanówcie się nad jej zachowaniem i spróbujcie je ocenić. „**Ropucha – egoistka**”.

Po długim okresie suszy wreszcie spadł deszcz i nie wiadomo, kiedy pojawiła się ogromna kałuża. W niej to zadomowiła się wielka ropucha o poważnej i nieprzyjaznej minie. Akurat tak się złożyło, że tamtędy przechodziła kaczka z pięciorgiem ślicznych kacząt. Widząc kałużę, wszystkie kaczuszki rzuciły się w jej stronę, aby napić się trochę wody. – Chwileczkę! – krzyknęła ropucha. To jest moja kałuża! – My tylko chcieliśmy się napić troszeczkę wody – wyjaśniała mama kaczka. – Nie możecie! Już wam powiedziałam, że to jest moja kałuża. – Ale jezioro jest troszkę za daleko, a moim pięciorgu dzieciom strasznie się chce pić – ponownie wyjaśniła mama kaczka. – Dostyc tego! Wrzasnęła ropucha i tak szeroko otworzyła buzię, że pięcioro kacząt rozplakało się. – Ropucho-egoistko! Któregoś dnia pożałujesz tego – powiedziała obrażona kaczka i ruszyła w dalszą drogę. Ropucha ponownie usadowiła się, aby uciąć sobie drzemkę. Wkrótce dało się słyszeć „plaf!” dochodzące z wody i mnóstwo kropелеk spadło na ropuchę i ją obudziło. – Cześć pani ropucho! – pozdrowiła ją śliczna żabka, która się pluskała. – Wychodź natychmiast z mojej kałuży! – wrzasnęła ropucha. – Aj! Co to za manieri! Czy chociaż mogę się napić troszkę wody? – Niiieeee! Już ci powiedziałam, że nie. – Pożałujesz tego, ropucho-egoistko – powiedziała żabka i odeszła, skacząc.

Ropucha ucięła sobie drzemkę. Tymczasem robiło się coraz bardziej gorąco. Tak gorąco, że kałuża wyschła. Ropucha się obudziła i poczuła ogromne pragnienie. – Moja kałuża zniknęła. Umrę w tym skwarze z pragnienia! Byłam głupią ropuchą-egoistką, a na dodatek gderliwą! – rozpacziała i, zawstydzona, rozplakała się. Tak głośno zawodziła, że jej płacz dało się słyszeć nawet nad jeziorem, gdzie wszystkie zwierzęta radośnie się bawiły. – Ropucha-egoistka płacze! – krzyknęła żabka. – Chodźmy zobaczyć, co się dzieje – powiedziała mama kaczka. Wszyscy pobiegli i na miejscu zobaczyli, że po kałuży nie zostało już śladu, zaś ropucha-egoistka wyglądała na smutną i chorą. – Zabierzemy cię nad jezioro- powiedziała żabka. – Zabierzecie mnie ze sobą? – zapytała zaskoczona ropucha. Tak – powiedziała mama kaczka. – Pójdiesz z nami. Nie w porządku byłoby cię zostawić, umierającą z pragnienia na tym upale.

– Ale ja byłam bardzo niedobrą ropuchą; nie musicie być życzliwi w stosunku do mojej osoby. – Uważamy, że już dostałaś swoją nauczkę – powiedziały ptaszki. – Macie rację.

Od dzisiaj już nigdy nie będę egoistką. Wy nauczyłyście mnie tego, co najważniejsze i najpiękniejsze. – Dzielenia się z innymi. Dziękuję przyjaciele! I rzeczywiście wszyscy razem poszli cieszyć się orzeźwiającą wodą z jeziora.

Po przeczytaniu tekstu wychowawca zadaje pytania:

Jak zachowała się ropucha? [Ropucha przeganiała wszystkie zwierzęta, które chciały się napić wody. Zachowywała się bardzo niegrzecznie.]

Jak oceniasz jej postępowanie i dlaczego? [Ropucha źle postąpiła, ponieważ nie chciała się podzielić wodą. Kałuża nie była jej własnością, a jezioro było daleko.]

Jak postąpiły inne zwierzątka? [Kaczka i żabka powiedziały, że ropucha będzie tego żałować. Zwierzętom zrobiło się żal ropuchy, kiedy zobaczyły ją smutną i chorą. Postanowiły ją zabrać ze sobą.]

Jak wpłynęło to na zachowanie ropuchy? [Ropucha bardzo się zawstydziała i żałowała, że źle postępowała. Obiecała, że już nie będzie egoistką.]

Każdy z nas czasami popełnia błędy i swoim zachowaniem czasem może kogoś zranić, zrobić komuś przykrość. Ważne jest to, że gdy zobaczymy, że źle postąpiliśmy, możemy się poprawić i przeprosić.

Określenie cech przeciwstawnych

Na środku koła, na dywanie, ułożone są 2 sylwety ropuchy – jedna czarna, druga biała. Obok nich leżą odwrócone tekstem do dołu – kartoniki z napisanymi cechami głównej bohaterki opowiadania. Ropucha zachowywała się brzydtko, ale zmieniła swoje postępowanie. Kolory sylwetek sugerują, która z postaci może być negatywna (zła), a która pozytywna (dobra). Przeczytajcie zapisane słowa i spróbujcie przyporządkować je do poszczególnych sylwet zwierzątka. Dzieci kolejno wyciągają kartoniki i czytają.

Zapisane słowa to egoistka, niewrażliwa, nieżyczliwa, skąpa, nieuprzejma, złośliwa, niemiła, uprzejma, wrażliwa, uczynna, życzliwa, szczodra, altruista, nieuczynna. Wychowawca wyjaśnia znaczenie niezrozumiałych dla dzieci słów. (*Egoista* – człowiek myślący tylko o sobie, kierujący się własnym dobrem nawet ze szkodą dla innych.

Altruista – człowiek myślący o innych, gotowy się dla nich poświęcić, ktoś przeciwny do egoisty.

Niemiły – sprawiający przykre wrażenie, wywołujący nieprzyjemne uczucia.

Nieuprzejmy – zachowujący się niegrzecznie.

Nieżyczliwy – nastawiony do kogoś nieprzyjaźnie.

Niewrażliwy – obojętny na coś, niereagujący na krzywdę.

Szczodry – dający coś obficie, nieżałujący np. pieniędzy.

Uczynny – chętny do pomagania innym.

Skąpy – nadmiernie oszczędny, żałujący wszystkiego sobie i innym.

Złośliwy – skłonny do robienia komuś przykrości, lubiący dokuczać.)

Spróbujcie ułożyć wyrazy w parach na zasadzie przeciwieństw, np. miła – niemiła.

I ja potrafię być życzliwa (-y)

Teraz sprawdzę czy potraficie być uczynni dla swoich kolegów i koleżanek.

Każde z dzieci dostaje kartkę, na której zapisane są imiona kolegów i koleżanek z grupy przebywającej obecnie na świetlicy. Postawcie plus przy osobach, dla których zrobiłeś/-łaś w tym tygodniu coś dobrego, coś miłego, np. pożyczyłeś strugawkę, podzieliłeś się ciastkiem itp., zaś przy pozostałych minusy. Następnie zastanówcie się, co możecie zrobić by zamiast minusów w przyszłości postawić plus. Podzielcie się swoimi dobrymi uczynkami, uwagami. Dzieci podają przykłady swoich pozytywnych zachowań. Wychowawca kontroluje wypowiedzi dzieci uzupełnia swoimi uwagami, stara się wyszukać coś dobrego, co zaobserwował w ciągu tygodnia u każdego z nich, aby nawet te samolubne mogły być pochwalone np. Krysia wyjaśniła Magdzie, jak się gra w nową grę. Kuba narysował Piotrowi samochód.

Odczytanie hasła dnia

Dzieci nadal siedzą na dywanie. Świetnie wyszło wam to zadanie, z drugim zapewne też dacie sobie radę. Odczytajcie z kartoników wyrazy i spróbujcie ułożyć z nich hasło dzisiejszego dnia. Uważnie słuchajcie, wtedy szybciej rozwiążecie zadanie. Zdanie składa się z dwóch części oddzielonych od siebie przecinkiem, dla uła-

twienia każdą część zaznaczyłam wam innym kolorem. Dzieci wyciągają kartoniki, odczytują hasło: „**Jeśli chcesz od innych brać, to sam też coś musisz dać**”.

Wyjaśniają jak je rozumieją. Nie oznacza ono, że zawsze musimy coś komuś dawać, czasem może być to podanie ręki – kiedy ktoś się przewróci, przeczytanie bajki młodszemu siostrze. Jeśli chcesz by ktoś był dla ciebie miły, ty też taka bądź dla innych.

Akcja: Pomóż dzieciom z Podbrodzia

Pomagać trzeba nie tylko osobom, bliskim, kolegom, ale także obcym, potrzebującym. Wy również pomagaliście innym. Przypomnijcie sobie Wielką Orkiestrę Świątecznej Pomocy albo akcję Góra grosza. Podajcie mi pudełko stojące na biurku. Dzieci odczytują adres placówki: Dom Dziecka w Podgrodziu na Litwie. W naszej szkole trwa akcja zbierania różnych rzeczy dla dzieci z domu dziecka. Pomagamy im już drugi rok, los skrzywdził ich zabierając im domy i rodziny. Liczę, że podzielicie się z nimi rzeczami, o których mowa w ulotkach. Dziecko rozdaje pozostałym ulotki. Następnie odczytuje listę rzeczy, które szkoła zbiera: książki, przybory szkolne, kredki, bloki, kolorowe papiery, zeszyty, ubrania i buty, środki czystości, proszki do prania itp.

Przekażcie kartki rodzicom. Pamiętajcie, że każdą rzecz, którą postanowicie podarować na naszą zbiórkę możecie oddać tylko za zgodą rodziców.

Szanowni Państwo!

Nasza szkoła już po raz drugi organizuje zbiórkę rzeczy dla dzieci z Domu Dziecka w Podgrodziu. Ośmieleni Państwa hojnością w roku ubiegłym, ponownie prosimy o wsparcie naszej akcji. Pomóżmy tym, którzy tego potrzebują. Zbiórka odbywać się będzie w szkole w dniach od 28 stycznia do 7 lutego. Z darami proszę udawać się w godzinach pracy szkoły – 7:00 - 15:30 do pokoju nr 306.

Mile widziane są wszelkie materiały i przybory potrzebne do szkoły: książki, zeszyty, kredki, piórniki, plecaki, kolorowe papiery, farby, itp. Zbieramy środki higieniczne – pasty, proszki, szampony, itp. Przydadzą się ubrania, obuwie, koce lub pościel. Dzieci ucieszą również zabawki i ufundowane przez państwa słodycze.

Malowanie bohaterów bajki

Zadanie wykonane teraz to coś, co lubicie najbardziej. Przyniosłam wam obiecane pastele, niestety mam tylko 2 pudełka, ale możecie się nimi podzielić. Na kartkach, na których stawialiście plusy z drugiej strony wykonacie mi ilustracje do naszej bajki. Każdy z was narysuje jednego z bohaterów: może to być mama kaczka, jej dzieci, żabka lub ropucha. Ponieważ mamy ograniczoną ilość pastelów, ustalimy, kto z was narysuje poszczególne postacie, żeby było sprawiedliwie zdamy się na ślepy los, wylosujecie postać, którą namalujecie. Podzielcie się na 2 siedmioosobowe grupy. W każdej z grup odliczcie do 4, zapamiętajcie swoje numery. Wychowawca pokazuje 4 zwinięte losy. Prosi jedynekę, aby wylosowała i odczytała zadanie dla swojej grupy, dziecko odczytuje np. mama kaczka, to samo robi przedstawiciel dwójek, trójek i czwórek. Usiądźcie przy stolikach. Przyjemnej zabawy. Wasze prace wyszły bardzo ładnie, a to wszystko dlatego, że podzieliliście między siebie i pracę i narzędzia, którymi pracowaliście. Myślę, że powiesimy je na honorowym miejscu, a na górze tablicy przyczepimy ułożone przez was hasło.

Orgiami – (ropucha) żaba

Zadanie wykonane teraz to coś, co wam się spodoba, a mnie pomoże udekorować waszą salę. Przyniosłam wam po 2 zielone kwadraty z papieru – jeden większy, drugi mniejszy. Wykonacie teraz ze mną podobiznę głównej bohaterki, aby przypominała wam, że nie warto być egoistą. Wychowawca pokazuje wzór stojącej (ropuchy) żaby. Usiądźcie przy stolikach. Ten wzór w swojej książeczce pt. „Świat z koła i kwadratu, czyli orgiami przestrzenne” umieściła Dorota Dziamska. Wychowawca pokazuje dzieciom książkę. Weźcie do ręki większy kwadrat i postępujcie z kartką tak jak ja, krok po kroku. Z większej kartki powstanie tułów i nogi (ropuchy) żabki. Z mniejszej kartki powstanie głowa. Postępujcie zgodnie z moją instrukcją. Wychowawca podchodzi do dzieci, tłumaczy i pokazuje poszczególne zagięcia. Opis i zdjęcia obrazujące kolejne kroki zawarte są w książce na stronie 36. Dzieci wykonują prace i ustawiają je na półkach wskazanych przez wychowawcę.

Podsumowanie

Cieszę się, że każdy z was pomyślał dziś o innych, ja z myślą o was przyniosłam dziś słodycze. Proszę poczęstujcie się pamiętając, że resztą cukierków postanowiłam podzielić się z kimś jeszcze. Chciałabym żebyście zapamiętali, że dzielenie się daje radość, dzielić można się nie tylko słodyczami, ale i uśmiechem, i dobrym słowem. Dzisiejsza praca na zajęciach będzie wam przypominała, że dzielenie się i pomaganie sobie jest czymś bardzo ważnym w naszym życiu i, że warto pomyśleć jak z minusów zrobić plusy.

S. Bożena Nowakowska **Szanuję pracę mamy**

Parametry grupy

- Wiek: 7-9 lat.
- Liczba: 15 osób.
- Płeć: dziewczyny i chłopcy.

Poziom rozwoju

Dzieci z klas I, II, III nauczania początkowego. Znają się ze sobą, przebywają na świetlicy, spotykają się na przerwach, dojeżdżają razem do szkoły autobusem. Bardzo często zdarza się, że nie zwracają uwagi na swoje rzeczy (kurtki, swetry, fartuszki szkolne), rzucają gdziekolwiek, na podłogę, na ziemię przed szkołą.

Cel:

- szanowanie swoich rzeczy,
- szacunek do pracy mamy.

Metody: zadaniowa, rozmowa kierowana

Formy: twórczość manualna, grupowa.

Pomoce dydaktyczne: opowiadanie, sznurek, klamerki do bielizny, ubrania (mogą być dzieci: swetry, bluzy, fartuszki szkolne)

Miejsce: świetlica, sala, klasa.

Przebieg zajęć

1. Wprowadzenie

Teraz przeczytam wam opowiadanie, a wy uważnie wsłuchajcie się w treść.

Opowiadanie

Zbyszek bardzo chciał iść na dwór. Mamo pójdę pojeździć na rowerze? – spytał mamę.

Dobrze. Lecz weź kurtkę, bo jest chłodno.

Mamo gdzie jest moja kurtka, nie ma jej na wieszaku?

A! Zapomniałam, uprałam ją i jest w szafie.

Zbyszek wziął kurtkę i wybiegł z domu. Wsiadł na rower i pojechał. Przejedźdzał koło boiska gdzie chłopcy z jego szkoły grali w piłkę.

Hej Zbyszek! Choć do nas! Brakuje nam jednego zawodnika.

Zbyszek zostawił rower i pobiegł do kolegów. Zaczęła się gra. Po chwili Zbyszkowi zrobiło się gorąco, zdjął kurtkę i rzucił poza boisko. Nie zauważył błota, które powstało po wczorajszym deszczu. Chłopcy grali dalej.

Po grze Zbyszek pożegnał się z kolegami i wrócił do domu. Schował rower. Wszedł do domu, powiesił kurtkę na wieszaku.

Mamo już jestem!

To dobrze, bo mam dużo pracy i będziesz mi potrzebny.

Mama wyszła do przedpokoju. Idź umyj ręce. Gdy Zbyszek wyszedł z łazienki, zobaczył mamę stojącą z kurtką w ręku, a po jej policzkach spływały dwie duże łzy.

Zadajemy dzieciom pytania:

– *Dlaczego mama płakała?* [Zobaczyła brudną kurtkę Zbyszka.]

– *Z jakiego jeszcze powodu mogły pojawić się łzy?* [Było jej przykro, że Zbyszek nie szanuje jej pracy, nie był uważny.]

Praca mamy jest bardzo ważna. Ta w domu także, nie tylko gdy mama wychodzi do pracy. Mamy w domu wykonują wiele prac i także są zmęczone, bołą je ręce, nogi. Czasami chciałyby usiąść i odpocząć. *Co w domu robią wasze mamy?* [Gotują, sprzątają, piorą, zmywają, zajmują się młodszym rodzeństwem.]

Dzisiaj dowiemy się, jak to jest z praniem naszych rzeczy.

– *Co mama robi, gdy chce wyprać wasze rzeczy?* [Wkłada je do pralki.]

– *Kto pierze wasze ubrania?* [Pralka]

– *Kto te ubrania wkłada do pralki?* [Mama; jednak może być, że babcia, tato, a może i dziecko, wtedy trzeba powiedzieć: „cieszę się, że pomagasz”.]

– *I czy to już jest gotowe?* [Nie]

– *A co jeszcze trzeba zrobić?* [Trzeba wyprasować.]

– *A przed prasowaniem?* [Wysuszyć.]

– *Gdzie wasze mamy wieszają pranie?* [Na suszarce w łazience, na dworze, na balkonie, na strychu.]

To teraz będziemy wieszać pranie. (Jeżeli mamy do czego przymocować sznurek mocujemy go, jeśli nie prosimy trzech chłopców o trzymanie sznurka na początku, na końcu i na środku. Trzeba pamiętać, że to może chwilę trwać i zabolą ich ręce, wtedy prosimy następną trójkę).

Te rzeczy nie są mokre, jak te, które wieszają wasze mamy. Kto z was chciałby to zrobić?

(Wybieramy taką osobę, która możemy przypuszczać, że się zmęczy. Na pewno zgłoszą się chętni, gdy nie wybieramy sami).

Ochotnik wiesza na sznurku rzeczy i przypina je klamerkami. Gdy mamy czas może to zrobić więcej osób. Należy pamiętać o zmianie dzieci, które trzymają sznurek.

Po zawieszeniu rzeczy pytamy:

Czy bołą cię ręce od tej pracy?

Dziecko powinno odpowiedzieć :TAK.

Widzicie, jak wasze mamy muszą się napracować, aby wasze rzeczy i nie tylko wasze były czyste. Mamę także bołą ręce od wieszania prania.

Może się zdarzyć, że dziecko powie: NIE.

Wasze mamy mają różne rzeczy do prania, nie tylko wasze ubrania. Są to firanki, zasłony, obrusy, prześcieradła, pościel są one bardzo duże i jak myślicie łatwo jest powieść te rzeczy. Nie.

Na pewno bołą je ręce od wieszania prania.

A wy jak szanujecie swoje rzeczy, kurtki, swetry, spodnie? Zdarza się, że idąc korytarzem widzę, jak wasze ubrania leżą na ziemi. Niszczą się i brudzą. Także przewracacie się na korytarzu, chodzicie na kolanach i wtedy niszczyacie i brudzicie wasze spodnie, swetry, fartuszki szkolne. A gdy czekacie na autobus także zostawiacie kurtki na ziemi przed szkołą i biegacie. Tak naprawdę to nie szanujecie pracy mamy. Kto to musi prać? Czy wy? Nie. Tylko mama. Zobaczycie dzisiaj jak ciężka jest praca mamy.

Jak możecie pomóc rodzicom, swojej mamie?

Szanować swoje rzeczy, uważać gdzie kładziemy, nie rzucać na ziemię, nie chodzić na kolanach, nie przewracać się, nie niszczyć rzeczy otrzymanych od rodziców.

Każdy z was otrzyma teraz kartkę i kredki i narysujecie mamę przy pracy.

Rozdajemy kartki i kredki do rysowania. Dzieci rysują. Gdy dzieci skończą rysować prezentują swoją pracę i mówią, co narysowały. Możemy zapytać każde z dzieci, jak chce pomóc mamie.

Podsumowanie

Na dzisiejszych zajęciach dowiedzieliście się, że należy szanować swoje rzeczy, bo wtedy szanujemy i pracę swojej mamy. Wiecie już ile wysiłku i trudu musi włożyć mama, aby wasze rzeczy, ubrania były ładne i czyste. Szanując swoje rzeczy szanujesz pracę swoich rodziców. Postarajcie się od dziś dbać o swoje rzeczy.

Moje emocje

Zarówno dzieci jak i młodzież przychodząc do szkoły mają dużą wiedzę o własnych emocjach – potrafią nazywać i rozpoznawać uczucia, które znają z dotychczasowych doświadczeń. Nie zawsze jednak zakres wiedzy jest wystarczający, stąd konieczność prowadzenia zajęć związanych z emocjami. Przede wszystkim – w zakresie funkcji wychowawczej i społecznej – będzie tu występowała nauka rozróżniania pozytywnych emocji i adekwatnego nań reagowania. W przypadku niewiedzy dzieci zastosowanie mieć będzie funkcja kompensacyjna. Ponieważ jednak świat nie składa się z samych pozytywów – warto przybliżyć dzieciom także emocje negatywne, z założeniem, że nauczymy – w ramach funkcji profilaktycznej – radzenia sobie z konfliktami, stresem czy agresją.

Barbara Korzeniowska Nasze emocje

Parametry grupy

- Wiek: 8-9 lat.
- Liczba: 12 osób.
- Płeć: dziewczynki (7), chłopcy (5).

Poziom rozwoju

W grupie znajduje się chłopiec nadpobudliwy, który nie potrafi zapanować nad swoimi emocjami, często bije inne dzieci oraz niszczy prace innych oraz dziewczynka, która często się obraża na innych.

Cele

Ogólne:

- nazywanie emocji,
- zrozumienie tego, co czujemy,
- rozpoznawanie emocji u innych,
- rozumienie zachowań innych osób,
- rozwijanie poczucia własnych wad i zalet.

Operacyjne:

- dziecko potrafi nazwać uczucia,
- dziecko potrafi rozpoznać emocje towarzyszące innym,
- dziecko rozumie zachowania innych w różnych sytuacjach.

Metody: rozmowa, ćwiczeniowa, opowiadanie.

Formy: praca indywidualna, praca w małych grupach.

Pomoce dydaktyczne: duży arkusz papieru, przedzielony kreską na pół (na jednej połowie napisane są nazwy emocji), opowiadanie o Piotrusiu (źródło: M. Małycka,

Porozmawiamy o uczuciach), wiersz H. Januszewskiej „Lwy” (źródło: J. Cieślowski, *Antologia poezji dziecięcej*, Wrocław 1981, kartki z minkami pokazującymi następujące emocje: radość, strach, gniew, smutek, zdziwienie.

Miejsce: sala, w której znajduje się miejsce, gdzie można usiąść w kręgu.

Czas: 45 minut.

Przebieg zajęć:

1. Wprowadzenie

Dzieci wraz z wychowawcą siedzą w kręgu na dywanie lub na krzeselkach. Wychowawca zadaje pytanie: Co to są emocje? Dzieci odpowiadają na zadane pytanie. Jeśli milczą wychowawca zaczyna mówić, że emocje to sposób przeżywania tego, co się dzieje w nas i wokół nas. W różnych sytuacjach reakcje te wyrażamy poprzez radość, wzruszenie, zaufanie, niepokój, wstyd, gniew itp.

2. Nazywamy emocje

Wychowawca wiesza na tablicy arkusz papieru, przedzielony kreską na pół. Na jednej części są już napisane nazwy emocji np. duma, gniew, lęk, smutek itp. Zadaniem dzieci jest dopisanie po drugiej stronie jak mówimy. Np. duma – jestem dumny, smutek – jest mi smutno.

(duma, lęk, przerażenie, przykrość, smutek, strach, szczęście, radość, wstyd, wściekłość, zadowolenie, zawstyżenie, zazdrość, złość, zmartwienie, żal)

3. Czy wolno nam być złym?

Wychowawca czyta dzieciom wiersz pt. „Lwy” (wiersz znajduje się w załączniku). Po przeczytaniu rozmawia z dziećmi o tym, czy wolno nam się złościć, co możemy robić gdy jesteśmy źli. Chętni uczniowie odpowiadają na zadane pytania. Jeśli nikt się nie odzywa nauczyciel ciągnie dalej pytając, kiedy jesteśmy źli, w jakich sytuacjach. Nawiązuje do wiersza, do tego, że rodzice też mają prawo być źli.

Bardzo ważne jest uświadomienie dzieciom, że każdy z nas ma prawo być zły, trzeba tylko tą złość przeżywać tak, aby nie urazić innych.

Wychowawca proponuje dzieciom: może, gdy ogarnie was złość, wystarczy uświadomić sobie, co jest jej powodem, i tak, jak bohater wiersza, wyrazić chęć spaceru z lwami.

H. Januszewska, „Lwy”

Gdy jestem taki jak dziś – zły, że pięści aż zaciskam, to, chciałbym, wiecie, spotkać lwy, lwy o drapieżnych pyskach. Wyszedłbym z domu. Zatrzasnął drzwi, nie mówiąc ani słowa. Poszedłbym drogą, a obok – lwy słyby zielkami w rowach. Skradałyby się, kładły na płask, warczały, pełzły na brzuchach, a ja bym widział ich złoty blask, ich złote grzywy w łopuchach. Tak byśmy drogą, polami szli, one bokami, ja środkiem, tacy zjeżeni, warczący, źli, przez koniczyny, tymotki. Szlibyśmy miedzą suchą wśród zbóż i groblą, ścieżką mokrą, aż do wieczora, gdy słońce już chyli się za widnokrąg. A wtedy – lwy te, jak złoty błysk w niebo by wdarły się w skoku. I każdy ległby wspierając pysk na złotym, zachodnim obłoku. Wolno, ze słońcem znikłyby i nagle: cisza, spokój, i ja bym nagle przestał być zły w tym wielkim spokoju, w tym mroku. Wróciłbym przędko: raz-dwa-trzy. A mama: To ty! Wreszcie! Niepokoiły mnie te lwy. Ale na-

reszcie – jesteś! A ja: – Skąd, mamu, o lwach wiesz? A mama: Bo i ja czasem zła jestem. No i też chcę wtedy spotkać lwa.

4. Zabawa „Wszystkie oczy na mnie” (pomysł zabawy zaczerpnięty z książki L. Montari, *Poznajemy język ciała. Techniki animacji oraz gry i zabawy dla dzieci i młodzieży*)

Uczniowie siedząc w kręgu, odtwarzają emocje nazwane przez wychowawcę. Obserwują się nawzajem. Następnie kolejno pokazują mimiką jakąś emocję, a pozostali zgadują, jaka to emocja (smutek, złość, radość, spokój, wściekłość, wstyd, zdziwienie).

5. Emocjonalne ścianki (pomysł zabawy zaczerpnięty z książki Małgorzaty Małyńskiej, *Porozmawiajmy o uczuciach*)

Wychowawca wiesza na ścianach symboliczne minki, które odpowiadają następującym emocjom: radość, strach, gniew, smutek, zdziwienie. Następnie czyta opowiadanie a dzieci słuchając, w kilku momentach, w których nauczyciel na chwilę przerywa czytanie, ustawiają się jak najbliżej miejsca, którego symbol odpowiada emocjom przeżywanym przez bohatera opowiadania. Opowiadanie znajduje się w załączniku. Fragmenty, po których nauczyciel przerywa czytanie zaznaczone są gwiazdką. Jeżeli z właściwą ekspresją przeczytamy opowiadanie będziemy mogli zaobserwować emocje naszych dzieci.

Opowiadanie „Piotruś”

Piotruś został dzisiaj sam w domu. Rodzice musieli wyjść w ważnej sprawie z domu. – Tak nie lubię samotności. – pomyślał Piotruś – Żeby mieć przynajmniej siostrę lub brata... * – Dlaczego nie mam rodzeństwa? – Nawet psa nie mam, ani kota! Tak bardzo prosilem rodziców. Oczywiście obiecywali, że jak będę chodził do szkoły, dostanę psa. I co? – Nic! Ze złości kopnął stół. * Nagle coś poruszyło się w pokoju rodziców... Piotrek zamarł – Lepiej schowam się za kanapę- pomyślał. Pobiegł do dużego pokoju i sprytnie wcisnął się w kąt za kanapą. * – Tu przesiedzę do przyjscia rodziców- powiedział szeptem – a jak wrócą, niech mnie długo szukają, może domyślą się, co czuję! * Ledwie wygodnie się usadowił, zadzwonił telefon. – Nie ma mnie w domu! – krzyknął i zakrył uszy palcami. Ale dzwonek w telefonie brzmiał coraz głośniej i głośniej... – No już dobrze, dobrze, podniosę słuchawkę – powiedział Piotruś szeptem do siebie (– a może do aparatu telefonicznego?) – Słucham – zabrzmiało trochę niemiło i groźnie. – Piotrusiu- usłyszał głos mamy – znalazłeś niespodziankę, którą zostawiliśmy ci z naszym pokojem? Jak Ci się podoba? Niespodziankę- powtórzył za mamą Piotruś. – W waszej sypialni straszy, nie wchodzę tam. – Wejdz, a przekonasz się, że nie ma tam nic strasznego... Piotruś podszedł do drzwi sypialni, zatrzymał się.* – Może jednak wejść tam, kiedy przyjdą rodzice? – pomyślał. Zza drewnianych drzwi wydobywał się dziwny głos, może pisk, może szelest... – Raz kozie śmierć! – powiedział głośno i bohatersko złapał za klamkę. Pod nogi chłopca wpadł, radośnie merdając ogonkiem, mały, brązowy szczeniaczek i złapał Piotrusia za nogawkę spodni, jakby chciał powiedzieć – nareszcie! Gdzie byłeś do tej pory! * Jaki jesteś milutki! – wyszeptał Piotruś – Ach Ci rodzice! Jak oni mnie kochają! – westchnął i przycisnął do siebie pieska. – Już nie będę samotny i smutny!*

6. Podsumowanie

Wychowawca wraz z dziećmi siada w kręgu. Wychowawca mówi: na dzisiejszych zajęciach zajmowaliśmy się emocjami. Wiecie już jak nazywają się poszczególne emocje (nauczyciel pokazuje dzieciom buźki przedstawiające emocje a dzieci je nazywają), wiecie, że każdy ma do nich prawo ale należy uważać, aby nie urazić nimi innych. Bardzo dziękuję wam za zajęcia i świetną zabawę. Na koniec przygotowałam dla każdego z was po 3 buźki (uśmiechnięta, smutna i obojętna) – proszę, aby każdy z was wybrał jedną, którą pokaże czy podobały mu się zajęcia (uśmiechnięta – podobało mi się, obojętna – nie mam zdania, smutna-nie podobało mi się).

Grażyna Mikołajczyk Gdzie mieszka radość?

Parametry grupy

- Wiek: 6-7 lat.
- Liczba: około 20 osób.
- Płeć: chłopcy i dziewczęta.

Poziom rozwoju: grupa dzieci przebywających ze sobą po obowiązkowych zajęciach dydaktycznych, do czasu odbioru ich przez rodziców lub opiekunów. Dzieci znają się dobrze, mają swoje sympatie, ale szanują się mimo różnic wieku i umiejętności; dzieci w większości dobrze rozwinięte fizycznie, rozwój społeczny przebiega prawidłowo u wszystkich dzieci, ale nie dostrzegają radości w innych aspektach niż proste sytuacje przyjemnościowe.

Cele ogólne:

- Czym jest radość?
- Uświadomienie sobie radości z dzielenia się z innymi.

Cele operacyjne – dziecko:

- potrafi zdiagnozować radość – podaje, jakie są objawy radości,
- swobodnie wypowiada się o swoim przeżywaniu radości,
- potrafi wymienić sytuacje, w których można sprawić drugiej osobie radość,
- rysuje symbol radości według swoich skojarzeń.

Metody: rozmowa, zabawa, zadaniowa.

Formy: grupowa, indywidualna, rysunek.

Pomoce: gazety z dużymi kartkami, kosz, małe ciasteczka w kształcie zwierzątek, kredki – pudełko na stół, kartki z bloku rysunkowego – 10 sztuk – do podzielenia na połowę, nagranie piosenki „Radość o poranku” w wykonaniu Grupy I.

Miejsce: sala świetlicy.

Czas: 60 minut.

Przebieg zajęć

Wprowadzenie: wychowawca wita się umownym dźwiękiem i proponuje dzieciom wspólne zajęcia na temat bliski każdemu dziecku: radość. Możemy więc powiedzieć, że radość może spotkać każdego człowieka. Radość nie zawsze przychodzi

natychmiast. Dziś porozmawiamy o różnych sytuacjach, kiedy jesteście radośni. Czy zawsze można być radosnym?, czy tylko my chcemy być radośni? Zastanowimy się, gdzie można szukać radości?

Na początek proponuję wam krótką zabawę: każde dziecko bierze arkusz gazety, następnie wykonuje z niej twardą kulę. Kolejno chłopcy i dziewczynki rzucają swoją kulę do kosza z ustalonej odległości. Gdy dziecko wceluje otrzymuje ciasteczko i siada w kole na dywanie. Pozostałe ponawiają próbę.

Wychowawca pyta jak dzieci czuły się w czasie zabawy?

Dzieci: *wcelowałem za pierwszym razem, mi też się potem udało, i ja dostałam ciasteczko, dobre te ciasteczka...*

W: widzę, że poczuliście się dobrze po celnym rzucie – dzieci, które nie wcelowały od razu próbowały jeszcze raz. Teraz wszyscy siedzicie z uśmiechniętymi buziami.

W: jakimi innymi słowami moglibyście zastąpić słowo radość?

Dz: *zadowolenie, ucieszyć się, przyjemne uczucie, wesołość.*

W: widziałam waszą radość w czasie zabawy, a czy potrafilibyście określić, w jaki sposób może objawiać się radość?

Dz: *krzyczy się, podskakuje, tańczy, rzuca się koledze na szyję, bije brawo.*

W: rzeczywiście radość może objawiać się w bardzo różny żywiołowy sposób. Tak na pewno reagują osoby o żywym temperamencie, i to zarówno dzieci jak i dorośli. Można również okazywać wielką radość w sposób opanowany. Czasem reaguje się nawet łzami, ale mówimy, że są to łzy radości. Czy zdarzyło wam się kiedyś obserwować taką sytuację?

Dz: *mama była wzruszona, bo jak przyjechał lekarz i dał babci zastrzyk, to ona poczuła się lepiej; kiedy zawodnik wygrywa zawody...*

W: Cieszymy się w sytuacjach, kiedy jakby zdarza się coś nieoczekiwanego, niektórzy nazywają to cudem – upadł ze schodów i cud, że nic mu się nie stało, tata nie kupił wcześniej biletów do kina, ale jeszcze udało się dostać w pierwszym rzędzie itp.

Będziemy teraz rzucać kolczastą piłeczką i każdy z was opowie jaką radość pamięta ze swojego życia

Dz: *dostałem rower na urodziny, urodziła mi się siostrzyczka, pani na zebraniu pochwaliła mnie do mamy, dostałem dyplom za konkurs, dentysta nie znalazł żadnej dziury w moich zębach...*

W: Rozumiem was, że te wszystkie sytuacje sprawiały wam radość – były dla was przyjemne – ktoś się o was troszczył, docenił wasz trud, dał wam nagrodę, nie czekał cię ból leczenia zęba czy zastrzyku. Jest jednak więcej sytuacji w życiu, które też mogą sprawiać radość. Zabawimy się z zabawą „Tak”: zaczynamy od spaceru po sali. Zawsze po określeniu, co będziemy robić, wołacie „tak” i naśladujecie jak będziecie wykonywać tę czynność. Jeśli jesteście gotowi, zaczynamy: idziemy na plażę / pływamy/ jeździmy na łyżwach/ dzwoniemy do chorego kolegi/ kupujemy dla taty prezent/ dzielimy się z kolegą czekoladką/ podnosimy małe dziecko, które się przewróciło/ pomagamy mamie dźwigać zakupy / wrywamy chwasty z kwiatków / spacerujemy w lesie.

W: czy trudno było wam mówić „tak” chociaż to była zasada całej zabawy?

Dz: *nie, bo robienie tych rzeczy było pożyteczne, też dla nas przyjemne.*

W: Co było przyjemnego w robieniu tych rzeczy?

Dz: *Sprawialiśmy innym osobom radość – tacie kupowaliśmy prezent, pomagaliśmy mamie, było miło koledze, który nie chodzi do szkoły, inny kolega dostał kawałek czekoladki.*

W: A co ze spacerem, pływaniem, kwiatkami oczyszczanymi z chwastów?! Posłuchajcie piosenki „Radość o poranku”.

Dz: *jak się budzimy, to widać piękny świat.*

W: to bardzo ważne cieszyć się światem, który nas otacza – że świeci słońce, albo innego dnia pada deszcz, że listki pojawiają się wiosną na gałązkach i zakwitną kwiaty.

W: nuci fragment piosenki Anny Jantar „Tyle słońca w całym mieście”:

Dzień – wspomnienie lata / Dzień – słoneczne ćmy

Nagle w tłumie w samym środku miasta / Ty po prostu ty

Dzień – godzina zwierzeń / Dzień – przy twarzy twarz

Szuka pamięć poplątanych ścieżek / Lecz czy znajdzie nas

Ref. Tyle słońca w całym mieście / Nie widziałeś tego jeszcze

Popatrz o popatrz!

Szerokimi ulicami / Niosą szczęście zakochani

Popatrz o popatrz!

Wiatr porywa ich spojrzenia / Biegnie światłem w smugę cienia

Popatrz o popatrz!

Łączy serca wiąże dłonie / Może nam zawróci w głowie też

Dzień – powrotna podróż / Dzień – podanie rąk

W: Po tym wszystkim, o czym dziś rozmawialiśmy, narysujcie proszę znak radości, jedną rzecz, która kojarzy się wam z poczuciem radości. Nie zaglądale, co rysuje kolega/ koleżanka – to ma być wasze wyobrażenie o radości.

Po zakończeniu pracy dzieci częstują się ciasteczkami w kształcie zwierzątk, rozkłada się rysunki (np. serce, ptak, słońce, mama, dziecko, prezent, kwiatek) na jednym stole, dzieci je oglądają.

W: Widzę, że wasza radość ma różne, piękne barwy, różne kształty, nawet zapach. Popatrzcie, czy mam rację?

Dz: *u Franka to nawet się rusza – merda ogonem...*

Podsumowanie: Zajęcia przekonały was, że radość jest potrzebna każdemu dziecku, każdemu człowiekowi. Radość sprawia przyjemność też tym, którzy przyznali się do tego, że się cieszymy. Warto innym sprawiać radość, np. dzieląc się czymś z nimi. Radość to też cieszenie się życiem. Życzę wam, abyście byli pełni radości życia.

Agnieszka Ołowiak

O szacunku

Parametry grupy

- Wiek: 7-9 lat.
- Liczba: 30 osób.
- Płeć: 16 chłopców i 14 dziewczynek.

Poziom rozwoju: dzieci z klas I i III nauczania początkowego: dzieci znają się dobrze, uczęszczają do jednej grupy świetlicowej i do różnych trzech klas: Ic, Id i IIIId.

Grupa jest dość dobrze zintegrowana, jeśli chodzi o klasy młodsze – pierwszaki, natomiast klasa trzecia nie wykazuje ochoty do pracy w grupie. Nie zauważa się dużych konfliktów czy nieporozumień, natomiast należałoby popracować nad wzajemnym szacunkiem do siebie wśród dzieci. Dzieci potrafią być naprawdę bardzo niemiłe w stosunku do siebie, przezywają się, dokuczają sobie, są złośliwe, zazdrosne (zwłaszcza klasa III wobec rówieśników i w stosunku do młodszych dzieci).

Cele główne:

- wdrażanie do szacunku dla innych (swoich koleżanek i kolegów),
- integracja całej grupy.

Cele operacyjne – dziecko:

- umie odnosić się z szacunkiem do innych,
- wie, co to znaczy szanować innych,
- potrafi zahamować swoje złe zachowania,
- zna zwroty grzecznościowe i posługuje się nimi.

Metody: rozmowa kierowana, pogadanka.

Formy: grupowa.

Pomoce dydaktyczne: opowiadania B.Ferrero, tomik *Siedemnaście opowiadań*. Wydawnictwo Salezjańskie, opowiadanie *Wilkołak i pięć słówek*.

Miejsce: sala świetlicowa.

Czas: 45 minut.

Przebieg zajęć**Wprowadzenie**

Zapraszamy dzieci do koła, siadamy na dywanie (dzieci z III klasy mogą być odporne, zachęcamy je mówiąc, że będzie to bardzo ciekawe i niedługie opowiadanie o szacunku wobec innych). Szacunek wobec innych jest niezwykle istotną rzeczą. Jeśli my nie będziemy szanować innych, to i nas nikt nie uszanuje. W trakcie słuchania opowiadania prosimy dzieci o zastanowienie się nad własnym postępowaniem: jak odnoszą się do swoich kolegów, jakich zwrotów używają w stosunku do nich (czy mówią do siebie po imieniu, czy może używają różnego rodzaju przezwisk), jak reagują na przeciwstawienie się ich woli?

Rozwinięcie

Czytamy opowiadanie pt. „Wilkołak i pięć słówek”. Jest to historia o strasznym wilkołaku, który pożerał wszystko, co spotkał na swojej drodze: całe stado owiec ze swym pasterzem, samochód z ludźmi w środku. Przeważenie w miasteczku było ogromne. Na wieść o tym strasznym wydarzeniu, wystraszeni ludzie zabarykadowali się w swoich domach. Wilkołak trafił w końcu do szkoły, gdzie pożarł nauczycielkę z wszystkimi dziećmi i zasnął. Burmistrz miasta głowił się jak zaradzić temu strasznemu problemowi. Pewnego dnia zgłosiła się do Niego mała dziewczynka, która akurat w tym dniu nie była w szkole z powodu choroby i zaproponowała, żeby **poprosić** wilkołaka, by wypuścił wszystkich ze swej paszczy. Dziewczynkę wyśmiano za ten pomysł, ona jednak nie poddała się i podeszła do śpiącego wilkołaka mówiąc mu **dzień dobry**. Ten obudził się i aż posiniał ze złości. **Proszę** ... powiedziała dziewczynka, a wilkołak mało się nie udusił od dławiącego kaszlu, wypluwa-

jąc ze swej paszczy wszystkich po kolei, na końcu nauczycielkę, choć dzieci protestowały. Po tym, co się stało, dziewczynka **podziękowała** wilkołakowi, który słysząc te słowa zaczął się kurczyć. Dziewczynce zaczęło robić się żal wilkołaka i powiedziała: **przepraszam**. Wówczas bestia zaczęła się przemieniać w ślicznego chłopczyka, a dziewczynka widząc to powiedziała: **kocham Cię**. Chłopca odczarowało te pięć magicznych słówek, wypowiedzianych przez dziewczynkę. Dzieci w klasie zgodnie, ze smutkiem w głosie, stwierdziły, że one też są wilkołakami, ponieważ zapomniały o pięciu tak ważnych słowach oraz, że muszą to koniecznie zmienić i poprawić swoje postępowanie.

Zadajemy dzieciom pytania:

- *Dlaczego wilkołak tak postępował?* – Ponieważ był zły, zaczarowany.
- *Co odmieniło wilkołaka?* – Pięć magicznych słówek.
- *Czy wilkołak był zadowolony ze swej przemiany?* – Tak, bardzo.
- *Czy wilkołak przed przemianą był szczęśliwy?* – Nie.
- *A po przemianie?* – Tak, bardzo szczęśliwy.
- *Dlaczego tak ważne jest używanie tych słów? W czym nam pomaga?* – W nawiązywaniu przyjaźni, miłej zabawie i pracy, lepszemu samopoczuciu. Bycie miłym jest przyjemne.
- *Zastanówcie się, jacy jesteście dla siebie nawzajem? Czy jesteście mili, czy używacie pięciu magicznych słówek, a może używacie złych, brzydkich?*

Dzieci po zastanowieniu się twierdzą: jedno – tak, inne – nie, – różnie to bywa.

Ogłaszamy w klasie tydzień uprzejmości dla innych.

Podsumowanie

Na dzisiejszych zajęciach dowiedzieliście się, dlaczego tak ważne jest, aby szanować się nawzajem. Chcemy, żeby nas szanowano, lubiano, a jacy my jesteśmy dla innych? Wiecie, ile przykrości powodują nieporozumienia, kłótnie, wyzwiska, a ile radości wspólna, dobra zabawa i bycie uprzejmym, i życzliwym dla siebie? Zrozumieście, jakie to istotne i jak można w miłej atmosferze świetnie się bawić.

Alicja Filipowicz **„Czym jest nuda?”**

Parametry grupy

- Wiek: 9-10 lat.
- Liczba: 25 osób.
- Płeć: dziewczęta i chłopcy.

Poziom rozwoju wychowanków

Jest to grupa dzieci, która dobrze się zna, ponieważ wspólnie uczą i bawią się ze sobą. Znają się już 3 lata. Na początku tego roku szkolnego przybyło pięciu nowych uczniów z innej szkoły. Niektóre dzieci miały tu znajomych z przedszkola i z podwórka. Te zostały dość szybko zaakceptowane, łatwo im było zintegrować się z grupą. W grupie jest trzech chłopców i jedna dziewczynka, którzy rzadko włączają się do zabaw, często pozostają z boku grupy, trudno je zachęcić do wspólnej zabawy i pracy, szybko się wycofują.

Cel ogólny:

- Rozwijanie umiejętności rozpoznawania objawów uczucia nudy.

Cele operacyjne

Dziecko:

- wie, co to jest nuda,
- potrafi rozpoznać osobę, która się nudzi,
- umie nazwać przeżycia towarzyszące nudzie,
- wie, jak uczucie nudy wygląda na jego twarzy.

Metody: samodzielnych doświadczeń, dyskusja, objaśnienie, zadaniowa, organizowanie doświadczeń wychowanka.

Formy: indywidualna, w małych zespołach, grupowa.

Pomoce dydaktyczne: rekwizyty do scenki (model telewizora i pilota, książka, kilka zabawek, krzesło), kreda, tablica, 2 arkusze papieru, 2 komplety pisaków, lustro.

Miejsce: sala świetlicy szkolnej lub klasa dająca możliwość przemieszczania się; w klasie powinno się znajdować miejsce na odegranie scenki.

Czas trwania zajęć: 45 minut.

Przebieg zajęć

Przed rozpoczęciem zajęć nauczyciel i wybrana uczennica przygotowują wcześniej scenkę ukazującą nudne popołudnie pewnej dziewczynki, która nie potrafi się zająć niczym interesującym, przełącza kanały w telewizorze, przegląda książkę, ziewa, bierze zabawki i rzuca je w kąt.

1. Wprowadzenie

„Dzisiejsze zajęcia chciałabym poświęcić nudzie. Jest to uczucie, które niewątpliwie nie należy do uczuć przyjemnych, ale przeżywa je każdy z nas. Wyjaśnimy pojęcie „nudy”, zastanowimy się nad jej oznakami, zobaczymy ją w lustrze. Przyjrzyjcie się teraz scenie z udziałem Waszych kolegów i w czasie jej trwania zastanówcie się, jakie uczucia towarzyszyły dziewczynce podczas popołudnia spędzonego w domu.”

2. Opis scenki

W centralnej części klasy znajduje się krzesło, wykonany z pudełka model telewizora oraz pilot do telewizora, stolik z leżącą na nim książką, kilka zabawek. Wybrana uczennica siada na krześle i wykonuje kolejno kilka czynności ze znudzoną miną: przełącza kanały w telewizorze i na żadnym programie nie skupia uwagi, następnie bierze do rąk książkę, przerzuca strony, ziewa i odkłada ją na miejsce, wyjmuje zabawki, ale po chwili rzuca je w kąt i siada niezadowolona na krześle z założonymi rękami.

3. Rozmowa na temat scenki

Nauczyciel kieruje rozmową, zadając pytania typu:

- *Co odczuwała dziewczynka?* [Znudzenie; nic nie wywoływało jej zaciekawienia; nic jej nie zainteresowało; nudziła się.]

– *Czy była czymś zainteresowana?* [Nie była; próbowała się czymś zainteresować, ale wszystko ją nudziło; zajmowała się różnymi rzeczami, ale po chwili to zostawiała.]

– *Czy ciekawiły ją wykonywane czynności?* [Nie ciekawiły jej; wciąż się nudziła; wszystko wydawało jej się nieciekawe.]

Nauczyciel zapisuje na tablicy słowa: „nudzę się” i prosi, aby dzieci przedstawiały swoje wyjaśnienia tych słów, np.: nie wiem, co robić; jest nieciekawie; nic mi się nie chce; nic mnie nie interesuje, itd. Propozycje zostają zapisane na tablicy przez poszczególnych uczniów. Następnie dzieci ustalają z nauczycielem, czym jest nuda (układają definicję nudy), np. jest to niemiłe uczucie bezczynności; brak interesującego zajęcia; brak zaciekawienia).

4. **Objawy nudy**

Nauczyciel tłumaczy dzieciom, że czasem można rozpoznać osobę, która właśnie odczuwa nudę po jej sposobie zachowania, np. w domu, w szkole i w innych sytuacjach. Taka osoba ziewa, wierci się, ma znudzony wyraz twarzy, beczynnie chodzi z kąta w kąt, nieustannie marudzi, przekłada przedmioty z miejsca na miejsce. Poza tym można także w różnoraki sposób odczuwać w sobie nudę. Uczucie to również wiąże się z innymi uczuciami. Są osoby, które nudząc się, jednocześnie są smutne i pełne zniechęcenia. Są też tacy, u których poczucie nudy wywołuje złość na siebie lub na innych. To z nudów rodzą się czasem „małpie pomysły”, np. dokuczanie innym, wyśmiewanie się, umyślne rozbicie komuś przykrości. Realizacja takich pomysłów może w efekcie doprowadzić do skrzywdzenia innych.

5. **Ćwiczenie 1**

Grupa zostaje podzielona na dwie grupy, np. metodą odliczania do dwóch. Zadaniem grup jest napisanie na arkuszach przejawów nudy. W tym celu nauczyciel zadaje dzieciom pytanie: Po czym poznać osobę, która się nudzi? Wygrywa grupa, która przedstawi więcej pomysłów (czyli zakończy pracę ostatnia). Nauczyciel rozstrzyga, które propozycje są trafne. Zwycięska grupa nagradzana jest oklaskami lub okrzykiem: „Dzisiaj z nami wygrywacie, bo pomysłów dużo macie”.

6. **Ćwiczenie 2 – z lustrem**

„Wiecie już, jak rozpoznać osobę, która się nudzi i jak się ona zachowuje. A czy przyglądaliście się kiedyś sobie w sytuacji znudzenia? Wiecie, jak nuda wygląda na Waszych twarzach? Podejdźcie, proszę do lustra i przyjrzyjcie się swojej znudzonej minie. Zwróćcie uwagę na wyraz swoich oczu i ust”.

Po tym ćwiczeniu przeprowadzamy z dziećmi rozmowę na temat ich odczuć związanych z widokiem własnej znudzonej twarzy.

7. **Podsumowanie** (dzieci siedzą w kręgu)

Nauczyciel podsumowuje całe zajęcia: czym jest nuda, w jaki sposób można rozpoznać znudzenie u innych i u siebie.

„Na dzisiejszych zajęciach dowiedzieliśmy się, że czasami może dopaść nas uczucie, że uszły z nas siły, wszystko wydaje się nieciekawe i nic nam się nie chce. Możemy być wtedy pewni, że uczuciem, które nas właśnie ogarnęło, jest – **nuda**. Wyjaśniliśmy sobie, jakie są objawy uczucia nudy, jak rozpoznać, że się nudzimy lub że inni się nudzą. Wiemy już jak uczucie nudy wygląda na naszej twarzy. Dziękuję za zajęcia i życzę Wam, abyście rzadko mieli okazję się nudzić”.

Ewelina Siembab

Zazdrość o młodszą siostrę

Parametry grupy

- Wiek: 9 lat.
- Liczba: 10 osób.
- Płeć: dziewczynki.

Poziom rozwoju: dziewczynki znają się, mają codzienny kontakt podczas zajęć, jak też poza nimi. Wszystkie dzieci w grupie mają młodszego rodzeństwo, jednej z dziewczynek urodziła się właśnie siostra i jest ona bardzo o nią zazdrosna.

Cele ogólne:

- Korygowanie emocji towarzyszących bohaterce, w sytuacji, gdy pojawia się młodszego rodzeństwo.
- Doskonalenie umiejętności współpracy w grupie.
- Stymulowanie twórczego myślenia.
- Ćwiczenie aktywnego słuchania.

Cele operacyjne

Dziecko:

- wie, jakie emocje towarzyszyły bohaterce książki „Oto jest Kasia”,
- potrafi nazywać uczucie, jakim jest zazdrość,
- potrafi współpracować w grupie.

Metoda: zadaniowa.

Formy: grupowa.

Pomoce dydaktyczne:

- książka Miry Jaworzakowej *Oto jest Kasia*;
- markery, klej, flamastry,
- dwie porozcinane historyjki obrazkowe, przedstawiające osoby w różnych sytuacjach, a dokładniej emocje, które „wypisane” są na ich twarzach,
- arkusze papieru A4.

Miejsce: Sala, w której jest możliwość siedzenia w kręgu.

Czas: 50 minut.

Przebieg zajęć

Witam was bardzo serdecznie, dzisiaj porozmawiamy o zazdrości, wszyscy znamy to uczucie, chociaż często możemy sobie nie zdawać sprawy z jego częstego występowania w naszym życiu. Czasami zazdrościmy koleżance nowych butów, piórnika, a z kolei innym razem jesteśmy zazdrośni o coś innego.

Dzisiaj chciałabym, abyśmy porozmawiali o postępowaniu Kasi, zrobimy to czytając kilka stron książki pt. „Oto jest Kasia”.

5 minut

Ale w pierwszej kolejności podzielimy się na dwie grupy i poproszę Was o odpowiednie ułożenie historyjek obrazkowych, które z kolei nakleicie na karton wielkości A4.

Po zakończeniu zadania okazuje się, że jedna scenka przedstawia sytuację zazdrości pomiędzy koleżankami o nowy tornister, a druga o nową koleżankę, która pojawiła się w klasie.

Zadają dzieciom pytania:

- *Czy zdarzyło ci się, że tylko Ty chciałaś rozmawiać, siedzieć w ławce z nową koleżanką, która doszła do waszej klasy?* [Każdy jest ciekawy nowej osoby, a zarazem chciałby zdobyć kogoś drugiego na tyle, by był chętny spędzać czas tylko z nim, taka nowa osoba nie wie niczego o życiu klasy, więc osoby, które miały wcześniejsze niepowodzenia z koleżankami mogą po prostu „zdobyć” kogoś takiego.]
- *Przypomnij sobie i powiedz, jakie uczucia towarzyszyły ci, gdy zobaczyłaś jak „nowa koleżanka” poświęca swoją uwagę i równie chętnie bawi się z innymi prócz Ciebie?* [Jest mi przykro, czuję się zawiedziona i zła i mam uczucie, jakby ktoś celowo robił mi przykrość, płaczę, jestem zezłoszczona i okazuję to innym, np. w domu.]
- *Jak często zdarza Ci się być zazdrosną o koleżankę i jakie zachowanie innych to wywołuje?* [To zależy od różnych sytuacji.]
- *Jak zareagowałabyś w momencie, gdy ktoś z klasy ma akurat taki tornister, o którym marzyłaś?* [Byłam zezłoszczona, że ja jeszcze takiego nie mam i obiecuję sobie, że kupię sobie jeszcze lepszy od tej osoby.]
- *Kiedy podoba Ci się nowa rzecz, co robisz, aby ją kupić, zdobyć?* [Proszę mamę, tatę, aby mi kupili, idę do babci i proszę babcie, odkładam z kieszonkowego.]

W tym momencie przytaczam dzieciom definicję „zazdrości”, po czym wspólnie zastanawiamy się, o co można być zazdrosnym (o panią, o oceny, o wakacje, o starsze rodzeństwo, itd.).

10 minut

W tej chwili przechodzimy do odczytania stosownego fragmentu książki, który przedstawia zachowanie Kasi, która celowo otworzyła okno podczas nieobecności rodziców i zaziębiła młodszą siostrzyczkę. (Pytam dzieci o to, jak należy zajmować się małym dzieckiem, aby nie zaziębiło się – porównujemy jak każda z osób powinna ubierać się i dbać o własne zdrowie, aby być zdrowym. Mówię dzieciom, że małe dzieci są bardzo delikatne i wrażliwe na jakiegokolwiek zmiany temperatury otoczenia, zarówno w domu, jak i też podczas spaceru, dlatego każde wyjście wymaga dokładnego przemyślenia stroju niemowlęcia).

Po czym proszę dzieci by każde opowiedziało, w jaki sposób pomaga swoim mamom podczas zajmowania się swoim rodzeństwem, jakie szczęśliwe chwile przeżyły właśnie ze swoją siostrą lub bratem a niekoniecznie z koleżanką z podwórka, kiedy doznały pomocy ze strony swojego rodzeństwa?

30 minut

Na koniec zajęć dokonamy **podsumowania** dzisiejszego spotkania; zastanawialiśmy się, jakie emocje towarzyszą w sytuacji, gdy rodzi się kolejne dziecko w rodzinie i starsza siostra czy brat jest o to dziecko zazdrosny. Otóż wiadomo każdy z nas był właśnie taki mały i bezbronny, wymagający opieki, ale małe dzieci szybko rosną, po krótkim czasie przebywania z nimi łatwo się przyzwyczaić, przywiązać do nich i wszystkie czynności związane z ich pojawieniem się stają się normalne. Na początku może i trudno do tego wszystkiego się przyzwyczaić, bo zmienia się do-

tychczasowy układ w rodzinie. Ale jak wynika z waszych opowiadań, które zaprezentowałyście okazuje się, że warto mieć rodzeństwo, gdyż to dzięki rodzeństwu ma się towarzysza do zabaw, partnera do odkrywania świata, a w dorosłym życiu niezastąpionego przyjaciela.

5 minut

Małgorzata Trzaska „Uczę się wybaczać”

Parametry grupy

- Wiek: 8-9 lat.
- Liczba: 12 osób.
- Płeć: dziewczęta i chłopcy.

Poziom rozwoju

Dzieci chodzą do tej samej klasy. Znają się już drugi rok. Potrafią wzajemnie o siebie dbać i pomagać sobie w trudnych sytuacjach. Rzadko popadają w konflikty, jednak jak w każdej grupie, zdarzają się niesnaski. Uczniowie próbują rozwiązywać je samodzielnie lub z pomocą wychowawcy.

Cel główny: nauka wybaczenia.

Cele operacyjne

Uczeń:

- pokojowo rozwiązuje konflikty,
- współpracuje z rówieśnikami,
- wciela się w role w scenkach dramatycznych.

Metody: rozmowa, opowiadanie, pogadanka, mapa mentalna, drama, zadaniowa.

Formy: praca indywidualna, w grupach. Zajęcia obowiązkowe. Wychowanie społeczno-moralne, literacko-teatralne i muzyczne.

Pomoce dydaktyczne: odtwarzacz CD, nagranie piosenki „Wyciągnij dłoń”, wiersz Małgorzaty Strzałkowskiej „Coś strasznego”, dwa arkusze szarego papieru z napisami, jaka była Ewa przed pogodzeniem się i po pogodzeniu się, szare i żółte karteczki przedstawiające nastrój Ewy, klej, słownictwo i zwroty do wykorzystania w scenkach dramatycznych, szary papier z wyjaśnieniem pojęcia konflikt, plansza z morałem.

Zajęcia opracowane na podstawie scenariusza opublikowanego w przewodniku metodycznym Jolanty Faliszewskiej *Ja i moja szkoła*.

Miejsce: sala świetlicy szkolnej.

Czas: 60 minut.

Przebieg zajęć:

I. Wstęp

Dzieci siedzą w kręgu na dywanie. Witają się, przesyłając „iskierkę pracy”.

Prowadzący: W czasie dzisiejszych zajęć będziemy zajmować się trudną sztuką wybaczenia. Trudną, bo jeśli ktoś zrobił nam przykrość, nie zawsze potrafimy powiedzieć, że wybaczymy i przyjmujemy czyjeś przeprosiny. Popatrzcie na planszę wyjaśniającą znaczenia pojęcia konflikt:

- brak zrozumienia,
- obraza,
- kłótnia,
- nieporozumienie,
- spory,
- nieprzyjemność,
- sprzeczka,
- złe zachowanie. (Jeden z uczniów odczytuje ją głośno)

Zastanówcie się i opowiedzcie, w jakich sytuacjach potrafiliście komuś wybaczyć i jaka to była przykreść? (Dzieci wymieniają sytuacje konfliktowe – kłótnia o zabawkę, pierwszeństwo w zabawie, przyjaźń z innym dzieckiem, próbują nazwać uczucia, które im towarzyszyły – złość, gniew, niepokój).

II. Rozwinięcie:

1. Wstańcie, złapiemy się za ręce i zaśpiewamy piosenkę, której się wczoraj nauczyliśmy – piosenka pt. „Podajmy sobie ręce” (załącznik nr 1).
2. Podzielimy się teraz na czteroosobowe zespoły (jeśli dzieci tego nie potrafią, prowadzący pomaga im w tym przydzielając odpowiednią liczbę). Wasze zadanie będzie polegało na przygotowaniu scenki dramowej. Dwie osoby w grupie odgrywają role skłóconych ze sobą. Starają się przekonać pozostałych członków grupy, aby nie bawiły się z osobą, z którą są w konflikcie. (Do dyspozycji dzieci kartki ze słownictwem i zwrotami: „nie baw się, on jest niedobry, nieodpowiedzialny, zdradza tajemnice, nie stanął w mojej obronie, nie pomógł mi, nie pożyczył mi...”). Członkowie grupy próbują pogodzić skłóconych. Po prezentacji scenek prowadzący zadaje pytania:
 - *Jak czuliście się w roli skłóconych koleżanek lub kolegów?* [Źle, nie chciałem opowiedzieć się po jakiegokolwiek stronie, nie chciałem uczestniczyć w kłótni.]
 - *Jak czuliście się, gdy namawialiście do opowiedzenia się po swojej stronie?* [Żeby ktoś opowiedział się po mojej stronie, przyznał mi rację.]
 - *Jak czuliście się, gdy namawiano was do opowiedzenia się po czyjejś stronie?* [Lubię wszystkich, nie chcę w tym uczestniczyć, nie lubię oceniać.]
 - *Czy osoba znajdująca się w konflikcie powinna wciągać do niego inne osoby?* [Nigdy w życiu.]
 - *Jak można rozwiązać konflikt?* [Namówić do zgody, wyjaśnić, nie wciągać do konfliktu innych osób, powiedzieć, że lepiej żyć w zgodzie.]
3. Posłuchajcie teraz wiersza Małgorzaty Strzałkowskiej „Coś strasznego” (załącznik nr 2).
4. Po wysłuchaniu wiersza dzieci odpowiadają na pytania prowadzącego:
 - *O czym zapomniała Ewa?* [o co pokłóciła się z Hanią?]
 - *Co Ewa mówiła o Hani?* [Namawiała inne dzieci, by jej nie lubiły.]
 - *W jaki sposób dziewczynki się pogodziły?* [Ewa powiedziała, że się nie gniewa, dziewczynki podały sobie ręce.]
 - *Czy warto się gniewać?* [O wiele lepiej żyć w zgodzie.]

Popatrzcie na planszę z morałem, który już wcześniej wypowiedzieliście:

– *Kto nauczy się wybaczać, ten z radości będzie skakać!*

Weźcie przygotowane żółte i szare karteczki. Przyklejcie karteczki na szarym papierze z właściwym napisem: Ewa przed pogodzeniem się, (naburmuszona, zła, obrażona, nieprzyjemna, niekoleżeńska, nieżyczliwa). Ewa po pogodzeniu się (radosna, koleżeńska, miła, pogodna, uprzejma, zadowolona).

5. Proszę, abyście odczytali wypisane przymiotniki. Spróbujcie powiedzieć, dlaczego jedne są na żółtych karteczkach, a inne na szarych? (Jeśli uczniowie nie potrafią odpowiedzieć, prowadzący podpowiada, że kolor żółty kojarzy się z radosnym nastrojem, a szary ze smutnym.)

III. Podsumowanie

Na dzisiejszych zajęciach rozmawialiśmy o wybaczeniu. Kto z was powie: dlaczego warto wybaczać? (Jeśli nie ma chętnych uczniów, prowadzący podpowiada: bo jesteśmy radośniejsi, życzliwi, koleżeńscy, uprzejmi, przyjaźni, lepiej nam ze sobą). Mam nadzieję, że przekonaliście się o znaczeniu życia w zgodzie i potraficie wyciągnąć rękę, żeby przeprosić lub wybaczyć, by potem skakać z radości. Podajmy sobie dłonie na pożegnanie. Dziękuję wam wszystkim za aktywny udział w zajęciach.

Załącznik nr 1	Załącznik nr 2
E. Chotomska <i>Podajmy sobie ręce</i> Muzyka: K. Marzec	M. Strzałkowska <i>Coś strasznego</i>
<p>1. Siedzisz w domu strasznie zły, sam jesteś jak palec, chcesz się bawić, nie masz z kim, na świat patrzysz z zalem. A za ścianą sąsiad twój płacze nieustannie, chce się bawić, nie wie jak, zmienił dom w fontannę.</p> <p>Refren: Wyciągnij dłoń – bądź przyjacielem, niewielki gest – a znaczy wiele. Wyciągnij dłoń – to zdziała cuda, zobaczysz, że się wszystko uda.</p> <p>2. Między nami mieszka ktoś, komu źle na świecie, nos do szyby przytknął i wypatruje dzieci. Zza zakrętu wybiegł pies, szuka swego pana, ogon zwiesił, smutny jest, nie jadł nic od rana.</p>	<p>Hania coś zrobiła Ewie. Coś strasznego. Co? Nikt nie wie. Nawet Ewa, choć wiedziała, też już dawno zapomniała, jednak wciąż jest obrażona. Chodzi zła, naburmuszona i namawia koleżanki, żeby unikały Hanki. – Ja tej Hance nie daruję! Ona tak mnie denerwuje! Ja tej jędzy wprost nie znoszę! Jak ją dorwę, wypatroszę!</p> <p>Dookoła coś się dzieje, słysząc krzyki, ktoś się śmieje, tylko Ewa, z miną smoka, z Hanki wciąż nie spuszcza oka. Mars na czole, drżą jej dłonie... Za chwileczkę siarką zionie!</p> <p>Tak to trwało, trwało, trwało... Ale wreszcie się urwało.</p>

Ref. 3. Wczoraj smutno było ci, mówiłeś: mam pecha, dzisiaj ktoś ci podał dłoń i już się uśmiechasz. Nikt na świecie nie jest sam, popatrz dookoła i ty też przyjaciół masz, więc głośno zawołaj: Ref.	Pomyślała w końcu Ewa: – Po co ja się na nią gniewam?... Ona się tym nie przejmuję, a ja się okropnie czuję... Kiedy Hankę dziś spotkała, z różną miną powiedziała: – Ja już się nie gniewam! Wcale! Na to Hanka: – To wspaniale! I za ręce się złapały, I w podskokach gdzieś pognały.
---	--

Mariola Karwan

Agresor czy kolega?

Parametry grupy

- Wiek: 9-10 lat.
- Liczba: 14 osób.
- Płeć: chłopcy.

Poziom rozwoju

Te spośród dzieci uczęszczających do świetlicy, które w kontaktach z rówieśnikami zachowują się agresywnie: dokuczają, wyśmiewają, przezywają, „żartują” – popychając się, bijąc i kopiąc słabszych; a ponadto są impulsywne, nie radzą sobie z trudnościami i przeciwnościami, trudno im zastosować się do ogólnie przyjętych reguł.

Cele ogólne:

- uczenie właściwych zachowań wobec rówieśników i nauczycieli,
- kształcenie radzenia sobie w sytuacjach trudnych,
- kształcenie umiejętności współdziałania w zespole.

Cele operacyjne

Dziecko:

- rozpoznaje i nazywa swoje odczucia (złość, radość),
- umiejętnie wykorzystuje poznane pozytywne sposoby radzenia sobie ze złością,
- współdziała w grupie.

Metody: zadaniowa, problemowa, twórcza.

Formy: indywidualna, z całą grupą.

Pomoce dydaktyczne: poduszki do siedzenia, kilka starych gazet, sznurek, balony i wełniane rękawiczki dla każdego, koszyczek z karteczkami zawierającymi charakterystykę każdego dziecka.

Miejsce: salka terapeutyczna Szkoły Podstawowej Nr 4 w Legnicy.

Czas trwania zajęć: 30 minut.

Przebieg zajęć:**1. Wprowadzenie**

Czasem zdarza się wam „niechący” oberwać od kolegi, a niekiedy i wam samym przytrafi się przyłożyć temu, który zaczepia. Ponieważ w wyniku takich sytuacji otrzymujecie punkty ujemne, a rodzice i nauczyciele nie pochwalają takich zachowań, dlatego dzisiaj podczas zajęć spróbujemy znaleźć sposoby na inne zachowania, takie, które mogą poprawić wasze „notowania”.

2. Zabawa: „Rozgniewana rękawiczka”

Dzieci wykonują kolejne polecenia wychowawcy, zgodnie z instrukcją:

– Zamknijcie oczy i przypomnijcie sobie sytuacje, w których byliście ostatnio bardzo rozszloczeni. Na kogo tak się strasznie złościście? (mamę, tatę, brata, siostrę, kolegę, sąsiada, a może jeszcze na kogoś innego?) Jak się złościście? (tupaniem nogami, krzyżeniem na innych, „brzydkimi” słowami, przepychankami, a może jeszcze inaczej? Jak?)

– Myśląc o tym, co was spotkało, porwijcie gazetę na drobne kawałki, zgniećcie je, a następnie wkładajcie do swoich rękawic, mówiąc: „Złości mnie, kiedy...”

– Za każdym razem wkładajcie do nich całą swoją złość.

– Zostawcie trochę miejsca w rękawiczce, żeby dało się ją związać.

– Teraz podrzućcie wasze rozgniewane rękawice kilka razy do góry i łapcie je.

– Teraz rzućcie je z całą złością kilkakrotnie na podłogę, a teraz przerzucając rękawiczki z ręki do ręki, pomyślcie, że macie swoją złość w rękach i możecie nią przerzucać i robić co tylko chcecie – macie nad nią kontrolę, panujecie nad nią!

3. Zabawa „Rozszloczone balony”

Wychowawca proponuje inny sposób pozbycia się złości: – spróbujcie nadmuchać balony: pamiętajcie, że wraz z powietrzem wpychacie tam swoją złość; gdy balon będzie nadmuchany – wyrzućcie go w górę. Wychowawca pyta, co stało się ze złością? (wyleciała, pofrunęła, zniknęła, nie ma jej).

4. „Nagroda” – wychowawca czyta tekst: „Starsza pani dźwiga siatkę z zakupami. Marcin widząc to, podbiega do niej i proponuje pomoc. – Pewnie pani ciężko? – Oj, tak, ręce mnie bolą. – Pomogę! Z uśmiechem dźwiga torby.

– Nic dziwnego, że bolą Panią ręce!

– Marcinku, ty też pewnie nie masz wiele siły, jesteś przecież mały i szczupły, a mimo to pomagasz mi w noszeniu zakupów. Słyszałam, że pomagasz również pani Kwiatkowskiej. Skąd u ciebie tyle chęci? Za twoje dobre serce chcę ci dać nagrodę (wyjmuje 5 zł i daje chłopcu). Marcin nie przyjmuje pieniędzy.

– Proszę zabrać te pieniądze, nie robię tego dla nagrody. Wyobrażam sobie wtedy, że jestem bardzo silny.

5. Wychowawca stawia pytanie:

– *Dlaczego Marcin jest fajny?* (bo pomaga, bo jest dobry, bo jest silny, bo jest uczynny i pomocny, bo ma dobre serce, bo nie robi tego dla pieniędzy).

Wychowawca podsumowuje wypowiedzi dzieci następującym wnioskiem: Nasza siła może przynosić pożytek innym ludziom.

6. Zabawa „Zgadnij, o kogo chodzi”

Wychowawca wkłada do koszyka złożone karteczki z przygotowanymi krótkimi charakterystykami dzieci (bez podanego imienia, wyłącznie pozytyw-

ne): potrafi przerwać rozmowę lub wygłupianie się z kolegą, gdy ktoś go o to poprosi; lubi zwierzątka, szczególnie koty; umie ładnie rysować; ma ładny charakter pisma; dzieli się swoim drugim śniadaniem; ciekawie opowiada; ma śliczne piegi na nosku; jest miłym kolegą; jest zawsze uśmiechnięty; chętnie zmazuje tablicę; ładnie tańczy; dobrze się uczy; jest znawcą gier komputerowych; świetnie gra w piłkę; jest wysportowany; modnie się ubiera; ma fajne buty. Dzieci siedząc w kole, losują po kolei karteczki z koszyka. Ich zadaniem jest odgadnięcie, o kogo chodzi (mogą podać kilka imion). Na koniec każdy chłopiec otrzymuje swoją pozytywną charakterystykę.

7. Zabawa w przekazanie uśmiechu

Dzieci siedzą w kole, wychowawca rozpoczyna, mówiąc: „Przesyłam uśmiech dziecku, które siedzi obok mnie po prawej stronie”. Dotyka ramienia tego dziecka i patrząc mu w oczy, uśmiecha się. Dzieci przekazują sobie uśmiech, ale już bez słów, dotykając lekko ramienia kolegi z prawej strony i uśmiechają się najpiękniej, jak potrafią.

8. Podsumowanie

Nam wszystkim czasem zdarza się zdenerwować na kogoś lub na coś. Wszyscy bywamy wściekli. Na dzisiejszych zajęciach dowiedzieliście się, jak możecie poradzić sobie z tą złością, jakie są sposoby na pozbycie się jej i to tak, aby nikomu nie zrobić krzywdy. Wiecie też, że można być dobrym dla innych i można mieć wiele dobrych cech. Na następnych zajęciach zapoznam was z innymi metodami, a wy tymczasem spróbujcie poćwiczyć poznane zabawy: „rozzniewaną rękawiczkę” lub „rozzłoszczone balony”.

Ewa Musiał

Co zrobić ze swoją agresją?

Parametry grupy

- Wiek: 9-10 lat.
- Liczba: 20 osób.
- Płeć: chłopcy i dziewczynki.

Poziom rozwoju

Trzech chłopców wyraźnie dominuje w grupie, zbyt często przejawiają zachowanie agresywne, inne dzieci czasami stosują agresję słowną.

Cele ogólne:

- wdrażanie uczniów do radzenia sobie z przejawami agresji w życiu codziennym,
- poprawna komunikacja,
- umiejętność odróżniania zachowań poprawnych i złych.

Cele operacyjne

Uczeń:

- wie, że agresja jest zjawiskiem negatywnym,
- umie podać przykłady zachowań pozytywnych,
- potrafi: zachować się odpowiednio do sytuacji.

Metody: objaśnienie, ćwiczeniowa, zadaniowa (wypisywanie „recept”, wybieranie napisów, przyklejanie napisów z „rozsypki wyrazowej” do „Drzewa dobra i zła”), wdrażanie do samowychowania, inscenizacja.

Formy: indywidualna, grupowa, małych zespołów.

Pomoce dydaktyczne:

- kartki ze zdaniem (załącznik nr 2):
 - a) złe zachowania:
 - Na agresję odpowiedz agresją.
 - Nigdy nie przebaczasz.
 - Rób zawsze to, na co masz ochotę, bez względu na innych.
 - Za wszelką cenę staraj się wygrać.
 - To inni są winni.
 - Przyglądaj się spokojnie, gdy ktoś cierpi; dobrze, że to nie Ty.
 - Słowa nie obrażają i nie zadają bólu.
 - Liczy się tylko Twoje prawo do bycia szczęśliwym.
 - b) dobre zachowania:
 - Współczuj ,gdy ktoś cierpi.
 - Zanim ocenisz innych, spójrz na siebie.
 - Zanim powiesz przykre słowo lub podniesiesz rękę-pomyśl.
 - Nie tłum złości i żalu.
 - Mów o tym, co czujesz.
 - Inni też mają prawo do szczęścia.
 - Nazywaj rzeczy po imieniu i mów dokładnie o co ci chodzi.
 - Szanujesz innych , inni szanują ciebie.
 - Swoje niezadowolenie okazuj w taki sposób ,aby nie krzywdzić innych.
- plakat kolorowy – rysunek drzewa z napisem: „Drzewo dobra i zła” (lewa część drzewa czerwona (podkreśla złość, agresję), a prawa strona – zielona (uspokaja),
- białe kartki w kształcie recepty (załącznik 1),
- biały fartuch i stetoskop (zabawka).

Miejsce: sala świetlicowa, w której mieści się grupa, z możliwością siedzenia w kręgu.

Czas trwania: 65 minut.

Przebieg zajęć

Wprowadzenie

Dzisiejsze zajęcia chciałabym poświęcić agresji. Zapraszam dzieci do kręgu i objaśniam temat zajęć. Już wcześniej mieliście okazję rozmawiać na lekcjach na temat złych, agresywnych zachowań dzieci. Niestety nadal jest to problem i dotyczy nas wszystkich. Dlatego myślę, że należy jeszcze raz wyjaśnić sobie nawzajem zasady dobrego zachowania.

Proponuję więc, aby nasze zajęcia rozpocząć od zaprezentowania przez uczniów (wcześniej przygotowali się do prezentacji) scenek, w których widoczne są różne przejawy agresji:

- bójka dwóch chłopców,
- obgadywanie koleżanki,
- uczeń otrzymuje ocenę niedostateczną (według niego niesprawiedliwie).

Rozwinięcie

Wszystkie te krótkie inscenizacje zostają wspólnie omówione przez uczestników zajęć.

Pytania pomocnicze przy omawianiu i przewidywane odpowiedzi dzieci, to:

- *Jak wyrażali swoją złość?* [bili się, popychali i krzyczeli, obrażali innych]
- *Jak wy wyrażacie swój gniew i złość (słowami, ciałem)?* [tupimy, głośno mówimy, zamykamy się w pokoju]
- *Jak wyrażacie złość wobec dorosłych, a jak wobec dzieci?* [trzaskamy drzwiami, krzyczymy]
- *Jak nazywa się zachowanie, które polega na wyladowaniu gniewu, złości na osobach lub rzeczach?* [agresja]
- *Co wywołuje agresję?* [dokuczanie przez kolegów, wyśmiewanie, oskarżanie przez innych]
- *Kiedy czuję złość?* [kiedy z czymś sobie nie radzę, gdy przegrywam lub zostaję ukarany]
- *Co się dzieje z ludźmi, którzy o nich nie mówią?* [sami to przeżywają i jest im trudniej]
- *Jak zareagować na czyjąś agresję?* [uspokoić kolegę, porozmawiać z nim o tym, co się wydarzyło]
- *Co można zrobić ,aby zmienić agresję w zachowanie pozytywne?* [pokazywać innym, że w wielu sytuacjach można opanować złość i gniew]

15 minut

Po omówieniu z dziećmi powyższych zachowań, uczuć, reakcji, uczniowie przedstawiają powyższe trzy scenki ze zmianą zachowań (np. obgadywanie koleżanki – zmiana zachowania to pozytywne wyrażanie się o koleżance, mówienie o jej dobrych cechach). Przykład: „Ona jest głupia!- Nie, wcale nie jest głupia, ale mądra, ma ładne włosy!

10 minut

W dalszej części zajęć uczniowie wybierają kolejno z „rozsypanki wyrazowej” kartki ze zdaniami i uzasadniają swój wybór: „Umieściłem to zdanie na „drzewie... (na prawej stronie-zielonej lub na lewej – czerwonej) **dlatego, że...** Jeśli dziecko wybrało napis i umieściło po właściwej stronie, a nie umie wytłumaczyć, wyjaśnia wychowawca. Wychowawca przykleja również kartki ze zdaniami na „Drzewo dobra i zła”

15 minut

Na zakończenie zajęć proponuję próbę zaprezentowania scenki z wręczeniem „recepty” („lekarz-pacjent”). Osoba wybrana na ochotnika ubiera biały fartuch, bierze stetoskop (rola lekarza) i wręcza „receptę” (na której zapisuje przykład pozytywnego zachowania, wybranego spośród dobrych zachowań opisanych na kartkach) kolegom, którzy zbyt często przejawiają zachowanie agresywne.

10 minut

Przed odegraniem scenki należy zwrócić uwagę na to, że warunkiem poprawy stanu „chorego” jest jego chęć i zaangażowanie (chęć poprawy zachowania).

10 minut

Podsumowanie

Na dzisiejszych zajęciach dowiedzieliście się, co zrobić ze swoją agresją, dlaczego często przejawiamy agresję. Mam nadzieję, że uznacie, iż nie warto zachowywać się agresywnie i będziecie starali się okazywać swoje niezadowolenie czy zły nastrój, w taki sposób, aby nie krzywdzić innych (słowem czy czynem).

5 minut

Załącznik 1
„RECEPTA”

<p>Recepta 01013079286700314378</p> <p>Pacjent</p> <p>PESEL</p> <p>Rp.</p> <p>01013079286700314378 IIIIIIIIIIII</p> <p>..... Data wystawienia Podpis lekarza</p> <p>..... Data realizacji od dnia</p> <p>..... 00112476</p>

Załącznik 2

Napisy do wycięcia i powiększenia (najlepiej, gdy są kolorowe):

Nigdy nie przebaczaj.
 Rób zawsze to, na co masz ochotę.
 Na agresję odpowiedz agresją.
 Mów o tym, co czujesz. Nie tłum złości i żalu.
 To inni są winni.
 Zanim ocenisz innych, spójrz na siebie.
 Współczuj, gdy ktoś cierpi.
 Słowa nie obrażają i nie zadają bólu.
 Za wszelką cenę staraj się wygrać.
 Przyglądaj się spokojnie, gdy ktoś cierpi; dobrze, że to nie Ty.
 Nie będę ustępować innym.
 Zanim powiesz przykre słowo lub podniesiesz rękę – pomyśl.
 Swoje niezadowolenie okazuj w taki sposób, aby nie krzywdzić innych.
 Szanujesz innych, inni szanują Ciebie.

Napis do plakatu, który powinien być wykonany na dużym arkuszu szarego papieru.

Drzewo **Dobra** i **Zła**

Izabela Olewicz „Zły humorek”

Parametry grupy

- Wiek: 7-10 lat.
- Liczba: 12 osób.
- Płeć: dziewczęta i chłopcy.

Charakterystyka grupy

Zajęcia przeznaczone są dla grupy dzieci uczęszczających do świetlicy szkolnej po lekcjach. Dzieci chętnie bawią się razem, uczestniczą w zajęciach. Widać jednak u części dzieci niedojrzałość emocjonalną, która wyraża się różnymi atakami złości, a niekiedy agresji. Dzieci wówczas kłócą się, obrażają, przezywają, wymuszają, itp. Wpływ na takie zachowania ma wiek tych dzieci, ale także środowisko. Spora grupa dzieci to jedynacy, których rodzice spełniają niemalże wszystkie zachcianki swoich dzieci. Właśnie one często nie potrafią opanować swojej złości, gdyż nie są nauczone, że ktoś im odmawia, że ktoś inny dostanie grę do zabawy, itp. Zajęcia mają pomóc tym dzieciom i podpowiedzieć im, co zrobić kiedy są złe, zdenerwowane.

Cele ogólne:

- kształtowanie empatii oraz umiejętności rozpoznawania i nazywania uczuć własnych i innych ludzi,
- rozwijanie umiejętności werbalnego i pozawerbalnego wyrażania uczuć,
- poznanie sposobów radzenia sobie ze złością.

Cele operacyjne

Dziecko potrafi:

- nazwać uczucia swoje i drugiego człowieka korzystając z własnych doświadczeń,
- przedstawić uczucia za pomocą mimiki, gestów, mowy ciała, słów, a także symboli – „buźki”,
- współdziałać w grupie,
- wykorzystać zdobytą wiedzę i umiejętności w działaniu.

Metody: pogadanka, zadaniowa, ćwiczeniowa.

Formy: grupowa, indywidualna, rozmowa, ruch przy muzyce.

Pomoce dydaktyczne:

- *Prowadzący:* karty z symbolami (buziaki: złość, radość) – załącznik 2, płyta CD z piosenką M. Jeżowskiej „Order uśmiechu”, plakat „Recepta na złość”.
- *Dzieci:* markery (2 paczki po 10 szt.), kartki białego papieru (A-4 – 2 szt.), arkusze szarego papieru – 2 szt., karteczki z „Receptą na złość” – 12 szt. (ksero) – załącznik 1, balony – szt. 12, stare gazety (przynajmniej jedna dla dziecka).

Miejsce: sala gimnastyki korekcyjnej (na podłodze rozłożone są materace i na jednej ze ścian są lustra).

Czas trwania zajęć: 60 minut.

Przebieg:

1. Wprowadzenie
Dzieci siadają w kole na materacach.

Mówię dzieciom, że każdy z nas przeżywa różne uczucia. Jedne z nich są przyjemne, inne smutne lub nawet przykre. Są takie, których oczekujemy i takie, których chcielibyśmy uniknąć. Wszystkie jednak są nam potrzebne. Dziś będziemy rozmawiać o złości. Na pewno każdy z nas był kiedyś na coś tak zły, że chciał wybuchnąć... Wszyscy ludzie przeżywają to uczucie: dorośli i dzieci. Dzieci kolejno w kręgu kończą następujące zdanie: „Złoszczę się, kiedy...”

2. Dzieci ustawiają się parami, rozdzielają się na dwa rzędy i siadają jedno za drugim tak, aby każdy mógł dosięgnąć rękami pleców osoby siedzącej przed nim. Uczestnik na samym końcu otrzymuje na kartce „tajną wiadomość”: symbole złości i radości (załącznik nr1). Zapoznaje się z nią i odkłada tak, aby nie widziały jej pozostałe dzieci. Dziecko na drugim końcu rzędu otrzymuje natomiast czystą kartkę i flamaster.

Teraz ostatni uczestnik, właściciel „tajnej wiadomości”, rysuje ją na plecach swojego poprzednika. Ten przekazuje ją rękami dalej na plecy następnej osoby – powtarza się to tak długo, aż wszyscy dostaną wiadomość.

Ostatnie dziecko zapisuje na kartce, co otrzymało. Na koniec porównujemy wyjąciową informację oraz to, co dotarło do końca rzędu.

Rozmowa na temat tego, co czują osoby przedstawione na obrazkach i nazywanie tych uczuć.

3. Zabawa przy muzyce „Ja jestem...”

Dzieci przy muzyce bawią się (poruszają się rytmicznie, podskakują). Na przerwę w muzyce wszyscy mówią: „ja” (tupnięcie prawą nogą) – „jestem” (tupnięcie lewą nogą), a nauczycielka dodaje: „zły”. Dzieci mówią ciałą, gestem, mimiką oraz słownie przedstawiają, jak się czują i zachowują, gdy są złe. Podczas następnych przerw ilustrują (pantomimicznie) radość, smutek, zdziwienie, strach, spokój.

4. Gdzie mieszka złość? (pomysł zaczerpnięty z programu „Szkoła bez przemocy”)

Rozkładamy na podłodze dwa arkusze szarego papieru. Proszę dzieci, aby podzieliły się na dwie grupy: dziewczynki i chłopcy. Odrusujcie na papierze sylwetkę koleżanki lub kolegi. Chętne dziecko kładzie się na arkuszu i grupa go obrysowuje. Proszę dzieci o przypomnienie sobie w jaki sposób się złością: tupią, robią groźne miny, itp. Kolejnym zadaniem dla dzieci będzie umiejscowienie swojej złości na odrusowanym konturze człowieka poprzez pokolorowanie miejsc, gdzie mieszka złość (np. „ja pokolorowałem nogi, bo jak jestem zły to tupię”, „ja usta, bo krzyczę”, itp.). Grupy przedstawiają zaznaczone miejsca i porównują z drugą grupą.

5. „Recepta na złość”

Dzieci mają przed sobą sylwetki osób z pokolorowanymi miejscami „złości”. Mówię dzieciom, że taki człowiek potrzebuje leczenia ze złości. A ja właśnie wracam od lekarza, który wypisał receptę na złość. Rozwijam kartkę papieru z napisem „Recepta”. Wspólnie odczytujemy, „jaki lekarstwa należy zażyć, aby pozbyć się złości”. Proszę także o pomysły dzieci (zgłaszają swoje propozycje chętne dzieci).

„Recepta na złość”

dla:

- trzy wolne wdechy i wydechy,
- licz od stu wstyk,
- masuj kark,
- krzyknij z całej siły AAAA...!,
- zapisz na kartce swoje zalety,
- zaciśnij mocno pięści, aby zgromadziła się w nich cała twoja złość, a potem mocno je strzepnij,
- maluj jaskrawymi farbami na dużych arkuszach papieru,
- balony złości, które nadmuchujesz i powoli wypuszczasz z nich powietrze,
- worek złości, w którym zamykamy złość,
- pudełko z gazetami, które można gniesć, drzeć do woli,
- przypięcie znaczka z rysunkiem psa, który szczerzy zęby – ma sygnalizować „Uwaga, będę gryzł”,
- rozmowa,
- zabawy ruchowe (bieganie, skakanie, itp.),
- słuchanie muzyki,
- granie na instrumencie,
- taniec,
- i inne.

Doktor: Dobry Humorek

Podczas odczytywania zaleceń, dzieci od razu je stosują na sobie (oczywiście te z listy, które mogą w salce gimnastyki korekcyjnej wykonać).

Dzieci w trakcie całych zajęć miały okazję zaobserwować, jak wyglądają, gdy się złością (tak normalnie nie widzą swojej twarzy i siebie, kiedy wpadają w złość). Będą to z pewnością ciekawe spostrzeżenia.

6. Podsumowanie (dzieci siedzą w kręgu)

Na dzisiejszych zajęciach dowiedzieliście się, że wszyscy ludzie czasami się złością. Dowiedzieliśmy się również, co należy zrobić, aby złość jak najszybciej nam minęła. Na zakończenie zapytam dzieci, jaki sposób na złość wybrały dla siebie.

Rozdanie wszystkim dzieciom „Recepta na złość”, które wypisał lekarz.

Agnieszka Dziwiszewska „Rozwiązywanie konfliktów”

Parametry grupy

- Wiek: 14 lat.
- Liczba osób: 20-25.
- Płeć: dziewczęta i chłopcy.

Poziom rozwoju wychowanków

Jest to grupa uczniów klasy pierwszej gimnazjum, która zna się dość dobrze jeszcze ze szkoły podstawowej. Pomimo jednak wydawałoby się dość dobrej znajomości w grupie tej (jak się dość szybko okazało) istnieją nierozwiązane konflikty i niesnaski, ciągnące się jeszcze od szkoły podstawowej. W grupie tej znajduje się grupka „przywódców”, która: po pierwsze narzuca swoją wolę reszcie, a także powoduje, że część spokojniejszych wychowanków czuje się izolowana.

Cel ogólny:

- poznanie podstaw wiedzy o konfliktach i ich przyczynach oraz sposobach rozwiązywania sytuacji konfliktowych.

Cele operacyjne:

- umiejętność rozwiązywania konfliktów we własnym otoczeniu,
- znajomość etapów rozwiązywania konfliktów,
- odkrycie cech wspólnych z uczestnikami grupy.

Metody: zadaniowa, pogadanka, odgrywanie scenek.

Formy: indywidualna, grupowa.

Pomoce dydaktyczne: 6 dużych arkuszy szarego papieru, markery, mazaki, plansza z wypisanymi „Etapami rozwiązaniami konfliktu”, karteczki z zapisanymi tematami konfliktu.

Miejsce: świetlica szkolna.

Czas: 60 minut.

Przebieg zajęć**Wprowadzenie**

Dzień dobry! Dzisiejsze zajęcia chciałabym poświęcić temu co to jest konflikt, jakie są sposoby reagowania na sytuacje konfliktowe i jak rozwiązywać takie problemy. Poznamy etapy rozwiązywania konfliktów. Umiejętność rozwiązywania konfliktów w grupie jest bardzo ważna, gdyż dobrze wpływa na panującą atmosferę oraz poprawia relacje między członkami grupy.

Część zasadnicza

- Podanie definicji słowa „konflikt” (sprzeczność interesów, poglądów, niezgodność).
- Na dużym arkuszu papieru prowadzący zapisuje słowo Konflikt. Następnie prosi dzieci by podały słowa, które kojarzą im się z konfliktem, te które odzwierciedlają ich przeżycia w sytuacjach konfliktowych – zapisuje je na arkuszu (nieporozumienie, agresja, złość, uderzenie, kłótnia, płacz, zazdrość, strach).
- wychowawca zadaje dzieciom pytania: „czy potrafią wymienić negatywne strony konfliktów” (agresja, nienawiść do kogoś, poniżenie kogoś, ból, przykrość) oraz „czy są pozytywne strony konfliktów” (dowiedzenie się co inni o mnie myślą, rozładowanie napiętej sytuacji, pogodzenie się).
- Wychowawca dzieli grupę na trzy zespoły (sposobem odliczania do trzech, a następnie np. jedyńki pracują razem), każdy zespół wybiera przywódcę. Grupy otrzymują po jednym dużym arkuszu szarego papieru i markery.

Wychowawca prosi, by korzystając z własnego doświadczenia, spróbowali poszukać wspólnego rozwiązania problemów i zapisali pomysły na papierze.

Grupa I – Między kim zdarzają się konflikty? (strony konfliktu: np. nauczyciele-uczeń, rodzice-dziecko, koledzy, rodzeństwo, państwa).

Grupa II – Przyczyny konfliktów? (zazdrość, egoizm, chęć zysku, nietolerancja).

Grupa III – Jakie skutki ma brak umiejętności rozwiązywania konfliktów (podziały, frustracja, wojny, złość).

Po zakończeniu pracy, przywódca grupy odczytuje pomysły.

- Następne zadanie to znalezienie odpowiedzi na pytania, „co utrudnia rozwiązanie konfliktu a co ułatwia”. W tym celu prowadzący dzieli grupę na dwa zespoły (odliczanie do dwóch), następnie rozdaje po arkuszu szarego papieru i mazaki.

1. grupa zastanawia się nad odpowiedzią na pytanie „Co utrudnia rozwiązanie konfliktu?” (upór, zła wola, brak szczerości, niezrozumiałość, chęć dominacji za wszelką cenę)

2. grupa zastanawia się nad odpowiedzią na pytanie: „Co ułatwia rozwiązanie konfliktu?” (wczuwanie się w sytuację innych; nauczyciel uzupełnia – empatia, tolerancja, kultura osobista, umiejętność słuchania, dobra wola).

Po zakończeniu pracy, grupy prezentują swoje odpowiedzi, rozwijając w razie konieczności swoje pomysły na zadane pytanie.

- Wychowawca mówi grupie, że ostatnim elementem zajęć będą ćwiczenia umiejętności konstruktywnego rozwiązywania konfliktów (pomysł zaczerpnięty z książki *Polubić szkołę – ćwiczenia grupowe do pracy wychowawczej* M. Chomczyńskiej-Miliszkiwicz, D. Pankowskiej, WSiP, Warszawa 1995, s. 63).

Prowadzący przedstawia dzieciom plansze „Etapy rozwiązywania konfliktu”

1. wyrażamy gotowość rozwiązania konfliktu:
 - a) uzgadniamy dogodny termin;
 - b) ustalamy reguły pracy nad problemem.
2. Określamy istotę problemu:
 - a) nazywamy problem,
 - b) mówimy, jakie uczucia wywołują w nas zachowania partnera,
 - c) określamy nasze potrzeby i oczekiwania.
3. Poszukujemy możliwych rozwiązań:
 - a) zgłaszamy różne pomysły rozwiązań,
 - b) oceniamy je z punktu widzenia interesów obu stron.
4. Wybieramy rozwiązanie satysfakcjonujące obie strony.
5. Oceniamy wyniki, podkreślając strony pozytywne.

Uczestnicy zajęć zostają podzieleni na trzyosobowe grupy. Następnie prowadzący każdej z grup wręcza karteczkę z tematem konfliktu, np.

- bliski kolega stale wykorzystuje cię; odpisuje zadania domowe, ciągle korzysta z twoich rzeczy,
- chłopak i dziewczyna chcą spędzać ze sobą więcej czasu, ale każde z nich chce coś innego; on chce chodzić na mecze, a ona do kina,
- twój kolega stale forsuje swoje pomysły,

- nie odpowiada ci podział obowiązków domowych między rodzeństwem,
- kolega nie przestrzega ustalonych wcześniej reguł współpracy,
- ktoś, na kim ci zależy, często nie dotrzymuje słowa,
- uważasz, że rodzice nadmiernie ograniczają twoją swobodę i samodzielność,
- uważasz, że nauczyciel nie pozwala ci wyrażać swojego zdania.

Dwie osoby rozwiązują konflikt według podanych zasad, a trzecia pełni funkcję obserwatora i udziela informacji zwrotnych. Następnie zamieniają się rolami. Chętna grupa może przedstawić scenkę reszcie uczestników zajęć.

Uczestnicy dzielą się swoimi trudnościami i osiągnięciami w rozwiązywaniu konfliktów (brak argumentów na uzasadnienie swojego zdania, upór rozmówcy, satysfakcja ze znalezienia rozwiązania, uważne wysłuchanie pomysłów rozwiązania).

Podsumowanie

Na dzisiejszych zajęciach dowiedzieliście się, czym jest konflikt, jakie są przyczyny i skutki konfliktów. Dowiedzieliście się, co utrudnia, a co ułatwia rozwiązanie sytuacji konfliktowych.

Poznaliście etapy rozwiązywania konfliktu. Mam nadzieję, że wiedza dzisiaj zdobyta pozwoli wam umiejętnie rozwiązywać sytuacje konfliktowe.

Dziękuję!

Anna Kaczmarczyk **Walka ze stresem**

Parametry grupy

- Wiek: 13-14 lat.
- Liczba: 12 osób.
- Płeć: dziewczęta i chłopcy.

Poziom rozwoju

Grupa została dobrana na podstawie obserwacji podczas różnych zajęć świetlicowych oraz informacji uzyskanych od wychowawców. Dzieci te mają problem z kontrolowaniem swoich stanów emocjonalnych, często i łatwo wpadają w gniew, gdy coś im nie wyjdzie. Niektóre z nich podczas zajęć przedmiotowych odgrywają rolę „błaznów”. Postawa ta może wynikać z zaległości w nauce i wychowankowie chcą w ten sposób rozładować trudne dla nich napięcie.

Cele ogólne:

- poznanie przez wychowanków definicji słowa stres i sytuacji stresowych,
- poznanie źródeł stresu,
- kształtowanie postawy otwartości, kształtowanie umiejętności swobodnego mówienia o swoich stanach psychicznych oraz radzenie sobie ze stresem, kształcenie umiejętności współpracy w grupie,
- wskazanie na pozytywne sposoby niwelowania stresu.

Cele operacyjne

Dziecko:

- zna pojęcie stresu,
- rozumie mobilizujący wpływ optymalnego poziomu stresu na działania w kierunku pokonywania i rozwiązywania problemów,
- potrafi określić wpływ sytuacji stresujących na własne funkcjonowanie i samopoczucie,
- stosuje i wzbogaca własne techniki radzenia sobie ze stresem.

Metody: zadaniowa, ćwiczeniowa, pogadanka.

Formy: grupowa, indywidualna.

Pomoce dydaktyczne:

- karta „Walka ze stresem” (źródło: materiały MEN, „Jak żyć z ludźmi – umiejętności interpersonalne”, program profilaktyczny dla młodzieży, 1997) – 12 szt. (załącznik nr 1),
- mazaki, kredki – po 2 komplety.

Miejsce: sala świetlicy szkolnej.

Czas: 45 minut.

Przebieg zajęć:**1. Wprowadzenie**

„Dziś chciałabym z wami porozmawiać na temat stresu. Każdy z nas w różnych sytuacjach życiowych odczuwa pewien dyskomfort i lęk przed czymś, np. przed ważnym egzaminem, wydarzeniem lub w kontaktach z innymi ludźmi. Dla was zdenerwowanie może wiązać się z klasówkami lub odpytywaniem przez nauczyciela. Na dzisiejszych zajęciach spróbujemy określić, czym właściwie jest stres i czy możemy w jakiś sposób go obejść lub zmniejszyć”.

– 2 minuty

2. Rozwinięcie:**a) źródła stresu:**

„Podajcie kilka przykładów sytuacji, w których odczuwacie lub odczuwalicie kiedyś stres i napięcie. Mogą to być sprawy związane ze szkołą lub inne”.
(*możliwe odpowiedzi: pierwszy dzień w nowej szkole, wizyta u dentysty, kłótnia, randka, prośba o coś, publiczne wystąpienia, nieprzygotowanie do zajęć, oceny niedostateczne, niezadowolenie rodziców - przykłady zapisujemy na tablicy*).

„Podane przez was przykłady dowodzą, że stres najczęściej wywołany zostaje przez sytuacje trudne i wiąże się z silnym napięciem emocjonalnym”.

– 8 minut

b) skutki stresu:

„Przedstawię wam teraz skutki, jakie może powodować napięcie emocjonalne. Gdy poziom stresu jest wysoki, możemy mieć problem z koncentracją, uwagą, poczuciem bezpieczeństwa. Zachowujemy się czasem niewłaściwie i niezrozumiale dla nas. Nie radzimy sobie z tą sytuacją. Czasem stres działa mobilizująco i pomaga nam np. przy przygotowaniu się do sprawdzianów lub zrobienia czegoś ważnego. Z kolei przy niskim poziomie stresu może wystąpić nuda. Nie chce nam się podejmować żadnych działań, nie mamy motywacji”.

– 4 minuty

c) **sposoby panowania nad stresem:**

„Z każdej trudnej sytuacji jest wyjście, ale trzeba wiedzieć, w jaki sposób to zrobić. Jeżeli chodzi o stres, jest to bardzo trudne, ale nie niemożliwe. Można ograniczyć stres w swoim życiu poprzez odpowiednie odżywianie, odpoczynek, sport i inne zdrowe przyzwyczajenia, unikanie źródeł stresu, zmianę sposobu myślenia (sposób postrzegania i oceny czynników stresotwórczych) oraz przez stosowanie ćwiczeń rozluźniających”.

– 3 minuty

d) **ćwiczenie I – Radzenie sobie ze stresem:**

„Każdy z was otrzyma ode mnie egzemplarz karty ćwiczeń WALKA ZE STRESEM. Proszę pokolorować te prostokąty, w których wpisane są najbardziej typowe dla was sposoby odreagowania na napięcie. Maksymalnie można pokolorować cztery prostokąty”. (*odczytujemy po kolei sposoby opisane w prostokątach*).

„Te osoby, które pokolorowały dany prostokąt, proszę, aby przyłączyły się do osób o takim samym wyborze. W odpowiednim prostokącie proszę wpisać swoje imiona, a następnie wrócić na miejsce”. (*czytamy kolejne sposoby do momentu, kiedy we wszystkich prostokątach znajdują się imiona osób z grupy; wypełnione karty mogą przydać się w rozmowie na temat sposobów radzenia sobie ze stresem*).

„Jak możecie zauważyć, wielu z was odreagowuje stres w podobny sposób. Na zakończenie tego ćwiczenia powiedzcie, czy wszystkie czynności opisane w prostokątach można zaliczyć do pozytywnych sposobów zwalczania stresu. Dlaczego? (*możliwe odpowiedzi: sposoby te nie czynią nikomu krzywdy, ponieważ: nagromadzoną złą energię przetwarzamy na rozwój swoich zdolności i umiejętności, aktywnie wypoczywamy, mamy możliwość wglądu w siebie, skupiamy się na zredukowaniu swojego napięcia*).

W jakich sytuacjach lubicie czynności te wykonywać sami lub w towarzystwie innych osób? (*możliwe odpowiedzi: jeśli to coś poważnego, wolę być sam, bo wtedy mogę się skupić na wykonywanych czynnościach i przemyśleć możliwe rozwiązania w trudnej dla mnie sytuacji; stres w szkole lubię rozładować np. rozmawiając z kolegami, grając w nogę lub pojeździć na rowerze; nie lubię być wtedy sam*).

Jakie znacie inne sposoby radzenia sobie w sytuacjach napięcia?” (*możliwe odpowiedzi: rzucanie przedmiotami, sprząatanie, spacer z psem, rozmowa z rodzicami lub rodzeństwem, oglądanie filmów, gry komputerowe*).

– 12 minut

e) **ćwiczenie II - Ciężki jak kamień:**

„Przedstawię wam teraz kilka innych sposobów radzenia sobie z napięciem – ćwiczenia relaksacyjne. Najpierw usiądźcie i oddychajcie spokojnie. Naprężcie wszystkie mięśnie i wyobraźcie sobie, że jesteście ciężcy jak kamień. Stan napięcia utrzymujcie przez siedem sekund. Następnie wyobraźcie sobie, że jesteście lekkie jak piórko: rozluźnijcie się i stosujcie swobodne wydechy. Przez kilka chwil starajcie się poczuć ten stan”.

– 5 minut

f) **ćwiczenie III - Zrzuc ciężar z pleców:**

„Wstańcie. Wyobraźcie sobie, że wasze ramiona przygniata ciężki worek. Zataczacie się pod jego ciężarem. Ręce skrzyżujcie na piersi. A teraz z

okrzykiem „Aaa” odrzucajcie ręce do tyłu i zrzucajcie ten straszny ciężar. Uregulujcie oddech, żeby był spokojny. Powtórzcie to ćwiczenie trzykrotnie. Jak się czujecie, zrzucając z siebie ogromny ciężar?” *(możliwe odpowiedzi: lepiej, bo nic już nie przytłacza; okrzyk pomaga w rozładowaniu napięcia; ulgę, że już niczego, co mnie przerasta, nie muszę nosić na barkach).*

– 5 minut

g) **ćwiczenie IV – Drzewo:**

„Wyobraźcie sobie, że jesteście drzewem. Zapaśćcie korzenie w podłódze. Drzewo dzięki korzeniom czerpie z ziemi swoją siłę. Przenieście ciężar z jednej stopy na drugą, ręce podnieście nad głowę. To gałęzie kołyszące się na wietrze. Ugnijcie lekko kolana. Nadchodzi burza i wichura. Drzewo jest trwale zakorzenione w ziemi i nic nie może go obalić. Jednocześnie mówcie sobie w myślach: „oddycham energią”. Po burzy opuście luźno ręce i ramiona oraz wyciszcie się”. *(ćwiczenie ma uświadomić dzieciom, że nawet po najgorszej „burzy” – trudnej sytuacji, możliwe jest osiągnięcie spokoju, dzięki odpowiedniemu nastawieniu i pracy nad sobą).*

„Jak się czuliście po tych ćwiczeniach? Co było dla was trudne lub nieprzyjemne?” *(możliwe odpowiedzi: w stanie napięcia jest trudniej, nie można się skoncentrować na innych czynnościach lub sprawach; rozluźnienie przynosi ulgę dla ciała i duszy, nie ma już presji, czujemy się wtedy lepiej; nawet jeśli z czymś sobie nie radzimy, możemy poprosić o pomoc; skuteczne jest opanowanie – panika w niczym nie pomoże).*

– 4 minuty

3. **Podsumowanie zajęć**

„Na dzisiejszych zajęciach określiliśmy sobie pojęcie stresu, podaliśmy przykłady sytuacji dla nas najbardziej stresujących. Wykonaliśmy przy tym kilka ćwiczeń. Przekonaliśmy się także, że napięcie można redukować w sposób, który nie powoduje przykrości i krzywdy innym osobom, a przede wszystkim nam samym. Ze stresem można walczyć na wiele sposobów. Dziś poznaliśmy kilka i mam nadzieję, że na następnych zajęciach poszerzymy swoje umiejętności w tej kwestii. Dziękuję za udział w zajęciach”.

– 2 minuty

Załącznik nr 1

WALKA ZE STRESEM

Wśród poniższych prostokątów znajdź te, w których wpisane są typowe dla ciebie sposoby radzenia sobie ze stresem i pokoloruj je.

Chodzę na długie spacer-y.	Maluję lub rysuję.	Pracuję w ogródku.
Słucham muzyki.	Biegam.	Czytam książki.
Jem zdrową, naturalną żywność.	Uprawiam gry zespo-łowe.	Medytuję.

Gram na instrumencie muzycznym.	Chodzę na masaże lub je robię.	Hoduję w domu jakieś zwierzątko.
Chodzę do teatru, kina lub na koncerty.	Ćwiczę jogę lub wykonuję inne ćwiczenia relaksujące.	Mam praktyczne hobby – majsterkuję, robię na drutach, szyję.
Chodzę na wycieczki do lasu.	Uprawiam aerobik, pływam lub jeżdżę na rowerze.	Piszę opowiadanie, wiersze, prowadzę pamiętnik.

Urszula Zajęc „Trudne sytuacje i trudne decyzje”

Parametry grypy

- Wiek: 11-12 lat.
- Liczba: 15 osób.
- Płeć: dziewczęta i chłopcy.

Poziom rozwoju wychowanków

Jest to grupa uczniów, która dobrze się zna. Kilka razy w tygodniu dzieci spotykają się w świetlicy szkolnej. Mieszkają w tych samych miejscowościach, chodzą do tych samych klas (IV i V), znają swoje upodobania i zainteresowania. Choć większość z dzieci uczestniczyła w zajęciach profilaktycznych poświęconych świadomości siebie, w grupie zdarzają się sytuacje konfliktowe. Tej grupie nie jest obca praca zespołowa, dzieci często uczestniczyły w zajęciach, w trakcie których musiały rozwiązywać zadania w różnych grupach (do których przydział bywał różny). Zdecydowanie bardziej aktywne i otwarte na nowe propozycje są dziewczynki, chłopcy wykazują mniejszą inicjatywę, ale przy dodatkowej motywacji rozpoczynają działania.

Cele ogólne:

- kształtowanie umiejętności podejmowania decyzji,
- kształcenie umiejętności współpracy w grupie.

Cele operacyjne

Uczeń umie:

- dokonać wyboru wg własnych przekonań, potrafi uzasadnić wybór,
- komunikować się w grupie.

Metody: opowiadanie, zadaniowa.

Formy: grupowa, małych zespołów, indywidualna.

Pomoce dydaktyczne:

- „skrzynia skarbów”, w niej: książki, kosmetyki, zabawki, czasopisma, przedmioty codziennego użytku;
- tekst dla nauczyciela;
- napisy na ścianach: **TAK, NIE**;

- paski z tekstem dla uczniów (3 komplety):
 - *Zastanówmy się czy nasza decyzja nie będzie szkodzić nam, ani innym ludziom!*
 - *Pamiętajmy ,to my jesteśmy odpowiedzialni za nasze decyzje!;*
 - *Czasami warto poprosić o radę kogoś bliskiego!;*
- parasol;
- przedmioty symbolizujące jesień (suche liście, kasztany, żołądź, szyszki);
- napisy: **DO DOMU, DO PARKU**.

Miejsce: świetlica szkolna (sala musi być na tyle przestronna, by dzieci mogły siedzieć w kręgu, ale też i swobodnie się poruszać).

Czas: 60 minut.

Przebieg zajęć:

1. Wprowadzenie

Wszyscy dobrze się znamy, chodzą do szkoły już co najmniej cztery lata, wiemy jak każdy z was ma na imię, ale nie wszyscy wiemy jak lubicie, żeby się do was zwracać, proszę powiedzcie swoje imię (lub miłe przydomko), w takim brzmieniu jak lubicie. (dzieci siedzą w kręgu)

W sali znajduje się „skrzynia skarbów”, zawierająca różne przedmioty (zabawki, książki kosmetyki, przedmioty codziennego użytku). Proszę, podeszczcie do skrzyni i wybierzcie dla siebie ten przedmiot, który wam najbardziej odpowiada. Uczniowie dokonują wyboru, proponują dzieciom, aby przez chwilę zastanowiły się, co zrobiły i jak nazwałyby czynność, którą wykonały (dokonaliśmy wyboru, podejmowaliśmy decyzję, po zastanowieniu wybrałem ...)

2. „Historia, która mogłaby się przydarzyć każdemu z Was”

Przed chwilą podejmowaliście decyzje (przy „Skrzyni skarbów”), były dośyć proste. W życiu jednak zdarzają się sytuacje, kiedy trzeba podjąć decyzje o wiele trudniejsze, opowiem wam pewną historię:

„Jest piękny, słoneczny jesienny dzień. Świeci słońce, lekko wieje wiatr, kolorowe liście uśmiechają się do ciebie. Wracasz po lekcjach ze szkoły do domu i myślisz sobie: – Och jak miło byłoby pobawić się na świeżym powietrzu, wśród kolorowych liści, mógłbym pozbierać kasztany i poszukać żołądź. Niestety, obiecałeś rodzicom, że po lekcjach wrócisz prosto do domu! Wiesz, że bardzo troszczą się o ciebie i ze względu na twoje bezpieczeństwo nie chcą abyś przebywał poza domem bez ich zgody i wiedzy. Teraz są jeszcze w pracy, więc nie możesz zapytać ich o zgodę...Trudno myślisz sobie i ...idziesz dalej w stronę domu. Nagle spotykasz grupę przyjaciół, którzy wybrali się właśnie na jesienny spacer do parku. Proponują ci, abyś poszedł z nimi...Moglibyście bardzo przyjemnie spędzić czas, bawiąc się kasztanami *i huśtając na huśtawce*.

Uczniowie zastanawiają się, jak zachowaliby się w podobnej sytuacji, następnie wybierają miejsce, które jest konsekwencją ich wyboru – wybierają parasol (symbol domu, który leży w sali) lub podchodzą do naturalnych okazów (symbol parku). Dokonują uzasadnienia swoich wyborów.

3. „O czym musimy pamiętać, podejmując decyzję”

Nauczyciel dzieli uczniów na grupy (podział poprzez liczenie do 3). Każda z grup otrzymuje listę czynników, o których należy pamiętać przy podejmowa-

niu trudnych decyzji. Lista przygotowana jest w taki sposób, aby poszczególne jej części (ważne czynniki) można od siebie łatwo oddzielić poprzez rozerwanie naciętej kartki.

- *Zastanówmy się, czy nasza decyzja nie będzie szkodzić nam, ani innym ludziom!*
- *Pamiętajmy, to my jesteśmy odpowiedzialni za nasze decyzje!*
- *Czasami warto poprosić o radę kogoś bliskiego!*

Uczniowie w grupach decydują, który czynnik jest najważniejszy. Układają paski z „ważnymi czynnikami” w odpowiedniej kolejności, a przedstawiciele poszczególnych grup odczytują na forum i motywują w imieniu grup.

4. „Moim zdaniem”

Na sali są poprzyklejane napisy: TAK, NIE, będę teraz czytać zdania, a wy proszę po wysłuchaniu stańcie pod tym napisem, który jest według was odpowiedzią i podajcie argument, dlaczego tak wybraliście (pod zdaniami odnotowane są przewidywane odpowiedzi dzieci).

I. Kolor czerwony jest lepszy od żółtego.

- Nie, kolor żółty przypomina słońce, dlatego jest ładniejszy od czerwonego.
- Tak, czerwony kolor do wszystkiego pasuje, dlatego jest ładniejszy niż żółty.

II. Kubuś jest lepszy od Coca-Coli.

- Tak, Kubuś jest napojem wyprodukowanym z naturalnych owoców, dlatego jest lepszy niż Coca-Cola
- Nie, Coca-Cola jest słodka, musująca, dlatego jest smaczniejsza niż Kubuś.

III. Zima jest lepsza od wiosny.

- Tak, zimą lepimy bałwany, jeździmy na sankach, stąd zima jest lepsza od wiosny.
- Nie, wiosną kwitną kwiaty, śpiewają ptaki, dzień jest dłuższy, dlatego ta pora roku jest piękniejsza od zimy.

IV. Pływanie jest lepsze od piłki nożnej.

- Tak, w wodzie można odpocząć, zrelaksować się, dlatego pływanie jest lepsze od gry w piłkę nożną.
- Nie, gdy strzelisz gola – jesteś szczęśliwy, dlatego gra w piłkę nożną jest przyjemniejsza niż pływanie.

V. Gruszki są lepsze od jabłek.

- Tak, gruszki są słodkie, dlatego są smaczniejsze od jabłek.
- Nie, jabłka są chrupiące, stąd są smaczniejsze od gruszek.

VI. Matematyka jest trudniejsza od języka polskiego.

- Tak, matematyka wymaga logicznego myślenia i systematyczności, dlatego jest trudniejsza niż język polski.
- Nie, język polski wymaga czytania wielu lektur i skomplikowanych tekstów, stąd jest trudniejszy od matematyki.

5. Podsumowanie zajęć

Na dzisiejszych zajęciach nauczyliśmy się podejmować decyzje, dokonywać wyborów według własnych przekonań, upodobań, zainteresowań. Nie były one zbyt trudne i skomplikowane, ale żebyście w przyszłości mogli świadomie podejmować dobre decyzje, musicie umieć radzić sobie z najprostszymi wyborami.

Zauważyłam, że nie wszyscy czują się pewnie w sytuacji, w której muszą podjąć decyzję, ale to jest normalne, tak się zdarza, bo decyzje przez nas podejmowane wymagają czasu i zastanowienia. Myślę, że możecie być z siebie dumni, ponieważ każdy z was na miarę swoich możliwości aktywnie uczestniczył w zajęciach i podejmował decyzje.

Żyję w świecie kultury, obyczajów i przyrody

Oprócz małej grupy – jaką stanowi rodzina, klasa czy zespół świetlicowy – podopieczni będą kontaktowali się jeszcze z innymi kręgami społecznymi. Niezbędna jest tu zatem realizacja funkcji wychowawczej – wprowadzenia dzieci w system norm i zasad uniwersalnych. W przypadku deficytów środowiska rodzinnego zastosowanie będzie miała funkcja kompensacyjna. Niejednokrotnie dopiero w świetlicy podopieczni mają możliwość poznania zasad dobrego wychowania czy poznania obyczajów charakterystycznych dla innych kręgów kulturowych.

Iwona Grabowska

„Jak cię widzą, tak cię piszą”

– przestrzeganie ustalonych reguł i zasad

Parametry grupy

- Wiek: 10-11 lat.
- Liczba: 10 osób.
- Płeć: chłopcy i dziewczynki.

Poziom rozwoju

Wśród uczniów korzystających ze świetlicy wyróżnia się grupa, która ma problemy z zachowaniem się między innymi w świetlicy, wśród swoich kolegów i koleżanek, w różnych miejscach i sytuacjach zapominając o podstawowych zwrotach grzecznościowych i obowiązujących normach oraz zasadach. W związku z tym postanowiłam przeprowadzić zajęcia o zachowaniu, które świadczą o nas samych.

Cele ogólne:

- przestrzeganie kulturalnego zwracania się do innych i przestrzeganie form grzecznościowych,
- kształtowanie nawyków pozytywnego zachowania się w szkole i poza nią.

Cele operacyjne

Dziecko:

- zna wyrażenia i sposoby kulturalnego przywitania się z kolegą, znajomym, osobą z rodziny, obcą,
- wie, w jakich sytuacjach należy używać zwrotów grzecznościowych: dziękuję, proszę, przepraszam,
- rozumie, że aby przebywać, mieszkać ze społecznością należy stosować zwroty grzecznościowe i przestrzegać wspólnych zasad,
- potrafi wskazać cechy człowieka kulturalnego.

Metody: aktywizujące, zadaniowe, ćwiczeniowe.

Formy: grupowa, indywidualna.

Pomoce: książka: „Dobre obyczaje”, 4 szt. pisaków, tablica korkowa, 2 scenki do wykonania zapisane na kartkach, 1 arkusz papieru do wypisania złotych zasad, 1 arkusz do wykonania kwiatka, 10 płatków kwiatowych, paczka szpilek, tablica, kreda.

Miejsce: świetlica szkolna.

Czas: 60 minut.

Przebieg zajęć:

1. Wprowadzenie

Bardzo serdecznie witam wszystkie dzieci na zajęciach. Tematem zajęć będzie problem zachowania się „Jak cię widzą, tak cię piszą”. Ponieważ zdarza się wam, że zapominacie o bardzo ważnych zwrotach grzecznościowych, zasadach i normach obowiązujących w miejscach publicznych, dlatego też pragnę przypomnieć, że każdego z nas obowiązują reguły i zasady. Każde dziecko powinno znać wyrażenia i sposoby kulturalnego przywitania się z kolegą, koleżanką, znajomym, osobą z rodziny, czy też z osobą obcą. Powinno stosować zwroty grzecznościowe, o których często zapomina. W ramach dzisiejszych zajęć przytoczę wam podstawowe zasady dobrego zachowania.

2. Rozwinięcie

Na podstawie książki „Dobre obyczaje” (przeł. J. Waczków, Zielona Góra, 2003) przedstawię, kiedy należy używać zwrotów grzecznościowych:

- proszę,
- przepraszam,
- dziękuję.

Nauczyciel zapisuje wymienione zwroty grzecznościowe na tablicy drukowanymi literami, następnie opowiada o stosowaniu ich w życiu codziennym:

- „Jeśli chcesz, żeby ktoś coś ci dał choćby na chwilę, to zawsze używaj słowa proszę”; np. Proszę daj mi ołówek. Proszę, pożycz mi gumkę.
- „Kiedy inni ci pomagają, spełniają twoją prośbę lub czymś smacznym cię częstują, nie zapominaj później powiedzieć im za to dziękuję”; np. Proszę, to z okazji Twoich urodzin. Dziękuję Ci bardzo, cieszę się, że pamiętałaś o moich urodzinach.
- „Jeśli przypadkiem kogoś potrąciłeś lub uraziłeś, niezwłocznie go przeproś.”
- Jeśli ktoś stoi ci na „drodze”, użyj również słowa przepraszam; np. Przepraszam, czy mogę przejść dalej.

Drogie dzieci, tych słów nie należy zapominać, musicie je stosować w domu, w szkole, na ulicy, w każdym miejscu.

To wszystko było tylko przypomnieniem, a teraz zastosujemy to w praktyce. Tworzymy 2 grupy, w tym celu proszę odliczyć do dwóch, dwójki idą na jedną stronę, a jedynki na drugą. Każda grupa dostaje karteczki z treścią scenki, którą ma przedstawić, używając zwrotów grzecznościowych i odpowiednich zasad.

- *Scenka pierwsza:* Dziewczyna stoi na przystanku i czeka na autobus, podchodzi do niej kolega z klasy i wita ją słowami: „Cześć”, na które dziewczyna odpowiada: „Cześć”. Po przywitaniu prowadzą rozmowę, w trakcie

której przyjeżdża autobus. Chłopak pierwszą do autobusu wpuszcza koleżankę mówiąc: „proszę”, następnie wchodzi sam. Dostrzegają dwa wolne miejsca, na których siadają. Na następnym przystanku, wsiada starsza pani – sąsiadka chłopca. Chłopiec wstaje, kłania się sąsiadce mówiąc słowa: „Dzień dobry, proszę usiąść”.

Przechodzimy do drugiej scenki:

- *Scenka druga:* Chłopak przychodzi do biblioteki wypożyczyć książkę, wita panią bibliotekarkę słowami: „Dzień dobry”, pani odpowiada: „Dzień dobry”. Przyszedłem wypożyczyć lekturę „W pustyni i w puszczy” Henryka Sienkiewicza, czy mógłbym prosić? Ależ oczywiście, proszę bardzo. Dziękuję. Spotyka tam dwie młodsze koleżanki, z którymi wita się słowami: „Cześć dziewczyny”, one odpowiadają: „Cześć”. Dzieci zwracają uwagę na miejsce, w którym się znajdują i muszą mówić bardzo cicho, bo taka zasada obowiązuje w bibliotece. Koleżanki przekazują mu ważną informację, tylko do jego wiadomości. Chłopak wychodzi żegnając się słowami „Do widzenia” stosowanymi w kierunku pani bibliotekarki, a do koleżanek „Cześć”. Po wyjściu z biblioteki spotyka kolegę, z którym podaje sobie dłoń mówiąc: „Cześć”.

Kolega pyta, o czym rozmawiał z dziewczynami, na te słowa odpowiada: „Przepraszam bardzo, ale nie mogę ci powiedzieć, to była nasza tajemnica, obiecałem, że nikomu nie powiem, więc dotrzymuję słowa”.

Dziękuję za przedstawienie scenek. Teraz wypiszemy na arkuszu szarego papieru zasady, którymi kierowaliśmy się odgrywając scenki. Zapiszemy to jako: Złote zasady:

- młodszy pierwszy witają starszych,
- chłopcy pierwszy zwracają się z użyciem słów grzecznościowych do dziewczynki,
- używamy dobrych słów powitania: Dzień dobry, Cześć,
- używamy dobrych słów pożegnania: Do widzenia,
- chłopcy ustępują pierwszeństwa dziewczynkom,
- ustępujemy w autobusie miejsca starszym,
- dotrzymujemy tajemnicy, czyli jesteśmy dyskretni,
- używamy słów: proszę, przepraszam, dziękuję.

Zapisane zasady wieszamy na tablicy korkowej i staramy się stosować w życiu codziennym.

Chciałabym zwrócić uwagę na elementy zachowania, które towarzyszyły wam w odgrywaniu scenek, ale dobrze byłoby, gdyby towarzyszyły również na co dzień, są to: uśmiech, życzliwość, uprzejmość, dyskrecja.

Te wymienione elementy mogą być naszymi dobrymi cechami, jakimi charakteryzuje się człowiek kulturalny.

Stworzymy teraz wspólnie cechy człowieka kulturalnego, wykonując kwiatka. Na arkuszu papieru rysujemy środek kwiatka wpisując zdanie: Zachowuję się kulturalnie, bo jestem:

Na przygotowanych płatkach kwiatowych dzieci wraz z wychowawcą wpisują swoje propozycje podając cechy człowieka kulturalnego: uprzejmy,

zyczliwy, punktualny, dyskretny, uśmiechnięty, dobrze wychowany. Następnie przyklejają na arkusz i wspólnie odczytują.

3. Podsumowanie

Na dzisiejszych zajęciach przypomnieliśmy sobie i utrwaliliśmy formy grzecznościowe. Kształtowaliśmy nawyki pozytywnego zachowania się w bibliotece i w autobusie, stosując zwroty grzecznościowe i przestrzegając wspólnych zasad. Zrozumieliśmy, że każdy człowiek mieszkając w społeczności musi przestrzegać norm i zasad obowiązujących w życiu codziennym.

Po wykonaniu tych wszystkich zadań i wypisaniu złotych zasad potrafimy wskazać cechy człowieka kulturalnego, które przedstawiliśmy na rysunku w postaci kwiatka.

Joanna Otlewska

Pięć pięknych słów, czyli o dobrym wychowaniu

Parametry grupy:

- Wiek – 8-9 lat.
- Liczba – 20 osób.
- Płeć – dziewczęta i chłopcy.

Poziom rozwoju: pośpiech i niecierpliwość są przyczyną nieuprzejmych zachowań, obrażania się, nieporozumień w grupie. Dzieci odnoszą się do siebie niegrzecznie, często używają obraźliwych słów.

Cele ogólne:

- Uświadomienie wychowankom skutków postaw agresywnych.
- Przedstawienie zasad kulturalnego zachowania.
- Kształtowanie postawy życzliwości i empatii wobec innych.

Cele operacyjne

Uczeń:

- umie zachować się kulturalnie wobec rówieśników i osób dorosłych,
- dba o dobre samopoczucie innych,
- ładnie zachowuje się przy stole.

Metody: scenka oparta na wierszu Jana Brzechwy „Kwoka”, rozmowa kierowana, zadanie i ćwiczenie, giełda złotych myśli.

Formy: indywidualna, zespołowa.

Pomoce dydaktyczne:

- Jan Brzechwa, wiersz „Kwoka” ze zbioru „Sto bajek”, Warszawa 1982, s. 62;
- płyta CD z nagraniem dowolnych melodii marszowych;
- taśma z nalepkami do cen w 4 kolorach, 4 arkusze szarego papieru pakunkowego;
- 4 kleje, flamastry, 2 bloki techniczne A4 z kolorowymi kartkami, 4 nożyczki;
- przygotowane przez nauczyciela kartki ze zdaniem, które wypowie grzeczna kwoka;
- żółte paski kartonu z wypisanymi przysłowiami i aforyzmami.

Miejsce: świetlica, w której jest możliwość siedzenia w kręgu.

Czas: 60 minut.

Przebieg zajęć:

1. Wprowadzenie

- Wyjaśnienie, że dziś przywitamy się niecodziennie. Oprócz słów „cześć” lub „dzień dobry” będziemy podawać sobie haczykowato zagięty mały palec, albo dotykać kciukiem kciuk kolegi (tzw. motylek).
- Przywitanie przy niezbyt głośnej muzyce marszowej – dzieci chodzą swobodnie po sali, mówiąc słowa powitania i podając sobie palce w wybrany sposób.
- Zaproszenie do kręgu, rozdanie (przyklejenie) dzieciom kolorowych paszczków papieru z taśmy cenowej w 4 kolorach, będących symbolem przynależności do danego zespołu.
- Zapoznanie dzieci z tematyką zajęć:
Uświadomienie dzieciom, że większość czasu każdego dnia spędzamy w szkole. I tu dochodzi do wielu nieporozumień. Uczniowie często czują się zagniewani z powodu niewłaściwego postępowania koleżanek i kolegów. Wtedy łatwo wypowiedane są obraźliwe słowa. Czy atmosfera jest wtedy miłsza? Wcale nie.

2. Rozwinięcie

- Ponieważ przebywamy ze sobą dużo czasu, warto pomyśleć, jak zadbać, by ten czas spędzić w atmosferze sprzyjającej dobremu samopoczuciu **wszystkich** uczestników zajęć. Posłuchajmy, jak chciała poprawić zachowanie znajomych pewna kwoka z wiersza Brzechwy.
- Prezentacja wiersza. Można go przeczytać lub posługując się maskotkami – kurą, krową, barankiem, osiołkiem i świnką, zrobić prezentację w formie teatrzyku.
- „Proszę pana, pewna kwoka traktowała świat z wysoka i mówiła z przekonaniem ‘Grunt to dobre wychowanie!’. Zaprosiła raz więc gości, by nauczyć ich grzeczności. Pierwszy osioł wszedł, lecz przy tym w progu garnek stłukł kopytem. Kwoka wielki krzyk podniosła: ‘Widział kto takiego osła?!’. Przyszła krowa. Tuż za progiem zbiła szybę lewym rogiem. Kwoka gniewna i surowa zawołała ‘A to krowa!’. Przyszła świnka prosto z błota. Kwoka złości się i miota: ‘Co też pani tu wyczynia? Tak nabłócić! A to świnka!’. Przyszedł baran. Chciał na grzędzie sięść cichutko w drugim rzędzie, grzęda pękła. Kwoka wściekła coś o łbie baranem rzekła i dodała: ‘Próżne słowa, takich nikt już nie wychowa, trudno.... Wszyscy się wynościeli!’. No i poszli sobie goście. Czy ta kwoka proszę pana, była dobrze wychowana?’”
- Pytamy dzieci, jak poczuły się zwierzęta zaproszone przez kwokę? (było im przykro),
- Czy miałyby ochotę przyjść do kwoki jeszcze raz? (nie)
- Czy kwoka zadbała by gościom było miło? (nie)
- Czy kwoka była wobec nich grzeczna i ładnie się zachowała? (nie)
- Jaki humor miała kwoka? Jak się zachowywała? (była zła, wściekła, krzyczała, mówiła obraźliwie do gości, wyrzuciła ich z domu)

- Prosimy, żeby dzieci dobrały się w pięcioosobowe zespoły, zgodnie z kolorem karteczek, jakie dostały w kręgu. Każdy zespół musi ułożyć scenkę „jak powinna zachować się dobrze wychowana Pani Kwoka podczas spotkania z gośćmi”. Zespoły pracują na bazie kartek ze zdaniami, jakie przygotował nauczyciel. Kartki, ułożone w takiej kolejności, by powstała scenka, uczniowie przyklejają do arkusza szarego papieru i odczytują z podziałem na role.

Zdania do wykorzystania przez dzieci:

Dzień dobry Panie Ośle	Dzień dobry Pani Świnko	Dzień dobry Pani Kwoko (4x)
Dzień dobry Pani Krowo	Dzień dobry Panie Baranie	Dziękuję (4x)
Proszę uważać na szybę w oknie, łatwo o nią zahaczyć.	Proszę dokładnie wy- trzeć nogi, tu jest wy- cieraczka.	Bardzo przepraszam, nie chciałam.
Proszę, tu jest miejsce dla Pani/dla Pana. Myślę, że będzie Pani/Panu wygodnie. (4x)	Już zabieram stąd garnek, żeby nie przeszkadzał.	
Miło mi, że przyjęliście Państwo zaproszenie. Chciałam z wami po- rozmawiać i lepiej Was poznać, bo jesteśmy sąsiadami. (4x)	Proszę się nie martwić, ta szyba była już trochę pęknięta.	
Czy napijecie się soku, czy pepsi- coli?	Do widzenia (4x)	

- Dzieci odczytują (odgrywają) zapisane przez siebie dialogi.
- Pytamy, jak teraz czuły się zaproszone zwierzęta i co się zmieniło? (były zadowolone, było miło, zostały poczęstowane sokiem, mogły spokojnie porozmawiać i poznać się, traktowano je z szacunkiem, nikt nie krzyczał, przygotowano dla nich miejsca, jeśli popełniły jakiś błąd, np. przyszły z brudnymi łapami, wskazano spokojnie jak to zmienić)
- Pytamy, jak czuła się kwoka, czy była nadal zdenerwowana, jeśli nie, to dlaczego? (przygotowała się do spotkania, była taktowna, uprzejma, dbała o dobre samopoczucie gości, przewidziała, co się może zdarzyć i pomogła uniknąć przykrości, np. usunęła garnek spod nóg)
- Prosimy dzieci o narysowanie wizytówek, które ustawione na stole wskażą gościom miejsca dla nich przewidziane i pomogą uniknąć zakłopotania.
- Rozmowa o dobrym wychowaniu wyrażającym się poprzez:
 - częsty uśmiech,
 - używanie pięciu ważnych słów: „dzień dobry”, „proszę”, „dziękuję”, „przepraszam”, „do widzenia”,
 - odpowiedni wygląd – właściwy strój dobrany do okazji, czysty i schludny,
 - uprzejmość i uczynność wobec innych,
 - dbałość o ładne jedzenie, bez mlaskania i siorbania.

3. Podsumowanie

Rozmawialiśmy o zachowaniu, które pomaga w utrzymaniu przyjaznych i życzliwych kontaktów. Warto o nie dbać, bo w przyjaznej grupie czujemy się bezpieczniej, łatwiej się porozumieć, uczyć i bawić. Nie chcemy czuć się lekceważeni i obrażani, jak goście niemiłej pani Kwoki. Myślę, że po dzisiejszych zajęciach będziecie się starać, aby sobie nie dokuczać, tylko współpracować i nawzajem sobie pomagać. Aby być takim człowiekiem, o którym każdy powie – oto osoba, z którą lubię przebywać, bo umie się zawsze zachować i jest na poziomie.

Na zakończenie proszę, żeby każda grupa powiesiła na tablicy po 2 długie, żółte paski papieru, na których wypisałam przysłowia i myśli na temat zachowania, sformułowane przez znanych ludzi. Oto one:

- Grzeczność nie jest nauką łatwą ani małą (A. Mickiewicz)
- Uśmiech jest jak słońce, które spędza chłód z ludzkiej twarzy (W. Hugo)
- Dobrych ludzi nikt nie zapomina (Safona)
- Potrzebny jest czyjś uśmiech, aby samemu też się uśmiechnąć (P. Gojawiciżyńska)
- Sens życia polega na tym, aby cieszyć się z niego i czynić go piękniejszym dla każdej ludzkiej istoty (D. B. Gurion)
- Dziękuję nic nie kosztuje (przysłowie)
- Umiejętność życia w 90% polega na zdolności życia w zgodzie z ludźmi, których trudno nam znieść (S. Goldwyn)
- Życie nie jest takie krótkie, żeby nie starczyło czasu na grzeczność (R. W. Emerson)

Dzieci wieszają paski w układzie promienistym, przy muzyce marszowej, jaka towarzyszyła im na początku zajęć. Dziękuję dzieciom za aktywny udział w zajęciach.

Anna Tarnowska

„Księga życia sposobem na opisanie własnej historii”

Parametry grupy:

- Wiek: 10 lat.
- Liczba: 12 osób.
- Płeć: dziewczęta i chłopcy.

Poziom rozwoju wychowanków

Dzieci chodzą do tej samej klasy, ale mieszkają w trzech różnych miejscowościach. Grupę wyróżnia wzajemna nieżyczliwość, obojętność, czasem cynizm. Wychowankowie pochodzą z domów o skrajnie zróżnicowanych parametrach: wielodzietność – jedno dziecko, bardzo niski status finansowy rodziny – wysoka stopa życiowa, zgony ojców, brak wiadomości o ojcu – rodzina pełna, zarobkowanie rodziców za granicą – bezrobocie obojga rodziców.

Cele ogólne:

- Uświadomienie dzieciom, że każdy ma cenną historię życia.
- Wdrażanie do pozytywnego myślenia o sobie i swojej rodzinie.
- Skłonienie wychowanków do prowadzenia Księgi Życia.

Cele operacyjne

Dziecko:

- wie, jak wygląda Księga Życia,
- potrafi zgromadzić informacje z historii swojego życia,
- rozumie, że tworzenie własnej Księgi Życia jest ważnym i ciekawym doświadczeniem,
- potrafi szanować Księgę Życia – zarówno swoją, jak i innych.

Metody: rozmowa kierowana, zadaniowa, wpływu osobistego.

Formy: praca grupowa, praca małych zespołów, twórczość manualna, praca indywidualna.

Pomoce dydaktyczne:

- materiał archiwalny z życia wychowawcy (zdjęcia, kserokopie dyplomów, świadectw, listów pochwalnych, ulubionych prac przechowywanych z dzieciństwa, np. suszone liście, kwiaty, rysunki, laurki, zachowane zapiski (kartki) od ukochanych członków rodziny, drzewo genealogiczne rodziny, itd.),
- trzy tekturowe pudełka z naklejonym na wieczku paskiem (trzy pudełka i trzy różne kolory pasków),
- cienkie paski – 12 szt.; 3 kolory (odpowiadające barwom z pudełek) – po 4 sztuki,
- pojemnik na paski,
- duże pudło (wyróżniające się estetyką) na segregatory w jednym kolorze,
- 12 segregatorów (dla każdego ucznia po jednym) z wydrukowanym napisem na grzbiecie „Księga Życia” - imię i nazwisko ucznia, a w nim kilka koszulek,
- wstążka, tasiemka do związania pudła,
- kolorowe i białe kartki ksero (3 komplety – po jednym na stół),
- wycinanki kolorowe, ornamenty ozdobne samoprzylepne,
- skrawki bibulek, kartoników, tkanin, pasmanterii,
- kleje, nożyczki, nożyczki wycinające ozdobne krawędzie (można skorzystać z wyposażenia dzieci, jeżeli wiemy, że wszystkie będą miały potrzebne przedmioty w piórniku),
- kroniki szkolne,
- aparat fotograficzny,
- dyplomik o ciekawej szacie graficznej wykonany przez nauczyciela.

Segregatory, koszulki, pudło, wstążki można zakupić ze środków sponsorowanych, budżetu Rady Rodziców lub zasobów finansowych przeznaczonych na utrzymanie świetlicy.

Miejsce: sala świetlicowa lub klasa, w której dzieci swobodnie usiądą w kręgu oraz wykonają zadania w zespołach i pracę manualną.

Czas: 65 minut.

Przebieg zajęć

Przed zajęciami osoba prowadząca przygotowuje miejsce pracy dla trzech czteroosobowych zespołów. Na środku stolika kładzie zamknięte pudełko z własnym materiałem archiwalnym. Na innym stoliku umieszcza materiały biurowe, papiernicze, pasmanteryjne do prac plastycznych. Na biurku kładzie zamkniętą teczkę z

dyplomikami. W torebce przechowuje aparat fotograficzny. W mało widocznym miejscu chowa duże, przypominające prezent, pudło z segregatorami dla uczniów.

1. Wprowadzenie

Witamy i zapraszamy dzieci do kręgu.

Wychowawca: Tematem dzisiejszego spotkania będzie nasza przeszłość i dokumenty z przeszłości. Przypomnijmy sobie jakieś ważne wydarzenie, które zostało zarejestrowane, utrwalone na bardzo długo. Oczekiwane odpowiedzi dzieci, np. komunია i nagranie kamerą, zdjęcia, obrazek pamiątkowy z tego dnia, urodziny i akt urodzenia, zdjęcia lub filmy z rodzinnych uroczystości, ważnych wydarzeń szkolnych, udział w zawodach szkolnych i konkursach, a także otrzymane wówczas wyróżnienia. Nauczyciel również podaje przykład; może być związany z życiem rodzinnym lub zawodowym. Należy się odnieść do konkretnego zdarzenia.

(5 minut)

2. Rozwinięcie

- Opiekun podchodzi do dzieci trzymając w rękach pojemnik z paskami. Prosi o wyciągnięcie jednego paska. „Udajcie się do stolika, na którym położono pudełko oznaczone paskiem w kolorze przez Was wybranym”. Dzieci siadają w trzech zespołach. „Proszę otworzyć pudełko i spokojnie rozłożyć na ławce jego zawartość”. Wychowawca obserwuje zachowanie dzieci. Zwraca uwagę, aby nie uszkodziły dokumentów, nie wrywały ich sobie z rąk. „Proszę wspólnie zastanowić się, czego dotyczą? Można je jakoś uporządkować, czy nie?”

(5 minut)

- Prosimy poszczególne grupy o zabranie głosu.
- Pierwszy zespół powinien zauważyć, że w pudełku zgromadzono zdjęcia jednej i tej samej osoby, tylko w różnym okresie życia oraz kartki z życzeniami z różnych okresów. Jest to chyba wychowawczyni, gdyż dostrzega się podobieństwo. Chętny lub wybrany uczeń mówi, że zdjęcia dotyczą np.: uroczystości z przedszkola, komunii św. ważnej uroczystości w szkole średniej, studiów, ze ślubu, itd. Należy ukierunkować grupę tak, aby ułożyła zdjęcia w jednym rzędzie i zaznaczyła, że tworzy się **linia życia**.

(5 minut)

- Drugi zespół utwierdzony w przekonaniu, że zdjęcia dotyczą wychowawczyni wnioskuje i informuje pozostałych, że znajdujące się na zdjęciach różne osoby są zapewne krewnymi. Podpowiedź ułatwia także **drzewo genealogiczne** własnoręcznie wykonane przez opiekunkę grupy. Są na nim 4 pokolenia. Gdyby dzieci znały te osoby, to zapewne przyporządkowałyby fotografie do nazwisk z drzewa.

(5 minut)

- Trzeci zespół omawia zbiór dokumentów ze swojego pudełka. To kserokopie świadectw z różnych szkół, dyplomów, konkursów, kursów, szkoleń. Zauważa, że nazwisko zmieniło się, ale data i miejsce urodzenia jest to samo. To również należy do wychowawczyni. O czym mówią te dokumenty? Ukierunkowana rozmowa może wskazać na zainteresowania opiekunki, wyniki w nauce, słabsze i **mocne strony**. Można zatem na podstawie tych

dokumentów zrobić wykaz cech (pozytywnych). Bo przecież te najbardziej nas budują i cieszą.

(5 minut)

- Domyślacie się, że zawartość tych pudełek jest dla mnie ważna. Dlaczego? Są pamiątką i mówią o tym, co minęło i już się nie powtórzy. Niektóre osoby ze zdjęć odeszły na zawsze. Włożyłam je do różnych pudełek. Co można zrobić, żeby były w jednym miejscu, ładnie ułożone, posegregowane tak, jak na to zasługują? Dzieci mogą zaproponować album na zdjęcia. Co zrobić z drzewem genealogicznym czy złożonymi kartkami z życzeniami? Niektórzy wyjdą z propozycją założenia kroniki, tak jak to robimy w szkole. Pokazuję jedną z nich. Jest barwna i mówi o ważnych wydarzeniach, ale nie można przecież przykleić do niej świadectw i dyplomów. W co powinien być włożony taki dokument, aby uchronić go przed zniszczeniem? Dzieci mogą szybko dojść do stwierdzenia, że jednym z rozwiązań jest założenie segregatora, w którym poukładamy nasze cenne pamiątki według własnego pomysłu, porządku czasowego i tematycznego. Czy w kronice mamy możliwość uzupełnienia informacji o nas, jeżeli się później dowiemy o czymś ważnym od bliskich? Nie, a segregator daje taką możliwość. Jak możemy nazwać nasz segregator? Co on przypomina? Prawdopodobne odpowiedzi: kronikę, książkę. Czego dotyczą zgromadzone materiały: naszego życia. Ukierunkowujemy na termin „**Księga Życia**”. Opiekunka dziękuje za pracę i zabranie głosu w rozmowie.

(5 minut)

- Wychowawczynie prosi dwie osoby o znalezienie pudełka przypominającego prezent. Dzieci stawiają pudło na dywanie, otwierają i mówią, że znajdują się w nim segregatory. Wychowawczynie: „Chciałabym zachęcić Was do prowadzenia „Księgi Życia” i na dobry początek podarować pierwszy segregator”. Razem z dyżurnymi opiekunka odczytuje nazwisko danego ucznia i uroczyście wręcza mu egzemplarz Księgi.

(5minut)

- Przyjrzyjcie się Księgom. Czy różnią się czymś? Tylko nazwiskiem. A co będzie je różnić później? – zawartość, to co sami włożymy do folijek na pamiątkę, co zapiszemy. Proponuję zatem, abyście dzisiaj własnoręcznie wykonali kartkę (stronę) tytułową dowolną techniką i według uznania. Prowadząca zabiera ze stolików swoje pudełka i kładzie przygotowane materiały papiernicze, pasmanteryjne, ozdoby oraz egzemplarz kroniki szkolnej (możliwość skorzystania z pomysłu). Dzieci wykonują zadanie, a w tym czasie wychowawca robi każdemu dziecku zdjęcie. Po wykonaniu strony tytułowej dzieci porządkują miejsce pracy, kartkę wkładają do segregatora.

(20 minut)

3. Podsumowanie

Na dzisiejszych zajęciach dowiedzieliście się o Księdze Życia oraz o tym, co może ona zawierać. Założyliście swoją Księgę. Mam nadzieję, że zrozumieliście, jak cenne jest przechowywanie różnych własnych dokumentów. Myślę, że zależy Wam na poszanowaniu własnej Księgi. Pamiętajcie jednak o szanowaniu Księgi Życia kolegów. Każdy bowiem ma swoją cenną historię. Każdy zasługuje

na jej uwiecznienie. Dzisiejsze spotkanie chciałabym zamknąć wręczeniem pamiątkowych dyplomów, które również możecie umieścić w Księdze Życia.

(10 minut)

Schemat propozycji:

Szkoła Podstawowa	
DYPLOMIK	
Dla	
<i>Marysi Kowalskiej</i>	
na pamiątkę założenia	
„Księgi Życia”	
pieczęć dyrektora szkoły	czytelny podpis wychowawcy
miejsowość, data	

Hanna Goryszewska

Nowy Rok w Polsce a w innych krajach – poznajemy zwyczaje Japonii

Parametry grupy:

- Wiek: uczniowie gimnazjum specjalnego klas I-III w wieku 14-19 lat.
- Płeć: dziewczynki i chłopcy.
- Liczba: 20-22 osoby.

Poziom rozwoju: młodzież z rodzin dysfunkcyjnych, rodzin niepełnych lub konku-
binatów; rodzice kilkorga wychowanków od dawna bezrobotni, korzystający z za-
siłków i zapomóg, biernie oczekujący na pomoc z zewnątrz, nie przykładający wagi
do kultywowania rytuałów świeckich ani obrzędów religijnych; ubóstwo powoduje
u wychowanków brak zainteresowania kulturami świata i świadomości wagi zaspokajania potrzeb wyższych. Poziom wiedzy ogólnej niski, poziom agresji niekiedy
wysoki; negatywizm w stosunku do nowości, wadliwie ukształtowane lub brak po-
staw patriotycznych i umiłowania tradycji.

Cele

Dydaktyczny – poznawczy:

- poznanie położenia i osobliwości materialnych i kulturalnych Japonii,

- zaznajomienie z najprostszym haftem w stylu japońskim;
- dydaktyczny – kształcący:*
- utrwalenie polskiej obrzędowości okresu Bożego Narodzenia i Nowego Roku,
 - doskonalenie umiejętności słuchania, formułowania i zadawania pytań, wyciągania wniosków i dokonywania porównań,
 - ćwiczenie motoryki małej, wyrabianie dokładności i gospodarności;
- wychowawczy:*
- kształtowanie postaw patriotyzmu, tolerancji i poszanowania innych nacji.

Cele operacyjne – wychowanek:

- wymienia rodzime tradycje bożonarodzeniowe i noworoczne ze szczególnym uwzględnieniem tych kultywowanych we własnej rodzinie i regionie,
- poszerza wiedzę: dowiadyuje się, jak różne są tradycje noworoczne w Polsce i w Japonii, czyni próby dostrzeżenia piękna i walorów estetycznych folkloru Japonii,
- wypowiada się na temat obrzędów rytualnych i sztuki Japonii z szacunkiem dla ich odmienności,
- pogłębia poczucie przynależności do własnej grupy narodowej, postrzega siebie samego jako kontynuatora dziedzictwa swych przodków,
- wyszywa ścięciem przed igłą wzory choinkowe po śladzie – koncentruje uwagę na działaniu, by osiągnąć cel, odczuwa radość z pokonywania trudności oraz z udzielania pomocy innym,
- dba o kulturę zachowania się podczas wspólnego spędzania czasu wolnego w świetlicy.

Metody: słowna: rozmowa kierowana, pogadanka, wykład, instruktaż; pogładowa: pokaz, demonstracja; aktywizująca: działalności praktycznej (technika szycia ręcznego).

Formy: zespołowa jednolita i indywidualna.

Czas: 2 x 45 minut.

Miejsce: świetlica Ośrodka Szkolno-Wychowawczego Nr 10 we Wrocławiu.

Pomoc: *Geografia turystyczna świata*, część 2, red. J. Warszńska, PWN, Warszawa 1996, Rajmund Mydel (oprac.), *Japonia*, PWN, Warszawa 1993, album z fotografiami barwnymi Anna i Marcin Szymczakowie, *Japonia – od tropików Okinawy po zabytki Kioto*, terraQuest, Warszawa 2007; globus, pokazowe eksponaty dwustronnych gwiazdek – zawieszek na choinkę – wykonanych techniką origami, pokazowy egzemplarz serwetki z wzorami świątecznymi wykonanymi haftem fastrygowym; 20-30 serwetek z czarnego płótna o wymiarach 200 x 200, igły dla każdego uczestnika zajęć oraz nici: mulina biała, czerwona i zielona (po 2 sztuki), biała kredka, 12 par nożyczek; kadzidełka (2-3 różne zapachy) i podstawka do ich mocowania, zapalki; odtwarzacz CD i płyta *Japanese folk songs* w aranżacji Joji Hirota (lub inna – wykorzystująca charakterystyczną dla muzyki japońskiej, podobnie jak chińskiej, skalę pentatoniczną i typowe instrumenty: flety, cytry, lutnie, oboje, harmonijkę ustną, gongi i bębny). Sala jest wyposażona w dywan oraz odpowiednią ilość stolików i krzeseł, ustawionych z boku.

Przebieg zajęć

Wychowankowie zajmują swoje miejsca przy stolikach.

Wstęp

Na dzisiejszych zajęciach porozmawiamy o obyczajach związanych z witaniem Nowego Roku, jako że na poprzednich omawialiśmy nasze tradycje bożonarodzeniowe. Porównamy też polskie obyczaje z kulturą odległej Japonii. Kraj ten jest zapewne w naszym odczuciu egzotyczny, gdyż nie należy do kręgu cywilizacji ła-cińskiej i nie znamy tak dokładnie korzeni jego kultury, jak własnej. Ale Japończycy do nas przyjeżdżają, inwestują, otwierają fabryki – żyją wśród nas, a to wymaga od nas postawy tolerancji, szacunku dla ich inności. Przyznajemy im, podobnie jak innym narodom, prawo do kultywowania swoich tradycji i rytuałów. Oni także mają prawo odczuwać jako odmienne nasze obrzędy i folklor.

Rozwinięcie

A teraz przypomnijmy własne – domowe i regionalne zwyczaje okresu przed-świątecznego oraz samych świąt Bożego Narodzenia. Kto opowie, co zapamiętał z ostatnich zajęć?

Jeżeli nie ma ochotników, wychowawca kontynuuje: W okresie Adwentu, a więc cztery tygodnie przed Bożym Narodzeniem, nie urządza się hucznych zabaw (jak wiecie, wyjątkiem jest andrzejkowy wieczór wróżebny). Na poczesnym miejscu w domach i na ołtarzach kościelnych pojawia się charakterystyczny wieniec adwentowy. Jest on wykonany ze świerku i przybrany w czerwone kwiaty, tzw. gwiazdy betlejemskie, a na czterech ramionach ma umocowane cztery świece, które zapalane są kolejno, co symbolizuje odliczanie czasu oczekiwania na Zbawiciela. Kiedyś na wsiach śląskich, jak jeszcze nie było sztucznych kwiatów, kobiety robiły kwiaty z marszczonej bibuły, komponowały je według gustu w girlandy lub pojedynczo zatykały za święte obrazy.

Adwent był też czasem przygotowywania żłóbków, szopek z dziesiątkami figurek postaci obecnych przy Bożym Narodzeniu i oczywiście ozdób choinkowych. Jak pamiętacie, dawniej choinka to był ścięty szczyt świerka, zawieszony u pułapu izby czubkiem w dół, tzw. podłaźniczka i to ona nadawała świąteczny klimat wiejskim domostwom. Zdobiło się ją w przeddzień Wigilii jabłkami, orzechami, foremkowymi ciasteczkami i pierniczkami, ptaszkami z bibulek i różnokształtnymi wycinankami. Dodatkowo utalentowane gospodynie szykowały barwne pająki – przestrzenne konstrukcje ze słomek, złotek i pergaminu, również do zawieszenia pod sufitem. Gdy około sto lat temu na dobre zadomowił się w miastach przejęty z Niemiec zwyczaj ustawiania całego drzewka iglastego, ozdoby stawały się coraz bardziej wyszukane, wyrabiano kunsztowne łańcuchy, postaci Mikołaja, aniołków, dzwoneczki, grzybki, coraz wymyślniej zdobiono szklane bombki, a woskowe świeczki w uchwytach z klamerką zastąpiły lampki elektryczne z tworzyw sztucznych. Oczywiście na wsiach do dziś ozdoby choinkowe robi się ręcznie, np. z wydmuszek, kolorowych papierów, bibuły i złotek, gdyż tylko własnoręcznie wykonane mają ten niepowtarzalny urok – wypełnienia czasu adwentowego oczekiwania, najbardziej zachwycają, wzruszają i cieszą. Mają dla nas wartość sentymentalną, zawierają nasze wspomnienia.

Na kilka dni przed Wigilią pełną parą ruszają generalne porządki – na wsi w domostwach i obejściu – my, mieszkańcy miast, sprzątamy nasze mieszkania, my-

jemy okna, czyścimy meble, trzepiemy dywany, a także nie zapominamy o świątecznych zakupach. Będą to i produkty żywnościowe, typowe dla tego okresu, i prezenty, na które czekają zwłaszcza dzieci. Kolejną tradycją jest przyrządzenie dwunastu wigilijnych potraw (na pamiątkę dwunastu apostołów) – do tego też trzeba zabrać się wcześniej, by zdążyć przed pierwszą gwiazdką, symbolizującą gwiazdę betlejemską, wskazującą drogę do miejsca narodzenia Pańskiego. Czy potraficie wymienić potrawy wigilijne, jakie spożywacie w waszych domach? – jeżeli młodzież woli posłuchać, niż się wypowiadać, wychowawca przypomina świąteczne menu:

Wigilia Bożego Narodzenia jest zwyczajowo dniem postu, a więc obowiązują dwa posiłki lekkie i trzeci, wieczorny, do sytości, nie jemy także mięsa ani słodczy. Typowe dla regionu Dolnego Śląska potrawy, podawane na uroczystą kolację to: barszcz z uszkami, pierogi z kapustą i grzybami, kapusta z grochem, smażony karp z białym pieczywem lub inna ryba, smażona, gotowana czy w galarecie, kutia czyli pszenica z makiem, rodzynkami, orzechami i miodem, albo kluski z makiem i kompot z suszonych owoców jako deser. Nie zapominajmy, że zanim zasiądziemy do stołu, w religii chrześcijańskiej zachowujemy jeszcze takie zwyczaje: odczytujemy fragment Ewangelii o narodzinach Jezusa w Betlejem, modlimy się o pobłogosławienie posiłku i dzielimy się specjalnie wypiekany na tę okazję opłatkiem, składając sobie życzenia wszelkiej pomyślności w nadchodzącym Nowym Roku i doczekania następnej Wigilii.

Czy ktoś z was chciałby coś dodać, opowiedzieć o jeszcze jakimś zwyczaju wigilijnym?

Słusznie zwracacie uwagę na dodatkowe nakrycie, symbolizujące tych, którzy od nas odeszli, albo, jeżeli w rodzinie nikt nie zmarł, można je interpretować jako wyraz polskiej gościnności – nakrycie dla niespodziewanego gościa, który wędruje samotnie i może zapukać do drzwi naszego domu.

Po Wigilii wspólnie kołędujemy, obdarowujemy się także prezentami „gwiazdkowymi”. Wiele rodzin udaje się wspólnie do kościoła na uroczystą celebrację liturgiczną o północy – Pasterkę. Tam wierni podziwiają szopkę, głośno śpiewają kolędy i obchodzą symbolicznie narodziny Dzieciątka Jezus.

Kto teraz opíše, jak świętujemy Nowy Rok? (gdy nie ma chętnych, mówi wychowawca, gdy jest zbyt wielki rwetes z powodu znanej wychowankom tradycji, dba o porządek i kulturę wypowiedzi).

31 stycznia, w Sylwestra, gromadzimy się na zabawach rodzinnych, w domach, przed telewizorami, a niektórzy wybierają bardziej anonimowe imprezy w lokalach lub rozrywkę kulturalną, jak spektakl operowy. Króluje wesoła muzyka i tańce, a gdy zegary wybijają północ, ludzie wznoszą toast szampanem, rozlegają się okrzyki „Nowy Rok!” i wystrzały z petard, na modnych ostatnio zabawach pod gołym niebem, na rynkach miejskich, można w tę noc obserwować pokazy sztucznych ogni. Wierni o północy podążają oczywiście do kościołów na uroczystą mszę świętą, modlić się o pomyślność w Nowym Roku. Dostatek i wszelką obfitość ma zapewnić także przyjmowanie kołędników, którzy w tym okresie chodzą po domach z gwiazdą, z turoniem, poprzebierani za jasełkowe postacie, recytują i kołędują jak potrafią. (Wychowawca prosi, by młodzież przeszła na dywan i wygodnie usiadła w kręgu).

A teraz, jako ciekawostkę, przedstawię wam Japonię i jej świąteczne zwyczaje (przynosi globus). Kto z was wie, gdzie leży Japonia? (jeśli nikt nie wie, wychowawca wskazuje ją na globusie i krótko przedstawia, młodzież przekazuje sobie globus w kręgu). Japonia jest krajem wyspiarskim o klimacie monsunowym, jest bliżej równika, więc słońce zachodzi tam zawsze koło 18.00 i o tej porze roku jest tam ciepło, 8-15°C. Nizin jest mało – większość obszaru to góry i wyżyny z wulkanicznymi stożkami. (Prosi, aby w trakcie opowiadania przyjrzeni się fotografiom w albumie i książce o Japonii: krajobrazom, architekturze – świątyniom, chramom i dziełom sztuki). Druga wojna bardzo Japonię zniszczyła – po odbudowie w miastach dominuje beton, tu i ówdzie rosną cedry, zabytków przetrwało niewiele.

25 i 26 grudnia to w Japonii „święto zakupowe” – mieszkańcy udają się do depato-handlowych galerii. Z głośników płynie typowy J-pop lub J-rock (japońskie wersje elektroniczne tych gatunków muzyki), ale można też usłyszeć kolędy po angielsku i choinki, ubrane na amerykańską modłę. Japończycy myszkują też po niesłychanie modnych butikach, gdzie poszukują na prezenty ludowych wyrobów, jak klapki, torebki, obrusy i serwetki zdobione haftami, czy wytwory sztuki origami (wychowawca podaje uczestnikom do obejrzenia gwiazdki z papieru, złożonego techniką origami). Te eleganckie, gustowne przedmioty pochodzą ze szkół tradycyjnego rzemiosła – kobiety japońskie kończą takie szkoły dekorowania, szycia, gotowania, a wszystkie są płatne. Zwykle końcem ich edukacji jest trzyletni licencjat, gdyż tradycja nakazuje, aby kobieta pilnowała domu, a rodzinę utrzymywał mąż.

Wiodącą religią Japonii jest buddyzm, ale równolegle wyznawany jest wcześniejszy zespół wierzeń – shintoizm, traktujący każde stworzenie jako bóstwo. Zajmuje się on tym, co radosne i czyste rytualnie, zaś buddyzm zajmuje się śmiercią i życiem wiecznym. Świątynia buddyjska to typowa architektura sakralna, pawilon z dachem z wywiniętymi brzegami. Monumentalne wnętrza nie posiadają balkonów, zwyczajowe oświetlenie kagankami (lub w nowszych rozwiązaniach – wystylizowaną elektrycznością) zapewnia dyskretne wydobycie złocień i lakowań architektury i rzeźby. W centralnym miejscu znajduje się posąg Buddy w postawie stojącej lub siedzącej, o wielkości zależnej od zamożności fundatorów świątyni. Zatknięte wokół posągu trociczki (kadzidelka) wydzielają odurzający zapach cynamonu, ambry, mirry, drzewa sandałowego i wiele innych (wychowawca pokazuje, jak umieszcza się trociczkę w otworku podstawki, na którą będzie opadał popiół, po czym zapala, aby przybliżyć obyczajowość Japonii, zintensyfikować przeżycia wychowanków i umożliwić porównanie kilku zapachów).

Po zaopatrzeniu się w prezenty dla swoich bliskich, Japończycy szykują się na powitanie Nowego Roku. Podobnie jak Polacy, dokonują gruntownych porządków i przygotowują tradycyjne świąteczne dania.

W świątyniach 31 grudnia o północy rytualnie 200 razy uderza się w dzwon – głębokie i śpiewne melodie dzwonów rozlegają się zewsząd ponad godzinę. Japończycy całymi rodzinami podążają do swych świątyń, wystrojeni w tradycyjne stroje – może ktoś wie, jak się taki strój nazywa?

Kimono, bo o nim mowa, jest dość drogie, stanowi równowartość kosztu samochodu, stąd mało kto może sobie pozwolić na więcej niż jedno. Model dobiera się do płci, wieku, pory roku. Na tę okazję musi być ono z prawdziwego jedwabiu, jednocześnie, a dodatkami są spodnie, pas, skarpetki z jednym paskiem i klapki „ja-

ponki”, do tego obowiązkowa torebka i odpowiednie uczesanie (włosy upięte szpilkami). Na wierzch zakłada się etolę futrzaną lub jedwabną narzutkę (drugie, krótsze kimono). Strój ten trzeba umieć nosić – są zasady chodzenia, wstawania czy wsiadania do samochodu w kimonie.

Rodziny japońskie podobnie jak polskie zapraszają się w gościnę 1 stycznia – cały ten dzień spożywają typowe potrawy noworoczne, których podstawą jest ryż. Jak ważny jest on w ich kuchni, świadczy wezwanie „podano do stołu”, „gohan desuy”, gdzie gohan oznacza gotowany ryż. Może być on przyrządzony na różne sposoby, np. z surowymi rybami, warzywami, owocami i przyprawiony octem to sushi. Sashimi zaś to ryby morskie, przyrządzane typowo po japońsku – na przykład tuńczyk z wodorostami. Na stołach królują też owoce morza – tempura to krewetki, usmażone w lanym cieście i maczane w sosie sojowym. Podaje się je zwyczajowo w Quattro Tempora, tj. dni pokuty i postu przypadające na początku każdej z pór roku, ale i w Nowy Rok. Łatwo nam będzie zrozumieć, dlaczego w Japonii dominuje taka dieta – dominująca religia, buddyzm, zabraniała spożywania zwierząt czworonożnych, dopuszczała tylko drób; zakaz ten cofnął cesarz dopiero w 1872 roku, a upodobania i nawyki żywieniowe pozostały do dziś. Kuchnia japońska dba o wydalenie poszczególnych smaków i stara się ich nie mieszać. I tak warzywa są tylko lekko obgotowywane, aby zachowały ostry kolor i oryginalny smak. Japończycy spożywają też ogromne ilości owoców, a znają wszystkie i wybór mają większy niż u nas.

Słodocze – wypieki z białej mąki – Japończycy jedzą tylko na deser, wraz z degustacją zielonej herbaty, oczywiście niesłodzonej. Podstawą świątecznych deserów jest jednak krem z azuki – czerwonej sojowej fasolki. Zdolne japońskie panie domu uatrakcyjniają jego wygląd poprzez barwienie naturalnymi sokami i formowanie w kształty, przypominające kwiaty lub sezonowe owoce. Wypieka się z niej także foremkowe ciasteczka typu „jeden gryz” (dania są przedstawione na zdjęciach w albumie).

Wychowawca zachęca uczniów do spontanicznych wypowiedzi:

Podobają się wam japońskie zwyczaje? Jak sądzicie, czy są one równie bogate i atrakcyjne, jak polskie? Czy chcielibyście tam polecieć – aby zwiedzić i spędzić Nowy Rok w Japonii? Gdybyście znaleźli się na japońskim przyjęciu, potrafilibyście uszanować miejscowe obyczaje, a więc nie odmówić poczęstunku, zaryzykować jedzenie pałeczkami? A jak zachowalibyście się w buddyjskiej świątyni?

Podsumowanie: wszystkie nacje obowiązują powszechnie uznana kultura i kontrola swoich zachowań.

(Wychowawca zarządza chwilę przerwy, w której poleca uczestnikom zajęć, aby dokładnie umyli ręce mydłem. W tym czasie rozkłada na stolikach materiały i przybory do szycia w ilości równej liczbie wychowanków. Następnie prosi ich o przejście do stolików i zajęcie miejsc – prezentuje młodzieży modelową serwetkę w japońskim stylu minimalistycznym i instruuje, jak wykonać podobną).

Teraz wyszyjemy na czarnym materiale motyw choinki znany wam już z zajęć techniki ściąganiem – tzw. przed igłą. Ten styl reprezentuje japońską sztukę ubogich, w której chodziło o wzmocnienie materiału fastrygą. Nie używa się w nim żadnych złoceń, a płótno jest czarne lub granatowe, aby mocniej kontrastowało z gładkimi

nićmi. Komplet serwetek w Japonii są upominkiem, zaś wykonana przez nas będzie się dobrze prezentować pod wigilijnym świecznikiem, stroikiem lub talerzykiem z opłatkiem w waszych domach. Bezwzględnie przestrzegamy zasad bezpieczeństwa: nie wyciągamy za daleko dłoni z igłą, aby kogoś nie ukłuć, nie poszturczujemy się i nie wymachujemy nożyczkami. Pracujemy powoli i dokładnie, tak, żebyśmy byli zadowoleni z efektu swojej pracy i z dumą mogli ją komuś bliskiemu wręczyć. Białą kredką ołówkową w jednym z rogów serwetki rysujemy prosty motyw, np. choinkę, bombki. Przycinamy na około 50 cm nić mulinę i rozdzielamy ją na pół – po trzy nitki; nawlekamy i jak najdrobniejszymi krokami igły wyszywamy wzór. Na koniec opracowujemy obramowanie serwetki – w odległości 2 cm od brzegów kwadratu prowadzimy jedną lub dwie linie ścięciem przed igłą, który tu może być grubszy, a więc wbijamy igłę w większych odstępach i starannie – cały czas odliczając na przykład co pięć nitek. Linie te należy uprzednio narysować kredką. Kolory dobieramy według własnego gustu, pod żadnym pozorem nie marnujemy nici! (Aby ułatwić młodzieży wyciszenie, a zarazem zrytmizować i uprzyjemnić pracę ręczną, wychowawca cicho nastawia płytę z muzyką japońską, informując młodzież, że muzyka instrumentalna i wokalna Japonii, ta ludowa i ta artystyczna, stanowi nieodłączny element kultury i współtworzy specyficzny klimat japońskiego folkloru).

W razie trudności w wykonywaniu zadania wychowawca służy pomocą – indywidualnie pokazuje i pomaga w wykreślaniu figur świątecznych i prawidłowym szyciu, zaczynając poszczególne elementy, które wychowanek będzie kontynuował według wzoru; nakazuje spruć fragmenty nieprawidłowe. Zaprasza zdolniejszych wychowanków do pomocy słabszym – przy rysowaniu linii wzorów, nawlekaniu igły, itp. Wychowawca cały czas nadzoruje zachowanie przepisów bhp i porządku na stanowiskach pracy. Jeżeli ktoś nie zmieści się w czasie, jego serwetka zostaje odłożona do wykończenia na następnych zajęciach. Na znak (wyłączenie muzyki) młodzież kończy wyszywanie i porównuje swoje wytwory, układając serwetki na zsuniętych stołach. Wychowawca wskazuje i chwali najstaranniejsze prace, wyróżnia też osoby szczególnie aktywne i pomocne kolegom.

Następnie poleca poskładać materiały, zabezpieczyć przybory, odłożyć serwetki do właściwej szafki i uporządkować miejsca pracy. Wypisuje wychowankom pochwały lub uwagi w zeszytach kontaktowych.

Zakończenie

Wychowawca zbiera grupę i dokonuje podsumowania: Na dzisiejszych zajęciach poznaliście położenie geograficzne i ogólne warunki życia w Japonii, a szczególnie dowiedzieliście się, jak wygląda powitanie Nowego Roku według japońskich tradycji. Obejrzelście na fotografiach przykłady japońskiej architektury, sztuki i folkloru, wiecie też, w co Japończycy się ubierają i czym odżywiają. Mieliście także okazję porównać ich zwyczaje świąteczne z polskimi. Dodatkowo zapoznaliście się ze sposobem wykonania serwetek, stylizowanych na japoński minimalizm, a więc sztukę operującą drobnymi, skromnymi motywami. Słuchaliście przykładów japońskiej muzyki. Zdobyliście już ogólne wyobrażenie o kulturze japońskiej i wiecie, że jest ona bogata i cenna, chociaż zupełnie różna od naszej. Mimo że Japończycy wyznają inną religię, można jednak wskazać liczne podobieństwa ich form rytualnych do naszych. Ciekawie mogłoby wypaść porównanie polskich tradycji także z innymi odległymi krajami. Zauważyliście, że nawet w dalekich, egzotycz-

nych krajach obowiązują podobne zasady postępowania i normy moralne, nakazujące czynienie ludziom dobra a wystrzeganie się zła. Doświadczyliscie, że poznawanie innych kultur nas ubogaca, poszerza nasze horyzonty i spojrzenie na piękno, pogłębia wrażliwość. Uczymy się w ten sposób szacunku dla dorobku innych narodów i tolerancji dla ich zwyczajów, ponieważ ludzie różnych nacji muszą nieraz mieszkać obok siebie i razem pracować. Jednocześnie – przez kontrast – odkrywamy na nowo urok naszych tradycji i tym mocniej się do nich przywiązujemy, im bardziej wydają się nam bliskie i swojskie. Dlatego należy bacznie obserwować świąteczne zwyczaje, kultywowane w naszych domach, włączać się w nie w celu lepszego ich poznania, pytać starszych o zarzucone obrzędy, aby uchronić je od zapomnienia. Co roku mamy okazję przekonać się, ile sprawiają przyjemności, ile potrafią wnieść radości w szare, monotonne pasmo życia każdego z nas. Nic więc dziwnego, że tak lubimy święta i że pragniemy nasze niepowtarzalne tradycje sami pielęgnować oraz przekazać w nienaruszonym kształcie następnym pokoleniom.

- *Gwiazdki origami i schematy składania papieru oraz pokazowe serwetki japońskie dostępne są u Hanny Goryszewskiej – nauczycielki plastyki i techniki SOSW Nr 10, ul Parkowa 27, 51-616 Wrocław.*

Monika Ciszewska „Świat baśni i bajek”

Parametry grupy

- Wiek: 7-10 lat.
- Liczba: 8 osób.
- Płeć: dziewczęta i chłopcy.

Poziom rozwoju

Czworo dzieci potrafiących i lubiących czytać, o bogatym słownictwie; dwoje dzieci powtarzających klase, z trudnościami w czytaniu, wycofanych; dwoje dzieci potrafiących czytać, ale nie lubiących. Wszyscy z nich nie zawsze zachowują się względem siebie miło i z szacunkiem.

Cele ogólne:

- Próba zainteresowania dzieci literaturą dziecięcą.
- Kształtowanie prawidłowych postaw moralnych.

Cel operacyjny:

- Uczeń wie, jak postępować w stosunku do ludzi i zwierząt.

Metody: zadaniowa, ćwiczeniowa.

Formy: grupowa, rozmowa kierowana, obcowanie z książką, malunek/wyklejanka.

Pomoce dydaktyczne: Janicki A., *Bajka o chińskiej księżniczce*, [w:] *Bajki o królewicach*, Wydawnictwo Zielona Sowa; markery (4); arkusz szarego papieru; kartki do przyklejania z opisanymi zachowaniami; klej.

Miejsce: sala świetlicy.

Czas: 35 minut.

Przebieg zajęć

Wprowadzenie /5 minut/

Dzień dobry! W czasie mojego pobytu na świetlicy zauważyłam, że rzadko sięgacie po książki i wolicie oglądać filmy, niż czytać. Być może książki odstraszały was, bo są grube i często bez obrazków. Dlatego dzisiaj chciałabym przeczytać wam historię, która być może skłoni was do chętniejszego czytania. Jest to bajka o księżniczce Mi, która żyła w Chinach.

Bajkę podzieliłam na 4 części; po każdej części będę przerywać, by sprawdzić, co zapamiętaliście.

*Bajka rozpoczyna się poszukiwaniem księżniczki Mi, która zaginęła w tajemniczych okolicznościach. * Księżniczka była rozkapryszona i niedobra dla otaczającej ją służby, a także dla swojego pieska, którego nagminnie ciągnęła za ogon. Pewnego dnia piesek przestał się z nią bawić, czego dziewczynka, przyzwyczajona do natychmiastowego posłuszeństwa, nie mogła zrozumieć. Dopiero strażnik Teng w szczerzej rozmowie uświadomił księżniczce, że zarówno ciągnięcie za ogon, jak i przezywanie, nieuprzejmość, złość są bolesne. * Mi zaczyna rozumieć, jak niedobra była dla innych i postanawia się poprawić; prosi wodę, w której bierze kąpiel, by zmyła z niej zło – i wtedy znika. * Swą ludzką postać odzyskuje dopiero wtedy, gdy zaczyna spełniać dobre uczynki.*

Część zasadnicza /około 25 minut/

Pierwsza część bajki

Pytania do pierwszej części:

- Jak myślicie, co się stało z Mi? (*Została porwana.*)
- Czy ktoś ją porwał? (*Czarownica? Kosmici?*)

Druga część bajki

Pytania:

- Czy Mi była miła dla innych? W czym się to przejawiało? (*Nie. Kaprysiła, ciągnęła psa za ogon, dokuczwała służącym, niesprawiedliwie oskarżała.*)
- Czy innym podobało się zachowanie Mi? (*Nie.*)

Trzecia część bajki

Pytania:

- Jak zachowywała się tego dnia Mi? (*Była cicha, zamyślona, nie dokuczwała służbie*)
- W jaki sposób zniknęła? (*Woda zmyła zło wraz z nią.*)
- Czy myślicie, że się odczaruje? Jeśli tak, to w jaki sposób? (*Pomoże jej książę, wróżka*)

Czwarta część bajki.

Odczarowanie Mi.

Dokończcie zdanie: Mi odczarowała się, gdyż (*zaczęła pomagać innym, była dobra dla innych, pomagała im*)

Raz jeszcze przypomnijmy sobie to, jak zachowywała się Mi przed i po zniknięciu (kaprysiła, kilka razy dziennie kazała się przebierać, ciągnęła psa za ogon, niesprawiedliwie oskarżała, krzyczała na służbę, oblewała służące wodą), pomagała w odnajdywaniu zagubionych rzeczy, cerowała ubrania służby, podnosiła to, co upadło).

A czy wy krzyczycie na innych? Kaprysiacie? Ciągniecie psy za ogon? Dokuczacie? *Sądząc z obserwacji tej grupki dzieci, odpowiedź powinna być twierdząca.*

Czy wasi bliscy mogą czuć rozdrażnienie, gniew, niechęć do was, kiedy tak postępujecie? (*Tak.*)

Na arkuszu szarego papieru wypiszemy teraz jak należy / nie należy się zachowywać w stosunku do innych; zrobimy to na podstawie opowiadania, ale możemy także dodawać własne pomysły. (Alternatywnie na arkusz papieru naklejane są przygotowane wcześniej przeze mnie karteczki z opisami dozwolonych i niedozwolonych zachowań, np. *przezywamy, jesteśmy złośliwi, oskarżamy, ciągniemy za ogon, dokuczamy, uczynni, pomocni, życzliwi, uśmiechnięci, dąsamy się, kłócimy się, grzeczni, radośni, sprawiedliwi, krzyczymy, mili, bijemy się, obrażamy się, tolerancyjni*).

Arkusz podzielony jest na dwie kolumny

Nie	Jesteśmy

Po skończonej pracy arkusz wieszam w widocznym miejscu w sali świetlicy, aby móc się odwołać do umieszczonych na nim zasad, jeśli zajdzie taka potrzeba.

Podsumowanie (5 minut)

Dzisiaj mieliście okazję wysłuchać bajki z bardzo odległego zakątka świata, z Chin. Mam nadzieję, że choć trochę was zainteresowała i skłoni was do sięgnięcia po inne bajki z tej, ale nie tylko z tej, książki. Wspólnie ułożyliście zasady postępowania względem innych ludzi, których to zasad chciałabym żebyście się trzymali. Dziękuję wam za udział w zajęciach.

Agnieszka Sypko **Walentynkowa kawiarenka poetycka**

Parametry grupy

- Wiek: 13-15 lat, klasa I-III gimnazjum.
- Liczba: 25 osób.
- Płeć: dziewczęta i chłopcy.

Poziom rozwoju wychowanków

Grupa dzieci jest zróżnicowana pod względem rozwoju, wiedzy, zainteresowań; wiele z nich pochodzi ze środowisk o mniejszej aktywności społecznej rodziców. Część uczniów (9 osób) należy do koła teatralnego. Kiloro (5 osób) uczęszcza na zajęcia koła twórczości. Niektórzy (7 osób) działają w chórze. Ponieważ są to zajęcia pozalekcyjne, nieobowiązkowe, nabór do zajęć odbywał się poprzez ogłoszenie. Zeszłoroczna Kawiarenka odniosła sukces, stąd rozgłos tej uroczystości sprawił, że uczniowie chętnie zgłaszali swój udział w tych zajęciach. Lekcja otwarta została przygotowana przez wychowanków wcześniej, odbyły się liczne próby; nauczyciele pełnili jedynie funkcje doradców.

Cele:

- integrowania środowiska nauczycielskiego i rodzicielskiego;
- wdrażanie do aktywnego uczestnictwa w kulturze wysokiej;

- wyrabianie umiejętności przygotowania imprez okolicznościowych.

Metody: przydzielanie funkcji; organizowanie doświadczeń wychowanka; drama; wysuwanie sugestii; wdrażanie do samowychowania.

Formy: praca w małych zespołach; praca w grupach.

To zajęcia nieobowiązkowe – spotkanie po lekcjach.

Formy uszczegółowione:

- zajęcia integracyjne;
- oglądanie widowisk teatralnych;
- inscenizacja;
- recytacja;
- słuchanie muzyki;
- śpiew;
- twórczość instrumentalna;
- rysunek;
- twórczość manualna.

Pomoce dydaktyczne:

- wybrane przez uczniów wiersze;
- instrumenty muzyczne (pianino, skrzypce);
- magnetofon;
- materiały do przygotowania kostiumów Romea i Julii;
- kartki, mazaki, farby potrzebne do przygotowania dekoracji i zaproszeń dla gości;
- poczęstunek – ciasto, kawa, herbata, czekolada;
- eleganckie zastawy.

Miejsce: klasa z zapleczem.

Czas trwania zajęć: 90 minut podzielone na 3 części (część I, przerwa, część II).

Przebieg zajęć:

1. Spotkanie całego zespołu o godzinie 16.00.
2. Dekorowanie sali, zorganizowanie sprzętu grającego oraz pianina i skrzypiec.
3. Przygotowania ciepłych napojów (kawa, herbata, gorąca czekolada) oraz ciast (darowanych przez rodziców oraz sponsorów).
4. Witanie przybyłych gości, zaproszenie ich do zajęcia miejsca, odebranie okryć wierzchnich (troje dzieci, stojących przy drzwiach wejściowych, wita gości).
5. Wybrany uczeń wygłasza słowo wstępne, brzmiące następująco: „Serdecznie witamy wszystkich przybyłych na spotkanie zorganizowane przez wychowanków świetlicy. Życzymy miłych wrażeń artystycznych i estetycznych. Zapraszamy do wysłuchania części artystycznej, po której nastąpi przerwa na słodki poczęstunek”.
6. Część artystyczna:
 - Pierwszy uczeń – recytacja wiersza M. Pawlikowskiej-Jasnorzewskiej „Zapomniane pocałunki” (*załącznik nr 1*);
 - Drugi uczeń – recytacja wiersza M. Pawlikowskiej-Jasnorzewskiej „Miłość” (*załącznik nr 2*);

- Występ skrzypaczki – fragment wybranego utworu;
 - Trzeci uczeń – recytacja wiersza A. Mickiewicza „Do M...” (*załącznik nr 3*);
 - Występ chóru (piosenka „Tak bardzo się starałem...”)
7. Przerwa – wystąpienie jednego z uczniów „Dziękujemy Państwu za uwagę i zapraszamy do delektowania się przepyszny ciastem oraz smaczną herbatą lub kawą. Zachęcamy także do dyskusji o zaprezentowanych tu utworach”. (W trakcie przerwy słychać muzykę z magnetofonu – Jana A. P. Kaczmarska z filmu „Finding Neverland”).
 8. Obsługiwanie gości (10 uczniów podaje kawę, herbatę, ciasto zgodnie z zasadami *savoir-vivre*’u w eleganckiej zastawie).
 9. Zaproszenie do wysłuchania II części przygotowanej przez uczniów. Jeden z uczniów mówi: „Zapraszamy Państwa do wysłuchania drugiej części dzisiejszego spotkania”.
 - Wystąpienie chóru (10 osób);
 - Dwoje uczniów deklamuje wiersz K. I. Gałczyńskiego „Rozmowa liryczna (*załącznik nr 4*)”;
 - Koncert na pianinie w wykonaniu dwójki uczniów.
 10. Podziękowanie gościom za przybycie na uroczystość.

Podsumowanie

Podsumowaniem zajęć będzie reakcja rodziców i nauczycieli na występ (oklaski), satysfakcja dzieci z udanego występu oraz swobodne wypowiedzi widzów na temat przygotowanych zajęć, a także uwagi krytyczne i wnioski uczniów biorących udział w lekcji.

Na zajęciach uczniowie dowiedzieli się, jak przyjmować gości, ich umiejętności wzbogaciły się o zasady *savoir-vivre*’u. Ponadto wychowankowie mieli okazję aktywnie uczestniczyć w wysokiej kulturze, wszak wcieliłi się w role aktorskie, wykonywali utwory muzyczne. Wszyscy mieli tremę, albowiem dla wielu z nich był to pierwszy występ na forum. Z wielkim zaangażowaniem szukali utworów literackich i muzycznych, wykonywali dekorację i kostiumy, organizowali elegancką zastawę, przygotowywali salę. Wszyscy poświęcili mnóstwo czasu na ćwiczenia, by jak najlepiej wypaść. Wielu z nich po raz pierwszy przychylnie spojrzęło na wiersz, moźolnie ćwiczyło zasady *savoir-vivre*’u. Zajęcia, które zorganizowali przy pomocy nauczycieli, pozwoliły im spotkać się z wysoką kulturą. Wszyscy wybrali galowy strój, by godnie przywitać gości oraz kostium, by wcielić się w rolę aktora. Lekcja otwarta pozwoliła zintegrować grono uczniów, którzy na co dzień ze sobą nie obcują. Zbliżyło też środowisko nauczycieli i rodziców, którzy, często po raz pierwszy, mogli zobaczyć swych wychowanków w innej roli. Wreszcie zobligowała rodziców do aktywnego zaangażowania się w sprawy dzieci poprzez przygotowanie wypieków i pomoc w uszyciu kostiumów.

Załącznik nr 1

Maria Pawlikowska-Jasnorzewska
Zapomniane pocałunki

Kto liczy nasze pocałunki,
kto na nie zważa?

Ludzie mają troski i sprawunki,
Bóg świąty stwarza...
Zapomniane przez nas dwoje ich różowe mnóstwo
spada na dno naszych dusz,
jak płatki miękkich, najpiękniejszych róż...
Tam leżą i ciasno zduszone na sobie
słodkim olejkiem się pocą,
który rozpachnia się w nas każdą nocą
i każdym ranem,
i życia zwykłego jesienne ubóstwo
czyni róż krajem, perskim Gulistanem.
Kto nasze pocałunki liczy?
Kto na nie zważa?
Bóg świąty stwarza,
nie zapisuje w księgach słodczy...

Załącznik nr 2

Maria Pawlikowska-Jasnorzevska
Miłość

Nie widziałam cię już od miesiąca.
I nic.
Jestem może bledsza,
trochę śpiąca
trochę bardziej milcząca
lecz widać można żyć bez powietrza !

Załącznik nr 3

Adam Mickiewicz
Do M...

Precz z moich oczu!... posłucham od razu,
Precz z mego serca!... i serce posłucha,
Precz z mej pamięci!... nie tego rozkazu
Moja i twoja pamięć nie posłucha.

Jak cień tym dłuższy, gdy padnie z daleka,
Tym szerzej koło żałobne roztoczy, -
Tak moja postać, im dalej ucieka,
Tym grubszym kirem twą pamięć pomroczy.

Na każdym miejscu i o każdej dobie,
Gdziem z tobą płakał, gdziem się z tobą bawił,
Wszędzie i zawsze będę ja przy tobie,
Bom wszędzie cząstkę mej duszy zostawił.

Czy zadumana w samotnej komorze
Do arfy zbliżysz nieumyślną rękę,

Przypomnisz sobie: właśnie o tej porze
Śpiewałam jemu tę samą piosenkę.

Czy grają w szachy, gdy pierwszymi ściegi
Śmiertelna złowi króla twego matnia,
Pomyślisz sobie: tak stały szeregi,
Gdy się skończyła nasza gra ostatnia.

Czy to na balu w chwilach odpoczynku
Siędziesz, nim muzyk tańce zapowiedział,
Obaczysz próżne miejsce przy kominku,
Pomyślisz sobie: on tam ze mną siedział.

Czy książkę weźmiesz, gdzie smutnym wyrokiem
Stargane ujrzyś kochanków nadzieje,
Złożywszy książkę z westchnieniem głębokiem,
Pomyślisz sobie: ach! to nasze dzieje...

A jeśli autor po zawilej probie
Parę miłośną na ostatek złączył,
Zagasisz świecę i pomyślisz sobie:
Czemu nasz romans tak się nie zakończył?...

Wtem błyskawica nocna zamigoce:
Sucha w ogrodzie zaszeleszczy grusza
I puszczyk z jękiem w okno załopoce...
Pomyślisz sobie, że to moja dusza.

Tak w każdym miejscu i o każdej dobie,
Gdziem z tobą płakał, gdziem się z tobą bawił,
Wszędzie i zawsze będę ja przy tobie,
Bom wszędzie cząstkę mej duszy zostawił.

Załącznik nr 4

Konstanty Ildefons Gałczyński
Rozmowa liryczna

– Powiedz mi jak mnie kochasz.
– Powiem.
– Więc?
– Kocham cię w słońcu. I przy blasku świec.
Kocham cię w kapeluszu i w berecie.
W wielkim wietrze na szosie, i na koncercie.
W bzach i w brzoźach, i w malinach, i w klonach.
I gdy śpisz. I gdy pracujesz skupiona.
I gdy jajko rozłukujesz ładnie -
nawet wtedy, gdy ci łyżka spadnie.
W taksówce. I w samochodzie. Bez wyjątku.
I na końcu ulicy. I na początku.

I gdy włosy grzebieniem rozdzielisz.
W niebezpieczeństwie. I na karuzeli.
W morzu. W górach. W kaloszach. I boso.
Dzisiaj. Wczoraj. I jutro. Dniem i nocą.
I wiosną, kiedy jaskółka przylata.
– A latem jak mnie kochasz?
– Jak treść lata.
– A jesienią, gdy chmurki i humorki?
– Nawet wtedy, gdy gubisz parasolki.
– A gdy zima posrebrzy ramy okien?
– Zimą kocham cię jak wesoły ogień.
Blisko przy twoim sercu. Koło niego.
A za oknami śnieg. Wrony na śniegu.

Agnieszka Kolasa-Łukowicz

Jestem przyjacielem przyrody

Parametry grupy

Wiek – dzieci 6-letnie.

Liczba – 15 dzieci.

Płeć – dziewczynki i chłopcy.

Poziom rozwoju grupy

Jest to grupa dzieci 6-letnich. Dzieci dobrze się znają, gdyż uczęszczają do przedszkola od 3 lat. Lubią się i chętnie się ze sobą bawią, są bardzo otwarte na wszelkie nowości, zgodnie uczestniczą w proponowanych grach i zabawach, mają własne ciekawe pomysły.

Cel ogólny: Rozwijanie umiejętności współdziałania z dorosłymi w trakcie wspólnego wykonywania zadań – sadzenie drzewka; integracja dzieci i rodziców z ludźmi innych środowisk, tj. leśniczym; rozwijanie postaw proekologicznych.

Cele operacyjne – dziecko:

- poznaje jarzębinę;
- potrafi nazwać zwierzęta mieszkające w lesie;
- rozumie do czego potrzebne jest drzewo;
- poznaje podstawowe zasady ochrony przyrody;
- potrafi naśladować i rozpoznawać głosy zwierząt;
- rozumie, co czuje drzewo, któremu grozi niebezpieczeństwo;
- składa przyrzeczenie.

Metody pracy: pogadanka, drama, inscenizacja,

Pomoce dydaktyczne: ilustracje, nagranie muzyki relaksacyjnej „Głosy lasu” (MAC Edukacja „Jestem sześciolatkiem”), sadzonka drzewka – jarzębina, łopata, paliki, taśmy, tabliczka z napisem: „Drzewko dla pokoju”, wydrukowany kodeks przyjaciela przyrody, drzewo z liśćmi, na których są imiona dzieci, liście będące

biletami wstępu, butelka mazaki, sylwety zwierząt: wiewiórka, jeż, sroka, kukułka, zajac, sowa, sarna, lis, dzięcioł, znaczki przyjaciela przyrody zalaminowane.

Czas trwania – 1,5 godziny.

Miejsce – sala przedszkolna, ogród przedszkolny.

Zaproszeni goście: rodzice, dyrektor przedszkola, leśniczy.

Wprowadzenie

Na dzisiejszych zajęciach porozmawiamy o lesie, o zwierzętach w nim mieszkających oraz poznamy zasady, jakich należy przestrzegać, aby zostać Przyjacielem Przyrody.

Przebieg zajęcia

1. Przy wejściu rodzice otrzymują bilet wstępu na zajęcia z okazji Święta Drzewa, piszą swoje imiona i swoich dzieci na wyciętych listkach z papieru i wkładają do butelki.
2. Powitanie dzieci przez nauczycielkę – „Witam wszystkich, którzy...” (lubią się śmiać, mają w domu jakieś zwierzątko, kochają przyrodę, mają zielone bluzki, zielone spodnie, coś zielonego w ubraniu itd. Ci, co czują się powitani machają do siebie ręką).
3. Nawiązanie do tematu – Zagadka
 Najpierw ma pączki, lecz nie do jedzenia,
 które w listeczki potem zamienia...(*drzewo*)
 – Gdzie rosną drzewa? (*w lesie, parku, na placu przedszkolnym*)
4. Słuchanie czytanego przez nauczycielkę wiersza Cz. Janczarskiego *Kto w lesie mieszka*.

Miło jest chodzić / po leśnych ścieżkach.
 A wiecie, dzieci / kto w lesie mieszka?
 Mieszka tu sarna, / co biega prędko.
 Nie bój się dzieci / zgrabna sarenko!
 A tu widzicie / rudego liska.
 Potrząsa kitą, / oczami błyska.
 Ten ptak wesoły / to sroczka miła.
 Co w bajce dzieciom / kaszkę warzyła.
 Zajączek skubie / trawy i zioła.
 Ujrzał na drzewie / Pstrego dzięcioła.
 Kukułka kuka / daleko blisko.....
 Jeż w suchych liściach / ma legowisko
 W lipowej dziupli / wiewiórka mieszka.
 Poproście, może / da wam orzeszka
 Sowa dzień cały / drzemała smacznie.
 A teraz, w nocy / polować zacznie.

5. Rozmowa na temat wiersza:
 - Czym jest las? (*mieszkaniem dla zwierząt*)
 - Jakie zwierzęta mieszkają w lesie?
6. Zabawa ruchowa „Zwierzęta i drzewa”

Rodzice są drzewami, stoją w rozsypce. Przy muzyce dzieci zamieniają się w kukułkę, która kuka, huczącą sowę, skaczącego zajęczka, dzięcioła pukającego w drzewo. Na przerwę w muzyce zwierzątka chowają się za drzewa.

7. Zagadka –

Na zielonych swych ramionach / ma koraliki wiele!
Musi dać mi trochę, musi – / na naszyjnik dla Mamusi!

(*Jarzębina*)

8. Pokaz drzewa jarzębiny, owocu i liści – nawiązanie do następnego zadania (wsadzenia drzewka na placu przedszkolnym, symbolu pokoju).

9. Przedstawienie pana leśniczego i pogadanka: „Do czego potrzebne są drzewa?”

– Skąd bierze się drzewo?

– Rola drzewa w przyrodzie (ostoją dla zwierząt, produkuje tlen, miejsce odpoczynku dla ludzi, urozmaica krajobraz, może być jakimś symbolem).

– Co czuje drzewo, które (dzieci podnoszą w górę obrazki z buźką uśmiechniętą, jeśli uznają, że drzewko jest wesołe i z buźką smutną, jeśli uznają, że drzewko jest przykro).

- między konarami ma ptasie gniazdo?
- jest łamane przez wandalów?
- musi rosnąć w sąsiedztwie śmieci?
- czuje krople deszczu na liściach lub gdy podlewa je dziecko?
- czuje zapach dymu z rozpalonego w pobliżu ogniska?

10. Zabawa ruchowa „Pomagamy drzewom”.

Stojąc na palcach rodzice i dzieci machają rękami „rozpędzając” chmury dymu i zanieczyszczeń, następnie myją słońce. Chodząc po sali udają „zbieranie” śmieci. „Opatrują” złamane gałęzie i pnie drzew.

11. Nawiązanie do zabawy – stwierdzenie, że wszyscy uczestnicy zajęcia, potrafią pomagać drzewom, więc złożymy zielone przyrzeczenie:

Kodeks przyjaciela Przyrody

Przyrzekam uroczyście, że będę prawdziwym przyjacielem przyrody!

- 1. Będę kochać i chronić zwierzęta i rośliny, aby cieszyły nas swoim pięknem;**
- 2. Nie będę rzucać w parku, w lesie śmieci – wiem, co trzeba z nimi zrobić;**
- 3. W lesie będę zachowywać spokój i ciszę, pamiętając, by nie płoszyć zwierząt i ptaków, gdyż las, to ich dom;**
- 4. Będę zajmować się pielęgnacją kwiatów w domu i w przedszkolu;**
- 5. Będę pamiętać o regularnym dokarmianiu ptaków i zwierząt;**
- 6. Będę obserwować i poznawać przyrodę.**

Przyczepienie „Kodeksu przyjaciela przyrody” pod drzewem wykonanym z liści z imionami dzieci.

12. Wspólnie z rodzicami i zaproszonymi gośćmi sadzenie drzewka w ogródku przedszkolnym i podlanie go, wstawienie tabliczki, wspólne zdjęcie.

Zakończenie

Na dzisiejszych zajęciach nauczyliśmy się, jak należy zachowywać się w lesie i jakich zasad należy przestrzegać, aby być „Przyjacielem Przyrody”. Wierzę, że będziecie pamiętać o tych zasadach i przestrzegać ich.

Paulina Kużaj-Markiewicz

Życie piękniejsze jest bez bomb

Pięciodniowe warsztaty realizowane były w ramach półkolonii w Szkole Podstawowej Nr 99 im T. Kościuszki we Wrocławiu. Ukierunkowane były na zapobieganie przemocy, opierały się na działaniach profilaktycznych, teatralnych i plastycznych. Finałem warsztatów był pokaz krótkiej etiudy pt. „Życie piękniejsze jest bez bomb”, który odbył się w świetlicy szkolnej dla dzieci uczestniczących w półkoloniach i ich rodziców.

Termin realizacji: 18.02.2008 -21.02.2008 r.

Cele warsztatów:

cele dydaktyczne:

- poszerzenie wiedzy na temat teatru lalkowego,
- zapoznanie się z jedną z metod realizacji masek teatralnych;

cele kształcące:

- kształtowanie własnej postawy twórczej,
- rozwijanie zdolności i zainteresowań;

cele wychowawcze:

- uwrażliwienie na zjawisko przemocy,
- wdrażanie do współpracy w grupie, a zwłaszcza rozwijanie poczucia odpowiedzialności za pracę własną i innych osób.

Oczekiwane efekty:

- świadomość skutków przemocy,
- realizacja krótkiej etiudy teatralnej,
- zainteresowanie uczniów działalnością teatralną.

Harmonogram warsztatów

Warsztaty musiały się dopasować do harmonogramu półkolonii. Od 9:30 do godz. 14:00 dzieci brały udział w organizowanych wycieczkach i wyjściach. O godz. 14:00 dzieci miały obiad. Zajęcia warsztatowe odbywały się w godzinach rannych i w czasie popołudniowym.

1. Poniedziałek:

- zajęcia integracyjne (gry i zabawy przeciw przemocy),
- praca z tekstem (czytanie i interpretacja tekstu).

2. Wtorek:

- realizacja form z opaski gipsowej,
- praca z tekstem – podział ról (ćwiczenia oddechowe i ortofoniczne).

3. Środa:

- realizacja masek – wyklejanie form masą papierową,
- ustawianie scen – praca z ciałem i rekwizytem.

4. Czwartek:

- realizacja masek – malowanie farbami,
- próba etiudy.

5. Piątek:

- próba generalna,

- finał – pokaz etiudy w świetlicy szkolnej.

Grupa

Grupa warsztatowa utworzyła się spontanicznie na zasadzie dobrowolności w pierwszym i drugim dniu warsztatów. Składała się z 10 dzieci (4 chłopców i 6 dziewczynek) w wieku od 6 do 13 lat (1 dziecko z kl. „O”, 6 uczniów z klas I-III, 1 uczennica kl. VI, 1 uczennica z I kl. gimnazjum).

Profilaktyka

- zagospodarowanie czasu wolnego,
- terapeutyczne oddziaływanie tekstu literackiego autorstwa Umberto Eco *General i bomba*, który stał się inspiracją do teatralnych poszukiwań,
- zajęcia integracyjne uwzględniające gry i zabawy przeciw przemocy np. papierowa bitwa będąca zarazem zabawą, jak i elementem etiudy.
(na podstawie: Rosemarie Portmann „*Gry i zabawy przeciwko agresji*”, Teresa Pluta „*Profilaktyczno-wychowawczy program przeciwdziałania agresji u dzieci w młodszym wieku szkolnym*”)

Działania plastyczne

Miejsce: sala do zajęć plastyki – ze względu na odpowiednie warunki i wyposażenie niezbędne do przeprowadzania tego typu zajęć (dostęp do umywalki z bieżącą wodą, i odpowiednie umeblowanie).

Realizacja masek teatralnych:

- realizacja form z opaski gipsowej,
- wyklejanie form masa papierową,
- malowanie gotowych masek farbami.

Działania teatralne

Miejsce: sala do zajęć gimnastyki korekcyjnej (sala bez mebli wyposażona w dywan, na którym można usiąść, w lustra na ścianach oraz w sprzęt grający).

- animacja form plastycznych,
- praca z ciałem (ćwiczenia oddechowe, plastyka ruchu),
- ćwiczenia rozgrzewające aparat mowy,
- ćwiczenia ortofoniczne („*Aby język gietki...*”, Mieczysława Walczak-Deleżyńska),
- praca z tekstem.

Dzień I (18.02.2008 r.)

Spotkanie I

Zajęcia integracyjne: gry i zabawy przeciw przemocy

Czas trwania zajęć: 7:45-9:30 (1,75 godz.).

Miejsce odbywania się zajęć: sala do zajęć gimnastyki korekcyjnej.

Cele zajęć:

- integracja grupy,
- uświadomienie różnic pomiędzy członkami grupy i znalezienie cech wspólnych.

Środki dydaktyczne: kartki samoprzylepne, flamastry, krzesła, kartki A4, arkusz szarego papieru, krzeselka dla uczestników.

Forma pracy: w małych grupach i z całym zespołem, zajęcia integracyjne.

Przebieg zajęć:

1. Czynności organizacyjne:

- przedstawienie się dzieciom i ogłoszenie w świetlicy szkolnej rozpoczęcia warsztatów,
 - zbiórka ochotników,
 - przejście do sali zajęć korekcyjnych z krzesłami, które dzieci zabrały ze świetlicy.
2. Wprowadzenie do warsztatów:
- rozdanie karteczek samoprzylepnych i napisanie imion,
 - poinformowanie uczniów o działaniach, które miały się odbyć podczas warsztatów (kilka słów o realizacji masek i przedstawienia, czyli pokazu krótkiej etiudy).

3. Gry i zabawy:

- „Niech wstanie ta osoba, która tak samo jak ja...”
(zabawa z „Warsztatów umiejętności interpersonalnych i komunikacji” prowadzonych przez dr Marię Jolanę Zajączkowską)

Dzieci układają krzesła wokół sali. Dla jednej osoby brakuje krzesła. Osoba ta zaczyna zabawę mówiąc słowa:

- Niech wstanie ta osoba, która tak samo jak ja ma: np. czerwoną bluzkę, lubi czekoladę, ma w domu psa, itp.

Wstają dzieci, które spełniają dany warunek i szybko zamieniają się miejscami.

Ponownie jedna osoba pozostaje bez krzesła i sytuacja się powtarza.

Zabawa trwa co najmniej tyle czasu, aby każde z dzieci chociaż raz wstało z miejsca.

Po zabawie rozmawiamy o tym ile rzeczy nas łączy.

- „Trojaczki”

Grupa dzieli się na 3, 4 osobowe zespoły. Każdy zespół otrzymuje kartkę A4 i przybory do pisania oraz zadanie wypisania w punktach:

- a) po jednej rzeczy, której nie lubi każdy z członków zespołu, np. Kasia nie lubi szpinaku, Gosia nie lubi pająków, Maciek nie lubi matematyki.
- b) po jednej rzeczy, którą lubią członkowie zespołu np. Kasia lubi lody, Gosia lubi czytać, Maciek lubi grać w piłkę.
- c) 3, 4 rzeczy, których nie lubi cały zespół np. Kasia, Gosia i Maciek nie lubią groźnych psów, krupniku i wstawania wcześniej rano.
- d) 3, 4 rzeczy które lubi cały zespół np. Kasia, Gosia i Maciek lubią chodzić do kina, jeść mleczną czekoladę z orzechami i lekcje W-F.

Zespoły mogą wypisywać te rzeczy lub przedstawiać je za pomocą rysunków, tworząc w ten sposób plakaty.

Po upływie określonego czasu, każdy zespół wyznacza osobę do zaprezentowania efektów ćwiczenia. Po prezentacji, prowadzący przeprowadza rozmowę na temat różnic i podobieństw między uczestnikami.

- „Papierowa bitwa”

Dzieci wycinają z papieru lub gazety duże serca. Każdy pisze na swoim sercu coś miłego np. Lubię Cię, ładnie wyglądasz, świat jest piękny, itp. Następnie gniotą serca w kulki i dzielą się na dwa zespoły. Zadaniem ich jest przetrzucanie kulek na stronę drugiego zespołu.

Powstaje w ten sposób papierowa bezpieczna bitwa. Na znak prowadzącego dzieci przerywają rzucanie i rozwijają kulki. Każdy czyta jej zawartość. Ta zabawa stała się elementem etiudy.

4. Rozmowa na temat zabaw.
5. Czynności porządkowe.

Dzień I (18.02.2008 r.)

Spotkanie II

Praca z tekstem „General i bomba” – czytanie i interpretacja tekstu literackiego

Czas trwania zajęć: 14:15-16:00 (1,75 godz.).

Miejsce odbywania się zajęć: sala do zajęć gimnastyki korekcyjnej.

Cele zajęć:

- uświadomienie dzieciom skutków przemocy,
- uwrażliwienie na zjawisko przemocy.

Środki dydaktyczne: tekst opowiadania Umberto Eco *General i bomba*.

Forma pracy: z całym zespołem.

Przebieg zajęć:

1. Czytanie tekstu

Dzieci po kolei czytają fragmenty opowiadania. Jest to moment na ocenę charakteru głosów dzieci, co będzie przydatne przy podziale ról.

(Historia opowiada o generale, który chciał rozpętać wojnę i w tym celu zbierał atomy i zamykał je w bombach. Atomy jednak zbuntowały się i uciekły od generała, który z kolei skończył jako portier w hotelu i był pośmiewiskiem wszystkich. Chciałam, żeby uczniowie mieli świadomość, że są na świecie takie osoby, które „chcą rozpętać wojnę” tzn. takie, które używają przemocy).

2. Rozmowa na temat czytanego tekstu.
3. Zakończenie zajęć. Ustalenia na dzień następny. Rozdanie dzieciom druków z informacją na temat sposobu realizacji masek i z ewentualną zgodą na ich realizację.

Dzień II (19.02.2008 r.)

Spotkanie III

Maska teatralna – realizacja form z opaski gipsowej

Czas trwania zajęć: 7:00-9:30 (2,5 godz.).

Miejsce odbywania się zajęć: sala do zajęć plastyki.

Cele zajęć:

- zapoznanie uczniów z metodą realizacji masek teatralnych,
- poszerzenie wiedzy na temat teatru lalkowego,
- wdrażanie do współpracy w grupie.

Środki dydaktyczne: ilustracje masek teatralnych, opaska gipsowa, wazelina kosmetyczna, nożyczki, bandaż elastyczny, waciki kosmetyczne, folia do zabezpieczenia ubrania, miseczek z wodą, ręczniki jednorazowe, mydło, wałek pod głowę.

Forma pracy:

- z całą grupą,
- technika pracy: zdjęcie formy z twarzy za pomocą opaski gipsowej.

Metoda: pokaz z opisem, demonstracja, rozmowa, czynna działań.

Przebieg zajęć: Krótkie wprowadzenie do tematu. Rozmowa na temat masek teatralnych. Pokazanie ilustracji i wymienienie rodzajów masek:

- maska ludzkopodobna,
- maska zwierzęca,
- maska na patyku,

- przypięta,
- półmaska,
- maska pełna.

Wyjaśnienie uczniom sposobu wykonania maski z opaski gipsowej oraz tego, że mogą się czuć dziwnie z maską na twarzy. Ustalenie gestów oznaczających, że „wszystko jest w porządku” lub nie (na wypadek np. uczulenia).

1. Przygotowanie ucznia do wykonania kopyta gipsowego na jego twarzy:
 - wygodne ułożenie ucznia (pozycja siedząca na krześle ustawionym przy biurku, z podpórką pod karkiem),
 - zabezpieczenie ubrania folią oraz włosów bandażem elastycznym,
 - zabezpieczenie skóry dziecka wazeliną,
 - zabezpieczenie oczu dziecka wacikami zmoczonymi w wodzie (profesjonalnie nakłada się opaskę bezpośrednio na powieki, ja jednak stosuję wobec uczniów dodatkowe środki ostrożności).

W tym czasie inni uczniowie tną opaskę na kawałki lub pomagają w czynnościach nauczyciela.

2. Nakładanie zwilżonych w wodzie kawałków opaski na buzię dziecka. Oczywiście zostawiamy otwory na nos. Po nałożeniu pierwszej warstwy trzeba się zapytać, czy wszystko jest w porządku. Jeżeli tak, nakładamy kolejne. Jedno z dzieci może pomagać przy nakładaniu opaski nauczycielowi. W tym czasie inni obserwują albo tną opaskę. Niektórzy otrzymują zadanie wycierania ściekającej wody z szyi kolegi, który jest akurat „obkładany” opaską.
3. Ściąganie kopyta. Kiedy gips zwiąże, należy powiedzieć uczniowi, że to już koniec. Kiedy dziecko porusza buzią, maska sama odejdzie.
4. Oczyszczenie skóry dziecka z resztek gipsu i wazeliny.
5. Zamiana uczniów. Drugi uczeń poddaje się zabiegowi wykonania modelu na jego twarzy. I tak następni.
6. Reakcja uczniów na efekty pracy. Dzieci bardzo lubią tę metodę, porównują swoje gipsowe odbitki.
7. Zakończenie zajęć. Sprzątanie miejsca pracy.

Uwagi:

Aby zrealizować temat, wyjaśniłam rodzicom uczniów technikę wykonania masek i uzyskałam ich pisemną zgodę na realizację masek tą metodą. Należy pamiętać, że niektóre dzieci mogą być uczulone na wazelinę lub gips albo mieć klaustrofobię. Nie wolno wtedy nakładać nic na ich twarze.

Niektóre dzieci mogą się bać tego typu zabiegów. Nie należy ich wtedy do niczego zmuszać. Zazwyczaj zaintrygowane i zachęczone reakcjami kolegów same dopraszają się o nałożenie opaski na ich buzie. Często również proszą o powtórkę – czyli o zrobienie jeszcze drugiego kopyta.

Dzień II (19.02.2008 r.)

Spotkanie IV

Praca z tekstem – podział ról (ćwiczenia oddechowe i ortofoniczne)

Czas trwania zajęć: 14:15-16:00 (1,75 godz.).

Miejsce odbywania się zajęć: sala do zajęć gimnastyki korekcyjnej.

Cele główny zajęć:

- wdrażanie do współpracy w grupie,
- rozwijanie zdolności i zainteresowań.

Środki dydaktyczne: kartki z fragmentami tekstu „Generał i bomba”, kartki z tekstami do ćwiczeń ortofonicznych.

Forma pracy: praca z całym zespołem.

Metoda: czytanie tekstu na głos, czynne wykonywanie ćwiczeń.

Przebieg zajęć:

1. Ćwiczenia usprawniające emisję głosu.
 - krótka rozgrzewka ruchowa,
 - ćwiczenia rozgrzewające aparat mowy,
 - ćwiczenia oddechowe na przeponę,
 - ćwiczenia ortofoniczne.
2. Przedstawienie dzieciom scenariusza i poszczególnych scen.
3. Podział ról scena po scenie.
4. Zakończenie zajęć. Ustalenia na dzień następnny.

Dzień III (20.02.2008 r.)

Spotkanie V

Maska teatralna – realizacja maski z masy papierowej

Czas trwania zajęć: 7:00-9:30 (2,5 godz.).

Miejsce odbywania się zajęć: sala do zajęć plastyki.

Cele główne zajęć:

- zapoznanie uczniów z metodą realizacji masek teatralnych.,
- poszerzenie wiedzy na temat teatru lalkowego,
- wdrażanie do współpracy w grupie.

Cele operacyjne

Dziecko:

- tnie gazetę i szary papier na kawałki,
- wykleja kopyto gipsowe naprzemiennie warstwami papieru i gazety (w sumie 5 warstw: pierwsza i ostatnia to szary papier, druga i czwarta – gazeta),
- pilnuje kolejności warstw oraz dokładności swojej pracy.

Środki dydaktyczne: szare (czarno-białe) gazety, szary papier, klejster lub klej do tapet zmieszany z wikolem, grube pędzle do kleju, wazelina lub tłusty krem, nożyczki.

Forma pracy: indywidualna.

Metoda: pokaz z opisem, czynna – działań.

Przebieg zajęć:

1. Wyjaśnienie uczniom, co to jest butaforia

Butaforia: sceniczne imitacje wykonane z różnych materiałów, również z masy papierowej. Masa papierowa jest również materiałem, z którego powstają głowy lalek (kukielek, marionetek, pacynek i jawajek). Kilka warstw papieru wyklejonego na modelu z gliny, gipsu, styropianu daje twardą i lekką trójwymiarową formę. Można ją malować. Profesjonaliści (twórcy lalek teatralnych) używają klejsteru czyli kleju z gotowanej mąki. Ja na potrzeby szkolnego teatru

ułatwiam sobie zadanie mieszanką kleju do tapet i wikolu (szybciej schnie, ale maska jest mniej dokładna). Zastosowanie gazety i szarego papieru – inny kolor materiału ułatwia dzieciom pracę (nie mylą im się warstwy).

2. Praca uczniów:

– zabezpieczenie gipsowych kopyt wazelina lub klejem, wyklejanie kopyt naprzemiennie warstwami papieru i gazety.

3. Posprzątanie miejsca pracy. Pozostawienie wyklejonych form na kaloryferach.

Powstałe w ten sposób maski schną dosyć szybko. Na następny dzień można je wyjąć z kopyta, pomalować lub ozdobić w dowolny sposób.

Dzień III (20.02.2008 r.)

Spotkanie VI

Ustawianie scen – praca z ciałem i rekwizytem

Czas trwania zajęć: 14:15-16:00 (1,75 godz.).

Miejsce odbywania się zajęć: sala do zajęć gimnastyki korekcyjnej.

Cele główne zajęć:

- zapoznanie się z podstawowymi zasadami gry w planie żywym i lalkowym,
- rozwijanie aktywności twórczej.

Środki dydaktyczne: tacki jednorazowe (zamiast masek, które są jeszcze niegotowe), rama drewniana 120/80 cm, gazety, szary papier, tekturowe pudła (10 sztuk), butelka po wodzie mineralnej, płyta CD z podkładem muzycznym (ścieżka dźwiękowa z filmu „Amelia” oraz aranżacja własna), odtwarzacz CD.

Forma pracy: praca całego zespołu.

Metoda: czynna: działalność twórcza dzieci, nadanie funkcji.

Przebieg zajęć:

1. Rozmowa na temat tego, czym jest plan żywy, a czym lalkowy. Na co aktor musi uważać i o czym nie może zapominać.
2. Pokazanie podstawowych zasad gry z maską.
3. Odgrywanie scen według ustalonych wcześniej zasad, według scenariusza.
4. Zakończenie zajęć. Sprzątanie sali po zajęciach. Ustalenia na dzień następny.

Dzień IV (21.02.2008 r.)

Spotkanie VII

Maska teatralna – malowanie masek

Czas trwania zajęć: 7:30-9:30 (2 godz.).

Miejsce odbywania się zajęć: sala do zajęć plastyki.

Cele główne zajęć:

- kształtowanie twórczej ekspresji dziecka,
- rozwijanie zdolności manualnych.

Środki dydaktyczne: maski z masy papierowej, farby akrylowe, pędzle, kubki na wodę.

Forma pracy: indywidualna.

Metoda: czynna działań.

Przebieg zajęć:

1. Organizacja warsztatu pracy.
2. Wyjęcie masek z form gipsowych.

3. Malowanie masek farbami.
4. Zakończenie zajęć. Sprzątanie miejsca pracy.

Dzień IV (21.02.2008 r.)

Spotkanie VIII

Próba etiudy

Czas trwania zajęć: 14:15-16:00 (1,75 godz.).

Miejsce odbywania się zajęć: sala do zajęć gimnastyki korekcyjnej.

Cele główne zajęć:

- rozwijanie zdolności i zainteresowań,
- kształtowanie umiejętności bezkonfliktowej pracy w zespole.

Środki dydaktyczne: tacki jednorazowe (zamiast masek, które są jeszcze niegotowe), rama drewniana 120/80 cm, gazety, szary papier, tekturowe pudła (10 sztuk), butelka po wodzie mineralnej, płyta CD z podkładem muzycznym (ścieżka dźwiękowa z filmu „Amelia” oraz aranżacja własna), odtwarzacz CD.

Forma pracy: indywidualna.

Metoda: czynna działań.

Przebieg zajęć:

1. Przygotowanie rekwizytów: naciągnięcie papieru na ramę, posklejanie pudeł.
2. Odgrywanie scen według scenariusza.
3. Sprzątanie sali po zajęciach. Ustalenia na dzień następny.

Dzień V (21.02.2008 r.)

Spotkanie IX

Próba generalna

Czas trwania zajęć: 7:30-9:30 (2 godz.).

Miejsce odbywania się zajęć: sala do zajęć gimnastyki korekcyjnej.

Cele główne zajęć:

- rozwijanie zdolności i zainteresowań,
- kształtowanie umiejętności bezkonfliktowej pracy w zespole.

Środki dydaktyczne: maski, rama drewniana 120/80 cm, gazety, szary papier, tekturowe pudła (10 sztuk), butelka po wodzie mineralnej, płyta CD z podkładem muzycznym (ścieżka dźwiękowa z filmu „Amelia” oraz aranżacja własna), odtwarzacz CD.

Forma pracy: praca całego zespołu.

Metoda: czynna działań.

Przebieg zajęć:

1. Przygotowanie rekwizytów: naciągnięcie papieru na ramę, posklejanie pudeł, które się niszczyły podczas prób.
2. Odgrywanie scen według scenariusza.
3. Sprzątanie sali po zajęciach.

Dzień V (21.02.2008 r.)

Spotkanie X

Final warsztatów – pokaz etiudy

Czas trwania zajęć: 14:15-16:00 (1,75 godz.).

Miejsce odbywania się zajęć: świetlica szkolna, sala do gimnastyki korekcyjnej.

Cele zajęć:

- rozwijanie zdolności i zainteresowań,
- kształtowanie umiejętności współpracy w grupie.

Środki dydaktyczne: maski, rama drewniana 120/80 cm, szary papier, tekturowe pudła (10 sztuk), butelka po wodzie mineralnej, płyta CD z podkładem muzycznym (ścieżka dźwiękowa z filmu „Amelia” oraz aranżacja własna), odtwarzacz CD, folia do przykrycia mebli w świetlicy.

Forma pracy: praca całego zespołu.

Metoda: czynna działań, rozmowa.

Przebieg zajęć:

1. Czynności organizacyjne:
 - przygotowanie rekwizytów: naciągnięcie papieru na ramę, posklejanie pudeł, przymocowanie ściąg z tekstem do masek,
 - przygotowanie miejsca w świetlicy (odsunięcie stołów, organizacja sceny i widowni),
 - przyniesienie rekwizytów,
 - zasłonięcie folią mebli za „sceną”.
2. Motywowanie dzieci przed występem, dodawanie otuchy.
3. Pokaz etiudy.
4. Przejście do sali gimnastyki korekcyjnej. Dzielenie się wrażeniami. Rozmowa i ocena efektu warsztatów przez dzieci.
5. Nagrywanie prezentacji poszczególnych członków zespołu na kamerę.
6. Podziękowanie uczestnikom zajęć za wspólną pracę.
7. Czynności porządkowe.

Wnioski końcowe – podsumowanie warsztatów

Oczekiwany efekt – pokaz etiudy, został osiągnięty. Podczas trwania warsztatów napotkałam na problemy:

- ograniczenia czasowe,
- trudności w realizacji wynikające z obowiązującego harmonogramu półkolonii,
- spadek motywacji dzieci w czasie trwania warsztatów,
- przypadkowość w tworzeniu się grupy (dzieci się nie znają, brak współpracy z rodzicami).

Zajęcia przeprowadzane były w czasie, w którym dzieci schodziły się do świetlicy i w godzinach popołudniowych, kiedy rodzice mogli już je odbierać. Przez to często na zajęciach nie było pełnego składu zespołu, co mocno utrudniało działania teatralne grupy. Nieznajomość dzieci i ich rodziców nie sprzyjała integracji i zdyscyplinowaniu się zespołu. Przez pierwsze dwa dni trwania warsztatów następowała rotacja członków grupy. Niektórzy mieli odmienne wyobrażenia na temat pracy teatralnej. Jest to bardzo trudne dla dzieci w tym wieku, ponieważ oczekują natychmiastowych efektów. Działania realizowane podczas warsztatów wymagały podjęcia przez dzieci dużego wysiłku, jeżeli chodzi o koncentrację uwagi, cierpliwość, poczucie odpowiedzialności oraz współpracę między członkami zespołu. Grupa, która uczestniczyła w finale doskonale się sprawdziła. Pomimo dość dużej rozpiętości wiekowej, różnic wynikających z cech osobowych oraz możliwości twórczych, grupa znalazła porozumienie i kompromis w dążeniu do osiągnięcia wspólnego celu.

Osoby bardziej zmotywowane mobilizowały tych, których motywacja była słabsza, a dzieci bardziej odważne poprzez nadanie odpowiednich funkcji wspierały te, które były nieśmiałe i wycofane.

W swoje pracy z grupą starałam się nadawać dzieciom role i funkcje, które miały wspierać ich rozwój. Nie wyróżniałam osób, które wykazywały się większymi zdolnościami. Moje oczekiwania związane z warsztatami dotyczyły całej grupy. Moim celem nie było w żadnym wypadku rozbudzenie „poczucia gwiazdorstwa” wśród bardziej uzdolnionych.

Ograniczenia czasowe mocno utrudniły pracę, np. uczestnicy nie byli w stanie nauczyć się krótkich tekstów na pamięć. Z drugiej strony jednak możliwości psychofizyczne dzieci nie pozwoliłyby i tak na pracę w większej ilości godzin na dzień. Uważam, że przy moich założeniach, optymalny byłby dwutygodniowy czas trwania takich warsztatów. Zaletą intensywnej, krótkoterminowej pracy jest to, że dzieci nie są tak przetrenowane i zmęczone materiałem, jak w przypadku pracy przez długi czas nad dużym przedstawieniem. Pomimo tego, iż nie dało się uniknąć drobnych pomyłek, występ uważam za udany. Gra młodych aktorów była żywa i pełna energii, gdyż wypływała z zabawy i przyjemnych doznań, jakie przeżywały dzieci podczas trwania warsztatów.

Noty o Autorkach

Małgorzata Bazan, nauczyciel Gimnazjum Nr 1 w Oleśnicy.

Ewa Borowska-Gancarek, nauczyciel plastyki w SP Nr 2 w Obornikach Śląskich.

Agnieszka Chruściel, nauczyciel Przedszkola Nr 115 w Zespole Szkolno-Przedszkolnym Nr 11 we Wrocławiu.

Monika Ciszewska, nauczyciel w SP Nr 3 w Środzie Śląskiej.

Bogusława Czyżewska, nauczyciel kształcenia zintegrowanego w SP Nr 23 we Wrocławiu.

Agnieszka Dziwiszewska, nauczyciel w Publicznym Gimnazjum w Piechowicach.

Anna Fedoruś, nauczyciel kształcenia zintegrowanego w SP Nr 6 w Legnicy.

Alicja Filipowicz, nauczyciel kształcenia zintegrowanego w Zespole Szkół Publicznych w Wołowie.

Hanna Goryszewska, nauczyciel w Zespole Szkolno-Opiekuńczym w Sobótce.

Iwona Grabowska, nauczyciel bibliotekarz w SP w Prochowicach.

Alina Haładaj, nauczyciel kształcenia zintegrowanego w SP Nr 9 we Wrocławiu.

Joanna Idzikowska-Kęsik, nauczyciel bibliotekarz w Powiatowym Zespole Szkół i Placówek Specjalnych w Bolesławcu.

Barbara Jania, nauczyciel w SP Nr 40 we Wrocławiu.

Zenobia Jastrzębska, nauczyciel edukacji wczesnoszkolnej w SP w Piotrkowicach.

Anna Kaczmarczyk, bibliotekarz, nauczyciel języka polskiego w Zespole Szkół w Kamiennej Górze.

Agnieszka Kajda, pedagog szkolny w Zespole Szkół w Białołęce.

Mariola Karwan, nauczyciel języka polskiego w SP Nr 4 w Legnicy.

Krystyna Kędra, nauczyciel religii w Szkole Podstawowej Nr 78 we Wrocławiu.

Małgorzata Kierakowicz-Godek, nauczyciel edukacji wczesnoszkolnej w SP Nr 26 we Wrocławiu.

Agnieszka Kolasa-Łukowicz, nauczyciel w Przedszkolu Nr 87 we Wrocławiu.

Barbara Korzeniowska, nauczyciel nauczania zintegrowanego w Szkole Podstawowej w Powidzku.

Małgorzata Kozłowska, nauczyciel edukacji wczesnoszkolnej w Szkole Podstawowej w Czeszowie.

Anna Krasnowska, nauczyciel edukacji wczesnoszkolnej w Niepublicznej Szkole Podstawowej w Świniarach.

Lidia Kulesza, nauczyciel w Przedszkolu Nr 27 we Wrocławiu.

Paulina Kużaj-Markiewicz, wychowawca świetlicy w Specjalnym Ośrodku Szkolno-Wychowawczym Nr 10 we Wrocławiu.

Izabela Lewandowska, nauczyciel religii w Gimnazjum Nr 8 we Wrocławiu.

Jolanta Łuczyk, nauczyciel edukacji wczesnoszkolnej w Szkole Podstawowej w Dobroszycach.

Agnieszka Machowska, nauczyciel edukacji wczesnoszkolnej w Publicznej Szkole Podstawowej w Marcinkowicach.

Agnieszka Michalska, nauczyciel kształcenia zintegrowanego w SP Nr 67 we Wrocławiu.

Grażyna Mikołajczyk, nauczyciel kultury żydowskiej w SP Lauder-Etz Chaim we Wrocławiu.

Ewa Musiał, nauczyciel religii w Zespole Szkolno-Przedszkolnym Nr 8 we Wrocławiu.

Grażyna Nicpoń, nauczyciel historii w SP w Szczodrem.

s. Bożena Nowakowska, nauczyciel katecheta w SP w Przyłęku.

Izabela Olewicz, nauczyciel nauczania zintegrowanego, Szkoła Podstawowa w Żernikach Wrocławskich.

Agnieszka Ołowiak, nauczyciel katecheta w Zespole Szkolno-Przed-szkolnym Nr 1 we Wrocławiu.

Joanna Otlewska, nauczyciel bibliotekarz i opiekun koła plastycznego w SP nr 17 we Wrocławiu.

Julita Pawelec, nauczyciel języka włoskiego w Gimnazjum Nr 1, SP Nr 71 we Wrocławiu.

Jolanta Prokopowicz, nauczyciel kształcenia zintegrowanego w SP w Bolesćcinie.

Małgorzata Prokosz, adiunkt w Instytucie Pedagogiki Uniwersytetu Wrocławskiego.

Jolanta Rębilas, nauczyciel w Przedszkolu nr 33 we Wrocławiu.

Elżbieta Rybka, nauczyciel matematyki w SP z Oddziałami Integracyjnymi w Starym Jaworowie.

Aneta Sadowska, nauczyciel przedmiotów zawodowych w Szkole Policealnej Medycznej we Wrocławiu.

Ewelina Siembab, nauczyciel dziecka młodszego, Zespół Opiekuńczo-Wychowawczy w Ziębicach.

Jolanta Sobczuk, nauczyciel w Przedszkolu Publicznym w Czernicy.

Jolanta Stadniczenko, nauczyciel w Zespole Szkolno-Przedszkolnym Nr 2 we Wrocławiu.

Małgorzata Suchta, nauczyciel w SP Nr 2 we Wrocławiu.

Agnieszka Sypko, nauczyciel języka polskiego w Gimnazjum Nr 2 w Polkowicach.

Anna Tarnowska, dyrektor SP w Osieku

Małgorzata Trzaska, nauczyciel kształcenia zintegrowanego w Zespole Szkół Publicznych w Wołowie.

Joanna Wurszt, nauczyciel w Publicznym Przedszkolu w Kątach Wrocławskich.

Urszula Zajęc, nauczyciel w Zespole Szkolno-Przedszkolnym w Ostraszowicach.

Grażyna Żygadło, nauczyciel kształcenia zintegrowanego w SP w Jaworowie.